+ auctore Jacobo Eveillon

DE PROCESSIONIBVS ECCLESIASTICIS LIBER.

In quo earum inſtitutio, ſignificatio, ordo & ritus, ex ſacris Scripturis, Conciliis, & variorum Auctorum ſcriptis, explicantur.

Auct. Jacobo Eveillon

PARISIIS,
Apud MATTHÆVM GVILLEMOT,
viâ Iacobæâ, ad inſigne Bibliothecæ.

M. DC. XLI.

Cum Priuilegio Regis.

CLAVDIVS,

DEI ET SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ GRATIA Episcopus Andegauensis, omnibus Ecclesiarum parochialium Rectoribus, & Presbyteris nostræ Diœcesis, salutem in Domino.

Acri Ecclesiæ Catholicæ ritus, cùm sint sanctissimorum mysteriorum symbola, ad Dei cultum, & Religionis splendorem, ac populi Christiani eruditionem ædificationémque instituta; rectè & conuenienter obiri non possunt, nisi mysteria ipsa, eorúmque or-

dinem & formam oculis aptè exhibeant, & veri ac legitimi cultus signa atque officia in se contineant. Quod vt fiat, necesse est Sacerdotes, & alios sacrorum ministros, eorum quæ repræsentant mysteriorum rationem intelligere, & Ecclesiæ mentem atque institutionem in ijs celebrandis sequi: vt signa ipsa cum rebus significatis consentiant. Si ipsi quid agant nesciant, non possunt non in multis grauiter delinquere, & procul à mysteriorum veritate, & rectæ fidei disciplina, temerè agendo, aberrare. Qua ratione fit, vt non tantùm absurda pleraque & ridicula in sacros ritus introducantur (quæ cùm in consuetudinem venerint, pro lege haberi

ſolent, & hoc nomine vim Religioni facere) ſed etiam vt ipſa quæ exhibenda erant myſteria, profanis moribus ſuperinductis, ex memoria hominum prorſus euaneſcant. Qua in re non mediocre detrimentum patitur Chriſtiana Religio. In eo genere non vltimum locum tenent proceſsiones publicæ: quæ cùm à populo ſingulari frequentia & alacritate celebrentur, à priſtina tamen pietate & reuerentia his temporibus plurimùm degenerarunt. Id verò eâ cauſâ factum eſt, quòd cùm vbique fermè Sacerdotes, æquè ac laïci, earum myſteria, inſtitutionem & finem penitùs ignorent, neque illi eas debito ordine celebrare ſtudent, neque hi cum ea, quæ rebus

ſanctis digna ſit, veneratione & modeſtia proſequi. Quod cùm ſine graui animi dolore videre non poſſemus, appetente editione Proceſsionalis noſtri, duximus è re Chriſtiana eſſe, precibus in eo contentis adiungere breues aliquas Admonitiones de ſingulis generibus proceſsionum, eo modo quo ante nos felicis recordationis Dominus Guillelmus de Varenna, huius ſedis Epiſcopus, Obſeruationes de vſu Sacramentorum, & alijs paſtoralis curæ functionibus, Rituali ſuo inſerendas cenſuerat: vt haberent Eccleſiarum parochialium Rectores ad manum prompta rerum earum documenta, quæ, vſu poſcente, populis ſibi commiſsis traderent; & Sacer-

dotes reliqui , vnde facillimè discerent, quid sibi in Ecclesiasticis ministerijs, pro rerum agendarum varietate , præstandum foret. Sed, eo labore inchoato, cùm esset animaduersum, parũ momenti habituras eiusmodi Admonitiones , hoc præsertim tempore, quo fastidiosa sunt hominum in rebus pietatis iudicia, nisi eæ idoneis Auctorum testimonijs & probationibus fulcinentur; id autem si fieret, grauior moles voluminis futura videretur quàm vt manu posset circumferri: visum est in omnem partem commodius fore, si Tractatus de doctrina processionum à Processionali seiungeretur. Ita, liberiore spatio ad excurrendum dato, supplicationum Ecclesia-

sticarum materiam vniuersam habetis hoc libello copiosius explicatam, & rationibus suis ex diuinis Scripturis, Concilijs, & sanctorum Patrum aliorumque piorum Auctorum monumentis, illustratam. Quæ in re id præcipuè à nobis curatum est, vt omnis procedendi ordo & ritus, atque adeo ipsa precationum suffragia quæ in Processionali continentur, ad pristinam sanctæ Romanæ Ecclesiæ institutionem, & formam ab omni memoria in nostra Andegauensi Ecclesia vsitatam, tamquam ad regulã, componerentur. Quippe, vt illa omnium Christiani orbis Ecclesiarum, ita hæc diœcesanarum dux & magistra est: & dignum admiratione videri potest, in

tanto temporum interstitio, tam religiosè hanc priscis illius institutis ad hunc vsque diem adhæsisse, vt, quisquis antiquum Ordinem Romanum diligenter obseruauerit, eius imaginem ad viuum expressam in nostræ Ecclesiæ cæremonijs atque Officijs agniturus sit. Studuimus etiam, quoties instituti nostri ratio ferre potuit, Romanos & patrios ritus adhibita Græcorum comparatione illustrare: tum vt illi traditionum antiquißimarum exemplis, & dissitarum gentium consensione firmarentur; tum etiã vt ex vtrisque Catholicæ Religionis vnanimitas, ad maiorem Dei gloriam, elucesceret. Nonnumquam id nobis iuris sumpsimus, vt, oblata occa-

sione, ritus nonnullos ad proces-sionis argumentum non perti-nentes obiter attingeremus, ve-lut qui iter faciunt, flores vel fructus in viam propendentes per ludum carpunt; rati non in-iucundum fore lectoribus aliò tendentibus tantillum lucri sine diuerticulo capere. Nostrum in suscipiendo hoc opere consilium fuit, prospicere, vt & vos qui pastorum personam geritis, & qui pastoribus ad Ecclesiæ mini-sterium adiuncti estis, libelli v-nius lectione sinceram de sacris processionibus & earum myste-rijs doctrinam adepti, eas in pa-rochijs ritè & secundum Ecclesiæ regulam celebretis; & populus Christianus vobis docentibus discat, quid in ijs venerari, quæ

reuerentia & pietate se gerere debeat. Qua ex re id speramus euenturum, quod votis omnibus semper optauimus, vt non tantùm ritè ac decenter, sed etiam vno atque eodem modo, Deus in omni genere supplicationum per vniuersam Diœcesim colatur; & sit hæc terra, quæ nobis in Domino regenda obtigit, terra labij vnius. Atque id etiam pertinere volumus ad Ecclesias Collegiatas: quæ, velut filiæ Sion in circuitu Ierusalem, quantùm cæteris excellunt, tanto studiosiùs Ecclesiæ Cathedralis formam & similitudinem æmulari debent, eiúsque in sacris faciendis, & legitimis ritibus obseruandis, diligentiam imitari. Habete igitur omnes penes vos hunc

librum, & studiosè perlegite: vt ex eo discatis religiosè obseruare legitima Dei, & cæremonias quas tradiderunt nobis patres

Deuter. 5. *nostri.* Non declinabitis, neque ad dexteram, neque ad sinistram: sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis; vt viuatis, & benè sit vobis. *Datum Euentardi apud Andegauum, die nona Augusti, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo.*

CLAVDIVS EPISCOPVS ANDEGAVENSIS.

Per Illustrissimum ac reuerendissimum Dominum Dominum Episcopum prædictum.

AVCENT.

INDEX CAPITVM huius libri.

Approbatio Doctorum.

NOs infrà scripti Doctores Theologi Facultatis Parisiensis, è Societate Sorbonica, fidem facimus, legisse & examinâsse librum, cui titulus est, *De Processionibus Ecclesiasticis*, auctore Iacobo Eueillon, Canonico Ecclesiæ Andegauensis: nihilque in eo fidei Orthodoxæ & bonis moribus contrarium reperisse; imò Ecclesiæ perutilem iudicâsse. Parisijs die 15. Octobris, anno Domini 1641.

I. Charton, A. De Machy.

DE PROCESSIONIBVS ECCLESIASTICIS.

LIBER.

De Processionum nomine, & varietate.

CAPVT PRIMVM.

PROCESSIONES Christiano more vocantur supplicationes publicæ, quæ fiunt solenni ordine & ritu procedendo ab Ecclesia ad alia loca sancta, seu per Ecclesiam, aut circa eam; vel etiam circa vrbes, vicos, parochias, agros, cœmeteria, &

alia eiuſmodi : qua ratione à Græcis appellantur περίοδοι, πρόσοδοι, & περιελεύσεις, nonnumquam etiam εἴσοδοι, quando ſcilicet earum finis eſt ingreſſus in Sacrarium : vnde περιοδοποιεῖν & εἰσοδεύειν in eorum Liturgiis, *proceßionem agere*, vel, *procedentibus præire*: et in Ordine Romano, *Proceſſores* dicuntur ij, qui ſimul cum Epiſcopo procedunt à Secretario ad Altare ſacri faciendi cauſâ, & qui Diaconum antecedunt progredientem ad legendum Euangelium. *Procedere* enim verbum ſacrorum eſt, quod ſignificat, compoſitè. & grauiter, & cum apparatu incedere: quo verbo innuere voluit Eccleſia, in ſupplicationibus, non feſtinanter aut inconditè, ſed modeſtè, ordinatè, & cum religioſo quodam decôre ac reuerentia, eſſe progrediendum. Eædem ab ipſis precibus, quarum cauſâ inſtitutæ ſunt, dicuntur *Litaniæ*, ideſt, *ſupplicationes*: vnde apud Græcos λιτανεύειν, *proceßionem obire*. Aliquando etiam *Stationes* appellantur, vt obſeruatum eſt à Durando Rational. lib. 7. c. 1. ſumpto nomine à veteri Eccleſiæ Romanæ ritu: quo, cùm Statio apud aliquam Eccleſiam haberetur, populus cum Clero in aliam vicinam ædem conueniebat, expectans Pontificem; quo adueniente, ſolenni ordine inde ad locum Sta-

tionis procedebatur, vt ex pluribus locis Ordinis Romani planum est, ex Anastasio Bibliothecario in vita Leonis tertij, Durando Rational. lib. 4. c. 15. & lib. 7. c. 1. & Onuphrio Panuinio in libello de Stationibus vrbis Romæ. Ita processio, quia ad Stationem pertinebat, Stationis nomen sortita est. Processiones enim vt plurimùm celebrantur ad ea templa, in quibus Statio publica est, vel ratione Festi solennis, vel specialis sanctitatis loci, vel venerandarum Reliquiarum, vel aliàs inuocandi patrocinij eius Sancti, cuius nomini illa sacrata sunt.

Earum aliæ sunt statæ seu ordinariæ, quæ ex more certis diebus fieri solent: aliæ imperatiuæ seu extraordinariæ, quæ, pro varietate causarum, seu necessitatum ingruentium, extra ordinem indicuntur aut suscipiuntur. Prioris generis sunt, quæ fiunt in Missa solenni, in Festo Purificationis beatæ Mariæ, feria quarta Cinerum, Dominica Palmarum, feria quinta in Cœna Domini ad consecrationem Chrismatis, & ad lauanda Altaria, in Parasceue ad sanctissimum Sacramentum, Sabbato Paschæ & Pentecostes ad benedictionem Fontis, in Pascha & Paschalibus feriis, in Festo S. Marci, in Rogationibus, in Ascensione Domini, in

Pentecoste, in Festo Corporis Christi, in diebus Dominicis & Festis solennibus, quæ verno tempore circum agros & sata, quæ in primis Dominicis mensium, anniuersariæ, quæ feriis quartis & sextis Quadragesimæ, vespertina in Festo Assumptionis, & aliæ eiusmodi, si quæ sunt Ecclesiarum propriæ.

In posteriori genere numerantur, quæ fiunt ad agendas Deo gratias pro singulari aliquo beneficio, pro pace, pro salubritate seu serenitate aëris, pro frugum vbertate & tempestiua maturitate, pro pluuia, pro obtinenda victoria, pro remissione peccatorum, in deportatione seu translatione Reliquiarum, pro Iubilæo seu Indulgentiis, pro auerruncanda peste & morbis popularibus: & cæteræ eiusmodi, quæ, seu deuotionis, seu necessitatis causâ, quoquo modo extra ordinem celebrantur.

Tertium quoddam genus est earum, quæ legitimæ quidem sunt, & ab Ecclesia constitutæ, sed rarò accidunt; vt in Dedicatione Ecclesiæ, in collocatione primarij lapidis pro Ecclesia ædificanda, in aduentu Pontificis vel Regis, in receptione Episcopi, seu alterius cuiuscumque visitantis Ecclesias, & si quæ aliæ similes.

De ratione & institutione Processionum.

CAPVT II.

Religiosa est omnis actio, quæ suscipitur animo colendi Deum, & ei debitum honorem atque obsequium reddendi, quocumque tandem modo fiat: id est, siue interno tantùm affectu & meditatione concipiatur, siue externis & sensibilibus signis edatur; siue palàm & publicè, siue priuatim & secretò; siue in templo, siue in agris aut viis; siue hærendo in eodem vestigio, siue progrediendo & locum mutando; siue stando, siue insistendo genibus; siue laudando, siue confitendo; siue orando & inuocando; siue sacrificando & offerendo; siue cantu, siue recitatione, aut aliis eiusmodi reuerentiæ ac pietatis officiis, quæ corporis ministerio & operatione exercentur: quam speciem externi cultus Theologi proprio nomine Adorationem vocant. Itaque, si natura ipsa rei absolutè spectetur, quàm antiqua est lex colendi Deum, tam antiqua est ratio cum colendi processioni-

bus ac supplicationibus publicis, perinde atque aliis actibus piis ac religiosis: ex eodem enim omnes Religionis fonte manant, & ad eamdem Dei gloriam suapte natura & institutione referuntur: neque est aliud processionem agere, quàm procedendo orare, vel orando procedere. Qua in re orationis vocabulum latè accipimus, prout complectitur, non solùm petitionem, seu postulationem & obsecrationem, sed etiam laudem Dei, & gratiarum actionem. Quin hoc genus orandi vsque adeò proprium est Religioni, & quodammodo naturale, vt, quoties, siue in lege veteri, siue in Christi Ecclesia, publica aliqua necessitas incidit confugiendi ad Dei misericordiam, aut causa intercessit publicæ solennitatis ac lætitiæ celebrandæ, communi sensu omnium Deum colentium, ac velut natiuo quodam pietatis instinctu, fermè semper ad procedendi ritum concursum fuerit.

Exodi c. 15. etiam ante legem cæremonialem datam, Israëlitæ, attoniti miraculo transitus maris rubri, quo diuina virtute ex Ægyptiorum persequentium manibus euaserant, cùm gaudium animis continere non possent, vt scribit Philo Iudæus libro de vita Mosis, solò legis naturalis ductu, alternis choris virorum ac mulierum, illinc Moyse

diuino spiritu præcinente, hinc Maria eius sorore, in ipso litore ad quod appulerant, cum exultatione procedentes ac tripudiantes, laudis hymnos & gratiarum actionis Deo cecinerunt. Iosue c.6. iidem Israëlitæ Dei iussu vrbem Iericho per septem dies circumeunt, certo ordine ac ritu diuinitùs præscripto religiosè procedentes; Sacerdotibus aliis Arcam deferentibus, aliis ante eam tubis Iubilæi, quas Septuaginta Interpretes sacras appellant, clangentibus; populo armato acie instructa ante Sacerdotes incedente, reliqua autem vulgi multitudine sequente post Arcam, alto cum silentio more sacrorum, & tacitis votis Dei virtutem implorante; quæ septimo tandem die apparuit, muris obsessæ vrbis ad sonitum tubarum sacerdotalium, & populi clamorem, illicò omni ex parte collapsis. Libro 1. Regum, c.10. Prophetarum agmen psallens à templo procedit, præeuntibus cantoribus, tympano, tibia, & cithara canentibus: quibus Saül superueniens se adiungit ex consilio Samuëlis, ac diuino spiritu incitatus, laudes Dei simul cum illis eundo canere pergit. Libro 2. Regum, c.6. & 1. Paralip. c.13. & apud Iosephum lib.7. Antiquit. c.4. indicto per vniuersam Iudæam publico conuentu, Arca fœderis à Sacerdo-

tibus ex ædibus Abinadab elata, solenni processione deducitur à Dauide & populo Israël à colle Cariathiarim in domum Obededom, nouo plaustro ad maiorem reuerentiam imposita, Ahio Leuita eius custode præcedente, Oza verò eiusdem fratre, & ipso Leuita, plaustrum regente; rege autem ac populo ad numerum musici concentus saltantibus coram ea, in omni virtute, in canticis, & in citharis, & psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis: et, tertio mense transacto, conuocato vniuerso populo Israël, eadem Arca, pari solennitate, humeris Leuitarum gestata, perducitur in montem Sion, Dauid rege accincto ephod lineo, & compositis motibus ad sacrorum carminum modulos subsiliente; septem choris Sacerdotum ac Leuitarum per varios ordines omni genere musicorum organorum personantibus, & sexto quoque passu, toto itinere, septenos tauros & arietes immolantibus, vt narrat Scriptura lib. 2. Regum c. 6. & 1. Paralip. c. 15. & 16. Denique tertij Regum cap. 8. & 2. Paralip. c. 5. eadem Arca simili processionis pompa transfertur è ciuitate Dauid in templum recèns ædificatum, frequenti populi & principum concursu, Sacerdotibus eam consuéto ritu portantibus, Leuitis autem omnem paraturam

Tabernaculi, & vasa Sanctuarij, iuxta ordinem à Deo institutum, deferentibus. *Rex autem Salomon* (inquit Scriptura) *& omnis multitudo Israël, quæ conuenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante Arcam, & immolabant oues & boues absque æstimatione & numero: & intulerunt Sacerdotes Arcam fœderis Domini in locum suum, in Oraculum templi, in Sãctum sanctorum.* Quam quidem processionem sic describit Iosephus lib. 7. Antiq. Iudaic. c. 2. *Tollentes igitur Arcam, & Tabernaculum quod Moyses construxerat, & omnia vasa ad ministerium sacrificiorum Dei parata, transportauerunt in templum. Procedebant autem cum victimis, tum rex, tum vniuersus populus, & Leuitæ, libaminibus & multo hostiarum sanguine viam perfundentes & infinitam vim odoramentorum adolentes, vt circumquaque totus aër repletus, etiam ad eos, qui longè remoti erant, cum suauitate perueniret, & notum faceret, iuxta humanum sensum, Deum aduentare ad inhabitandum recèns extructum ac dedicatum sibi domicilium. Nam neque hymnos canentes, neque choros agentes, donec in templum venerunt, defatigati sunt. Atque in hunc modum Arca est translata.* Libro 2. Paralip. c. 20. cùm nuntiatum esset Iosaphat regi Iuda, Moabitarum & Ammonitarum exercitum infestis signis ad se ve-

nire; rex ipse timore perterritus totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso populo Iuda. Congregatúsque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cúmque stetisset Iosaphat in medio cœtu populi in domo Domini, & longa oratione Deum precatus esset; Iahaziel Propheta, Deo inspirante, ita locutus est: *Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non enim est vestra pugna, sed Dei: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum.* Postridie manè, illis instructa acie ad hostem pergentibus, Iosaphat statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent; *Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius.* Cúmque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon & Moab, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Die autem quarto, exercitu victore in valle benedictionis congregato, reuersus est omnis vir Iuda, & habitatores Ierusalem, & Iosaphat ante eos, in Ierusalem cum lætitia magna; ingresíique sunt in Ierusalē, cum psalteriis, & citharis, & tubis, in domum Domini. Li-

bro 2. Esdræ, c. 12. post reditum populi Iudaici è captiuitate Babylonica, vrbe Ierusalem, quæ euersa fuerat, instaurata, Nehemias Dedicationem eius celebrauit hoc ritu. Sacerdotes & Leuitæ, ex omnibus locis suis euocati, cùm ritè mundati essent, populum quoque & portas & muros solenni ordine purificauerunt. Deinde, iis in duos magnos choros laudantium diuisis, alter ad dextram, alter ex aduerso ad sinistram, procedentes, mœnia vndequaque obierunt, in actione gratiarum & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis, & tubis; hos antecedente Esdra, optimatibus autem & parte populi sequentibus; illos verò sequente ipso Nehemia cum altera parte principum ac populi; donec tandem, sibi inuicem occurrentes, peruenerunt in templum, vbi stantes mutuo concentu laudes Dei celebrauerunt, &, oblatis victimis, vota Dedicationis impleuerunt.

En igitur in veteri Testamento, variis temporibus, ante legem, & post legem, publicæ processiones cum religione susceptæ atque peractæ, ex mandato Dei, & consilio seu denuntiatione Prophetarum ac sanctorum virorum; en conuentus ad supplicandum publicè indicti, & ab omni genere hominum celebrati; en in procedendo certus

ordo, certíque ritus ac cæremoniæ; en preces, en hymni & cantica; en Sacerdotes & populi loco ac functione distincti; en cantus, & canentium chori diuersi; en musica instrumenta iis adhibita; en progressio continua, en stationes inter procedendum per interualla factæ; en supplicationes, aliæ incedentes directo itinere, aliæ per circuitum; en Arca fœderis cum reliquiis in ea recōditis à Sacerdotibus delata; en fercula vasorū sacrorum cum honore gestata; en thurificationes, en sacrificia; en ex templo discessio supplicantium, en in templum commeatio ac reuersio; en processiones, aliæ in gratiarum actionem institutæ, aliæ ad Reliquiarum translationem, aliæ ad celebritatem Dedicationis, aliæ ad propulsandam vim hostium; en ante processionem præmissæ expiationes & purificationes, tum personarum, tum locorum, ex aqua scilicet aspersionis, de qua Numerorum c. 19. Quid igitur in nostris processionibus desiderari potest, quod non habeat in sacris literis, aut institutionem, aut exemplum?

Habet verò etiam insignem quandam speciem processionis ecclesiasticæ egressio illa populi Ierosolymitani in occursum Domini Seruatoris, quæ describitur Matth. c. 21. Marci 11. Lucæ 19, & Ioan. 12. Quam-

uis enim neque auctoritate publica facta fuerit, neque certo consilio aut condicta, aut indicta: tot tamen circumstantiis illustrata fuit, vt hoc nomine non incongruè possit appellari. Et certè ita eam appellauit, procedendíque rationem exposuit, S. Bernardus in tribus Sermonibus de Dominica in Ramis Palmarum. Etenim concursus ille publicus omnis generis hominum, effundentis se extra ciuitatem; festiua omnium alacritas; ordo, aliorum antecedentium Christum, aliorum sequentium; solum ramis virentibus & vestibus occurrentium constratum; palmæ & oliuæ in manibus; concentus turbarum gaudentium laudare Deum voce magna; deductio Christi in tẽplum; acclamationes illæ, tum per viam, tum in templo, quæ & preces & laudes Dei continebant, *Hosanna filio Dauid, Benedictus qui venit rex in nomine Domini, hosanna in altissimis, pax in cœlo, & gloria in excelsis;* nonne hæc omnia magis religiosæ pompæ, quàm officiosæ salutationis, significationem præferunt? Certè ex imitatione huius occursus in consuetudinem venit, vt Ecclesia obuiam prodiens aduenientibus Regibus, Legatis, Episcopis, Archidiaconis, & aliis visitationis officio fungentibus, eos processionaliter excipiat.

Preclarè Tertullianus in Apologetico, c. 39. *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ vnitate, & spei fœdere: coimus in cœtum & congregationem, vt ad Deum, quasi manu facta precationibus, ambiamus orantes.* Cùm enim Ecclèsia sit corpus religionis visibile, postulat ratio cultus diuini, ad quem ordinatur, & fœdus illud sanctæ societatis, quam inter se habent omnia eius membra, vt sæpe fideles in vnum conueniant, coniunctis votis, & communibus pietatis officijs, Deum vnanimiter veneraturi, aspectabili ritu in mutuam ædificationem. Vnde, quemadmodum in ipso sui ortu atque exordio omne religionis exercitium in conuentibus celebrandis posuit: ita loca ipsa, ad quæ fideles orandi & adorandi causâ conueniebant, iam tum Ecclesiarum, id est conuentuum, nomine appellauit. Conuentus autem Christianorum ad sacra & preces in duplici sunt genere: alij statarij, quibus in eodem loco consistendo oratur, vnde iis in primitiua Ecclesia, Stationum appellatio tributa est: alij verbambulatorij, in quibus supplicationes fiunt eundo & progrediendo, vnde Processiones nominantur: nam & hæ conuentus Ecçlesiæ dicuntr à S. Augustino

Serm. 173. de tempore, & à Cæsario Arelatensi homil. 37. de Litania. Ac primis quidem temporibus in vsu fuerunt tantùm cœtus statarij: quia, propter persecutiones Gentilium, non poterant Christiani in publicum cum apparatu & pompa Religionis prodire. Ex quo factum est, vt, quemadmodum publicè templa non habuérunt, donec Constantini lege licuit eis publicos conuentus Christiano ritu agere; ita ad id vsque tempus processiones publicas celebrare non potuerint. Sed ab eo tempore frequens & celebris earum apud omnes gentes vsus fuit, vt passim tum Græcæ tùm Latinæ historiæ testatum faciunt. Et credibile est, Dedicationem nouæ Romæ, seu Constantinopolis, non aliter factam ab Episcopis, quos ipse Constantinus ea causâ è Concilio Nicæno aduocauit, apud Nicephorum lib. 8. hist. Eccles. c. 26. quàm solenni ordine processionis vrbis muros circumeundo, ad exemplum Dedicationis vrbis Ierusalem lib. 2. Esdræ c. 12. qui est legitimus & ab Ecclesia vsitatus ritus Dedicationis, vt cernere est in exemplo ciuitatis Leoninæ apud Anastasium Bibliothecarium in Leone 4. & patet ex Ordine Romano, ex Pōtificali, & perpetuo vsu omnium sæculorum.

Certè antiquissimæ fuerunt illæ Festorum solennium ad Ecclesiam in qua habebatur statio, de quibus scribit Ordo Romanus, c.1.3. & 4. & in Purificatione Beatæ Mariæ, & in die sancto Paschæ, quarum forma à nobis refertur inferiùs c. 15. Et harum similitudinem gerunt quæ diebus Dominicis & Festis solenni more fiunt ante Missam publicam, & quæ vulgò diriguntur ad eas Ecclesias in quibus celebratur aliqua solennitas, vel statio Indulgentiarum: cuiusmodi est illa cuius meminit S. Ambrosius epist. 29. processio Monachorum, *qui, prohibentibus iter Valentinianis, Psalmos canentes ex consuetudine vsuque veteri, pergebant ad celebritatem Machabæorum Martyrum.* Antiquissimæ quoque, quas imperantibus Iuliano, Theodosio vtroque, Arcadio, & Martiano, factas memorant Scriptores historiæ Ecclesiasticæ variis locis: item quæ in Actis Concilij Ephesini referuntur, tomo 2. c. 19. & de quibus sanctionem fecit Iustinianus Nouella 123. de sanctissimis Episcopis: itemque illæ quarum meminit S. Augustinus lib. 22. de Ciuitate Dei, c. 8. & serm. 173. de tempore, & S. Leo epist. 81. c. 2. Antiquissima Litania minor, quam Ado Viennensis in Chronico institutam scribit circa

am-

annum Domini 452. Antiquissima Litania maior, quæ S. Gregorium Magnum habet auctorem.

Quarum omnium exemplis insistentes posteriorum ætatum pastores & populi, eandem religionem supplicandi ad nos vsque perpetua successione transmiserunt. Nam, vt omittam eas supplicationes quæ singulis Festis ratione mysteriorum adiunctæ sunt, & quæ statis diebus quotannis renouantur; in more semper fuit, vt in publicis gratiarum actionibus, & aliis eiusmodi celebritatibus, atque adeo in communibus periculis, calamitatibus, & necessitatibus, ad hoc genus orandi confugeretur: in translatione & deportatione sanctarum Reliquiarum, apud Socratem Eccles. hist. lib. 2. c. 16. Theodoretum lib. 3. c. 9. Sozomenum lib. 5. c. 18. & lib. 7. c. 10. Euagrium lib. 1. c. 16. S. Hieronymum libro aduersus Vigilantium, S. Augustinum dicto libro 22. de Ciuit. c. 8. in Concilio Nicæno secundo, Actione 4. apud Gregorium Turonensem lib. 4. hist. Franc. c. 40. & lib. 1. de gloria Mart. c. 44. & passim in Vitis Sanctorum apud Surium: ad venerationem sanctæ Crucis, apud Euagrium lib. 4. c. 25. & Nicephorum lib. 17. c. 15. Codinum de offic. Constant. c. 15. Nicephorum Gregoram lib. 8. in Meno-

logio Græcorum prima die Augusti : ad placandam iram principis, apud Nicephorum lib.12. c.43: ad sedandam pestem, apud Eustathium in vita S. Eutychij, Gregorium Turonensem lib.4. hist. Franc. c.5: pro obtinenda pluuia, apud Cyrillum in Actis vitæ S. Euthymij, & Marcum Gazæum in vita S. Porphyrij : pro serenitate aëris, apud Socratem lib.7. c.22. Nicephorum lib.14. c. 3. Anastasium Bibliothecarium in Adeodato : contra inundationes fluminum, apud eumdem Anastasium in Gregorio secundo: ad compescendum terræ motum, apud Nicephorum lib. 14. c.46: contra hostes imminentes, apud Euagrium lib.4. c.25. Rufinum lib.2. c.33. Sidonium lib.7. epist. ep. 1. Sanctum Gregorium Magnum ep.45. lib. 9: in obsidione vrbis, apud Gregorium Turonensem lib.3. hist. Franc. c.29. & in Triodio Græcorum : in collocandis fundamentis Ecclesiæ vel Monasterij, Iustiniani Nouella 67. & apud Marcum Gazæum loco citato : in solennitate Dedicationis, apud Cedrenum in Iustiniano, & Anastasium Bibliothecarium in Leone quarto : aduersus hæreticos, apud Socratem lib.6. c.8. Sozomenum lib. 8. c.8. & Nicephorum lib. 13. c.8.

De ordine & apparatu Processionum.

CAPVT III.

ECclesia, cùm sit acies Dei viuentis, tunc maximè debet esse ordinata, cùm instructo agmine procedit ac progreditur; non tantùm ad speciem & decorem diuini cultus, quem celebrat, aut dignitatem sponsæ, quæ *progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol*; sed etiam ad ædificationem videntium, & terrorem inimicorum; aduersus quos pugnam instituit cùm supplicationes publicas obit; vt appareat in conspectu eorum *terribilis velut castrorum acies ordinata*. Idcirco, quem ordinem tenet in templis, vbi statarij cœtus religionis causâ celebrantur, eumdem in processionibus, seu extra templa, seruare consueuit. Templa autem Christiana tribus omnino partibus constant; Sanctuario seu Altari, in quo præsentia diuinæ maiestatis exhibetur; Choro, in quo Sacerdotes & clerici laudes Dei hymnis assiduis celebrant ad imitationem cælestium spirituum, & preces pro vniuerso populo fundunt;

naui, qui populi orantis locus est. Sic processio velut templi ambulantis speciem habet. In prima acie sunt cruces pro Sanctuario, quas qui sequuntur intuentes, in Christo crucifixo Deum præsentem cernunt, vt cum modestia ac deuotione incedant, & eum sanctè ac reuerenter adorent. In secunda acie collocatur robur exercitus, nempe Sacerdotum & Ecclesiasticorum ministrorum turmæ: qui duplici ordine distincti, laudes Dei, tum alternis, tum coniunctis vocibus modulantur, &, quasi interuentores medij inter Deum & populum, huius vota & preces offerunt. Extremum agmen claudunt laici vtriusque sexus, silentio orantes. De Sanctuario primo loco dicendum.

Crux (inquit Durandus lib. 4. Rational. c. 6.) *quasi regale vexillum, & triumphale signum, in processionibus præmittitur: primò, vt fugiant qui oderunt eum a facie eius, Psal. 67. Est enim signum victoriæ Christi, iuxta illud, Vexilla regis prodeunt, quo Dæmones victi sunt, vnde illo viso timent & fugiunt: & propter hoc in quibusdam locis tempestatibus aeris opponitur, vt Dæmones fugiant, & ab aeris concitatione desistant.* Et paucis interiectis: *Secundò crucis vexillum præmittitur, quia, sicut ait Apostolus ad Galatas, Absit nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu*

Christi, per quem mundus nobis; & nos mundo crucifigi debemus. Addo & tertiam rationem: quia, cùm processio Ecclesiam in hoc mundo peregrinantem & militantem significet, æquum est eam sub Christi Imperatoris signis ad bellum procedere, cuius auspiciis militat. Ea de causa, ex quo per legem Constantini Magni licuit Christi militibus copias suas in publicum explicare, & aperta fidei professione pro gloria Crucifixi dimicare, præferri cœperunt cruces pro signis in omnibus processionibus ecclesiasticis. Causam huic rei dedit victoria eiusdem Constantini de Maxentio, eadem quæ Imperium ex Gentili Christianum fecit. Cùm enim ille consilium cepisset Romæ à tyrannide Maxentij, & aliorum à quibus opprimebatur, vindicandæ; & superiorum Imperatorum, qui Deorum multitudinem coluerant, omnes ea in re tentanda conatus irritos cessisse animaduerteret; ad vnicum Deum, quem pater Constantius coluerat, confugiendum sibi esse duxit. Itaque eum obtestatus, vt qui esset sibi significaret, opémque ad rem conficiendam præberet; claro meridie vidit in cœlo crucis signum admirabili quodam splendore supra solis orbem affulgens, inque eo hæc verba Græcis literis inscripta, ἐν τούτῳ νίκα, *In hoc vin-*

ce. Quo viso anxius cùm superueniente nocte obdormîsset, Christus ei secundum quietem apparuit, cum eodem signo quod ipse per diem in cœlo erat conspicatus: iussítque eiusdem effigiem in bello deferre, quoties signis collatis esset cum hoste dimicaturus. Qui, vt primùm illuxit, accersitis præstantissimis artificibus, crucem ad illius cælestis similitudinem, intexto auro, & gemmis insertis, fieri iussit in hanc speciem. Hastile erat oblongum, auro vndique obductum, transuerso ligno in modum crucis imposito: in cuius summo fastigio corona eminebat ex auro & lapillis pretiosis affabrè implexa, in qua salutare Christi nomen, duabus primis literis X & P inter se consertis expressum, cernebatur: ex transuersario autem ligno appensum erat velum quoddam purpureum, admirabili textura lapillorum varij generis, inductóque auro refulgens; de quo Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

Christus purpureum, gemmanti textus in auro,
Signabat labarum:

huic enim vexillo labaro nomen fuit. Atque hoc signo deinceps Imperator, tãquam munimento firmissimo, aduersus omnem vim hostilem vsus est, ad eiúsque similitu-

dinem facta vexilla omnibus exercitibus suis præferri sanxit; vt refert oculatus testis Eusebius lib. 1. de vita Constantini, c.20. 21. 22. 23. 24. & 25. & apud Surium Acta martyrij S. Artemij, qui & ipse rei gerendæ interfuit.

Ex illo tempore, non tantùm crux vexillifera ad modum labari, sed etiam aliæ cruces argenteæ processionibus sacris, tanquam propria Christianæ militiæ signa, præferri consueuerunt; vexillo scilicet in locum labari, crucibus argenteis in locum aquilarum argentearum succedentibus, quæ erant militaria signa legionum Romanarum. Legitur eius rei exemplum in processionibus à S. Ioanne Chrysostomo institutis contra Arianos paucis annis post Constantinum, apud Socratem lib.6. c.8. Sozomenum lib. 8. c.8. Nicephorum lib. 13. c.8. & in processionibus S. Porphyrij Episcopi Gazensis, in eius vita scripta à Diacono suo Marco apud Surium in Februario; in vita Theodori Archimandritæ per Georgium presbyterum, vbi refertur eam esse consuetudinem Ecclesiasticam; in Concilio Nicæno secundo, Actione 4. in antiquo Concilio Nannetensi, c.5. in Iustiniani Nouella 123. c. 32. apud Gregorium Turonensem libro de vitis Patrum, c.7. lib. 1. de

gloria Martyrum, c. 44. & de gloria Confess. c. 79. ac deinceps in subsequentium sæculorum Scriptoribus. In Ecclesia Andegauensi nonnumquam præferuntur duæ cruces: in processionibus S. Marci, & Rogationum, aliisque insignioribus tres.

Neque vero processionum Sanctuarium sola cruce sacratum est: sed, quemadmodum olim in Arca Sanctuarij Mosaici reconditæ erant legis diuinæ tabulæ (lib. 3. Regum, c. 8. & Epist. ad Hebræos c. 9.) atque eæ circumferebantur simul cum Arca in publicis eius deductionibus; ita ex vetere Ecclesiæ instituto liber legis gratiæ, id est, sacri Euangelij, religiosè defertur à Diacono post crucem in processionibus Christianis; vt pro testimonio antiquitatis habetur multis locis in Ordine Romano, in exemplo S. Porphyrij loco citato, vbi Episcopus ipse Euangelium gestat, apud Hincmarum in vita S. Remigij, apud Codinum lib. de offic. Constant. c. 1. vbi *Præfectus Euangelio* appellatur is, qui tenet Euangelium ad publicas supplicationes, & c. 10. vbi Archidiaconus gerit Euangelium in processione Palmarum; & eius rei hîc exempla sunt c. 4. & 10. Consuetudo est apud nos, vt in celebrioribus processionibus generalibus ciuitatis, non tantum Ecclesia Andegauensis, sed

singulæ Collegiatæ, vt propriam crucem, ita & proprium Euangelium præferant.

Adduntur etiam sæpe in processionibus Reliquiæ Sanctorum, præcipuè in solennioribus, tum ordinariis, tum indictiuis: vt cernere est in Ordine Romano, & Antiphonario S. Gregorij; & exempla sunt in processionibus S. Porphyrij suprà, & apud Gregorium Turonensem lib. de gloria Confess. c. 79. & passim apud Auctores. Sed Concilium Mediolanense quartum, c. *Quæ ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, vetat eas deferri in solenni illa processione, in qua sanctissimum Domini Corpus religioso cultu circumgestatur: ne scilicet eas plebs imperita pro sanctissimo Sacramento, vel eodem honore quo sanctissimum Sacramentum, imprudens veneretur.

Crucem antecedunt cerei ardentes, ex antiquo more Ecclesiæ, vt constat ex processionibus S. Ioannis Chrysostomi, & Gregorio Turonensi, lib. 1. de glor. Mart. c. 44. & 51. non tãtùm ad honorem sanctæ Crucis, cuius virtus toti mundo illuxit, sed præcipuè propter Euangelium quod sequitur. Est enim Christianis in via ad patriam, cuius symbolum est processio, Crux pro duce, Euangelium, id est doctrina Christi, pro

luce præeunte; ne à recto itinere, aut propria ignorantia, aut occurrentium viatum, id est consiliorum ambiguitate, aut mundi illecebris, aut peruersorum hominum seductione, aberrent. Et crux quidem præit, velut exemplar praxis Euangelicæ doctrinæ, *stans in signum populorum*, iuxta prophetiam Isaiæ c. 11: vt qui subsequuntur omnes intelligant Christum ex ea, tanquam ex cathedra, docentem, *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*: hæc enim est recta & compendiaria via ad salutem, & summa perfectionis Christianæ. Quod forsan respexerunt, qui olim cereos & lucernas ipsi Cruci impositas tulerunt in processionibus, vt videre est in iis quas retulimus de S. Ioanne Chrysostomo, & apud Gregorium Turonensem lib. de gloria Confess. c. 79. Et ad hanc significationem spectat mos antiquus Græcæ Ecclesiæ apud Codinum libro cit. c. 12. quo, in Officio vespertino Vigiliæ sanctæ Parasceues, quod ad passionem Domini pertinet, dum leguntur duodecim Euangelia, Imperator & aulici omnes cereos ardentes manibus gestant. Huc referenda est explicatio quæ habetur inferiùs c. 5. & 6. de cereis Euangelio prælucentibus.

Præfertur cereis vas aquæ benedictæ

cum aspersorio, ex constitutione Concilij Nannetensis, c. 5: vt eius aspersione purificetur obuius quisque, & simul loca per quæ transitur, ad effugandam omnem potestatem inimici. Ideo, quemadmodum in templis ad ostium collocatur labrum aquæ benedictæ, vt qui ad sacra veniunt, in ipso aditu sanctificentur: ita in fronte & quasi vestibulo processionum præfertur aquamanile sacrum, vt qui se per viam supplicantibus volunt adiungere, eius aquæ lustratione priùs expientur.

Campanulæ manuales ex ære, quæ ante signa clangere solent, tubarum argentearum veteris Testamenti locum tenent; quarum vsus erat ad conuocandum populum, & dandum signum profectionis quoties castra mouenda essent, Numer. c. 10. Et certè forma non absimili conflatæ sunt, si attendatur descriptio tubarum illarum, quæ habetur apud Iosephum lib. 3. Antiquit. c. 11. Hæ verò significant præcones Euangelicæ veritatis, siue diuini verbi prædicatores, qui sono vocis suæ ad fidem & Ecclesiæ congregationem quoslibet obuios vocant: & in processionibus pulsantur, vt qui earum sonum audierint, ad supplicandum simul cum alijs inuitentur, sicut illæ quæ in templorum turribus suspensæ signum dant fide-

libus conueniendi ad sacrã & orationem publicam. In Concilio Nicæno secundo, in celebri illa processione translationis reliquiarum S. Anastasij Martyris, quam superiùs insinuauimus, signa pulsantur, non ærea, sed lignea, quæ ibi appellantur *ligna sacra*, cuiusmodi illa sunt quibus vtimur in diebus tenebrarum: & huiusmodi signorum ligneorum dicitur vsus etiamnum perseuerare in Ecclesia Græca, de quo Amalarius lib. 4. de Ecclesiast. offic. c. 21. *Adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem.*

Portatur etiam aliquibus in locis Draconis effigies simul cum cruce & vexillo in quibusdam processionibus, vt putà in Litania maiore & Rogationibus: pro qua laborant nonnulli vt mysticas explicationes comminiscantur. Sed nimis quàm probabile est mea quidem sententia, istius generis ferculum obrepsisse in supplicationes publicas, errore vulgi magis, quàm certa illa ratione, aut institutione Ecclesiastica. Neque enim, si tale portentum auctoritate Ecclesiæ introductum foret, ad significandum (vt fabulantur) Dæmonem à Christo deuictum, sublimis & elatus portandus esset

Draco, hianti ore & minaci quasi victor; aut floribus & sertis redimitus quasi sacra quæpiam & veneranda imago; sed terræ afflictus ad pedes Crucifixi, ad eum modum quo sub pedibus calcantis & proterentis Michaëlis Archangeli effingi in templis solet: vel quo Constantinus imaginem suam in tabula depictam pro foribus palatij proposuit, victrici signo crucis in vertice capitis prominente, sub pedibus autem strato Dracone, labari cuspide transfixo, & fluctibus obruto: qua descriptione symbolicè adumbrabatur, Draconem antiquum, Idololatriæ principem, ab ipso Constantino virtute crucis prostratum, confossum, & submersum fuisse, iuxta prophetiam Isaiæ c. 27. *In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem* (id est, in longum protensum instar vectis) *& super Leviathan serpentem tortuosum: & occidet eum qui in mari est.* Ad quam imaginem allusit Prudentius libro περὶ στεφάνων, Hymno 1. loquens de duobus Draconariis, qui è militibus Gentilium Christiani facti, crucem in exercitu pro Dracone ferebant, his versibus:

Próque ventosis Draconum, quos gerebant, palliis,

Præferunt insigne lignum, quod Draconem subdidit.

Si, inquam, sublimis ad pompam in supplicationibus portandus esset Draco, eo habitu ac specie iacens exponendus esset, quo à S. Gregorio Nazianzeno describitur in ipsius epitaphio, Orat. 42. *Vbi est* (inquit) *mors, stimulus tuus? vbi tua, inferne, victoria? Crux te prostrauit, vitæ auctor tibi necem attulit. Exanimis es, mortuus, immobilis, iners, serpentis licèt figuram serues, in sublimi loco quasi in columna publica, dedecoris & ignominiæ notis inustus.* Deinde quid causæ est, cur Draco iste in Litania maiore & Rogationibus potiùs quàm aliis processionibus deferatur? nonne æquè in omnibus triumphatur Dæmon à Christo crucifixo?

Videtur error iste natus ex nomine Draconariorum. In militia Romana, singulæ legiones suam aquilam habuerunt pro signo militari; singulæ cohortes draconem, seu draconis speciem in vexillo expressam, iuxta descriptionem Ammiani Marcellini lib. 16. & Prudentij in supradictis versibus, quam Græci vocant δρακόντιον. Vnde, sicut qui aquilam portabant, Aquiliferi, sic qui Draconem, *Draconarij* appellati (Græcis δρακοντοφόροι) vt docent Vegetius de re militari lib. 2. c. 7. & 13. & Modestus libro

de vocabulis rei militaris. Sed, sublatis tandem è militia Draconibus, inque cruces mutatis, mansit appellatio Draconariorum pro quibusuis signiferis; sicut Draconis nomen plerumque pro alio quouis genere vexilli vsurpatur, vt apud Ionam Aurelianensem initio libri 2. de cultu imaginum, pro labaro, in his verbis: *Exinde signum* (loquitur de Constantino) *quod de cœlo sibi fuerat demonstratum, in militeria vexilla transformat, ac labarum, quem dicunt Draconem, in speciem Crucis Dominicæ exaptat; & ita armis vexillisque religionis instructus, aduersum impiorum arma proficiscitur*: & similiter in his verbis Prudentij è libro 2. contra Symmachum,

——— cecinêre tubæ, prima hasta Draconis
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert:

quæ Baronius interpretatur de labaro. Vnde in Ordine Romano *Draconarij* dicuntur, qui signa portant in processione ante Pontificem. Putarunt igitur, vt coniectamur, qui id ignorarunt, Draconariorum gestamen in processionibus debere esse Draconis imaginem, vt in militia Romana fuit; atque ita, sapientes in oculis suis, eam vexilliferis Ecclesiasticis portandam impo-

fuerunt. Fauit opinioni eorum forsan Draco ille, qui aquarum vi raptatus in agrum Romanum, vniuersæ regioni pestem intulit; cuius causâ S. Gregorius Magnus dicitur Litaniam maiorem instituisse. Sed à nemine Historicorum est proditum, sanctissimum Pontificem tam populariter & otiosè in negotio religionis egisse, vt, in summa omnium ordinum consternatione, tam horrendi prodigij simulacrum populi Romani oculis objiceret: neque, si id verum foret, posset Draconis gestatio ad Rogationes, aliásve quascumque processiones trahi, quarum institutioni & mysterio nullo modo conuenit. Addimus, nullam de hac Draconis deportatione mentionem in antiquis Auctoribus haberi, nullum vsquam eius instituendæ aut institutæ monumentum. Rem tamen in medio relinquimus, vt de ea quisque, prout volet, sentiat: quandoquidem præclarissimarum Ecclesiarum vsum, si quæ huiusmodi ferculum inter sacra gerere solent, damnare, nostri neque consilij, neque iuris est.

Secunda pars processionis Ecclesiasticæ est Chorus sacerdotalis: cuius ordo est, vt statim post signa & Euangelium incedant pueri symphoniaci, & subinde inferiores clerici ac ministri, postremo loco qui sunt digniores;

digniores. Sed in Ecclesia Andegauensi hic ordo inuertitur feria quarta Rogationum. Nam, redeunte processione, Dignitates seu Personæ crucem propiùs sequuntur, & deinceps antiquiores Canonici succedunt suo quisque loco; in extremo autem agmine honoratiorem locum tenent iuniores, & receptionis ordine posteriores. Id verò pertinet ad mysterium Ascensionis, quæ tunc imminet: vt intelligant qui præsunt & honores gerunt in Ecclesia, sibi eò magis impositam esse disciplinam humilitatis, & crucis ferendæ post Christum, quo aliis se sciunt gradu & dignitate anteire: & eos demùm Christo propinquiores futuros in cæli ascensu, & cœlestis gloriæ sortitione, qui se magis infra alios voluntaria animi demissione abiecerint, iuxta sententiam Domini Lucæ c. 22. *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator.* Eumdem ordinem seruauit S. Bernardus in processione Purificationis B. Mariæ, Serm. 2. de eiusdem Festo, vbi etiam consequenter explicat, quare bini in processionibus incedant Ecclesiastici. *Ad hæc* (inquit) *futuri sunt in processione nostra nouissimi primi, & primi nouissimi: & cantabimus in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini. Meritò sanè bini & bini procedi-*

mus: sic enim ad commendationem fraternæ charitatis, & socialis vitæ, missos à Saluatore Discipulos Euangelia sacra testantur. Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat: nec sibi soli nocet, sed etiam cæteris est molestus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes, nec solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

De ordine, deuotione, & modestia Cleri in processionibus, sic statuit Concilium Mediolanense primum, c. de process. & supplic. *Omnes ordines grauiter & modestè procedant, colloquiisque exclusis, psalmis, hymnis, & reliquis sacris precibus, operam dent. Nemo ordinem in processione deserat, antequam ad Ecclesiam, vnde profecti sunt, redierint. Laici a Clericis, feminæ a viris, separatim prosequantur. Videant Episcopi, vt in supplicationibus & processionibus quibuscumque, præsertim cum sanctissima Eucharistia circumfertur, & cum frequentior populus ad Ecclesias, Indulgentiæ, Festi, sacræ concionis gratia, vel alia de causa conuenire solet, ea modestia & reuerentia adhibeatur. quæ piis & religiosis huiusmodi actionibus maximè debetur. Ne inter viam inaniter spectandi gratia subsistatur. Ne petulanti facto dictóve cuiquam molestia afferatur. Ne, quæ minus deceant, spectacula adhibeantur; néve actiones*

pro foribus ædium, aut in via, repræsententur. Concilium Mediolanense secundum, decreto 9. *Clericus, cùm in aliquam Ecclesiam, vel ad processiones, vel ad stationes obeundas, vel ad funus conuenerit, illud meminerit, se esse in domo Dei sancta, quæ domus est orationis. Quare nullus cuiusuis ordinis Clericus, aut Sacerdos, in Ecclesia deambulet; nec in confabulationibus & congressibus eo loco indignis versetur: sed vnusquisque, aut solus, aut comitibus sociisque aliis adiunctis, religiosas preces Deo in causa adhibeat, quamobrem Clerus vniuersus conuocatus est.* Concilium quartum Mediolan. c. de processionibus. *Clerici omnes, sæculares & regulares, & qui in basilica Cathedrali Dignitates obtinent, bini semper procedant: neque item inter Episcopum & eosdem laicis locus sit.*

Tertia & extrema pars processionis complectitur laicos, de quibus in hunc modum statuit Concilium Turonense vltimum, c. de Christi fidelibus laicis. *Certis testimoniis cùm didicerimus, plerisque in paræciis prauam illam inualuisse consuetudinem, vt in litaniis & processionibus, quæ Deo supplicandi & preces offerendi gratia ab antiquis patribus instituta sunt, misceantur ludi, ioci, choreæ, comessationes, & aliæ ridiculæ actiones, vnde contentiones oriuntur: Ecclesiarum paræcia-*

lium Rectores, quantum possumus, in Domino hortamur, ne huiusmodi, quæ Deum Optimum Maximum ad iram potius prouocant, quàm orationes in his processionibus fusæ ab eo petita impetrent, in suis parœciis fieri sinant: imò magis suos parœcianos ab his abstinere, etiam sub anathematis pœna, moneant; eosdem in dictis processionibus, viris a mulieribus separatis, ordinatè, deuotè, & modestè procedere, non verò inuicem confabulari, sed preces suas Deo, qua decet humilitate, offerre docentes & commonefacientes. Dignum etiam est quod hîc addatur Decretum Concilij Mediolanensis quarti de officio laicorum, loco citato. *Quod in multis huius prouinciæ locis religiosæ consuetudinis est, retinere, aut, sicubi non est, introducere Episcopi studeant: vt omnes, tum mares, tum feminæ, sacro solennitatis sanctissimi Corporis Domini religiosóque die, eam processionis celebritatem, non è fenestris, neque omnino è superiori loco inspiciant, sed eam prosequantur omni piæ religiosæque venerationis studio. Idem præterea curent de aliis publicis processionibus: cùm illas omnes populum supplicem prosequendo piè obire institutum sit.* Sed illud in primis notatu dignum quod eodem loci habetur: *Musicis cuiusuis generis instrumentis in processionibus sonari, ne vllo modo permittatur.* Sed hoc da-

tum est apud nos soli processioni quæ fit in Festo Corporis Christi, vt eorum concentus illi adhibeatur, ad imitationem populi Israëlitici Arcam omni genere cantus celebrantis, vt infrà suo loco dicetur c. 25. & iam superiori capite è Scriptura recitatum est.

Pertinent etiam ad conseruationem ordinis processionum sacrarum duo capita 31. & 32. Nouellæ Iustiniani Imperatoris 123. superiùs citata pro crucibus, & earumdem antiquitate, quæ his verbis concepta sunt. *Si quis, cùm sacra ministeria celebrantur, in sanctam Ecclesiam ingrediens, Episcopo, aut clericis, aut ministris aliis Ecclesiæ, iniuriam aliquam inferat: iubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si verò hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur: hoc ipso & in litaniis, in quibus Episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et, si quidem iniuriam solùm fecerit, is verberibus exilióque tradatur. Si verò etiam litaniam concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare iubemus non solùm ciuiles, sed etiam militares Iudices. Omnibus autem laicis interdicimus litanias facere sine sanctis Episcopis, & qui sub eis sunt reuerendissimis clericis. Qualis enim est litania, in qua Sacerdotes non inueniuntur, & solen-*

nes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocauerit ad litanias celebrandas, tunc solùm ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuetè eas portare solent, & cum Episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum Episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca Iudicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicauerit, prædictas pœnas patietur, Monasteriorum & reuerendissimorum Monachorum dispositione. Quod Iustinianus in hac Nouella statuit de iis qui cruces portare debent, idem, sed explicatiùs, sancit Concilium Mediolanense primum loco antè citato: *Cruces clerici ferant, talari veste & superpelliceo induti: iique eiusmodi sint, vt eas aptè & decorè ferre possint.* Et similiter Concilium Mediolan. quartum dicto c. *Sacrarum imaginum insignia, vexilláve Cleri, ne laicus homo in processione præferat, vbi clericus quisquam est, qui hoc munus præstare possit.*

De præparatione ad Processionem.

CAPVT IV.

A*Nte orationem præpara animam tuam* (ait Sapiens Ecclesiastici 18.) *& noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Non sunt temerè & incogitanter ineundæ supplicationes publicæ, sed cum debita animi præparatione. Qui enim ad orandum accedit imparatus, non potest non distrahi in varias cogitationes: quibus quàm longè mens à Deo abducitur, tam longè à proposito orationis fine & fructu aberrat. Qua in re & temeritas est, & irreuerentia, & plerumque etiam iniustitia.

Temeritatis enim est, arduum & magni momenti opus tentare, non instructum iis subsidiis & adiumentis, sine quibus neque illud perficere potest, neque fructum vllum cœpti laboris percipere. Atque id propriè est tentare Deum, vt loquitur Sapiens. Nam Deum orare, non adhibendo eas conditiones quæ necessariæ sunt ad obtinendum id quod petitur, perinde est atque ex-

periri velle, vtrùm Deus malè petentibus gratiam faciat, & sua beneficia largiatur. Itaque videtur, quisquis ita agit, non orare vt impetret (qui est finis legitimus orationis) sed laborare vt periculum faciat benignitatis seu voluntatis Dei indebito modo, quippe quem sciat non promisisse se exauditurum nisi benè dispositos: quod faciendo magis prouocat iram Dei, quàm misericordiam aut beneficentiam. Duo autem sunt necessaria ad orationem; ex parte Dei auxilium gratiæ; ex parte hominis conueniens mentis applicatio, & conatus ad debitè & vtiliter orandum. Quî autem fieri potest, vt debitè & conuenienter oret, qui ne cogitat quidem quid agat, neque enititur ad id opus quidquam afferre quod iuuet ad orandum? Dei autem gratiam, & benignum concursum Spiritus sanct ad fundendam orationem, quomodo potest impetrare, qui ne petit quidem; neque, si petat, cum reuerentia aut recta vlla animi dispositione petit? Grauiter & appositè ad hanc rem Auctor Operis imperfecti in Matthæum, Homilia 14. *Et homo Deum necessarium habet, & Deus hominem, ad iustitiam faciendam. Nam, sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei; sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi*

homo voluerit. Sicut nec terra ſine ſemine, nec ſemen ſine terra fructificat: ſic nec homo ſine Deo, nec Deus ſine homine, iuſtitiam operatur in homine. Semina fructus ex oratione colligendi ſunt, ſanctæ cogitationes, pij affectus, ſeria humilitas & abiectio ſui, attentio mentis, deuotio erga Deum, interna animi reuerentia: quæ neque naſci prorſus in homine, neque progerminare, aut adoleſcere in frugem poſſunt, niſi ea Deus infuderit, & aſſiduis incrementis aluerit, ac feruore charitatis animauerit. Ergo affectata videtur euagatio mentis & indeuotio in eo, qui negligit ſe initio præmunire mediis neceſſariis ad eam euitandam.

Eſt quoque reus ſummæ irreuerentiæ apud Deum, qui ſine præparatione orat. Cùm enim oratio ſit actus latriæ & ſupremi cultus Deo debiti, ſummam requirit in orante reuerentiam maieſtatis diuinæ, quam adorat. Quomodo autem poteſt quis reuereri eum, quem neque præſentem ſibi cogitat, neque eius poteſtatem aut gloriam attendit, neque circumſpicit quantùm tremere in conſpectu eius, quantùm eum venerari debeat? Contemnit igitur Deum, & parui æſtimare ſe oſtendit, qui ad eius colloquium accedit imparato animo, & in nullam ſpeciem reuerentiæ aut honoris

composito: qui præstantissimum Dei opus, perinde atque profanum quodpiam negotium, tractat, & in conspectu summi Regis versatur sine vllo pudore aut decentia, haud secus ac si cum vilissimo homuncione congrederetur.

Accedit ad hæc genus quoddam iniustitiæ erga proximum. Nam, cùm Sacerdotes sint publici Ecclesiæ ac Religionis ministri, *pro hominibus constituti in iis quæ sunt ad Deum, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis*, vt loquitur Paulus Hebr. c. 5. iȷ non mediocre damnum afferunt populo Christiano, cùm publicas orationes pro necessitatibus eius tam negligenter & indeuotè peragunt, vt prodesse ei, provt debent, non possint. Hinc enim sæpe fit, vt in publicis calamitatibus, quantumuis clamemus ad Deum, experiamur id quod minatus est Deuteron. 28. *Cælum quod supra nos est æneum, & terram quam calcamus ferream*: quia Sacerdotum oratio coram eo est abominabilis. Iniuriam etiam faciunt ipsi Ecclesiæ, cuius nomine orant, legationem eius mala fide apud Deum obeuntes, & eiusdem postulata sua præuaricatione corrumpentes: quasi iis propositum esset, causam supplicantis populi malè orando facere deteriorem.

His adiungimus circumstantiam scandali, quæ speciale peccatum facit. Qui enim non collecto & attento animo ad orandum prouolat, quemadmodum interna cogitatione vagus est, incompositus, & Dei minimè reuerens; ita externo habitu corporis necesse est, vt animi instabilitatem & euagationem, indeuotionem & irreuerentiam prodat. Hinc oculi assiduè discurrentes, & ad obuia quæque prosilientes; caput ad omnem motum versatile, & in omnem partem circumagitatum: hinc petulantia, hinc risus, & intermisti sæpe ioci atque dicteria; hinc confabulationes; hinc ex incogitantia præpostera suffragiorum vsurpatio, & rerum agendarum confusio; hinc cantus inconditi, hinc precandi intempestiua interruptio, hinc crebra ex ordine digressio; hinc denique genus omne immodestiæ & irreuerentiæ; quæ quantum scandali & offensionis afferat laicis, quantùmque eorum pietatem conturbet, dici non potest. Intelligant igitur qui legatione funguntur apud Deum pro populo Christiano, ita se comparare ad publicas supplicationes debere, vt, quantùm in ipsis est, sicut oportet, orent, id est, attentè, reuerenter, & fructuosè.

Incumbit autem iis hac in re præparatio duplex: altera interna, externa altera. Et

saria parata habeant; Responsoria, Antiphonas, & alia canenda præuideant, deque eorum ordine inter se consentiant: *Cùm ad processionem Clerus vocatur* (ait Concilium Mediolanense quartum) *quid psallendum, quid canendúmve ei sit, vt opportunum erit, significetur.*

Habet Ecclesia ad eumdem vsum præparationis, tum aspersionem aquæ benedictæ, qua lustratur populus, ne ad processionem sacram illotis animis accedat, cum adiunctis propriis Antiphonis & Orationibus; tum etiam, diebus quibus non fit aspersio, alias Antiphonas & Orationes in eamdem rem: è quibus ratio Antiphonæ, *Asperges me*, explicata habetur inferiùs c. 12. & Antiphonæ, *Vidi aquam*, c. 15. quæ duæ è Scriptura desumptæ sunt.

Quod verò spectat ad Antiphonam, *Sanctus Deus*, eam initium habuisse ex miraculo, & cœlitùs demissam fuisse imperante Theodosio iuniore, narrant, Felix Papa tertius Epistola 3. Quintianus in duodecim Anathematismis ad Petrum Gnapheum, qui habentur tomo 2. Concil. post Concilium Romanum sub eodem Felice, Acacius Archiepiscopus Constantinopolitanus, & Asclepiades Episcopus Trallensis, in suis Epistolis quæ referuntur post

Concilium Constantinopolitanum habitum sub eodem Felice, Paulus Diaconus Miscellæ historiæ lib. 14. Nicephorus historiæ Eccles. lib. 14. c. 46. & Sigebertus in Chronico, anno 444. Cùm enim terra motibus horrendis assiduè per sex menses quassaretur, Constantinopoli tantus ex eo terror omnem ciuitatem inuasit, muris & ædificiis passim corruentibus, vt, relicta vrbe, ciues cum ipso Imperatore Theodosio, Pulcheria Augusta, & Proclo Patriarcha, in agrum suburbanum, cui Campo nomen est, secederent, ibíque rei euentum expectantes considerent; donec quodam die terra insolito tremore agitata vsque adeo fluctuare visa est, vt à fundamentis conuelli & collabascere crederetur. Tum verò ad Deum conuersi, dum omni genere litaniarum & supplicationum eius misericordiam exorare contendunt, circa horam tertiam, inspectantibus omnibus, puer è media turba repentè in sublimem cœli regionem abripitur. Ad cuius rei conspectum vniuersa plebe miserabili eiulatu in cœlum clamante, *Kyrie eleïson;* post horam idem puer, eadem via qua ascenderat, è sublimi delabitur; stansque per tres horas secus pedes Patriarchæ, nuntiat, se in cœlo chorum Angelorum audiuisse hoc carmen iubila-

tionis in Dei laudem concinentium, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis; miserere nobis;* iussúmque diuina quadam voce ipsi Episcopo & populo edicere, vt litanias ad eumdem modum canendo celebrarent. Quod cùm iubente Proclo illicò factum esset, eodem momento & puer animam reddidit, & terræ motus conquieuit. Inde loco nomen apud posteros mansit; ὕψωμα θεῖον, *Exaltatio diuina.* Addit Nicephorus, Theodosium, tanto miraculo perculsum, Constitutione imperiali mox decreuisse, vt diuinus iste Hymnus per vniuersum orbem deinceps caneretur; & ex eo tempore Ecclesiam eum acceptum, non quolibet tantùm die vsurpâsse, sed etiam cuiuslibet carminis & laudis initio ante omnia pleno ore præmisisse. Quare non est mirum, Ecclesiam Andegauensem eum solenni more in Festis præmittere processioni matutinæ, quasi precationem præparatoriam. Celebris est idem Hymnus apud Græcos in Liturgiis, & ibi appellatur *Cherubicus,* & similiter ab Acacio epistola citata, aliàs Ἐπινίκιος, quasi *triumphalis*, vulgò *Trisagium*, id est, *ter-sanctus Hymnus.* Quod nomen primùm tributum est Hymno illi Angelico, quem duo Seraphim Isaiæ 6. clamabant in conspectu Dei alter ad alte-

rum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius*: de quo dicit Concilium Vasense c.4. *Tam dulcis & desiderabilis vox, etiamsi die noctuque possit dici, fastidium non poterit generare.* Inter vtrumque tamen Hymnum discrimen quoddam ponit Felix Papa in Epistola citata: *Ab Angelis* (inquit) *nobis laus ista profluxit, qui ante crucem dicebant; Sanctus, Sanctus, Sanctus; post crucem verò cum laude clamabant, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis.* Quàm citò autem is ab Ecclesia probatus & receptus fuerit, ex Concilio Chalcedonensi discitur, in cuius Actione prima sub finem inter publicas Patrum acclamationes hæc potissimùm celebrata fuit, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis.* Cuius tertio membro, *Sanctus immortalis*, cùm Petrus Cnapheus seu Fullo, Antiochiæ Episcopus, temerè addidisset, *Qui crucifixus es pro nobis*, totam Trinitatem in cruce passam esse insinuans, & quaternitatem pro Trinitate introducens, hæresis in Concilio Constantinopolitano, & duobus Romanis habitis sub Felice tertio, damnatus est. Idem Hymnus vsurpatur ab Ecclesia in die sancto Parasceues, & canitur alternis versibus Græcè & Latinè, quæ duplex

plex lingua est Ecclesiæ congregatæ ex gentibus, Orientalis & Occidentalis; exclusa Hebraica, quæ Iudæorum est, quia illi in infidelitate obdurati Christum Dei filium nolunt agnoscere: & prior canit Ecclesia Græca, ἅγιος, et. c. quia prior ad fidem vocata est. Canitur autem dictus Hymnus eo die, tum ad tollendum scandalum crucis, profitendo Christum crucifixum, in humanitate *Deum*, in calumniis accusantium impiorum *Sanctum*, in passione & cruciatibus *fortem*, in morte *immortalem*, æquè ac Patrem & Spiritum sanctum: tum etiam ad obtinendam efficaciùs misericordiam Dei per merita Crucifixi, in prece subnexa, *Miserere nobis*; quia is Hymnus singularem quamdam vim ad id habere creditur ex diuina institutione, vt apparet exemplo terræmotus Constantinopolitani. Reliquæ Antiphonæ præparatoriæ sumptæ sunt de Scriptura.

Quod attinet ad populi præparationem, qui processionum religione primùm delectatur, libentérque ad eas conuenire solet, pastorum curæ erit, Dominica præcedente, dum eas denuntiabunt, parochianos suos de earumdem institutione & causa, mysterio, significatione, & fine, edocere, hortaríque ad eas piè & religiosè, vt decet,

obeundas; &, si qui abusus in eas praua consuetudine aut secus irrepserint, de iis tollendis præmonere.

Atque hæc quidem de processionibus in genere sumptis dicta sint. Sequitur vt de singulis in specie disseramus.

De Processione ad Altare, quæ fit in Missa solenni.

CAPVT V.

INter processiones legitimas seu ordinarias primo loco ponimus duas illas quæ fiunt in Missa solenni, quia in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis eæ quotidianæ sunt: quanquam non pari solennitate celebrantur in ferialibus & profestis diebus, atque in Festis maioribus.

Prior est, qua Episcopus seu Sacerdos è Secretario prodiens vadit ad Altare, in quo publicè celebraturus est: quod fit solenni pompa, & instructo ordine procedentium cum eo ministrorum. Et huiusmodi processio, quia terminatur ad ingressum Altaris, *Introitus* dicitur: vnde Antiphona, quæ introeunte Sacerdote canitur, *Introitus* quoque nominatur, in Ordine Missæ Ambro-

sianæ, *Ingressa*; sicut apud Græcos εἰσοδικὸν appellatur, id quod canitur ad introitum Sacerdotis in Sacrarium, quem illi vocant εἴσοδον.

Eius processionis ordo hic est. Præcedit Thuriferarius; sequuntur duo Acolythi cum candelabris & cereis accensis; tum Capellanus crucem ferens; post eum Subdiaconus cum codice Euangelij, cui succedit Diaconus; ac postremo loco Celebrans. In Ecclesia Andegauensi, si solennitas fuerit, post crucem incedunt duo Subdiaconi, & his proximi duo Diaconi minores: deinde Subdiaconus maior librum Euangelij gerens, ac post eum maior Diaconus, vterque ex ordine Canonicorum. Si autem Episcopus celebret solenniter, ex præscripto Ordinarij seu Cæremonialis, debent præcedere septem Acolythi cum septem cereis ardentibus, septem Subdiaconi, totidémque Diaconi (qui ritus sumptus est ex Ordine Romano, & refertur ab Honorio in Gemma animæ, lib. 1. cap. 4.) & proximè ante Episcopum duo Archidiaconi, alter pro maiore Subdiacono gerens librum Euangeliorum, alter pro Diacono maiore. Tum demum, præeunte baculo pastorali, procedit Episcopus in Pontificalibus: cuius latus tegunt duo Assistentes, à dextra Canoni-

cus, à sinistra Pœnitentiarius, cui ex officio incumbit mitram capiti imponere, & de capite tollere. Et hæc processio est, quæ ab Ordine Romano appellatur *Plenaria*. In die sancto Parasceues, ad hanc processionem non portantur cerei, neque incensum, ante Euangelium, vt notatur in Ordine Romano, propter diei mœstitiam, & luctum occisi Christi; in cuius morte visa est lux veritatis extincta, & odor diuinus doctrinæ eius dissipatus.

In Ecclesia Turonensi (quæ, iuxta Canonem Toletanum, toti Prouinciæ, *& Sacerdotalis dignitatis mater, & Ecclesiasticæ rationis magistra est*) magno splendore & apparatu procedit hæc pompa. Agmen ducit Thesaurarius, longo interuallo præcedens, & cereum accensum candelabro argenteo præferens, affectante apparitore, qui turbam submoueat. Sequuntur, ordine singulatim incedentes, sed longo ab inuicem spatio disiuncti, septem pueri symphoniaci, albis & tunicis vestiti, cum singulis candelabris & cereis ardentibus: his succedunt sex Subdiaconi, tunicis quoque & cætero sui Ordinis cultu insignes; quorum vnus crucem sublimem effert, tres deinde Sanctorum Reliquias, duo reliqui libros argenteos inauratos Epistolarum & Euangelio-

rum Missalium gestant: tum Diaconus & Subdiaconus maiores, ad præcipuum Altaris ministerium accincti: post hos qui crucem Archiepiscopalem, & pastoralem baculum præferunt. Extremo loco progreditur Archiepiscopus, Pontificali ornatu conspicuus, cum duobus Assistentibus Canonicis, & totidem Clericis seu Capellanis pluuiale Pontificium ab vtraque parte subleuantibus. Hoc ordine procedunt à Secretario in nauim Ecclesiæ secundum dextrum Chori latus, atque inde per medium Chorum ad Altare; exceptis duntaxat pueris ceroferariis, qui cùm ad summum Chorum venerint, ibi ad lineam directi consistunt, quatuor à dextra, tres à sinistra parte; &, prætervecto Pontifice, omnes candelabra sua ordinatim disposita in solo ante aquilam pulpiti collocant: atque inde secedentes, duo ad Altare pergunt, reliqui scholæ cantorum se adiungunt. Atque hunc procedendi ritum antonomasticè *Ordinem* vocant.

Progressus Pontificis seu Sacerdotis è Secretario cum apparatu descripto, significat exitum filij Dei à Patre, & aduentum in mundum, tanquam sponsi procedentis de thalamo suo. Ita explicant, Innocentius tertius lib. 2. de officio Missæ c. 2. Amalarius

lib. 2. c. 1. Rupertus lib. 1. c. 28. Honorius in Gemma animæ, lib. 1. c. 84. Durandus Rational. lib. 4. c. 6. & inter Græcos S. Germanus Constantinopolitanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum, & Maximus Monachus lib. de Ecclesiastica mystagogia, c. 25.

Thuriferarius & cæteri ministri, qui antecedunt tunicis & splendidioribus vestibus ornati, significant comitatum Angelorum asſiſtentium ac ministrantium filio Dei, & eum vt Saluatorem mundi in ipsa Incarnatione adorantium, iuxta testimonium S. Pauli Hebr. c. 1. *Cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit; Et adorent eum omnes Angeli Dei:* quæ verba hac in rê vsurpat S. Germanus Constantinopolitanus loco citato: & Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo, c. de Mystagogia, ita scribit. *Hierarcha igitur sacra facturus, de throno, in quo aliis circumstantibus sedet, descendens, Dei Verbi ad nos condescensionem figurat. Indutus autem sacram stolam, sacratiſsimam eius Incarnationem; & ad portas etiam templi vsque gradiens, eiusdem in terras aduentum præsentiamque; & quomodo vsque ad mortem & Inferos se demiserit, animi oculis ingerit. Hoc enim sibi vult, quòd occasum versus, & ad portas vsque deorsum procedit. Extra sacrarium porrò diuinas*

preces ineunti Diaconi aßistunt, qui non modò Apostolorum, verum etiam Angelorum, quos Christus in mysteriis suis ministros habuit, locum tenent. Vnde in Liturgia S. Iacobi in Hymno Cherubico canitur: *Rex regnantium, & Dominus dominantium, Christus Deus noster progreditur vt immoletur, ac detur in cibum fidelibus: ipsum autem antecedunt Angelorum chori, cum omni imperio & potentia: Cherubim multorum oculorum, ac Seraphim sex alarum, faciesque velantia, & cum clamore canentia hymnum, Alleluia, alleluia, alleluia.*

Thuris suffitus significat bonum odorem doctrinæ quam attulit Christus in mundum, cuius suauitate & fragrantia perfusæ & illectæ gentes in eum crediderunt. Quo de ritu thurificandi ita S. Thomas 3. p. q. 83. art. 5. *Secundò pertinet ad repræsentandum effectum gratiæ, qua, sicut bono odore, Christus plenus fuit (secundum illud Genes. 27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni) & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum, secundum illud 2. Corinth. 2. Odorem notitiæ spargit per nos in omni loco. Et ideo thurificato Altari, per quod Christus designatur, thurificantur omnes per ordinem.* Sic Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo: *Per suffitionem ab Altari inchoatam*

(intelligitur) *communicans sese & fragrans Spiritus gratia.* Quare, vt in incensationibus Ecclesiasticis conuenienter exprimatur hoc mysterium plenitudinis gratiæ Christi, & fragrantiæ ac sanctitatis eius effusio in vniuersum mundum, non parcè, sed copiosè infundendum est thus in thuribulum, vt vniuersa Ecclesia suauitate odoris eius repleatur.

Doctrinæ Christi aduenientis symbolum præfert liber Euangelij qui subsequitur. *Post thuribula* (inquit Ordo Romanus) *portatur Euangelium propiùs Episcopo. Eadem autem processio fit ab Austro in Septentrionem.* Pleniùs Alcuinus lib. de diuin. offic. c. de celebratione Missæ: *Præcedentibus ad Altare ministris, in medio eorum propter debitum honorem Euangelium Christi defertur, tanquam persona præpotentis, præcedentibus ac sequentibus ministris constipata, cùm procedit in publicum. Cerei quoque Euangelium præcedentes demonstrant, gratia Euangelij mundum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminatum. Quòd autem eadem processio Euangelij ab Australi parte fit in plagam Septentrionalem, declarat, Dominum Iesum Christum, qui Verbum salutis mundo intulit, à parte Meridionali ortum esse: nam Ierusalem, in qua Dominus Iesus Christus primò Verbum*

salutis annuntiauit, in Meridie habet Bethleem, à quo loco ipse Saluator venit, sicut scriptum est, Deus ab Austro veniet, Habacuc, c. 3. Quod ante Alcuinum obseruauerat S. Cyrillus Ierosolymitanus, in Oratione de occursu Domini: *Ab Austro*, inquit, *Ierosolymæ ex Bethleem nunc in Sionem ingressus est.* Et iuxta hanc obseruationem, Sacristiæ maiorum Ecclesiarum collocari solent ad partem Australem. Vnde colligitur, etiam ad debitum solennis sacrificij ritum pertinere, vt Ecclesiæ Christianæ orientem solem spectent.

Crux prælata, mysterium passionis denotat, quam habuit Christus ante oculos à natiuitate sua, ad cuius sacrificium incruento modo celebrandum hîc progreditur. Qua de causa apud Græcos Episcopus ad celebrandum venit indutus Phelonio crucibus passim intexto, quod ideo πολυςαύρειον, id est, *Multicrucium*, dicitur: *quoniam* (inquit Simeon Thessalonicensis libro citato) *passionis Domini signum est, quo docet Episcopus se illum imitari, qui per passionem & crucem veram iustitiam consummauit, & libertatem nobis, tyrannico iugo depulso, recuperauit: hinc & cùm induit illud Sacerdos, dicit, Sacerdotes tui Domine induantur iustitiam, & sancti tui exultent: re vera enim iustitia per crucem no-*

bis exultationem peperit. Et huc spectat, quod in Ecclesia Romana Sacerdos celebraturus Missam, priusquam induat amictum, osculatur crucem eius medio intextam: vt intelligat, se cum crucis amore & veneratione ad mysterium crucis & passionis Christi peragendum accedere debere. Ob eamdem causam etiam iubet Missale, crucem eminentem in medio Altari constitui, quam semper ob oculos habeat Sacerdos celebrans:

Flammantes cerei, lumen reuelationis fidei & doctrinæ Euangelicæ significant, de qua Isaias c. 60. *Surge, illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.*

Numerus septenarius cereorum lucentium respicit ad caput 1. Apocalypsis, vbi Ioannes vidit septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum similem filio hominis, vestitum podêre, id est, veste Pontificali, quasi accinctum ad sacrificandum: *Vt* (inquit Innocentius tertius lib. 2. de Officio Missæ c. 5.) *ille per hoc aduenisse monstretur, super quem requiescit spiritus gratiæ septiformis, secundum vaticinium Isaiæ Prophetæ, c. 11.*

Quòd verò in Ecclesia Turonensi The-

ſaurarius cum prælucente cereo Archiepiſcopi proceſſionem antecedit, id ex Græcæ Eccleſiæ imitatione tractum videri poteſt; in qua quatuor Patriarchis, Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Ieroſolymitano, id iuris præ aliis Prælatis fuit, vt, quocumque procederent, Lampadarius iis anteiret facem ardentem præferens, aurea corona in medio præcinctam, in ſignificationem Dominici præcepti Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Præter eos, id ex priuilegio datum eſt ſolis Archiepiſcopis Bulgariæ & Cypri, & paucis quibuſdam Metropolitanis, qui erant αὐτοκέφαλοι, id eſt, ſuo iure viuebant, Superiorem non agnoſcentes; vt legitur apud Theodorum Balſamonem, in Melete prima, quæ eſt de priuilegiis Patriarcharum, initio libri ſeptimi Iuris Græco-Romani. Potuit igitur & hoc olim ſpeciali priuilegio conceſſum eſſe Archiepiſcopo Turonenſi in proceſſionibus Pontificalibus, vt illic in iis quas Balſamon ἀρχιερατικὰς προόδους vocat: niſi fortè viſum eſt priſcis Inſtitutoribus æquum eſſe, vt, ad quem pertineret cuſtodia totius theſauri Eccleſiaſtici & luminarium (vt habetur c. vnico de officio Sacriſtæ) is dux lumi-

num esset in solemnioribus festiuitatibus.

Ingressus ad Altare, significat accessum Christi vt summi Pontificis ad aram crucis, in qua se victimam pro salute mundi offerens, virtute meritorum suorum ingressus est in sanctuarium cæli, vt sedeat ad dexteram Patris, & ibi appareat vultui Dei pro nobis, *Sacerdos factus in æternum*, iuxta illud Pauli c. 9. eiusdem Epistolæ: *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.*

Subdiaconus qui præcedit (inquit Innocentius tertius lib. 2. de officio Missæ c. 1.) *Ioannem Baptistam significat, qui præcessit in spiritu & virtute Eliæ, parare Domino plebem perfectam. Hic ante Pontificem portat codicem Euangelij: quia Ioannes ante Christum prædicationem Euangelicam inchoauit; Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Cùm ad altare ventum fuerit, *interea dum confessio fit* (inquit Durandus lib. 4. Rational. c. 6.) *Subdiaconus tenet librum Euangeliorum clausum ante faciem eius* (Pontificis seu Sacerdotis celebrantis) *à parte sinistra.* Fieret enim irreuerentia sanctissimo Sacramento, si (quod in quibusdam locis fieri solet) idem Subdiaconus staret aduersus Sacerdoti, obuertens dorsum Al-

tari, in quo illud quiescit. Neque verò etiam æquum est, Christo iam ingresso Sancta sanctorum virtute proprij sanguinis, & eius morte dirupto velo quod ea operiebat, eorum conspectum illi adimi interiectu legis veteris, quæ antecessit quidem, sed iam reiecta est ad sinistram, vt videri quidem possit tanquam figura prænuntia Euangelicæ veritatis, sed non pro obiecto haberi: Subdiaconus enim hoc loco in persona Ioannis Baptistæ legem veterem significat, vt rectè Durandus loco citato. *Deinde* (inquit) *sequitur Vnus Subdiaconus, codicem Euangelij baiulans, qui significat legem: qui ideo Pontificem præcedit, quia lex, continens in se passionis Euangelicæ sacramentum, præcessit Christi aduentum: & portat illum clausum, ad notandum quòd illud fuit in lege obscurum, priusquàm Agnus septimi libri sigilla aperiret.* Quod quidem consentaneum est doctrinæ S. Augustini, libro de catechizandis rudibus, c. 4. *In veteri Testamento est occultatio noui; & in nouo Testamento est manifestatio veteris.* Neque verò etiam illud fidei mysteriis satis consentaneum esset, vt, cùm Christus summus Pontifex, qui solus est Mediator inter Deum & homines, venerit in Sanctuarium, vbi Deus cum gloria habitat, obtueri cogeretur aliquem intermedium

inter se & Deum, quem propitiauit sanguine suo; quasi aliquis esset alius Mediator Mediatoris.

Liber Euangelij clausus, qui aperitur à Subdiacono in conspectu Episcopi seu Sacerdotis, vt eum osculetur, significat id quod habetur Apocalypsis cap. 5. solum Agnum inuentum fuisse dignum qui aperiret librum arcanorum prædestinationis æternæ, & solueret signacula eius, quia occisus est, & redemit nos in sanguine suo. Vbi rectè animaduertit Innocentius tertius loco citato, melius fore, ad perfectam huius mysterij repræsentationem, si Episcopus ipse, seu Sacerdos celebrans, aperiret propria manu librum Euangelij: quia in Apocalypsi dicitur, *Nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum.* Vnde Durandus lib. 4. Rationalis, c. 6. scribit: *Episcopus, vel Sacerdos, ad Altare perueniens, mitram deponit, confessionem facit, codicem aperit, & deosculatur apertum:* quod idem repetit inferiùs eodem capite, & c. 9. eiusdem libri. In Ordine Romano ita scribitur: *Dehinc, innuente Episcopo, cantetur Introitus: & Pontifex à custode Ecclesiæ, qui alba indutus esse debet, incensum accipiens, ponat in thuribulum, & Archisubdiacono apportante Euangelium*

complicatum osculetur: quo tamen à plerisque reuoluto, illud Euangelium, quod illo die legendum est, osculatur. In Ecclesia Rhemensi, Subdiaconus Euangelium porrigens Sacerdoti osculandum in ingressu Altaris, dicit; *Hæc est lex sancta, pater*: Sacerdos autem respondet; *Credo, & confiteor.*

Osculum eidem libro impressum à Celebrante, indicat Christum annuntiâsse mundo legem gratiæ & pacis, iuxta illud Psal. 71. *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis;* & in eiusdem rei symbolum statim idem Sacerdos osculatur Altare, vice Christi implentis illud Cantic. 1. *Osculetur me osculo oris sui,* & hoc signo fœdus perpetui amoris cum Ecclesia in sanguine suo ferientis, *vt habeat sibi gloriosam sponsam, non habentem rugam aut maculam*, Ephes. 5. Quo de ritu Stephanus Eduensis libro de Sacramento Altaris, c.12 *Osculatur Euangelium & Altare, significans illum qui osculo suæ Incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione Iudæorum & gentium.* Hac de causa in Liturgia S. Iacobi, Sacerdos ingressus ad Altare, ante omnia dicit, *Pax omnibus:* & ex vsu S. Romanæ Ecclesiæ, quando Episcopus solenniter celebrat, in prima salutatione ad populum dicit, *Pax vobis,* non, *Dominus vobiscum.*

Antiphona verò, quæ in Choro canitur ad Introitum, repræsentat voces & desideria Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum Sanctorum, qui ab initio mundi votis expectauerunt, gestis præfigurauerunt, dictísque aut scriptis prophetauerunt aduentum Christi, vt interpretantur Rupertus, lib. 1. de diuin. offic. c. 28. Honorius in Gemma, lib. 1. c. 6. & Innocentius tertius lib. 2. de officio Missæ c. 14. Et ideo omnes propemodum eiusmodi Antiphonæ sumuntur ex Psalmis propheticis Dauidis, qui olim toti canebantur in exordio Missæ antiphonatim, id est, alternis choris, ex constitutione Cælestini Papæ 1. vt est apud Damasum in Pontificali in eius vita, & Sigebertum in Chronico anno 426. vnde in Antiphonario S. Gregorij, in Ordine Romano, & apud alios priscos Auctores, Introitus perpetuò vocatur *Antiphona*. Apparet verò ex eodem Ordine Romano, etiam antiquitùs id obseruari solitum, vt Præcentor non priùs intonaret Versum, *Gloria Patri*, ad Introitum, quàm Pontifex nutu id ei significâsset: quod pertinet ad reuerentiam mysterij sanctissimæ Trinitatis, cuius professionis regula ex auctoritate Ecclesiæ accipienda est.

Ex eodem quoque libro discimus, antiquum

quum in Ecclesia Romana morem fuisse, vt Archiparaphonista., seu maximus Præcentor, staret ante faciem Pontificis se comparantis ad celebrandum in Secretario, expectans nutum eius ad psallendum; cumque ille annuisset vt psalleret, solitum Præcentorem egredi ante fores Secretarij, & dicere ministris, *Accendite;* ac demum, incensis luminaribus, Pontifice foras prodeunte, Chorum cum suis ingredi, & incipere Antiphonam ad Introitum. Qui ritus etiamnum seruatur in Ecclesia Andegauensi: sed Versus, *Accendite*, quasi à Præcentore impositus, cani solet à Psaltis & pueris symphoniacis in aditu Chori.

Ex antiquo ordine huius processionis manauit etiam, quòd in eadem Ecclesia, dum Tertia solennis canitur, Diaconi & Subdiaconi, ac reliqui administri, qui Episcopum in Chorum præcesserunt, ex vtraque parte Chori lineatim dispositi stent. Nam Ordo Romanus statuit, vt, Pontifice ad Altare veniente, septem Subdiaconi in Choro ad lineam stent, quatuor à dextra parte, & tres à sinistra; similiterque septem Diaconi, & septem Ceroferarij diuidantur. Pontifex enim olim pergens ad Altare transibat per caput scholæ seu Chori, qui propè ab Altari distabat: vt

E

posset Pontifex Præcentori innuere, quotiescumque vsus posceret, & quæ agenda essent insinuare: vnde in quibusdam maioribus Ecclesiis ostium patet in latere dextero Chori, quo Episcopus ingressus, per caput eiusdem Chori procedit ad Altare. In Ordinario autem seu Cæremoniali antiquo Ecclesiæ Andegauensis, sic præscribitur: *Dum dicitur Tertia, stent pueri in Choro cum septem cereis ardentibus, iuxta sepulturam Guillelmi Pontificis, & habeant duo candelabra argentea, & duo thuribula: &, finitis Psalmis, ferant omnia ante Altare vbi sunt cruces & Reliquiæ: similiter septem Diaconi, & septem Subdiaconi; & clerici, qui stabant reuestiti, recedant, & accipiant cruces, Textus, & Reliquias, & ad processionem sequantur.*

De Processione ad Euangelium.

CAPVT VI.

POsterior processio Missæ ea est, quæ fit ab Altari ad Ambonem, ad legendum Euangelium; ipsa quoque & apparatu

insignis, & significatione mystica: cuius ordo hic est.

Diaconus, dicto, *Munda cor meum*, accipit librum Euangeliorum de Altari, & eum vtraque manu tenens clausum super pectus, sistit se in secundo gradu ante medium Altaris; vbi stans versus illud, expectat donec veniat Præcentor annunciaturus Ante-euangelium. Quo accedente, facta Altari reuerentia, conuertit se ad eum, &, annuntiato Ante-euangelio, ad partem Euangelij genuflexus, & conuersus ad Celebrantem, petit benedictionem more solito. Qua accepta, & osculata manu Celebrantis, surgit; & redit ad priorem locum ante medium Altaris: vbi stans, finito, *Alleluia*, Tractu, vel Sequentia, facta Altari profunda reuerentia, conuertit se ad Chorum, & intonat Ante-euangelium; statimque procedit per dextrum Chori latus ad Ambonem, gestans librum Euangeliorum in pectore, subiecto puluillo, præeuntibus duobus Thuriferariis continenter per viam incensantibus, & totidem Ceroferariis cum cereis accensis, minore Diacono cum cruce, & post eum Subdiacono maiore, Psaltis intereà Ante-euangelium graui tenore concinentibus. Conscenso Ambone, cùm ad pluteum seu Analogium venerint

fuerit, Subdiaconus maior librum de manu Diaconi acceptum aperit, cúmque in pluteo componit, & Euangelium, quod recitandum est, ei digito designat. Tum Diaconus in summo gradu Ambonis consistens, medius inter duos Thuriferarios & Ceroferarios, dicto, *Dominus vobiscum*, signum crucis Euangelio primùm, tum fronti, ori, & pectori suo, extremo pollice imprimens, incipit, *Sequentia*, vel, *Initium sancti Euangelij*, &c. & libro ex more incensato, pergit cantare Euangelium, iunctis manibus ante pectus: eóque finito, eodem ordine quo venerat, per sinistram Chori partem redit ad Altare, ibíque librum apertum Celebranti porrigit; qui eum in principio Euangelij recitati deosculatur: & mox eumdem librum tradit Diacono minori, qui eum per Chorum circumfert singulis osculandum ordine consueto, atque inde ad Altare reuersus, ibi eum deponit in cornu Euangelij.

Similis est apud Græcos processio, quæ appellatur μικρὰ εἴσοδος, id est, *paruus Introitus*, alias εἴσοδος τοῦ εὐαγγελίου, seu μετὰ τοῦ εὐαγγελίου, *Introitus Euangelij*, *seu cum Euangelio*; de qua processione habetur in Liturgijs sancti Marci, & sancti Ioannis Chrysostomi, in Euchologio, & alijs ritua-

libus libris Græcorum. Ibi enim Sacerdos, tollens librum Euangelij de Altari, tradit illum Diacono: & ambo, exeuntes è Sacrario per ostium boreale, veniunt ad locum consuetum, vbi Sacerdos dicit Orationem ad processionem pertinentem. Quâ finita, Diaconus intendens dextram versus Orientem, & orarium seu stolam tribus digitis apprehendens, dicit Sacerdoti; *Benedic Domine sanctam processionem.* Tum Sacerdos faciens signum crucis versus Orientem, dicit, *Benedicta sit processio sanctorum tuorum*, &c. Quo facto, Diaconus accedit ad Episcopum, eique offert librum osculandum, si præsens fuerit; sin secus, ipsi Sacerdoti: &, vltimo Tropario dicto, progressus in medium, & stans ante Sacerdotem, sublatis paululùm manibus, ostentat Euangelium, dicens, *Sapientia recta:* & sanctum Euangelium deponit in Altari. Deinde, cantato Trisagio, & aliis Orationibus ac benedictionibus completis, ac demùm ipsa lectione Apostolica, quam nos Epistolam dicimus, idem Diaconus, postquàm quinquies per interualla Orationum ante ostium Sacrarij inclamauit, *Attenti simus*, incensato Altari, & omni Sacrario, atque insuper ipso velo quod obtenditur sacris donis, accedens ad Sa-

cerdotem ante Altare, suscepto in manum Euangelio, prono capite petit benedictionem. Qua accepta, egressus è Sacrario, præeuntibus lampadibus & thure, accedit ad Ambonem: Sacerdos verò ante sacrum Altare consistens, conuerso vultu ad occidentem Solem, intenta voce dicit, *Sapientia recta, audiamus sanctum Euangelium*; &, postquàm Diaconus dixit, *Lectio sancti Euangelij secundùm N.* Sacerdote interfato, *Attenti simus*, pergit, & legit Euangelium: eóque finito, rediens ad ostium Sacrarij, librum ipsum Euangelij reddit Sacerdoti, qui ei pacem conceptis verbis apprecatur. Processionis huius prodeuntis ordinem sic describit Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo. *Præferuntur faces, & Diaconi bini, iterúmque bini, cum sacro Euangelio præcedunt, & Episcopi latus vtrumque Diaconi tegunt: à tergo autem Sacerdotes reliqui sequuntur; & illud, Venite, Christum adoremus, clarissima voce cantant: & Episcopo faustum acclamatur.*

In Missa Æthiopum, similiter ante recitationem Euangelij Diaconus circuit Ecclesiam, clamando; *Surgite, audite Euangelium sanctum, & bonam annuntiationem Domini nostri, & Saluatoris nostri Iesu Chri-*

sti: Sacerdos autem, accipiendo Euangelium versus populum, illud ter incensat, & facta solenni precatione ad benedictionem Introitus in Ecclesiam, ipse cantat Euangelium, accensis luminaribus, & alio omni apparatu ex more adhibito.

Inter cætera (ait Concilium Valentinum c.1.) *hoc esse censuimus obseruandum, vt sacro-sancta Euangelia, ante munerum illationem, in Missa Catechumenorum, in ordine lectionum post Apostolum legantur: quatenus salutaria præcepta Domini nostri Iesu Christi, vel sermones Sacerdotis, non solùm fideles, sed etiam Catechumeni ac pœnitentes, & omnes qui è diuerso sunt, audire licitum habeant:* nempe vt ex ea lectione, tum diuinorum præceptorum, tum mysteriorum fidei notitiam, & Christianæ vitæ disciplinam hauriant. Hoc iam ab ipsis Apostolorum temporibus in Ecclesia obseruatum fuisse docet Clemens Romanus, Apostolic. Constitut. lib. 2. c. 57. & Liturgia S. Marci. Et ita sentit Valafridus Strabo libro de exord. & increm. c.22. his verbis. *Lectiones Apostolicas, vel Euangelicas, quis ante celebrationem sacrificij primùm statuerit, non adeo certum est. Creditur tamen à primis successoribus Apostolorum eamdem dispensationem factam, ea præcipuè causâ, quia in Euangeliis*

eadem sacrificia celebrari iubentur : & in Apostolo, qualiter celebrari debeant, docetur: & vt, ante sanctissimæ actionis mysterium, ex Euangelio salutis & fidei suæ recognoscerent fundamentum; & ex Apostolo eiusdem fidei, & morum Deo placentium, caperent instrumentum. Honorius autem in Gemma lib.1.c.88. scribit: *Epistolam & Euangelium Alexander Papa legi ad Missam constituit: Hieronymus autem, presbyter Lectionarium & Euangeliarium, vt hodie habet Ecclesia, collegit.* Sed, quia Euangelium caput est & complementum Scripturarum, vt loquitur idem Clemens lib.1.c.5. est arca testamenti æterni, est thesaurus omnium Sacramentorum, consiliorum & præceptorum salutis, eum repræsentans docentem in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: idcirco Ecclesia, vt fidelium attentionem & reuerentiam erga illud excitet, singulari vtitur cæremoniarum apparatu, & ordine quodam mystico, in eius recitatione.

Processio Diaconi, ab Altari ad legendum Euangelium euntis, significat missionem Apostolorum in vniuersum mundum, ad prædicandum omni creaturæ. Idcirco, antequam ab Altari proficiscatur, benedictionem accipit à Celebrante, tanquam à

Christo potestatem euangelizandi, qui *dat verbum euangelizantibus virtute multa*, Psal. 67. & osculatur eiusdem manum, quasi de manu Christi accipiens præceptum euangelizandi ex charitate, vt operibus exhibeat id quod verbo prædicat. Vnde dicit Amalarius lib. 3. cap. 18. *Intendat diligenter Diaconus, vt cor eius cum dominicis verbis vadat, & non sit infructuosa oratio Sacerdotis; Dominum in mente teneat, quem suscipit per benedictionem Sacerdotis.* Cur verò Diaconus lecturus Euangelium petat benedictionem à Celebrante, non autem Subdiaconus lecturus Epistolam, hanc rationem reddit Rupertus lib. 1. de diuin. offic. c. 36. *Legem enim* (inquit) *& Prophetas inuisibilis inuisibiliter misit: Apostolos autem & Euangelistas, quorum Diaconus personam gerit, visibilis factus, & sanctam Ecclesiam, sponsam videlicet suam, osculans osculo oris sui, visibiliter misit & docuit.* Possumus addere aliam rationem: quia nempe lex vetus, in officio Subdiaconi per Ioannem Baptistam repræsentata, cùm adueniente Euangelio desierit (*Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizabitur,* Lucæ 16.) iam non est opus missione vlla ad eam prædicandam.

Codicem Euangelij accipit de Altari, sicut

tabulæ Testamenti de monte Sinai acceptæ sunt à Mose, & corā populo portatæ, Exodi 34. & 35. ait Durandus lib. 4. Rational. c. 6. Eumdem codicē fert in pectore; quia præcipuum studium Euangelici præconis esse debet, vt sciat legem Christi, & Euangelicæ doctrinæ amorem in corde gerat, quemadmodum S. Antonius de Padua, quem summus Pontifex *Arcam Testamenti* appellauit. Sed, vt codex iste mollius insideat pectori, puluillus substernitur, de quo Ordo Romanus, Rupertus lib. 1. c. 36. Hugo à sancto Victore, lib. 2. Eruditionis Theologicæ c. 20. & Durandus Rational. lib. 4. c. 24: vt indicetur, iugum legis Christi suaue esse, & onus præceptorum eius leue, mediante gratia quæ datur in nouo Testamento, de qua S. Augustinus libro de perfectione iustitiæ: *Perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem, non solùm non prementem onere ponderum, verùm etiam subleuantem vice pennarum.* In Ordine Romano Diaconus, accepta benedictione à Sacerdote, osculans Euangelium, leuat in manus suas codicem in quo lecturus est, & partem eius in dextro humero ponens, vadit ad Ambonem; ob eamdem haud dubiè causam, quasi iugum legis Christi facilè & alacriter in humeros

tollens, & non grauatè ferens.

Defertur idem liber cum pompa & insigni ornatu, *propter debitum honorem* (inquit Alcuinus) *tanquam persona præpotentis, præcedentibus ac sequentibus ministris constipata, cum procedit in publicum*, scilicet quasi ferculum Regis Christi, in prædicatoribus suis per vniuersum mundum cum honore delati. Etenim (vt est apud Nicephorum lib. 12. c. 34.) *Euangelium perfectam Christi refert imaginem*: & Simeon Thessalonicensis in libro de templo, c. de sacra mensa; *Per Episcopum Iesus significatur: quem & sacrum Euangelium in Altari conspicuum, & crux sacrificium eius indicat.* Qua de causa olim in Conciliis in sublimi throno, vel in Altari ad id exstructo, cum regio quodam apparatu constitui solitum fuit, vice Christi præsidentis & iudicantis; vt in Ephesino, Calchedonensi, Lateranensi sub Martino 1. & Florentino. De Ephesino Cyrillus Alexandrinus, qui ei auctoritate Apostolica præfuit, in Apologetico loquens, *Sancta*, inquit, *Synodus in sancta Ecclesia, quæ Maria vocatur, congregata est, Christumque confessorem capitis loco adiunxit. Venerandum enim Euangelium in sancto throno collocauit, tantùm non in aures Sacerdotum clamans, iustum iudicium*

iudicate. Ideo, Sanctus Isidorus Pelusiota Epist. 136. libri primi, vocat εὐαγγέλια προσκυνητὰ, id est, *adoranda Euangelia*: & in Missa, quacumque Diaconus incedit cum Euangelio, omnes ei, vt Christo prætereunti, honoris causa assurgunt: & in c. *Apostolica.* de Consecrat. dist. 1. ab Anastasio primo statutum est, *vt, dum sancta Euangelia in Ecclesia recitantur, Sacerdotes & cæteri omnes præsentes, non sedentes, sed venerabiliter curui in conspectu Euangelij stantes, Dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent.* Quod iam olim in exordio nascentis Ecclesiæ ab ipsis Apostolis sancitum fuerat, apud S. Clementem lib. 2. Constitut. Apost. c. 57. Atque hinc profecta est religiosa illa Ecclesiæ consuetudo, vt ad tria Cantica, *Benedictus, Magnificat, &, Nunc dimittis*, qui vulgò Psalmi Euangelici dicuntur, & ad lectionem Euangelicam in Matutino officio, stent omnes in pedes; quia illa de Euangelio sumpta sunt. Vbi obseruare conuenit quod Canon, *Apostolica*, præcipit, *vt venerabiliter in conspectu Euangelij stent*, id est, erecti in pedes, eo statu & compositione corporis quæ reuerentiam præ se ferat: contra quod faciunt qui interea desident, aut supini accubant suis subselliis, aut proclinati in alte-

rum latus incumbunt, etiam dum legitur Passio Domini.

De thure & cereis præcedentibus, in superiori processione dictum est: quibus addimus testimonium Simeonis Thessalonicensis de thure, citato libro de templo: *Ante Euangelium* (inquit) *thymiama*, id est, *incensum datur, propter datam à Christo gratiam Spiritus toti mundo.* Et S. Hieronymi lib. contra Vigilantium, de cereis: *Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria, iam Sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.* Rupertus lib. II. c. 36. de vtrisque. *Præcedunt* (inquit) *Ceroferarij, cum thuribulo; per quæ significantur gaudium & bona opinio. Gaudium enim semper est in bono nuntio. Bonæ quoque opinionis se esse nouerunt, qui hoc bonum portant nuntium; qui & confidenter dicunt, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quapropter incensum, bonæ opinionis signum locum ipsum aspergit in quo legendum est Euangelium.* Quo loco alludit Rupertus ad notationem nominis, Euangelium, quod significat Græcè bonum nuntium. Apud Græcos, *Deputati dicuntur duo illi ministri, qui, mandyis induti, cum lampadibus procedunt ante Euangelium, quando in*

Missa defertur ad Ambonem, vel in magna εἰσόδῳ ante sacra dona, vt scribit Ioannes Citrius in Responsis ad Constantinum Cabasilam, lib. 5. Iuris Græco-romani, ... Crux verò hîc sublimis ante Euangelium portatur; quia gloria Euangelij est, prædicare Christum, & hunc crucifixum.

Progrediente Euangelio, canitur in Choro Antiphona, quæ Ante-euangelium dicitur, significans applausus & acclamationes populorum Euangelicam veritatem cum gaudio & admiratione suscipientium; ad instar puerorum Christo Ierusalem venienti acclamantium; *Benedictus qui venit in nomine Domini*; quæ ipsa verba in Liturgia sancti Ioannis Chrysostomi canuntur à Sacerdote & Diacono in secunda statione processionis Euangelij. Huius Antiphonæ meminit Durandus Rational. lib. 4. c. 24. eamque testatur in quibusdam Ecclesiis in præcipuis festiuitatibus cantari, Diacono proficiscente ad legendum Euangelium. Radulphus Tungrensis libro *de Canonum obseruantia*, propositione 23. de eadem sic: *Tertia* (lectio Missæ) *de sancto Euangelio: ante quod, & post quod, cantantur Antiphonæ, quæ dicuntur Ante-euangelium, & Post-euangelium, quibus carent Romani.*

Lecturus Euangelium Diaconus sugge-

stum seu locum editiorem conscendit, ad imitationem Christi in monte docentis, iuxta illud Isaiæ 4. *Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ierusalem*: vt è sublimi loquens ab omnibus exaudiatur, & significetur virtus Euangelij, quæ è cœlo profecta omnes orbis partes Apostolorum prædicatione persuasit, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Amalarius lib. 3. de Eccles. offic. c. 18. *Excellentior locus, in quo Euangelium legitur, eminentissimam doctrinam Euangelicæ prædicationis, atque manifestissimam auctoritatem iudicandi, signat.* Obseruandum autem hîc est ex Ordine Romano, soli Diacono licere ad pronuntiandum Euangelium ascendere in summum gradum Ambonis, propter sublimitatem & eminentiam doctrinæ Euangelicæ: Subdiaconum autem pro legenda Epistola, & alios qui veniunt ad cantandum Responsorium, seu *Alleluia*, debere consistere in inferiore gradu: atque hæc causa est cur Responsorium appelletur *Gradale*, seu *Graduale*; quia in gradu ascensionis Ambonis canitur: ἄμβων enim Græcis dicitur quasi ἀναβὼν, παρὰ τὸ ἀναβαίνειν, *locus ad quem ascendendo peruenitur*: quo vi-

detur allusisse Concilium Laodicenum canone 15. *πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων*, id est, *præter cantores ordinarios, qui ad pulpitum* seu ambonem *ascendunt*. Quo de ritu sic vetus Expositio Missæ, quæ habetur tomo 6. Bibliothecæ Patrum: *Vbi autem Euangelium legitur, ibi Epistola legi non debet, sed in subteriori gradu: quia Ioannis prædicatio ad Euangelij Christi altitudinem ascendere non potuit.* Atque idem dicit de Responsorio, &, *Alleluia.*

Præcedit Subdiaconus Diaconum, atque adeo manibus vacuis, sine vllo gestamine; significans legem (ex interpretatione Stephani Eduensis, lib. de Sacramento Altaris, c. 12. Innocentij & Durandi suprà) quæ præcessit Euangelium, & illud multiplicibus figuris præsignauit; sed, adueniente Euangelio, vmbra eius euanuit, quia eius vacua & egena elementa transierunt in veritatem & efficaciam Sacramentorum gratiæ Euangelicæ. Vnde S. Iustinus Martyr, in Responsionibus ad Orthodoxos, resp. 101. *Quid enim ex lex? Euangelium prænuntiatum: Quid Euangelium? lex completa.* Atque eadem de causa idem Subdiaconus, librum aperiens Diacono, Euangelium legendum digito præmonstrat, desinentis legis

gis extremum præconium indicans, quo Ioannes Baptista Messiam iam præsentem digito designauit, dicens, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.*

Diaconus incipiens Euangelium, primò librum, deinde seipsum, in fronte, ore, & pectore, crucis impressione signat: quia Christiani instituti est, omnem actionem, præsertim sacram, à crucis signo auspicari; tum vt ea hoc ritu sanctificata Deo dicetur; tum vt vis aduersaria Dæmonis, ne operi noceat, effugetur. Signat priùs librum quàm seipsum: quia crucis mysterium ab Euangelio discimus, vt sciamus qua ratione Christi mortificationem in corpore nostro, iuxta Pauli dictum, portare debeamus. Signat se in fronte, quæ sedes est pudoris, profitens se non erubescere Euangelium Christi, vt idem Paulus loquitur, sed crucis eius ignominiam in gloriam deputare: *Vsque adeo de cruce non erubesco* (inquit S. Augustinus Enarrat in Psal. 141.) *Vt non in occulto habeam crucem Christi, sed in fronte portem.* Signat in ore, vt mundentur labia sua ad dignè pronuntiandum eloquium Dei; sicut S. Porphyrius, qui disputaturus cum Manichæo, sumpto Euangelio, signum crucis ori suo impressit, apud Marcum Diaconum in eius vita. Signat in

pectore; vt omnis vana & immunda cogitatio à corde pellatur, ne quid impediat, quominus puro corde Euangelium Dei annunciare possit. Sic de signo crucis quo notantur Christiani in Baptismo, Guillelmus Parisiensis, libro de Sacramentis, in fine Tractatus de Baptismo. *Quia crux Christi & Iudæis scandalum erat, & gentibus stultitia: ideo in fronte vt gloria, & in pectore vt sapientia vera pingitur Christianis: siquidem pectus sapientiæ sedes, & frons gloriæ dicitur, quemadmodum pudoris & ignominiæ.* Singulare est quod scribit Simeon Thessalonicensis libro citato, Hierarcham seu Episcopum signare Euangelium τριχηρίῳ, id est, triplici seu trifido cereo: vt significetur, illuminatione per Incarnationem Christi non solùm in terra homines, sed in cælis quoque Angelos illustratos fuisse; & eum ipsum, qui caro factus sit, Dei filium esse; & in eodem Euangelio Trinitatis prædicationem contineri, & sanctificationem per Trinitatem factam; & Christum, vbi in cælum migrauit, splendorem Trinitatis (cuius typus est lumen) & benedictionem nobis tribuisse. Triplex illud in vno cereo lumen exprimit id quod S. Gregorius Nazianzenus dicit de Deo, Orat. 43. φῶς τριλαμπὲς, *lumen trino splendore fulgens*: quā

voce etiam vtuntur libri rituales Græcorum; qui ob eamdem rationem Deum indigitant τριήλιον, id est, triplicem Solem.

Salutat populum, dicens, *Dominus vobiscum; quatenus* (ait Alcuinus) *corda illorum à mundanis cogitationibus emundet, & ad suscipienda verba salutifera aperire dignetur.* Honorius in Gemma, lib. 1. c. 13. id ita interpretatur: *Diaconus*, inquit, *cùm ascenderit in Analogium, primùm salutat populum per, Dominus vobiscum; quia Apostoli, quamcumque domum prædicaturi intrauerunt, primùm per, Pax huic domui, auditores salutauerunt.* Rupertus autem lib. 1. c. 36. sic explicat. *Summa verò reuerentia debetur ad audiendum Euangelium, quod maximè est verbum Dei: quam Diaconus prima voce, quam emittit, satis venerabiliter exigit, dicendo, Dominus vobiscum. Cuius enim meliùs, quàm Domini præsentia, reuerentes & religiosi auditores petitum debent præstare silentium? Attenti ergo & beneuoli sunt illicò, & eò cordibus conuersi & vultibus, respondent, Et cum spiritu tuo.* Ad hanc salutationem Sacerdos & circumstantes se in fronte signant; vt profiteantur post Diaconum, se quoque non erubescere Christum crucifixum; sed gloriari in eius cruce, in quo est salus, vita, &

resurrectio nostra: in pectore vero, vt muniant se, ne veniat Diabolus, & tollat verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. Innocentius tertius, lib 2. de offic. Missæ, cap. 38. dicit, Diaconum signare librum & osculari, quasi dicat, *Hic est liber Crucifixi, per quem reconciliationem accepimus.* Scribit Simeon Thessalonicensis libro citato, apud Græcos Episcopum, dum Euangelium legitur, ὠμοφόριον deponere, seruitutem ac subiectionem suam erga Dominum demonstrantem. Quoniam enim ille per Euangelium loqui cognoscitur, & tanquam coràm adest, ipse tunc monumentum Incarnationis eius gestare non audet, sed ab humeris ablatum Diacono tradit, neque illud sumit nisi post communionem. Est autem ὠμοφόριον (vt idem Auctor exponit) vestis genus ex lana confectum, in orbem humeros antè & retrò conuestiens: quod carnem à Verbo ex Virgine propter nos susceptam, humanæque naturæ assumptionem demonstrat. Ideo enim ex lana texitur, quoniam erraticam ouem, hoc est, naturam nostram signat, &, quoniam ipse quoque Agnus pro nobis occisus vocatus est: vnde Episcopus, dũ illud induit, dicere solet: *Sublata in humeros, Christe, natura quæ errauerat, assumptus, Deo & Patri illam obtu-*

lysti. Idem planè scripsit ante Simeonem S. Isidorus Pelusiota Epist.136. lib.1. *Omophorium autem Episcopi* (inquit) *cùm ex lana, non ex lino, contextum sit, ouis illius, quam Dominus aberrantem quæsiuit, inuentámque humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit. Ac diligenter attende. Nam, cùm ipse verus pastor per adorandorum Euangeliorū apertionem accedit, tum demùm Episcopus assurgit, atque imitationis habitum deponit: significans, adesse Dominū ipsū pastoralis artis ducem, & Deum, & herum quidem suum.*

Addit Alcuinus ex Ordine Romano: *Perlecto Euangelio, iterum se signo crucis populus munire festinat; vt, quod ex diuinis eloquiis ad salutem percepit, signatum sigillo crucis atque munitum permaneat, ne à mentibus eorum diabolica fraude euacuari valeat.*

Diaconus reuersus ad Altare, Celebranti offert librum Euangelij apertum, dicens, *Hæc sunt verba sancta:* Celebrans autem osculatur Euangelium, respondens, *Credo & confiteor*, & subdens, *Per euangelica dicta deleantur nostra delicta.* Deinde qui sunt in Choro, Diacono minore circumferente

per superiora subsellia librum clausum, & singulis insinuante, *Hæc sunt verba sancta*, eumdem dato osculo venerantur, dicentes similiter, *Credo & confiteor*. Quo de ritu inter alios egregiè Ionas Aurelianensis, in Præfatione libri 2. de cultu imaginum: *Volo ergo* (inquit, Claudium Taurinensem alloquens) *vt mihi respondeas, cuius causâ caput inclinasti* (codici Euangelii) *pellium, vel atramenti, an Dei auctoris legis eiusdem? Nam sacræ religionis vsus in sancta Ecclesia adhuc seruatur* (*si tamen apud te*) *vt, perlecta sacri Euangelij lectione, ab Episcopo, vel Presbyteris, cæterísque sacri ordinis religiosis, codex, in quo Euangelij lectio recitata est, multiplicibus osculis veneretur. Sed hoc cuius causâ, nisi illius, cuius esse verba creduntur, agimus?* Osculum istud Christo in Euangelio datum significat actum fidei internum, quo assensum præbent omnes veritati Euangelicæ annuntiatæ, eam acceptando: verba autem osculo superaddita, actum externum, quo eamdem fidem palàm profitentur, iuxta illud Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem:* quam singulorum confessionem statim subsequitur communis & publica Ecclesiæ professio, omnibus vno ore canentibus Symbolum Concilij Nicæni. Qua de re sic

S. Thomas 3. p. q. 83. art. 4. *Perfectè autem populus instruitur per doctrinam Christi in Euangelio contentam, quæ à summis ministris legitur; scilicet à Diaconibus. Et, quia Christo credimus tanquam diuinæ veritati, (secundum illud Ioann. 8. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?) lecto Euangelio, Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit, se per fidem Christi doctrinæ assentire.*

De Processione in Festo Purificationis B. Mariæ.

CAPVT VII.

FEstum Purificationis Beatæ Mariæ Græco nomine *Hypante*, seu, *Hypapante* dicitur, quasi *Occursus*, quo alicui obuiàm itur honoris & officij gratia: quod ab Ecclesia institutum fuerit in memoriam illius diei, quo Christo, cum matre & Iosepho ad templum accedenti, obuiàm venerunt Simeon & Anna, gratulantes, & benedicentes Deum, Lucæ 2. vnde huius solennitatis Officium exorditur Ecclesia ab Inuitatorio, *Ecce venit ad templum sanctum suum dominator Dominus; gaude & lætare*

per superiora subsellia librum clausum, & singulis insinuante, *Hæc sunt verba sancta,* eumdem dato osculo venerantur, dicentes similiter, *Credo & confiteor.* Quo de ritu inter alios egregiè Ionas Aurelianensis, in Præfatione libri 2. de cultu imaginum: *Volo ergo* (inquit, Claudium Taurinensem alloquens) *vt mihi respondeas, cuius causâ caput inclinasti* (codici Euangelii) *pellium, vel atramenti, an Dei auctoris legis eiusdem? Nam sacræ religionis vsus in sancta Ecclesia adhuc seruatur (si tamen apud te) vt, perlecta sacri Euangelij lectione, ab Episcopo, vel Presbyteris, cæterísque sacri ordinis religiosis, codex, in quo Euangelij lectio recitata est, multiplicibus osculis veneretur. Sed hoc cuius causâ, nisi illius, cuius esse verba creduntur, agimus?* Osculum istud Christo in Euangelio datum significat actum fidei internum, quo assensum præbent omnes veritati Euangelicæ annuntiatæ, eam acceptando: verba autem osculo superaddita, actum externum, quo eamdem fidem palàm profitentur, iuxta illud Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem:* quam singulorum confessionem statim subsequitur communis & publica Ecclesiæ professio, omnibus vno ore canentibus Symbolum Concilij Nicæni. Qua de re sic

S.Thomas 3. p. q. 83. art.4. *Perfectè autem populus instruitur per doctrinam Christi in Euangelio contentam, quæ à summis ministris legitur; scilicet à Diaconibus. Et, quia Christo credimus tanquam diuinæ veritati, (secundum illud Ioann. 8. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?) lecto Euangelio, Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit, se per fidem Christi doctrinæ assentire.*

De Processione in Festo Purificationis B. Mariæ.

CAPVT VII.

FEstum Purificationis Beatæ Mariæ Græco nomine *Hypante*, seu, *Hypapante* dicitur, quasi *Occursus*, quo alicui obuiàm itur honoris & officij gratia: quod ab Ecclesia institutum fuerit in memoriam illius diei, quo Christo, cum matre & Ioseph o ad templum accedenti, obuiàm venerunt Simeon & Anna, gratulantes, & benedicentes Deum, Lucæ 2. vnde huius solennitatis Officium exorditur Ecclesia ab Inuitatorio, *Ecce venit ad templum sanctum suum dominator Dominus; gaude & lætare*

Sion, occurrens Deo tuo. Cuius occursus mysterium vt ritè celebretur, instituta est solennis processio cum luminaribus ad eum vsum benedictis: qua fideles, Christo salutis suæ causa in mundum venienti occurrentes, vt eum pio affectu, & grati animi complexu, excipiant ac venerentur, lucentium candelarum symbolo profitentur fidem suam de veritate humanitatis & diuinitatis eius; carnis sanctitatem purâ cerâ, diuinitatis gloriam lumine ex benedictione indito significantes: ac simul eidem gratiarum actionis & laudis hymnos accinunt de cordibus suis, quòd venerit *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis suæ Israël;* confitentes, se de eius plenitudine omnem gratiam sanctificationis & doctrinæ cœlestis accepisse, sicut de igne Cerei Sacerdotalis, qui Christum repræsentat, omnes omnium cerei lumen concipiunt; atque, in tanti beneficij gratiam, ei sua corda, sinceræ charitatis igne ardentia, offerunt.

De causa instituendæ huius processionis ita Venerabilis Beda, libro de temporum ratione, c. 10. *Secundum mensem Numa dicauit Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrarique eo mense ciuitatem necesse erat; quo statuit vt iusta* (id est,

ſacrificia, vt ipſe interpretatur libro de diuiſionibus temporum) *Diis manibus ſoluerentur. Sed hanc luſtrandi conſuetudinem benè mutauit Chriſtiana Religio, cùm in menſe eodem, die ſanctæ Mariæ, plebs vniuerſa cum Sacerdotibus ac miniſtris, hymnis modulatæ vocis per Eccleſias, pérque congrua vrbis loca procedit, datóſque à Pontifice cuncti cereos in manibus geſtant ardentes: &, augeſcente bona conſuetudine, idipſum in cæteris quoque eiuſdem beatæ Matris & perpetuæ Virginis feſtiuitatibus agere didicit; non vtique in luſtrationem terreſtris imperij quinquennem, ſed in perennem cæleſtis regni memoriam; quando, iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi, lucentibus bonorum actuum lampadibus, obuiàm ſponſo ac regi ſuo venientes, mox cum eo ad nuptias ſupernæ ciuitatis intrabunt.* Quod ibi de ſublatis Lupercalibus ſcribit Beda, id præſtitum eſt à Damaſo 1. vt conſtat ex libello eiuſdem aduerſus Andromachum tomo Conciliorum. Notandum præterea, quod dicit idem Beda, fideles datos à Pontifice cereos geſtare, id eò pertinere vt ſignificetur myſterium illuminationis gratiæ & fidei, quam omnes à Chriſto accipimus: vnde in Miſſali Romano Celebrans diſtribuit candelas accenſas ſingulis ad ſe accedentibus, &

cum osculo manus ipsius accipientibus: & similiter in antiquo Ordine Romano: quod idem repetit Alcuinus libro de diuin. offic. c. de Purificatione. Et similiter in Dominica Palmarum, iuxta Ordinem Romanum, Sacerdos populo diuidit ramos benedictos.

Auctorem eiusdem processionis Sergium Papam primum extitisse tradit Ordo Romanus ex Gestis Pontificalibus: sed eam ante id tempus in Gallia vsitatam fuisse, argumento esse potest sancti Eligij Nouiomensis, qui Sergij pontificatum antecessit, Homilia secunda de vsu luminarium, habita in die Purificationis, in qua ita scribit: *Consuetudo est Ecclesiastica, vt hac die gestantes manibus lumina, Missarum solennia celebremus.* Et certè verba libri Pontificalis in vita Sergij videntur tantùm significare, Romæ ipsum Sergium instituisse, vt ab Ecclesia Sancti Adriani ad sanctam Mariam Maiorem supplicatio procederet. Sic enim habent: *Constituit autem vt diebus Annuntiationis Domini, Natiuitatis, & Dormitionis sanctæ Dei Genitricis sempérque Virginis Mariæ, ac sancti Simeonis, quod Hypapanten Græci appellant, Litania exeat à S. Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat.*

Festum verò ipsum apud Constantinopolim colendum edixisse Iustinianum Seniorem, auctor est Nicephorus, lib. 17. Hist. Eccles. c. 28. & ita habet Vsuardi Martyrogium 2. Februarij: *Hypante Domini, & Purificatio beatæ Virginis: quod Festum tempore Iustiniani Imperatoris apud Byzantium seu Constantinopolim sumpsit exordium.* Cui consentanea scribit Siffridus, Epitomes lib. 1. anno 551. Atque id Sigebertus in Chronico, anno Christi 542. factum scribit, exorta apud Constantinopolim graui pestilentia, quæ ea ratione sedata fuerit. Idem testatur Landulphus Sagax in vita Iustiniani, his verbis. *Anno quintodecimo Imperij Iustiniani, mense Octobri, facta est mortalitas Byzantij. Et eodem anno Hypapante Domini sumpsit initium, vt celebraretur apud Byzantium secunda die Februarij mensis.*

De Processione in die Cinerum.

CAPVT VIII.

ORiginem traxit hæc processio ex antiquo ritu publicæ & solennis pœni-

tentiæ. Eo enim die olim (vt patet ex c. *In capite*. dist. 50. ex Ordine Romano, & Pontificali) Pœnitentes, id est, ij quibus ob grauius aliquod crimen admissum publicè agenda pœnitentia imponebatur, repræsentabant se Episcopo ante fores Ecclesiæ, sacco induti, nudis pedibus, vultu in terram demisso, reos se esse ipso habitu protestantes; &, cùm iis pœnitentia pro modo culpæ iniuncta fuisset, introducti in Ecclesiam humi prosternebant se: Pontifex autem in genua procidens, cum vniuerso Clero Psalmos pœnitentiales cum lacrymis pro eorum absolutione decantabat; ac postmodùm surgens manus eisdem imponebat, cinerem capitibus immittebat, ac, superfusa aqua benedicta, eadem cilicio obuoluebat; denuntiabátque iis, quòd, sicut Adam eiectus fuerat de paradiso propter transgressionem suam, ita ipsi à sinu matris Ecclesiæ propter peccata sua ejiciebantur: atque illicò iubebat ministris vt eos extra ianuas Ecclesiæ expellerent: exeuntes verò illos Clerus prosequebatur, cantans Responsorium, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*; vt videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam, non parui penderent pœnitentiam.

Etsi autem vsus iste eiectionis Pœnitentium iam desitus sit, retinuit tamen Ecclesia expressam eius imaginem in processione quam hoc die obseruat, iuxta Ordinem Romanum, & Alcuinum lib. de diuin. offic. benedicendo cineres, & eos aspergendo capitibus fidelium in signum pœnitentiæ (omnes nimirum pro reis accipiens, quia omnes peccauerunt) cantando Responsoria quibus inuitantur ad pœnitentiam; deducendo eos foras, vt intelligant, se peccatis suis esse commeritos vt à facie Dei, & communione sanctæ Ecclesiæ, eijcerentur; ac subinde eos intra Ecclesiam reducendo, vt sperent Dei benignitate se in gratiam receptum iri, si pœnitentiam egerint; ac demùm super eos recitando Psalmos pœnitentiales cum Litaniis; vt ille, tot repetitis Sanctorum suffragiis exoratus, faciat cum seruis suis secundum multitudinem misericordiæ suæ.

De Processione Palmarum.

CAPVT IX.

PRocessio Dominicæ Palmarum (quæ Græcis βαϊοφόρος dicitur, seu κυριακὴ τῶν βαΐων, & ἑορτὴ τῶν βαΐων) ex eo nomen accepit, quòd instituta fuerit in memoriam celebris illius triumphi, quem egit Christus asino insidens, cùm Bethania Ierosolymam venienti obuiàm processerunt populorum turbæ cum ramis palmarum, laudantes Deum voce magna super omnibus quas viderant ab eo fieri virtutibus, progredienti vestes suas honoris causâ substernentes, virentes ramos passim toto itinere spargentes, regem eum consalutantes, acclamantésque, *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israël:* cúmque hac pompa inuectus in vrbem templum esset ingressus, eiectísque inde negotiatoribus, cæcos & claudos in oculis omnium sanâsset, puerorum quoque concors acclamatio erupit, ei accinentium, *Hosanna filio Dauid:* vt ex ore infantium & lactentium laus à maioribus

natu inchoata, iuxta propheticum vaticinium, perficeretur; Matth. c. 21. Marci 11. Lucæ 19. & Ioan. 12.

Cuius triumphi mysterium ita breuiter explicat Isidorus lib. 1. de Eccles. offic. c. 27. *In ramis palmarum significabatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus: in asello autem, super quem sedendo Ierosolymam venit, indicabat simplicia corda Gentilitatis, quæ præsidendo atque regendo perducebat ad visionem pacis.* Copiosius S. Ambrosius Sermone 45. de Tempore. *Veniente Domino nostro Iesu Christo ad vrbem Ierusalem ante sex dies passionis suæ, turba multa, quæ conuenerat Ierosolymis, vt secundum præceptum Moysi Pascha celebraret, accipiens ramos palmarum occurrit illi obuiam: vt in palmis victoriam Christi ostenderent, velut terreni regis in populo Israel: consuetudo enim est vt victoribus palma offeratur. Alij autem de eadem turba ramos cædebant de arboribus, maximè oliuarum, quia in monte Oliueti res agebatur: & eos portabant, vt, vbi opportunum esset, venienti Domino planum sternerent iter. Hinc descendit consuetudo hodiernæ festiuitatis, vt psallentes ramos palmarum siue oliuarum portemus in manibus, & eamdem festiuitatem Palmarum siue*

Oliuarum vocitemus. Sed non absque magno Sacramento rami istarum arborum feruntur. Oliua enim, quia oleum, vt solamen dolorum atque laborum, portat in fructu. Oleo enim quia & vulnera curantur, & æstus leuatur, opera designantur misericordiæ: siquidem & ipsa misericordia Græcè dicitur ἔλεος. Palmæ autem radix aspera est, sed nitorem maximum habet in fine: ostendens, per huius vitæ asperitatem in decorem cælestis patriæ nos debere sustolli. Vnde & Dauid Propheta Psalmographus de iusto viro canit: Iustus vt palma florebit. Ramos ergo oliuæ portemus in manibus, virtutem misericordiæ exhibentes in operatione. Sumamus & ramos palmarum: vt pro misericordiæ bono, non terrena delectamenta, sed supernæ patriæ pulchritudinem expectemus, quò nos præcessit Christus Dominus noster, qui est, iuxta Apostolum, finis legis ad iustitiam omni credenti. Nec prætereundum est à Psalmi versiculo, quem occurrens turba Domino decantabat: Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis. Aduentus enim Domini eiusque Incarnatio, non solùm hominum salus fuit in terra, sed etiam Angelorum in cælo: quia, dum homines in terra saluantur, Angelorum numerus, qui Diabolo cadente minoratus fuerat, integratur in cælo. Hosanna ergo in excelsis, tantumdem

est,

est; tanquam si dicatur: Salua nos, qui etiam es salus in cælis. Et Sermone 46. *Super asinam igitur Dominus sedet, & Ierusalem tendit, cum animas nostras inhabitans, mundum istum despicere, & cælestem patriam diligere facit. Vestimenta in via ante Deum iactatis, si viam illi ad vos veniendi præparando, corpora vestra per abstinentiam castigatis. Ramos verò de arboribus præciditis, si sanctorum Patrum virtutes amando, viam ad vos venienti Domino præparatis. Quid fuit Abraham? quid fuit Ioseph? quid Dauid? quid reliqui iusti? nisi fructiferæ arbores Ecclesiæ Dei? Discite ab Abraham obedientiam, à Ioseph castitatem, à Dauid humilitatem, si perpetuam desideratis adipisci salutem. Et, quia palma victoriam significat, palmas in manu rectè portamus, si ita ei laudes victoriæ decantamus, vt etiam benè viuendo Diabolum vincere studeamus, &c.*

Hunc igitur Saluatoris triumphum, & sub eius symbolo triumphum passionis eiusdem repræsentat Ecclesia procedens cum ramis benedictis ad stationem crucis. Quo in itinere populus quidem silenti agmine incedit præ reuerentia, sed Sacerdotum chori eius nomine triumphantem Christum per vias faustis acclamationibus prosequuntur: pueri autem hym-

num gloriæ ad templi ingressum concinentes, puerorum Iudæorum vicem agunt. Sacerdos fores templi seu portas ciuitatis pulsans, & impacta cruce aperiens, Christum exprimit virtute passionis suæ portas cæli aperientem, & de diabolo victoriam in cruce reportantem: sicut hac die diuina virtute effecit, vt, patentibus portis ciuitatis Ierusalem, cum honore ab vniuerso populo, quasi Rex Israël, intra mœnia exciperetur. Alias huius ritus explicationes proferimus inferiùs c. 14. Idem ritus portas aperiendi eodem prorsus modo obseruatur in Dedicatione Ecclesiæ, tum apud Græcos, tum apud Latinos; vt videre est in Pontificali Romano, in Ordine Romano, & apud Nicolaum Cabasilam lib. 5. de vita in Christo.

Quod verò in ipsa statione ante crucem, surculi de ramis benedictis decerpti passim in terram, & ad eius stipitem, quasi ad pedes Christi, iactantur, vel in eodem stipite depanguntur; eo symbolo populus Christianus, imitans Iudæos sternentes ramos in via, profitetur, omnem spem salutis sibi in Christi morte & passione positam esse, omnem gratiam, omnem vim merendi & satisfaciendi ab illius virtute proficisci, quasi surculos ab arbore sua pronascentes; ac

proinde omnia se opera sua ad eius cultum & gloriam referre, omnes pios affectus in eius amorem profundere. Vnde, dum id agit populus, duo chori, diuisis inter se partibus crucem adorantes; alternis versibus sæpius ingeminant, *hosanna*, id est, *Salua quæso*: alij quidem ante crucem, alij verò post eam ex aduerso constituti, sed vtrique eamdem reuerenter obtuentes: vt oculis spectandum exhibeant id quod Euangelistæ scripserunt; *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes, Hosanna filio Dauid.* Quod olim dum fieret, Canonici Ecclesiæ Andegauensis cappas, quibus eo tempore amicti esse solent, exuebant, quasi vestimenta sua Christo substernentes, iuxta Ordinem Romanum; in quo scholastici, id est, cantores, lento gradu venientes ante crucem, & cum omni reuerentia casulas vel cappas in terram iactantes, proni adorant Crucifixum, Clero interim cantante Antiphonam; *Pueri Hebræorum vestimenta prosternebant in via*, &c. alia verò ex parte pueri cantantes, *Kyrie eleison*, succedunt ante crucem, & ramos palmarum humi sternentes, proni quoque adorant Crucifixum, Clero interim canente Antiphonam, *Pueri Hebræorum, tollentes ramos oliuarum*

uarum, &c. *Et tunc* (ait Ordo Romanus) *prosternit omnis populus hinc inde flores seu frondes, Clero cantante Antiphonam, Cum Angelis & pueris.* Quod idem refert Alcuinus in Officio huius diei.

Iuxta Ordinem Romanum extra ciuitatem fit processio, & id fermè omnibus in locis obseruatur ad imitationem populi Ierosolymitani, qui extra ciuitatem progressus obuiàm Christo aduenienti exiit. Et ita habuit prima institutio processionis Ecclesiæ nostræ. Nam olim, etiam tempore Ludouici Pij (de quo inferiùs hoc capite) tumulus S. Michaëlis, in quo statio hodierna celebratur, extra pomœrium erat.

In eadem Ecclesia nostra, reuersa processione, in statione ante Crucifixum, cantatur à Psaltis è sublimiore suggestu Versus, *Vnus autem ex ipsis Caiphas*, ex Responsorio, *Collegerunt Pontifices*, quasi publicè denuntiantibus vniuerso populo prophetiam illam Caiphæ, *Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*: qui ritus sumptus est ex antiquo Ordine Romano, vbi duo ex paraphonistis ascendentes in pulpitum imponunt idem Responsorium.

Scribunt, Sigebertus in Chronico, anno Domini 841. & Hugo Floriacensis Chro-

nic. lib.6. Theodulphum Abbatem Floriacensem, qui postea fuit Episcopus Aurelianensis, cùm Andegaui in carcere detineretur, ipso die Palmarum, processione Ecclesiæ Andegauensis secundum eum locum prætereunte, Hymnum cui initium est, *Gloria, laus & honor,* à se in eam rem compositum, clara voce per fenestram cecinisse: ipsum verò Imperatorem Ludouicum Pium, qui tum aderat, admirabundùm restitisse, & eius carminis suauitate ac pietate vsque adeo fuisse delectatum, vt Abbatem è vestigio liberaret. In cuius rei memoriam, cùm postea is Hymnus vniuersæ Ecclesiæ vsu in Officium huius processionis receptus fuisset, eum Ecclesia Andegauensis, apud eumdem locum, vbi primùm auditus fuit, id est, ad portam Andegauinam, canere consueuit, & ritum pulsandæ atque aperiendæ portæ ciuitatis peragere.

Apud Græcos hæc processio cum insigni apparatu & reuerentia celebratur. Scribit enim Codinus in libro de Officialibus aulæ Constantinopolitanæ, c.10. proximis diebus ante Dominicam Palmarum extrui solere publicam ambulationem à palatio Imperatoris vsque ad Ecclesiam; ipsa autem nocte, quæ eam antecedit, om-

nes ambulationis columnas myrteis, laureis, vel oleaginis ramis ornari, & iisdem pauimentum sterni: tempore autem matutini Officij supplicationem per eam viam hoc ordine instrui, vt ante omnes procedat Lampadarius manu lampadem ardentem gestans, & modulata voce cantans hoc Idiomelon: *Egredimini gentes, egredimini populi, contemplamini hodie Regem cælorum; Christi enim figuram gerens Euangelium progreditur*. Sequitur Imperator diademate coronatus, & sacco, id est, festa veste, indutus, dextera crucem præferens, sinistra lampadem: deinde vniuersus aulæ comitatus: tum Archidiaconus Euangelium gestans; cui succedit Patriarcha; post eum Sacerdotes quinque, vel plures, sacras imagines portantes, &c. Quod ibi dicitur, Euangelium in processione deferri ad Christum repræsentandum, id quoque refert Alcuinus in lib. de diuin. offic. à plerisque Ecclesiis vsurpari, vt Euangelium (*quod*, inquit, *intelligitur Christus*) in gestatorio decenter ornato portetur à Diaconis, cum exultatione subeuntibus iugum Christi suaue, & onus eius leue. Id verò apud nos super pectus gestatur à Diacono, ex quo apud crucem publicè legitur textus sancti Matthæi de mysterio hodierno. In Ordine

Romano, & apud Alcuinum, quoties canitur Versus, *Gloria, laus & honor tibi sit rex Christe*, conuertuntur ad sanctum Euangelium, quasi Christum adorantes. In Triodio autem Græcorum, in Officio huius Dominicæ, Præposito Ecclesiæ distribuente ramos benedictos, singuli osculantur Euangelium.

Quod pertinet ad ritum claudendi fores Ecclesiæ, & eas cum statis & solennibus verbis aperiendi, cum obseruant Græci in die Paschæ, vt est apud Codinum libro citato c. 14. & describitur à nobis inferius, c. 14.

De Processione in die Cœnæ Domini, ad consecrationem Chrismatis, & Olei sancti.

CAPVT X.

VNgendi ritu vtitur Ecclesia in quatuor Sacramentis, in Baptismo, Confirmatione, Ordinatione Sacerdotum, & Extrema vnctione; ac prætereà in consecratione Episcopi, Ecclesiæ & Altaris, Fon-

tis baptismalis, patenæ & calicis, & benedictione campanarum. Et harum quidem vnctionum omnium materia est oleum ex oliuis expressum: sed in Chrismate balsamum oleo admiscetur, ex S. Gregorio, Expos. in Cantica c. 1. Innocentio tertio, c. vnico de sacra vnctione, Concilio Bracarensi 2. c. 4. Concilio Florentino in Decreto Eugenij quarti, & Concilio Lateranensi sub Leone decimo, Sessione 11. vnde apud Gregorium Turonensem lib. 1. de gloria Martyrum, c. 41. Christianus, *qui frontem Chrismatis inscriptione signatam fert*, dicitur, *balsamo vnctus*. Chrismatis solius vsus est in Sacramento Confirmationis, & consecratione Episcopi, patenæ & calicis: Chrismatis & Olei Catechumenorũ simul, in Baptismo, in consecratione Fontis baptismalis, Ecclesiæ & Altaris: Olei Catechumenorum solius, in Ordinatione Sacerdotum: Olei infirmorum solius, in Sacramento Extremæ vnctionis: Olei infirmorum & Chrismatis, in benedictione campanarum. Sed triplex istud genus Olei, vt idoneum sit organum diuinæ misericordiæ ad vngendum spiritualiter, & sanctificandum ea quibus ritè adhibetur, id accipit ex Ecclesiastica benedictione, & solenni consecratione quæ fit quotannis ab Episcopo

feria quinta in Cœna Domini, de Consecrat. dist. 3. c. *Literis*. c. *Te referente*, de celebrat. miss. Clementina vnica de reliq. & veneratione sanct. Concilio Aquisgranensi secundo c. 8. in Pontificali Romano, & in Euchologio in Ordine sacri vnguenti: etiam tempore Interdicti, c. *Quoniam*. de sent. excom. in Sexto: nec alio die fieri debet, ex Concilio Meldensi, c. 46. & fieri debet in Missa, & in Ecclesia Cathedrali, dicto c. *Te referente*.

Cur autem hac die eiusmodi consecratio celebretur, hanc causam produnt, Isidorus lib. 1. de Eccles. offic. c. 28. Alcuinus lib. de diuin. offic. c. de cœna Domini, & Rabanus lib. 2. de Instit. cleric. c. 36: *Quia ante biduum Paschæ Maria Magdalena caput ac pedes Domini vnguento perfudisse perhibetur*. Rupertus lib. 5. de diuin. offic. c. 17. aliam reddit rationem; vt nempe res significata figuræ respondeat. Etenim, cùm hic dies quartum-decimum diem primi mensis referat, quo Exodi c. 12. agnus immolari ad vesperam iussus est, & de sanguine eius vterque postis ostij signari, & superliminaria domorum, in quibus comedendus esset, vt, eo signo viso, Angelus exterminator Ægypti sacri conuiuij domos intactas præteriret: consequens quidem erat, vt hac

ipsa nocte domus eorum in quibus Agnus comedendus est, id est, frontes eorum in quorum mentibus fides Agni Dei Christi reconditur, sacro Chrismate signarentur. Sed, quia interueniente die mortis Christi, quæ luctui & silentio dicata est, conuiuium illud Paschale in tertium diem, qui est Resurrectionis, differri oportuit; idcirco ipsa quidem signatio frontis ex Chrismate in noctem Resurrectionis, in qua Baptismus solenniter administratur, necessariò dilata fuit: sed in feria quinta eiusdem Chrismatis consecratio anticipatur, quia ipsa die Parasceues, quæ sola intermedia est, Missæ sacrificium non celebratur, sine quo Chrisma confici nefas est, ex Glossa in c. *Te referente*. & Hostiensi ibidem; quandoquidem ex præscripto Sacramentarij S. Gregorij, Ordinis Romani, & Pontificalis, hic ritus intra Missæ Canonem perficiendus est; vnde Amalarius lib. 1. c. 12. eum vocat ἐμβολὴν, id est, *insertionem* Officij consecrationis corporis & sanguinis Domini. Cuius rei ratio est, quia Christus in vltima cœna Sacramentum Chrismatis simul cum Eucharistia instituit: vnde eiusdem consecratio fit immediatè post communionem Episcopi. Qua in sententia Ruperti obseruandum est, eum respicere ad morem pri-

mitiuæ Ecclesiæ, quo cùm Baptismus ab Episcopis ordinariè administraretur, ab iis etiam baptizati sacro Chrismate statim à Baptismo in fronte consignabantur; vt eo Sacramento pleniùs sanctificati, digniùs ad percipiendam Eucharistiam accederent, iuxta doctrinam Dionysij Areopagitæ Eccles. Hierarch. c. 3. In libro de vnctione Chrismatis, qui inter Cypriani opera recensetur, *Huic diei assignata dicitur tanti operis causa, vt quo die in Sacramento calicis Christi Ecclesiæ vnitas, in lauacro pedum concors societas, & donans inuicem charitas, & subiecta humilitas data est; in vnctione quoque Christiani nominis, dignitas excellentiæ spiritalis propriè daretur, & confirmaretur filiis adoptionis perpes auctoritas, & dignitas perseuerans.* Quartam rationem adiungimus, quia hac die Christus id fieri instituit: sic enim scribit Fabianus Papa, Epist. 2. c. 1. si quidem hæc illius est: *In illa die Dominus Iesus, postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt, Chrisma conficere docuit.* Et statim subdit. *Sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti Chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum*

renouanda, & fidelibus tradenda. Et paucis interiectis: *Hæc sancta Romana Ecclesia, & Antiochena, à temporibus Apostolorum custodit: hæc Ierosolymorum & Ephesinorum tenet; in quibus Apostoli præsidentes hæc docuerunt, & vetus Chrisma incendi, & non amplius quàm vno anno vti permiserunt.* Cuius rei argumento est, quòd consecrationis Chrismatis meminerunt S. Clemens Romanus, Epist. 3. & Constit. Apost. lib. 7. c. 43. & 45. Dionysius Areopagita Eccles. hierarch. c. 6. Cyprianus Epist. 70. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi mystagog. 2. & Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 27. Vt autem sacrum Chrisma in conspectu totius populi publicè consecraretur, scribit Nicephorus historiæ Eccles. lib. 15. c. 28. id à Petro Cnapheo Episcopo Antiocheno primùm fuisse introductum.

In hac consecratione præ cæteris obseruatu digna est processio illa, qua, Oleo infirmorum antè benedicto, ampullæ Olei chrismalis & Oleï catechumenorum, cum balsamo, à Secretario seu Sacristia ad Altare deferuntur, & ab Altari ad Secretarium reportantur; est enim eius ordo & forma planè singularis.

Anteit omnes Thuriferarius cum thuribulo fumigante: sequitur Subdiaconus cru-

cem ferens, medius inter duos Acolythos cum cereis ardentibus: tum alij duo pueri cantantes Versus præscriptos, & post eos Psaltæ cum Magistro Psalletæ, alternis repetentes versum intercalarem, *O Redemptor*: quos subsequitur Succentor, cum duobus Psaltis in cappis hinc indeassistentibus, præintonans singulis vicibus dictum Versum, *O Redemptor*. Succedunt Subdiaconi, & post hos Diaconi, induti dalmaticis, bini procedentes: deinde vnus Subdiaconus portans vasculum cum balsamo: tum duo Diaconi simul, alter à dextris ampullam Olei ad sanctum Chrisma, alter à sinistris ampullam Olei Catechumenorum, sinistro brachio circumdatam, gestans, pendente ab humeris velo candido obuolutam. Extremi veniunt duodecim Sacerdotes, quos Cardinales vocant (in Ordine Romano, apud Honorium in Gemma, lib. 1. c. 4. & Durandum lib. 4. Rational. c. 6. dicuntur duodecim Priores) bini similiter incedentes. Hoc ordine à Sacristia procedunt in nauim Ecclesiæ, ac circuitu facto per eam, vt sit locus cantandis Versibus supradictis, per medium Chorum accedunt ad Altare: vbi, reliquis suo ordine, vt in Pontificali habetur, circa Pontificem dispositis, Diaconus dexter, facta Altari

& Pontifici reuerentia, ampullam Olei chrismalis tradit Archidiacono, qui eam Pontifici ostendens in mensa ante eum deponit; & mox vasculum balsami de manu Subdiaconi accipiens, id similiter Pontifici ostensum in eadem mensa collocat. Alter verò Diaconus stans expectat, donec peracta fuerit Chrismatis consecratio. Qua peracta, ampullam Olei Catechumenorum porrigit Archidiacono, qui eam, vt suprà, ostensam Pontifici, deponit in mensa. Oleo Catechumenorum benedicto, vtraque ampulla eodem ordine processionis, quo antè venerat, reportatur in Sacristiam, pueris pergentibus cantare Versum, *Vt nouetur*, & alios sequentes: quibus Psaltæ, vt suprà, intercinunt Versum, *O Redemptor.*

Processio hæc ritus est publicæ oblationis, qua Sacerdotes & ministri Ecclesiæ, nomine populi Christiani, offerunt Pontifici Oleum ad benedictionem & consecrationem, iuxta illud Exodi 27. *Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum.* Sic enim interpretatur Amalarius, lib. 1. c. 12. & refert in Sacramentario ita scribi: *Antequam dicatur, Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, leuantur de ampullis quas offerunt populi, &*

benedicit tam Dominus Papa, quàm omnes Episcopi. Quod idem habetur in Ordine Romano, vbi scribitur: *Tunc offeratur Pontifici oleum de ampullis quas offerunt populi.* Et deinde subdit Amalarius: *Quando à populis offertur, simplex liquor est: per benedictionem Sacerdotum transfertur in Sacramentum,* id est, in mysticum vsum, & legitimam materiam Sacramenti. Quibus ex verbis constat, primis temporibus in more fuisse, vt Oleum eiusmodi oblationis nomine à populo deferretur ad Altare in ampullis, de quibus ab Archidiacono sumebatur quantum satis esset ad consecrationem. Sic olim in sancto Missæ sacrificio fideles offerebant vinum, cantores aquam in calice miscendam, vt est apud eumdem Amalarium, eodem lib.1.c.19. Quod ille hausisse videtur ex libro Ordinis Romani, in quo ita scribitur: *Interim cantores cantant Offertorium cum Versibus, & populus dat oblationes suas, id est, panem & vinum; & offerunt cum fanonibus* (id est, mappulis) *candidis, primò masculi, deinde feminæ: nouissimè verò Sacerdotes & Diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante Altare. Subdiaconus verò* (qui ab hoc munere eodem in libro vocatur *oblationarius*) *cum calice vacuo sequitur Archidiaconum, & Pontifice oblationes po-*

palorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum Subdiacono. Et paucis interiectis subiungit: *Ornato verò Altari, Archidiaconus sumit amulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit super colum in calicem: deinde descendit Subdiaconus sequens in scholam,* (id est, in Chorum) *& accipit fontem de manu Archiparaphonistæ, & defert Archidiacono, & ille ex amula infundit, faciens crucem, in calicem.* Et inferiùs: *Vt Pontifex, qui tunc cælestem panem accepturus est, à terreno pane, quem iam à laicis accepit, manus lauando expurget.* Ad quod genus oblationum spectat quod scribit Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum, c. 38. *Ferunt etiam, quòd eo tempore, quo ad sancta solennia inclusi sunt* (Martyres) *vrceos argenteos ex metallo formatos, cum vino, quod ad oblationem sacrificij diuini offertur, secum homines detulissent, argentúmque ibi remansisse manifestum est.* Iam verò ea oblatio Olei ex vsu Ecclesiæ, transiit in ministerium Sacerdotum, Diaconorum & Subdiaconorum, qui vice populi eam Pontifici repræsentant.

Pertinet autem ad sanctitatem mysterij quod celebratur, vt materia illius reuerenter & *cum omni decôre* (vt loquitur Ordo

Romanus)

Romanus) portetur in huiusmodi processione. Sic apud Græcos non sine pompa & apparatu defertur vnguentum sacrum, quod vocant, ad consecrationem. Primùm enim, quia in magna feria quinta, vt loquuntur, propter ieiunium & tempus Quadragesimæ celebratur Missa Præ-sanctificatorum (de qua capite sequenti) instituitur processio sanctissimi Sacramenti, ea forma quæ describitur à nobis infrà c. 25. Ante eam procedit is qui appellatur primus Sacerdos, vnguentum illud, (Græco more ex oleo quidem & balsamo, sed admistis variis liquoribus & aromatibus, confectum) gestans in alabastro, id est, vase vitreo minimè ansato; disco seu patena operto; septem paribus Diaconorum hinc inde cum flabellis muscariis assectantibus, præeuntibus autem Domestico & Diaconis aliis cum lampadibus. Cùm autem ad fores Sanctuarij ventum fuerit, duobus Diaconis ex eo numero qui flabella gerunt ingressis, reliqui ex vtraque parte consistunt, porrecto ordine ab ipsis foribus ad Altare. Sacerdote autem ante fores manente, Patriarcha adueniens de eius manu accipit alabastrum, atque illud ad læuam Altaris collocat: statímque, excepta processione sanctissimi Sacramenti, Dia-

cono ex ambone signum dante benedicendi, alabastrum discooperit, atque illud ter impressione crucis signans, mysticas preces consecrationis absoluit: iisque demùm peractis, sanctum Chrisma tradit Protopapæ, qui illud in vas præparatum infundit; cæteri verò eo ordine, quo venerant, reuertuntur. Ita describitur eius processionis ritus in Euchologio, in Ordine sacri vnguenti. Sic apud eosdem Græcos materia sacrificij Eucharistici, nempe panis & vinum, solenni apparatu à Sacerdote & Diacono defertur in modum oblationis, à prothesi seu mensa propositionis ad sacrum Altare, longo circuitu procedendo per Ecclesiam (licèt ipsa mensa, vnde profertur, sit intra sacrarium proxima Altari in quo sacrificatur) Lectoribus, Diaconis, Sacerdotibus, cum lampadibus & sacris vasis, præeuntibus ac sequentibus, & adhibito thuris suffitu, Choro interim canente proprium Hymnum, quæ processio vocatur ab iis μεγάλη εἴσοδος, id est, *magnus Introitus*, vt videre est in Liturgia sancti Ioannis Chrysostomi, apud Nicolaum Cabasilam in Expositione Liturgiæ, c. 24. Simeonem Thessalonicensem in libro de diuino templo, c. de Missa fidelium, Ioannem Cantacuzenum lib. 1. Historiæ Andronici, c. 41.

Codinum de Official. aulæ Constantinop. c.17. & in Concilio Florentino, sessione vltima in fine. Sic etiamnum in Ecclesiâ Andegauensi, ex prisco ritu Romanæ Ecclesiæ (vt constat ex Ordine Romano suprà, Alcuino lib. de diuin. offic. c. *Quid significent vestimenta*, & Amalario lib. 1. c. 19.) Præcentor diebus solennioribus ad oblationem deferre solet cum apparatu amulam aquæ in calicem fundendæ, Offertorio seu velo serico ab humeris pendente inuolutam, præeunte Subdiacono, qui eam attulit è Secretario. Sic in Ecclesiis parochialibus panis eulogiarum in populum distribuendus, sertis & floribus ornatus, ac lineo velo opertus, cum candela cerea ardente, offerri solet ad Altare. In Ecclesiâ Turonensi cum insigni quoque apparatu defertur ad Altare omnis supellex & vasa sacrificij; quem ritum vulgò appellant *Ordinem minorem*, imitatione Græcorum, qui maiorem & minorem εἴσοδον in Liturgia distinguunt. Facto initio procedendi à Secretario circa finem Euangelij, antecedunt pompam apparitores duo. Tum princeps Ordinis progreditur Thesaurarius cappa indutus, seu quisquis è Dignitatum numero in Introitu Missæ præiuit maiori Ordini, de quo suprà c.5. Sequitur vnus Ceroferarius,

inde Subdiaconus, vrceolos vini & aquæ, velo inducto, ferens: post hunc alius Ceroferarius; cuius vestigiis insistit Diaconus, peluim argenteam gerens velo similiter opertam, cum patena superposita. Huic, prælucente Ceroferario, succedit Diaconus alter, cui pro gestamine Calix sacer, cum Corporali, velo inuolutus, duabus paciferis tabellis velo impositis. Agmen claudit quartus Ceroferarius. Hi omnes eadem via, qua in Ordine maiore, in nauim procedunt, & inde, traducto Choro, ad Altare pergunt, ibíque sua quisque vasa seu gestamina cum summa reuerentia offerunt. Tam splendidi & instructi apparatus in his omnibus causa est, quia oblatio est actio sacra & religiosa, qua res oblata ab hominum dominio & profano vsu secernitur, & Dei cultui tota dicatur; atque ideo cum decenti ordine & reuerentia fieri debet.

Eodem spectat quòd Chrisma ipsum, & Oleum sanctum; postquàm consecratum fuit, ab Episcopo & duodecim Sacerdotibus assistentibus ter cum honore salutatur, his verbis, *Aue sanctum Chrisma, Aue sanctum Oleum:* &, post salutationem, osculum ampullæ ab iis libatur. Debetur enim reuerentia rebus sacris ratione sanctitatis: quia ex eo quòd ad cultum Dei deputa-

tæ sunt, diuinum quiddam in se habere censentur: vnde honor qui iis defertur, suaptè natura redundat in Deum, vt docet S. Thomas 2. 2. q.99. art. 1. & 3. iuxta Definitionem Concilij Nicæni secundi in fine Actionis 7. quæ habet: *Sanctis Euangeliis, & reliquis eiusmodi rebus sacris ac Deo dicatis; thurificationum & luminum oblationem fieri, ad earum honorem, sicut antiquorum pia fert consuetudo.* Præcipuè verò dignum hac veneratione est sanctum Chrisma, vtpote symbolum diuinæ vnctionis, & instrumentum diuinitùs institutum ad communicandam fidelibus gratiam Christi; qua de re S. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesis mystagogicæ tertiæ initio: *Et vobis similiter, postquàm è lauacro sacrorum fluentorum ascendistis, datum est Chrisma, similitudinem gerens illius qui vnctus est Christus, quod est Spiritus Sanctus, de quo beatus Isaias, in ea quæ de ipso est prophetia, ex persona Domini dixit, Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me, euangelizare pauperibus misit me. Oleo enim & vnguento corporali Christus ab hominibus vnctus non est; sed Pater, Saluatorem illum mundi constituens, vnxit eum Spiritu Sancto, quemadmodum Petrus inquit,* Act. 10. Et post pauca: *Vos verò vncti*

estis vnguento, facti participes & consortes Christi. Sed vide, ne illud esse putes vnguentum nudum. Quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis simplex, sed corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non iam simplex est, &, vt ita dicam, commune, post inuocationem; sed Christi gratia, & Spiritus sancti quadam præsentia, quæ diuinitatis ipsius vim & efficientiam tribuit. Quòd verò Chrisma & Oleum Catechumenorum in secunda persona salutetur, tamquam res animata, id fit honoris causâ, per quamdam prosopopœiam; vt cùm S. Andreas, crucem sibi paratam aspiciens, dicebat, *Salue crux pretiosa*: cùm Daniel. 3. tres pueri creaturis inanimatis, *Benedicite sol & luna Domino, benedicite ignis & æstus Domino*: & Dauid Psal. 148. *Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen.* Communis enim vsus loquendi est, vt ex magnitudine affectus sensum affingamus iis rebus, ad quas volumus sermonem dirigere. Et id genus alloquij, non ad materiam olei anima carentis refertur, sed (vt fert natura adorationis relatiuæ) respectum habet ad Christum, cuius vnctionis imago & similitudo est, vt loquitur Cyrillus. Sic de veneratio-

ne Altaris S. Athanasius, in Opusculo contra eos qui dicunt, cognoscere Christum Dominum secundùm humanam naturam, esse spem suam in homine collocare: *Qui ad sanctum Altare*, inquit, *accedunt, idque amplectuntur, & cum timore ac lætitia salutant, non lapidi aut ligno simpliciter inhærent, sed gratiæ, quam sibi per lapidem aut lignum pij homines in mentem reuocant.*

Magnam partem huius pompæ faciunt Sacerdotes duodecim, septem Diaconi, & totidem Subdiaconi; qui à latere Pontificis discedentes, quasi à Christo ad id muneris delegati, veniunt in Sacristiam.

Et Sacerdotes quidem consecranti Episcopo assistunt, tanquam testes & cooperatores sacrosancti Chrismalis mysterij, vt loquitur Ordo Romanus, repræsentantes Collegium Apostolorum, cum quibus cœnans Dominus extrema Sacramenta instituit. Qua de re sic Amalarius citato c. 12. *Benedicit tam Dominus Papa, quàm omnes Presbyteri. Mos est Romanæ Ecclesiæ, vt in confectione immolationis Christi adsint Presbyteri, & simul cum Pontifice verbis & manibus conficiant. At, quia in ipsa periocha concluditur consecratio Olei huius, oportet vt simili modo, sicut & cætera,*

cum Pontifice Presbyteri Oleum conficiant. Similiter Ordo Romanus: *Exorcizet* (Pontifex) *& benedicat illud, tam ipse quàm omnes Presbyteri qui adsunt.* Idcirco omnes halant in vtramque ampullam æquè ac Pontifex, ad exemplum Domini Ioan. 20. qui, vt Apostolis Spiritum Sanctum daret, in eos insufflauit. Rupertus autem lib. 5. de diuin. offic. c. 18. eam rem ita explicat. *Duodecim Presbyteri, qui ordinantur iuxta Episcopum testes & adiutores eiusdem mysterij, duodecim Apostolos significant, quorum in præsentia Summus Pontifex Christus hodie testamentum conscripsit, totámque hæreditatem salutis, suæque discessionis fructum, id est, Spiritum Paracletum, ostendit, dicens: Nisi ego abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. Eius namque gratiæ Sacramentum Chrisma continet.* Simili modo in ordinatione Sacerdotum, Presbyteri circumstantes simul cum Episcopo manus ordinandis imponunt, & ipsi postmodùm qui ordinati sunt, quasi facti consacerdotes, cum eodem Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi conficiunt. Apud Græcos in consecratione Olei infirmorum, quam illi vocant εὐχέλαιον, adhibentur tantùm septem Sacerdotes. Consenta-

neum ergo erat, vt qui ad hoc munus Apoſtolicum in conſecratione Chriſmatis obeundum à Pontifice delecti ſunt, iidem ad conquirendam & afferendam materiam conſecrationis delegarentur.

Obſeruandum verò hîc eſt nomen Cardinalium, quo inſigniuntur duodecim iſti Sacerdotes. Id enim argumento eſt, antiquiſſimam eſſe Eccleſiæ Andegauenſis conſuetudinem, & à primis Chriſtianitatis temporibus receptam, vt Rectores parochiarum ciuitatis Epiſcopo ſacra facienti, & Chriſmatis conſecrationem peragenti, adſint. Nam (vt pluribus explicat Onuphrius Panuinius in libro de Epiſcopatibus, titulis & Diaconiis Cardinalium, & libro de interpretatione vocum Eccleſiaſticarum,) cùm beatiſſimus Apoſtolorum princeps Petrus, ſacerdotio in Orientalibus Eccleſiis, præcipuéque Ieroſolymis & Antiochiæ, ritè inſtituto, Romam ad iacienda Eccleſiæ vniuerſalis fundamenta veniſſet, è numero fidelium viros quoſdam ſeniores, ſpectatæ fidei & probitatis, plenóſque Spiritu ſancto, delegit, eóſque partim Presbyteros, partim Diaconos, manus impoſitione conſecrauit, quorum opera ipſe & Romanus Pontifex, in inſtruenda naſcente Eccleſia vteretur: di-

uisisque inter eos sacris muneribus, animarum curandarum negotium Presbyteris commisit, vt Sacramenta Ecclesiastica plebi Dei administrantes, orationi & ministrationi verbi vacarent: Diaconis autem viduarum, pupillorum, & reliquorum pauperum alendorum ac subleuandorum curam demandauit: eisque iniunxit, vt Presbyteris sacra facientibus præsto essent. Ne autem Presbyterorum administratio in promiscuo esset, Euaristus (qui quintus à beato Petro Romanæ sedis Pontifex fuit) parœcias, siue Ecclesias aut titulos, per varias vrbis regiones distinxit, singulisque singulos Presbyteros attribuit, qui intra fines sibi descriptos pastorum munere fungerentur, & fidelibus Sacramenta verbúmque Dei ministrarent. Sed, augescente in dies numero Christianorum, cùm vnus Presbyterei muneri per singulos titulos non sufficeret, Hyginus Papa (qui quartus post Euaristum sedit) plures Presbyteros illis aliis in subsidium adiunxit; provt necessarium cuique visum est: qui vt aliqua discriminis nota secernerentur, princeps ille Presbyter, qui aliis præerat, *Presbyter Cardinalis*, id est, *primarius*, appellatus fuit, quo nempe velut cardine vniuersa administratio Eccle-

siæ vertebatur, sicut apud Seruium 1. Æneid. cardinales venti appellantur quatuor principales. Hunc Romanæ Ecclesiæ ordinem sequuti sunt Episcopi, qui per vniuersum orbem ad prædicandum Euangelium dimissi sunt: & singuli in suis ciuitatibus Presbyteros pro numero parœciarum constituerunt, qui in subsidium vicis suæ populos ad fidem accedentes baptizarent, eosque verbo & doctrina salutari pascerent, atque ipsis Episcopis sacra facientibus assisterent: qui quidem Romano more *Presbyteri Cardinales* sunt appellati. Perseuerat igitur in hunc vsque diem, cum sacerdotali ministerio, nomen Cardinalium in Ecclesia Andegauensi, pro Rectoribus parochialibus ciuitatis, qui per singulos titulos parochiarum ad regimen animarum constituti, quasi organica membra Pontificatus, Episcopi latus cingunt in publicis & solennibus mysteriis celebrandis, quasi Apostoli Christo ministrantes: quod in aliis quoque nonnullis celebrioribus Ecclesiis Galliarum etiamnum similiter obseruatur, cum ipso nomine Cardinalium. Vnde patet, quàm malè de seipsis, & de Ecclesiæ disciplina atque ordine sentiant, qui hoc Apostolicum munus obire apud Episcopum in celebriori-

bus solennitatibus detrectant, prærogatiuam dignitatis suæ ignominiæ loco ducentes.

Quia verò Diaconi & Subdiaconi ex institutione sua sunt ministri sacerdotalis officij (vnde Isidorus de Diaconis loquens lib. 2. de Ecclef. offic. c. 8. *Sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet*) idcirco illi Sacerdotibus in hac processione adiunguntur, eumdémque ordinem procedendi ex symbolo geminæ charitatis obseruant. Septenarij autem numeri ratio ex prima Diaconorum creatione sumpta est: septem enim primùm electi sunt ab Apostolis Act. c. 6. *Ex hinc* (inquit Isidorus loco citato) *iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columnæ Altaris, assisterent; & non sine aliquo septenarij numeri mysterio.* Et idem habetur dist. 93. c. *Diaconi, qui.* & seq. & apud Stephanum Eduensem, libro de Sacramento Altaris, c. 7. Quo loco Isidori, per *omnes Ecclesias*, intelligendæ sunt maiores Ecclesiæ, in quibus Episcopi sedem habent. Et ita explicat Iuo Carnotensis serm. 2. qui Isidori verbis in eâdem re vtens, vbi ille dicit, *per omnes Eccle-*

sias, scribit ipse, *in omni matrice Ecclesia.* Cui explicationi conformis est Glossa in dictum Canonem, *Diaconi, qui.* Et ita esse intelligendum Ecclesiæ vsus & ratio docet, & clarum est ex Canone 6. Concilij Romani secundi, in quo Siluester Papa constituit, vt, cùm septem vrbis Diaconi essent, in parochiis tamen duo tantùm ordinarentur; nempè vt sua Pontificali sedi prærogatiua seruaretur. Quot autem in ministerio Ecclesiastico Diaconi adhibentur, totidem ex æquo Subdiaconi esse debent, qui suo ordine deseruiant, vt rectè obseruauit Honorius in Gemma animæ lib. 1. c. 9. quippe cùm eorum functiones subordinatæ sint, & inuicem connexæ. Hîc igitur, sicut duodecim Sacerdotes, ita septem Diaconi, & septem Subdiaconi, ab Altari ad processionem offerendi Chrismatis aduocantur; vt ea omni ex parte solennis sit, & *plenaria*, vt loquitur Ordo Romanus in Officio huius diei. Iidem verò in consecratione ipsa Chrismatis adhibentur, tamquam ministri & inspectores, vt est in Pontificali.

Sed, quòd Episcopus sacris operans numeroso comitatu Sacerdotum & alio-

rum ministrorum Ecclesiasticorum stipatus esse debeat; id ab initio decreuit Anacletus in Canone, *Episcopus*, qui habetur de consecr. dist. 1. *Episcopus*, inquit, *Deo sacrificans testes secum habeat, & plures quàm alius Sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonij incremento indiget. In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi eius dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, à fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione dextra læuáque, contrito corde, & humiliáto spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbeant sacrificio.* Vbi variatio numeri, *septem*, aut *quinque*, aut *tres*, accipienda est pro modo facultatum cuiusque Ecclesiæ, vt rectè interpretatur Glossa loco superiùs citato: quia plerisque non suppetit facultas alendi septem Diaconos, & septem Subdíaconos. Idem scribit Damasus de Zephyrino in eius vita: *Et fecit*, inquit, *constitutum in Ecclesia, vt patenas vitreas ministri ante Sacerdotes portarent, dum Episcopus Missam celebraret, & vt Sacerdotes omnes adstarent, dum sic Missa*

celebrarentur. Quin Lucius apud eumdem Damasum in eius vita, &c. *Iubemus.* de consecr. dist. I. *Præcepit, vt duo Presbyteri, & tres Diacones, in omni loco Episcopum non desererent, propter testimonium Ecclesiasticum*: & Euaristus *septem Diaconos ordinauit, qui custodirent Episcopum prædicantem, propter stylum veritatis,* vt scribit idem Damasus in eius vita: & hos quidem *Diaconos testimoniales* appellatos scribit Onuphrius Panuinius in libello de interpretatione vocum Ecclesiasticarum. Retulimus superiùs sententiam Simeonis Thessalonicensis, qui ait, chorum Sacerdotum & Diaconorum celebranti Episcopo assistentium, Apostolos Domini præsentes, eúmque intuentes, sanctissimósque Angelos significare.

Sunt etiam in parte huius processionis Psaltæ & pueri symphoniaci, aliíque cantores, qui hymnum Christo canentes, ei oblationem commendant, vice Leuitarum & cantorum, qui 2. Paralip. c. 29. & Ecclesiastici c. 50. *Cùm offerrentur holocausta, omni turba adorante, erant in officio suo, canentes laudes Domino, donec compleretur oblatio.*

Cæterùm profertur Oleum è Secreta-

ctis vnguento, facti participes & consortes Christi. Sed vide, ne illud esse putes vnguentum nudum. Quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis simplex, sed corpus Christi; sic & sanctum hoc vnguentum, non iam simplex est, &, vt ita dicam, commune, post inuocationem; sed Christi gratia, & Spiritus sancti quædam præsentia, quæ diuinitatis ipsius vim & efficientiam tribuit. Quòd verò Chrisma & Oleum Catechumenorum in secunda persona salutetur, tamquam res animata, id fit honoris causâ, per quamdam prosopopœïam; vt cùm S. Andreas, crucem sibi paratam aspiciens, dicebat, *Salue crux pretiosa*: cùm Daniel. 3. tres pueri creaturis inanimatis, *Benedicite sol & luna Domino, benedicite ignis & æstus Domino*: & Dauid Psal. 148. *Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen.* Communis enim vsus loquendi est, vt ex magnitudine affectus sensum affingamus iis rebus, ad quas volumus sermonem dirigere. Et id genus alloquij, non ad materiam olei anima carentis refertur, sed (vt fert natura adorationis relatiuæ) respectum habet ad Christum, cuius vnctionis imago & similitudo est, vt loquitur Cyrillus. Sic de veneratio-

ne Altaris S. Athanasius, in Opusculo contra eos qui dicunt, cognoscere Christum Dominum secundùm humanam naturam, esse spem suam in homine collocare: *Qui ad sanctum Altare*, inquit, *accedunt, idque amplectuntur, & cum timore ac lætitia salutant, non lapidi aut ligno simpliciter inhærent, sed gratiæ, quam sibi per lapidem aut lignum pij homines in mentem reuocant.*

Magnam partem huius pompæ faciunt Sacerdotes duodecim, septem Diaconi, & totidem Subdiaconi; qui à latere Pontificis discedentes, quasi à Christo ad id muneris delegati, veniunt in Sacristiam.

Et Sacerdotes quidem consecranti Episcopo assistunt, tanquam testes & cooperatores sacrosancti Chrismalis mysterij, vt loquitur Ordo Romanus, repræsentantes Collegium Apostolorum, cum quibus cœnans Dominus extrema Sacramenta instituit. Qua de re sic Amalarius citato c. 12. *Benedicit tam Dominus Papa, quàm omnes Presbyteri. Mos est Romanæ Ecclesiæ, vt in confectione immolationis Christi adsint Presbyteri, & simul cum Pontifice verbis & manibus conficiant. At, quia in ipsa periocha concluditur consecratio Olei huius, oportet vt simili modo, sicut & cætera,*

neum ergo erat, vt qui ad hoc munus Apostolicum in consecratione Chrismatis obeundum à Pontifice delecti sunt, iidem ad conquirendam & afferendam materiam consecrationis delegarentur.

Obseruandum verò hîc est nomen Cardinalium, quo insigniuntur duodecim isti Sacerdotes. Id enim argumento est, antiquissimam esse Ecclesiæ Andegauensis consuetudinem, & à primis Christianitatis temporibus receptam, vt Rectores parochiarum ciuitatis Episcopo sacra facienti, & Chrismatis consecrationem peragenti, adsint. Nam (vt pluribus explicat Onuphrius Panuinius in libro de Episcopatibus, titulis & Diaconiis Cardinalium, & libro de interpretatione vocum Ecclesiasticarum,) cùm beatissimus Apostolorum princeps Petrus, sacerdotio in Orientalibus Ecclesiis, præcipuéque Ierosolymis & Antiochiæ, ritè instituto, Romam ad iacienda Ecclesiæ vniuersalis fundamenta venisset, è numero fidelium viros quosdam seniores, spectatæ fidei & probitatis, plenósque Spiritu sancto, delegit, eósque partim Presbyteros, partim Diaconos, manus impositione consecrauit, quorum opera ipse & Romanus Pontifex, in instruenda nascente Ecclesia vteretur: di-

uisísque inter eos sacris muneribus, animarum curandarum negotium Presbyteris commisit, vt Sacramenta Ecclesiastica plebi Dei administrantes, orationi & ministrationi verbi vacarent: Diaconis autem viduarum, pupillorum, & reliquorum pauperum alendorum ac subleuandorum curam demandauit: eísque iniunxit, vt Presbyteris sacra facientibus præstò essent. Ne autem Presbyterorum administratio in promiscuo esset, Euaristus (qui quintus à beato Petro Romanæ sedis Pontifex fuit) parœcias, siue Ecclesias aut titulos, per varias vrbis regiones distinxit, singulísque singulos Presbyteros attribuit, qui intra fines sibi descriptos pastorum munere fungerentur, & fidelibus Sacramenta verbúmque Dei ministrarent. Sed, augescente in dies numero Christianorum, cùm vnus Presbyterei muneri per singulos titulos non sufficeret, Hyginus Papa (qui quartus post Euaristum sedit) plures Presbyteros illis aliis in subsidium adiunxit; provt necessarium cuique visum est: qui vt aliqua discriminis nota secernerentur, princeps ille Presbyter, qui aliis præerat, *Presbyter Cardinalis*, id est, *primarius*, appellatus fuit, quo nempe velut cardine vniuersa administratio Eccle-

siæ vertebatur, sicut apud Seruium 1. Æneid. cardinales venti appellantur quatuor principales. Hunc Romanæ Ecclesiæ ordinem sequuti sunt Episcopi, qui per vniuersum orbem ad prædicandum Euangelium dimissi sunt: & singuli in suis ciuitatibus Presbyteros pro numero parœciarum constituerunt, qui in subsidium vicis suæ populos ad fidem accedentes baptizarent, eósque verbo & doctrina salutari pascerent, atque ipsis Episcopis sacra facientibus assisterent: qui quidem Romano more *Presbyteri Cardinales* sunt appellati. Perseuerat igitur in hunc vsque diem, cum sacerdotali ministerio, nomen Cardinalium in Ecclesia Andegauensi, pro Rectoribus parochialibus ciuitatis, qui per singulos titulos parochiarum ad regimen animarum constituti, quasi organica membra Pontificatus, Episcopi latus cingunt in publicis & solennibus mysteriis celebrandis, quasi Apostoli Christo ministrantes: quod in aliis quoque nonnullis celebrioribus Ecclesiis Galliarum etiamnum similiter obseruatur, cum ipso nomine Cardinalium. Vnde patet, quàm malè de seipsis, & de Ecclesiæ disciplina atque ordine sentiant, qui hoc Apostolicum munus obire apud Episcopum in celebriori-

bus solennitatibus detrectant, prærogatiuam dignitatis suæ ignominiæ loco ducentes.

Quia verò Diaconi & Subdiaconi ex institutione sua sunt ministri sacerdotalis officij (vnde Isidorus de Diaconis loquens lib. 2. de Eccles. offic. c. 8. *Sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet*) idcirco illi Sacerdotibus in hac processione adiunguntur, eumdémque ordinem procedendi ex symbolo geminæ charitatis obseruant. Septenarij autem numeri ratio ex prima Diaconorum creatione sumpta est: septem enim primùm electi sunt ab Apostolis Act. c. 6. *Ex hinc* (inquit Isidorus loco citato) *iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columnæ Altaris, assisterent; & non sine aliquo septenarij numeri mysterio.* Et idem habetur dist. 93. c. *Diaconi, qui.* & seq. & apud Stephanum Eduensem, libro de Sacramento Altaris, c. 7. Quo loco Isidori, per *omnes Ecclesias*, intelligendæ sunt maiores Ecclesiæ, in quibus Episcopi sedem habent. Et ita explicat Iuo Carnotensis serm. 2. qui Isidori verbis in eâdem re vtens, vbi ille dicit, *per omnes Eccle-*

sias, scribit ipse, *in omni matrice Ecclesia.* Cui explicationi conformis est Glossa in dictum Canonem, *Diaconi, qui.* Et ita esse intelligendum Ecclesiæ vsus & ratio docet, & clarum est ex Canone 6. Concilij Romani secundi, in quo Siluester Papa constituit, vt, cùm septem vrbis Diaconi essent, in parochiis tamen duo tantùm ordinarentur; nempè vt sua Pontificali sedi prærogatiua seruaretur. Quot autem in ministerio Ecclesiastico Diaconi adhibentur, totidem ex æquo Subdiaconi esse debent, qui suo ordine deseruiant, vt rectè obseruauit Honorius in Gemma animæ lib. 1. c. 9. quippe cùm eorum functiones subordinatæ sint, & inuicem connexæ. Hîc igitur, sicut duodecim Sacerdotes, ita septem Diaconi, & septem Subdiaconi, ab Altari ad processionem offerendi Chrismatis aduocantur; vt ea omni ex parte solennis sit, & *plenaria*, vt loquitur Ordo Romanus in Officio huius diei. Iidem verò in consecratione ipsa Chrismatis adhibentur, tanquam ministri & inspectores, vt est in Pontificali.

Sed, quòd Episcopus sacris operans numeroso comitatu Sacerdotum & alio-

rum ministrorum Ecclesiasticorum stipatus esse debeat; id ab initio decreuit Anacletus in Canone, *Episcopus*, qui habetur de consecr. dist. 1. *Episcopus*, inquit, *Deo sacrificans testes secum habeat, & plures quàm alius Sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonij incremento indiget. In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi eius dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, à fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione dextra læuáque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbeant sacrificio.* Vbi variatio numeri, *septem*, aut *quinque*, aut *tres*, accipienda est pro modo facultatum cuiusque Ecclesiæ, vt rectè interpretatur Glossa loco superiùs citato: quia plerisque non suppetit facultas alendi septem Diaconos, & septem Subdiaconos. Idem scribit Damasus de Zephyrino in eius vita: *Et fecit*, inquit, *constitutum in Ecclesia, vt patenas vitreas ministri ante Sacerdotes portarent, dum Episcopus Missam celebraret, & vt Sacerdotes omnes adstarent, dum sic Missa*

celebrarentur. Quin Lucius apud eumdem Damasum in eius vita, &c. *Iubemus.* de consecr. dist. 1. *Præcepit, vt duo Presbyteri, & tres Diacones, in omni loco Episcopum non desererent, propter testimonium Ecclesiasticum*: & Euaristus *septem Diaconos ordinauit, qui custodirent Episcopum prædicantem, propter stylum veritatis*, vt scribit idem Damasus in eius vita: & hos quidem *Diaconos testimoniales* appellatos scribit Onuphrius Panuinius in libello de interpretatione vocum Ecclesiasticarum. Retulimus superiùs sententiam Simeonis Thessalonicensis, qui ait, chorum Sacerdotum & Diaconorum celebranti Episcopo assistentium, Apostolos Domini præsentes, eúmque intuentes, sanctissimósque Angelos significare.

Sunt etiam in parte huius processionis Psaltæ & pueri symphoniaci, aliíque cantores, qui hymnum Christo canentes, ei oblationem commendant, vice Leuitarum & cantorum, qui 2. Paralip. c. 29. & Ecclesiastici c. 50. *Cùm offerrentur holocausta, omni turba adorante, erant in officio suo, canentes laudes Domino, donec compleretur oblatio.*

Cæterùm profertur Oleum è Secreta-

rio seu Sacristia, iuxta antiquum morem Ecclesiæ; quo, vt obseruauit Baronius, oblationes fidelium in Secretario primùm deponebantur, vt vbi inspicerentur & examinarentur, an admittendæ & ad Altare deferendæ, an repudiandæ essent. Vndè apud S. Clementem Apost. Constitut. lib. 4. c. 5: *Oportet vt sciat Episcopus, à quibus accipere oblationes debeat, & à quibus accipere non debeat.* Neque enim hæreticorum oblationes accipi fas erat, 1. q. 1. c. *Sic populus*, & seqq. neque eorum qui odiis inter se dissiderent, iuxta præceptum Domini, Matth. 5. aut qui pauperes opprimerent, c. *Oblationes*, dist. 90. neque eorum qui de alieno raperent, 14. q. 4. c. *Immolans*, & apud Gregorium Turonensem lib. de gloria Confess. c. 79. neque qui immunitatem Ecclesiæ violarent, 17. q. 4. c. *Miror.* vbi S. Augustinus oblationem domus eius, qui quemdam de Ecclesia per vim abstraxerat, suscipi à clericis vetuit, donec pœnitentiam sibi definitam peregisset: neque qui Gentilium superstitioni participassent, vt apud S. Ambrosium Epist. 30. qui Valentiniano Imperatori scribens dicebat: *Licebit tibi ad Ecclesiam conuenire: sed illic non inuenies Sacerdotem,*

aut

aut inuenies resistentem. Quid respondebis Sacerdoti dicenti tibi, Munera tua non quærit Ecclesia, quia templa Gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Et apud eumdem Epist. 15. vbi munera Eugenij Imperatoris ait repudianda à Sacerdotibus, quia ille pecuniam dederat in sumptus sacrificiorum ad aram Victoriæ: quod etiam recenset Paulinus in vita Ambrosij. Præterea neque ex omni genere rerum offerre licebat ad Altare, ex Canone 3. & 4. Apostolorum: idcirco rerum offerendarum delectum haberi oportebat. Hinc apud Græcos id obseruatur, vt oblatio panis in Missa consecrandi fiat in Secretario, priusquàm in mensam propositionis inferatur, vt tradit S. Germanus Constantinopolitanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum.

Cæteræ circumstantiæ huius processionis communem rationem habent cum aliis processionibus.

De Processione sanctissimi Sacramenti, quæ fieri solet in die Cœnæ Domini, & die sancto Parasceues.

CAPVT XI.

Antiqui moris est in Ecclesia Græca, toto tempore Quadragesimæ sanctum Missæ sacrificium non celebrare, præter quàm diebus Sabbati & Dominicis, & in Festo Annuntiationis beatæ Mariæ, quibus non ieiunatur, vt constat ex Canone 52. Concilij in Trullo, & 49. Laodiceni: aliis enim diebus celebrant tantùm id quod appellant λειτουργίαν τῶν προηγιασμένων, *Missam Præ-sanctificatorum*, cuius Ordo & Officium habetur in Euchologio cum aliis Liturgiis; id est, offerunt ad Altare cum mysticis precibus panem antè consecratum, sine sanguine, & de eo communicant more solito. Rationem huius instituti reddunt Theodorus Balsamon & Ioannes Zonaras, in suis Commentariis ad dictum Canonem Trullanum: quòd ieiunio-

rum dies sint dies luctus & compunctionis; Deo autem sacrificium offerre, sit festum agere, quod est hilaritatis & lætitiæ. Cum itaque non conueniant inter se pœnitentiæ lamenta & festiuæ celebritatis hilaritas, existimarunt quoque sanctum Missæ sacrificium ieiuniis Quadragesimalibus non conuenire. *Præ-sanctificatorum enim ministerium* (ait ibidem Balsamon) *incruentum sacrificium non dicimus, sed oblationem priùs oblati & perfecti sacrificij, & sacræ actionis iam peractæ* (quia nempe ratio sacrificij Missæ consistit in consecratione, & in consecratione vtriusque speciei) vnde panem illum antè consecratum, qui ad huiusmodi Liturgiam reseruatur, Græci in Missa Præ-sanctificatorum ἅγια λείψανα; id est, *sanctas reliquias*, vocant. Ob eamdem etiam causam illi neque Sanctorum memorias, neque nuptias, aut natalitia celebrant in diebus ieiuniorum, vt patet ex Canonibus 51. & 52. eiusdem Concilij Laodiceni.

Eadem ratione ducta sancta Romana Ecclesia hunc ritum Missæ Præ-sanctificatorum obseruat in die sancto Parasceues, sacrificio & consecratione prorsus abstinens, vt etiam traditur in Concilio Toletano 16. c. 8. quia ille est dies luctus publici;

& complorationis omnium Christianorum de morte patris sui, Regis sui, Pastoris sui, Saluatoris sui. Ideo, sicut silent signa seu æra campana, quæ sunt tubæ festiuitatis, diuina Officia languenti voce, & lugubri tenore, aut sub mœsto silentio dicuntur, cessant cæremoniæ splendoris & celebritatis: ita occiso Pontifice cessat sacrificium, quod est caput & decor omnis gloriæ filiæ Regis, sponsæ Dei. Id docet Innocentius primus c. *Sabbato*. de consecratione, dist. 3. his verbis: *Nam vtique constat, Apostolos biduo isto* (id est, feria sexta & Sabbato mortis ac sepulturæ Christi) *& in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse: Quod vtique non dubium est eos ieiunasse biduo memorato; vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo Sacramenta penitùs non celebrari.* Quibus in verbis duo attendenda sunt: alterum, Innocentij tempore (qui Pontifex creatus fuit anno Christi 402.) antiquam traditionem Ecclesiæ fuisse, vt feria sexta in Parasceue sacrificium non fieret, quod indicio est id ex Apostolica institutione fluxisse: alterum, neque in Sabbato sancto fieri solitum sacrificium, quod quidem etiam nunc verum est; quia Missa quæ eo die celebratur, non pertinet ad ipsum Sabbatum, sed ad Officium noctis Resurrectionis Domini, vt patet ex to-

to contextu eiusdem Officij, & his verbis Ordinis Romani in Officio diei Parasceues: *Feria sexta Parasceues, quæ & sexta Sabbati dicitur, Missa non cantatur; sed neque in Sabbato sancto vsque ad vigilias noctis.* Cui suffragatur Durandus lib. 6. Rationalis, c. 77. *Missa enim* (inquit) *quæ in ipso Sabbato celebratur, non ad ipsum Sabbatum, sed ad diem pertinet subsequentem.* & capite sequenti: *Hæc autem dies, sicut præcedens, nullum habet Officium diurnum, in quo constat Apostolos fugisse, & in mœrore fuisse*, de consecrat. dist. 3. c. *Sabbato. Nam officium quod cantatur, est noctis diei Dominicæ.* Et post pauca profert in testimonium hæc verba S. Hieronymi. *Reor traditionem Apostolicam permansisse, vt in die vigiliarum Paschæ, ante noctis medium, dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum: vt resurgenti Saluatori occurrant, postquam tempus illud transierit, securitate præsumpta, festum cunctos agere diem.* Et addit Durandus: *Sed, quia quod pro deuotione fuerat institutum, in minus honestas actiones, quibus nox facultatem præbet, conuersum est; institutum fuit, vt Officium ipsius noctis de die celebretur.* Quod non satis attenderunt, qui dixerunt, Canonem, *Sabbato*, contraria consuetudine abrogatum esse quoad publicum & solenne Officium; vt inde suo modo infer-

rent, licere Missam priuatam celebrare in Sabbato sancto, quod est planè contra mentem & institutionem Ecclesiæ. Nam, cùm primitùs ex traditione Apostolica Missa, iuxta exigentiam mysterij, celebraretur in nocte Paschæ; sublatis nocturnis conuentibus Christianorum propter scandala quæ ex tenebrarum licentia oriebantur, eius Officium reiectum est in tempus proximè antecedens, scilicet in Sabbatum, vt obseruatum est à Durando loco citato. Sed quod necessitate factum est, vt daretur locus Officio mysterij Paschalis, malè trahitur ad celebrationem Missarum priuatarum, in quibus sine vlla necessitate violatur sancta Ecclesiæ institutio, & pro libitu priuatorum alienissima quæque Officia intruduntur in diem quem sancti Patres vacare voluerunt, & in eo *Sacramenta penitùs non celebrari: penitùs*, ait S. Innocentius; ergo neque priuatim.

Innocentium sequuti sunt, Amalarius lib. 1. de Eccles. offic. c. 13. Rabanus lib. 2. de Instit. cleric. c. 37. Rupertus lib. 6. c. 22. Durandus Rational. lib. 6. c. 77. & Hugo de S. Victore, Eruditionis Theologicæ lib. 3. c. 20. & Miscellaneorum lib. 5. c. 43. cuius verba digna sunt quæ legantur. *Hac ergo tristi die*, inquit, *contristemur ad pœnitentiam: ferrum*

lanceæ dominicæ pertranseat animam nostram; claui manuum & pedum carnem nostram trãsfigant; crux nostram suspendat concupiscentiam; compatiamur vt conregnemus: hodie non sacrificemus, dum nobis hostia de manibus tollitur: non sacrificent amici, dum trucidant inimici: differatur vsque in diem illum, quo tantus victor resurgens suam nobis victoriam nuntiabit: profundum interim teneamus silentium, mœrori amicum: quæ eadem verba leguntur apud Rupertum, lib.6. de diuin. offic. c.3. De ieiunio verò in feria sexta & Sabbato ante Pascha, & eius causa, sic ipsi Apostoli loquuntur apud S. Clementem lib.5. Constit. Apost. c. 17. & 18. *Abstinete his diebus vino & carne: dies quippe luctus & non festi, sunt. Sexta tamen feria & Sabbato ex toto manete ieiuni:* Et statim: *Ait enim Dominus de se, Quando ablatus fuerit eis sponsus, tum ieiunabunt in diebus illis. His itaque diebus ablatus fuit nobis Dominus à Iudæis, quos sic falsò vocant, & in crucem actus, & cum maleficis deputatus. Quamobrem monemus vos, vt his diebus ieiuni maneatis vsque ad vesperam, sicut & nos ieiuni mansimus, cum ablatus fuit nobis.* Similiter Petrus Damiani Ep.35. lib. 6.

Sanctus Thomas 3. parte Summæ Theologicæ, quæst. 83, art. 2. aliam huius sacræ obseruationis causam affert, ita scribens. *Dicen-*

dum, quòd veniente veritate cessat figura. Hoc autem Sacramentum est figura quædam, & exemplum Dominicæ passionis. Et ideo in die, quo ipsa passio Domini recolitur prout realiter gesta est, non celebratur consecratio huius Sacramenti. Ne tamen Ecclesia ea etiam die sit sine fructu passionis per hoc Sacramentum nobis exhibito, corpus Christi, consecratum in die præcedenti, reseruatur sumendum in illo die: non autem sanguis, propter periculum, & quia sanguis specialiùs est imago Dominicæ passionis; quippe qui effusus, & separatus à corpore, clariùs nobis exhibeat vulnera Christi manantia, & mortem inde sequutam. Et sententia igitur S. Thomæ, & eius ratio, pugnat cum celebrãtibus priuatim sacrificium Missæ in Sabbato sancto.

Cùm itaque ratione mysterij non liceat in die Veneris sancta sacrificium incruentum peragere: vt sit, de quo Sacerdos ea die in publico Ecclesiæ conuentu oblationem facere possit ad Altare, pro dirigendis ad Deum orationibus, quæ pro vniuerso populo Christiano fiunt, & iuxta solennem sacrorum ritum communicare, ad demonstrandum fructum salutis & gratiæ quem ex sacrificio crucis percepimus, ex sententia Sancti Thomæ; consueuit Ecclesia ex pridiano sacrificio hostiam consecratam reser-

uare, quæ post Missam Cœnæ Domini processionaliter honoris causa defertur ad locum destinatum, Clero per ordinem sequente cum hymnis & canticis, & in tabernaculo decenter ornato componitur, quasi corpus Christi in sepulcro conditum: Ipsa autem die Parasceues, adorata cruce, duo Sacerdotes, induti alba, stola & manipulo, præeunte Subdiacono cum cruce, & duobus Acolythis cum cereis accensis, atque aliis duobus ministris intortitia similiter accensa ferentibus, procedunt ad locum vbi positum est Sacramentum; &, facta thurificatione, cæterísque ritibus ex ordine seruatis, illud cum reuerentia ad Altare afferunt, duobus Acolythis continuè incensantibus, cantantes per viam, *Hoc corpus quod pro vobis tradetur*, &c. & Celebranti in manum tradunt; qui, eo in Altari oblato, & ritè incensato, Missam Præ-sanctificatorum peragit, ac demùm illud in communione sumit.

Similis processio celebratur à Græcis in omnibus Missis Præ-sanctificatorum, cuius descriptio habetur infrà c.25.

De sanguine autem Christi, cur in hunc diem non reseruetur, aut separatim in propria specie sumatur, præter rationes S. Thomæ, aliam quamdam addit Hugo à S. Victo-

re, lib. 3. Eruditionis Theologicæ c. 20. ita scribens: *Quæritur iterum, quare hac die non sumatur sanguis Christi, sicut & caro Christi. Ad quod dico, quòd vtrumque sub vtraque specie sumitur: sed, quia species vini labilis non potest tutò reseruari, sine ea corpus Christi reseruari constitutum est: vel quia Dominus in Cœna dixit, Non bibam amodò de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam nouum vobiscum in regno meo; Ecclesia à die Cœnæ vsque ad diem Paschæ (quæ in vespere incipit, vnde in Cerei benedictione dicitur, Hæc nox est, quæ peccatorum, &c.) de hoc genimine vitis bibere non consueuit. Porrò de sanguine suo, quem Discipulis porrigebat, loquebatur Christus, quem, quantùm ad speciem, genimen appellabat: hoc post resurrectionem in regno suo, id est, in regia claritate, bibit ipse cum Discipulis suis; quia in resurrectione totus Christus, quantùm ad corporalem substantiam, innouatus est.* Græci similiter in Præ-sanctificatis suis sola specie panis vtuntur, licèt extra diem Dominicæ Passionis celebrent.

2. In Ecclesia Romana Celebrans ipse sanctissimum Sacramentum à tabernaculo affert ad Altare, sicut pridie illud intulit in tabernaculum: sed antiquitùs id fiebat à duobus Presbyteris eo modo quo apud nos fit, vt videre est apud S. Gregorium in Sa-

cramentario, in Ordine Romano in Officio huius diei, apud Alcuinum lib. de diuin. offic. in Officio Parasceues, & Amalarium lib. 1. de Eccles. offic. c. 15. Vnde Rupertus lib. 6. de diuin. offic. c. 23. dicit, *Duos Presbyteros, qui corpus Domini ad Altare deferunt, significare Ioseph iustum ab Arimathia, & Nicodemum, qui petitum & concessum sibi à Pilato corpus Iesu detulerunt ad sepeliendum.*

De Processione ad lauanda Altaria.

CAPVT XII.

POtest & inter processiones iure numerari antiquus ille vsus obeundi Altaria, & lauandi vino & aqua, cuius meminerunt Isidorus lib. 1. de Eccles. offic. c. 28. Alcuinus lib. de diuin. offic. c. de Cœna Domini, Rupertus lib. 5. de diuin. offic. c. 31. & Durandus Rational. lib. 6. c. 76. Habet enim & progressionem religiosam per Ecclesiam, & ritum mysticum, & solennes preces, sicut aliæ.

Pertinet autem eiusmodi processio ad mysterium passionis Domini: vnde Du-

randus loco citato refert, quibusdam locis in vsu esse, vt Altaria denudentur hac die sub noctem; postridie autem, id est, in Parasceue, lauentur. Et ob eamdem causam ait, inter lauandum cani solere Antiphonas seu Responsoria spectantia ad passionem. Et ratio mysterij hoc confirmat.

Rupertus enim libro citato c. 30. denudationem ita explicat. *Cur Altare nudetur, scire volentibus facilè liquet, si priùs animaduerterint quid ipsum Altare significet. Significat autem Christum: quia sic illud in templo, quomodo Christus toti corpori Ecclesiæ, dignitate & honore præminet.* Et statim: *Cùm itaque nudum Altare conspicimus, dignum illud memoria, quod magnificè Propheta flebilitérque deplorat, nostris intimis personare auribus, nostris internis præsentialiter debet apparere conspectibus: Ecce vidimus eum, & non est species ei, neque decor, & nos considerauimus eum despectum & nouissimum virorum:* Et paucis interiectis: *Ille enim speciosus forma præ filiis hominum, qui semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, maximè in passione sua visus est non habens speciem neque decorem, & quasi absconditus vultus eius.* Alcuinus loco citato aliter explicat. *Nudantur*, inquit, *Altaria iam circa noctem, & sic permanent vsque ad Sabbatum sanctum. Altare Christum significat.*

qui tunc nudatus est à vestimentis, hoc est, à Discipulis, quando relicto eo omnes fugerunt. Et in eadem sententia est Amalarius lib. 1. c. 12. Vbi notandum est, iuxta obseruationem Durandi, Altaria sua sindone spoliari sub noctem: quod similiter præscribitur in Sacramentario S. Gregorij.

Ablutionem autem Altarium sic interpretatur idem Rupertus citato capite 31. *Idcirco illa lauari institutum est, quia Dominus noster, quem Altare significat, vt dictum est, de latere suo lancea militis perforato sanguinem & aquam effudit. Ideo lauantur vino & aqua. Vinum pro sanguine in Sacramento quoque sacrificij, ipso Domino auctore, ascitum est. Sanguinem, inquam, & aquam effudit de latere suo summus nostræ opifex salutis; quæ prima sunt eiusdem elementa salutis: sanguine redimimur, aqua abluimur.* Et ratione istius mysterij in hac processione cantatur Antiphona, *Dum fabricator mundi*, sumpta ex Antiphonario S. Gregorij, & Ordine Romano, cuius extrema hæc verba sunt: *Aperto ergo lancea militis latere crucifixi Domini, exiuit sanguis & aqua in redemptionem salutis nostræ.* Quare parùm congruenter factum videtur ab iis, qui in hunc ritum intruserunt Antiphonam, *Mandatum nouum do vobis*, quæ pertinet ad ablutionem pedum, non

autem ad ablutionem Altarium.

Quòd verò Altare Christum significet; id consentaneum est doctrinæ S. Pauli, qui Hebr. c.13. de corpore Christi loquens, ait: *Habemus Altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.* Sic S. Ambrosius Enatrat. in Psal. 118. Octonario 3. *Mirabile illud Altare, in quo vnius Agni sacrificium tulit peccata mundi.* Eius rei hanc rationem affert Amalarius citato libro, c.13. *Quia in eo nostras oblationes Patri offerimus: in eo,* id est, in fide eius, in nomine eius, in fiducia meritorum eius, quorum virtute acceptantur preces & sacrificia nostra à Deo. Vnde dicit Honorius in Gemma animæ lib.1. c.134. *Altare, super quod sacrificatur, est Christus, super quem sacrificium Ecclesiæ acceptatur.* Ideo Sacerdos, incipiens Canonem Missæ, manibus iunctis super Altari, dicit: *Te igitur, clementissime pater, per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus, vti accepta habeas & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia;* atque hæc dicens osculatur Altare, Christum videlicet hoc symbolo adorans: & in toto ordine Missæ, quoties idem Sacerdos ad populum conuertitur, vt eum salutet, ei benè precetur, aut benedictionem impertiat, priùs osculatur Altare, quasi à

Christo pacem accipiens, quam cum populo communicet. Hinc est etiam quòd Altare debet esse lapideum, c. *Altaria.* de consecrat. dist. 1. propter stabilitatem & perpetuitatem Sacerdotij Christi: *Iesus autem, eo quòd maneat in æternum, sempiternum habet Sacerdotium,* Hebr. 7. quamquam aliam rationem assignat S. Thomas 3. p. q. 83. art. 3. ad 5. tum quia 1. Corinth. 10. dicitur, *Petra autem erat Christus;* tum etiam quia corpus Christi in sepulcro lapideo fuit reconditum. Et eodem pertinet, quòd in Missa priuata, dum legitur Euangelium, liber ita positus esse debet, vt obuertatur cornui seu angulo Altaris; quod nonnullæ Ecclesiæ obseruant etiam in Missa solenni: quia Christus in sua Incarnatione factus est lapis angularis Ecclesiæ, coniungens vtrumque parietem, id est, Gentium & Iudæorum populum in vnum religionis ædificium committens, iuxta prophetiam Dauidis Psal. 117. *Hic factus est in caput anguli.* Hoc eleganter explicat Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo, his verbis. *E lapide porrò est Altare, quia Christum refert, qui & petra nominatur, tanquam fundamentum nostrum, & caput anguli, & lapis angularis: & quia petra, quæ olim profluentibus ex se aquis veterem Israël potauit, huius imago fuit. Nunc*

enim nos nouum Israël potat, non petra aquam scaturiens, sed æternæ vitæ fluenta præbens, viuum, inquam, Verbi sanguinem.

Ad idem mysterium passionis spectat, quòd hyssopus adhibeatur ad spargendam commixtionem istam vini & aquæ per mensam Altaris, vt ea penitùs lauetur. Sicut enim in lege veteri, quoties de sanguine victimæ legalis, Christi passionem præfigurantis, aspersio facienda erat, adhibebatur in eum vsum fasciculus hyssopi, vt patet exemplis, Exodi 12. in sanguine Agni Paschalis, & c. 24. eiusdem libri in ritu fœderis initi inter Deum & populum Israëliticum, iuxta interpretationem S. Pauli Hebr. c. 9. ac similiter in purificationibus legalibus Leuitici 14. & Numer. 19: ita in lege gratiæ, quoties aspersio seu ablutio mystica facienda est in symbolum sanguinis Christi effusi ad emundationem & sanctificationem animarum, Ecclesia vti solet hyssopo, quasi instrumento ad id diuinitùs in figuris instituto; vt in præsenti mysterio ablutionis Altarium, in consecratione Ecclesiæ & Altarium, tum stabilium, tum portatilium, in benedictione & reconciliatione Ecclesiæ, & aliis eiusmodi. Ea de causa Dauid, remissionem peccati sui petens virtute sanguinis Christi in cruce fundendi, prophe-

ticè dicebat Psal. 50. *Asperges me hyssopo, & mundabor*: id est (vt interpretatur S. Bruno in Expositione eius Psalmi) *Facies me similem illi qui aspergitur hyssopo, & sic facies me similem, quòd mundabor: quod est dicere, mundabis me per aspersionem sanguinis Christi, qui erit sparsus hyssopo, id est, humilitate.* Quem versum Psalmi vsurpat Ecclesia in aspersione aquæ benedictæ, quia illa eamdem significationem habet aspersionis sanguinis Christi per Baptismum. Cur autem hyssopus significet humilitatem Christi, explicat S. Ambrosius Commentariis in Epist. ad Hebræos, ad c. 9. his verbis: *Hyssopus enim herba humilis est, & in petris nascens. Humilitas Christi significatur per hanc herbam, & fortitudo, qua interiora nostra purgantur. Nam hoc genere herbæ pulmonum vitia purgari solent.* Et similiter S. Augustinus Enarratione in eumdem Psalmum, *Hyssopum* (inquit) *herbam nouimus humilem, sed medicinalem. Saxo hærere radicibus dicitur: inde in mysterio mundandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende, inquit, & tu radicem dilectionis petram tuam: esto humilis in humili Deo tuo, vt sis excelsus in glorificato Domino Deo tuo. Asperges hyssopo, humilitas Christi te mundabit*: quia nempe per summam humilitatem subiecit se Christus passioni & morti. Sic Be-

da interpretatur Homilia in feria 5. Palmarum: *Christi namque humilitate mundamur; quia, nisi humiliâsset semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem crucis, non utique sanguis eius in peccatorum remissionem, hoc est in nostri mundationem, fuisset effusus.* Iuo Carnotensis, in Sermone de Sacramentis neophytorum, loquens de aqua lustrationis, de qua Numer. 19. habetur, hyssopum interpretatur fidem, per quam videlicet applicatur nobis meritum sanguinis Christi. *Quod autem*, inquit, *hyssopus huic aspersioni admiscetur, hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur: unde Apostolus, Fide mundans corda eorum: quia, cùm sit herba humilis, firmiter hæret in petra.* Vtramque interpretationem de humilitate & fide sequutus est S. Thomas, 1. 2. q. 102. art. 5. ad 5. explicans ritum cremandæ vaccæ rufæ in sacrificium, iuxta Dei præceptum, Numerorum c. 19. ex cuius vaccæ cineribus permistis aqua viua fiebat dicta aqua lustrationis seu expiationis, ad purgandas immunditias legales. *Adduntur autem* (inquit) *tria: scilicet cedrus, quod significat altitudinem spei, vel contemplationis: hyssopus, quod significat humilitatem, vel fidem: coccus bis tinctus, quod significat geminam charitatem. Per hæc enim debemus Christo passo adhærere.* Adhibebatur

etenim hyssopus, tum in comburenda vaccæ cum aliis lignis, tum etiam in aspersione aquæ lustrationis, quæ fiebat ex commistione cinerum eius. Hesychius verò lib. 4. in Leuiticum, c. 14. sic interpretatur: *Hyssopus boni odoris, gratia spiritus cooperatrix emundationis nostræ est.* Deficiente tamen hyssopo in hac Altarium ablutione, in locum eius substituuntur, vel etiam eidem adiunguntur, rami ex aliis herbis seu fruticibus odoratis, putà ex saluia, rore marino, & lauro, & si quæ alia huiusmodi, in quæ quadrare potest significatio symbolica eiusdem mysterij.

Porrò non est hîc omittendum, in veteri lege, quando sanguis victimarum aspergebatur hyssopo, permisceri solitam fuisse aquam sanguini, quò liquidior & sparsilis esset, vt constat ex c. 9. Epistolæ ad Hebræos: qua in re perfectè præfigurabatur mysterium sanguinis & aquæ ex latere Christi scaturientis, & effundentis se in vniuersam Ecclesiam. Nam, vt in effusione ac diffusione vini & aquæ per mensam Altaris, significatur communicatio virtutis passionis Christi; ita per ablutionem & emundationem, quæ per eam efficitur, intelligendum est subordinatè exprimi purificationem & sanctificationem Ecclesiæ; quæ in vnctio-

ne sanguinis Christi dedicata fuit.

Apud Græcos hoc eodem die fit solennis ablutio Altaris, sed longe maiore apparatu quàm in Ecclesia Latina. Prodit Patriarcha è Diaconico, & Sacrarium ingressus à dextra parte, consistit ante Altare. Deinde veniunt Chartophylax, Hypomnematographus, & Hieromnemon, præeuntibus Notariis, & citant Metropolitas atque Archiepiscopos; ingressique Sacrarium cum penulis, facta Patriarchæ reuerentia, sacrum Altare in orbem ambiunt, adiunctis sibi Presbyteris & Diaconis. Tum Patriarcha, Altari incensato, & signo crucis benedicto, dicit Orationem solitam pro denudatione Altaris: & ea dicta, spoliat Altare, manum præbentibus & adiuuantibus Metropolitis, Archiepiscopis, Presbyteris, & Diaconis, canentibus interea Psalmos, *Miserere mei Deus, Iudica me Deus, quoniam in innocentia*, &, *Quàm dilecta tabernacula.* Quibus finitis, mensa Altaris spongiis abstergitur. Deinde, porrigente Chartulario vrceolum cum aqua, benedicit Patriarcha, & statim effundit in mensam; diuiditque Metropolitis, Archiepiscopis & Presbyteris, linea mantilia, quibus illi eamdem perfricant & detergunt: ac demùm, infusa aqua odorata ex rosis, diuidit singulis spongias, quibus illi postquam

eamdem mensam absterserunt, Altare sacra veste induunt, Patriarcha interea statas preces recitante. Quibus absolutis, idem Altare circumquaque incensat, & signat: egressúsque extra Ecclesiam, occlusis foribus, facit mandatum ablutionis pedum, vt habetur in Euchologio. Et in vtraque quidem Oratione, tum quæ fit in denudando, tum quæ in vestiendo atque ornando Altari, significat Pontifex, per Altare figuram exprimi sepulcri Dominici: atque in priore petit à Deo, vt circumstantes Sacerdotes mystici conuiuij, & cœlestis regni participes efficiat: in posteriore autem, vt per ablutionem Altaris lauet ab omni pollutione mentis & corporis, sensus purificet ab omni sorde peccati, atque irreprehensibiles & immaculatos constituat perficiendo diuino ac tremendo sacrificio viuificantis sanguinis & corporis Domini, quod in sepulcro conditum, & cum gloria subinde tertio die resurgens, fontem nobis perennem excitauit vitæ & immortalitatis, conculcata morte, & sublato eius stimulo.

De Processione in Sabbato sancto, ad benedictionem Fontis baptismalis.

CAPVT XIII.

SAnctus Gregorius Nazianzenus Oratione 43. scribit, solennitatem Sabbati sancti esse μεθόριον τῆς ταφῆς ϗ τῆς ἀναστάσεως, *confinium sepulturæ & resurrectionis Christi*: quia, cùm media sit inter diem mortis & resurrectionis, vtriusque mysterij repræsentationi participat: vnde hac die Ecclesia celebrat solennitatem Baptismi, qui figuram gerens sepulturæ Christi, à morte vim abluendi à peccatis, à resurrectione vitæ innouandæ gratiam accipit, vt iuxta mysticam analogiam obseruauit Durandus lib. 6. Rational. c. 82. Quod sic explicat Rupertus, de diuinis offic. lib. 6. c. 26. *Duæ sunt* (inquit) *istæ Paschalis magnæ & innumerabiles causæ festiuitatis; redemptio animarum, quæ die Parasceues morte Christi parta est; & resurrectio corporum, quæ prima Sabbati Christo resurgente data atque confirmata est. Additur his tertia necessaria baptismatis solennitas, omnem a nobis illarum conferens vtilitatem vel fructum, quæ pro eo quòd ab illis exordium totúmque suæ rationis sumpsit Sacramentum,*

rectè in eisdem Paschalibus gaudiis addita est. Atque illud idem repetit c. 32. Eadem est doctrina S. Leonis in Epistola 4. quæ est ad vniuersos Episcopos per Siciliam constitutos, & habetur in Canone, *Propriè.* de Consecrat. dist. 4. *Propriè in morte Crucifixi, & resurrectione ex mortuis, potentia baptismi nouam creaturam condidit ex veteri: vt in renascentibus & mors Christi operetur & vita, dicente beato Apostolo Paulo* (Rom. c. 6.) *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius bapt zati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem; vt, quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & cætera, quæ latius Magister gentium ad commendandum Sacramentum baptismatis disputauit: vt appareret ex huius doctrinæ spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis, illum diem esse & illud tempus electum, in quo per similitudinem formámque mysterij ea quæ geruntur in membris, his quæ in ipso sunt capite gesta congruerent, dum in baptismatis regula & mors interuenit interfectione peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis instar est de sepulcro. Ipsa*

igitur operis qualitas docet, celebrandæ generaliter gratiæ eum esse legitimum diem, in quo orta est & virtus muneris, & species actionis.

Ecclesia itaque, vt vniuersum Baptismi mysterium hac die quasi sub oculos ponat, in ipsa processione omnia quæ ad illud pertinent, composito cæremoniarum ordine, simul spectanda exhibet: figuram quæ antecessit, institutorem, causam sanctificationis, materiam, ritum, effectum. Quia de re sic Ordo Missæ Ambrosianæ in Sabbato sancto. *Igitur in huius diei vespere cuncta venerabilis Sacramenti plenitudo colligitur: & quæ diuersis sunt præfigurata vel gesta temporibus, huius noctis curriculo deuoluta supplentur. Nam primum hoc vespertinum lumen, sicut illa dux Magorum stella, præcedit: deinde mysticæ regenerationis vnda subsequitur, velut dignante Domino fluenta Iordanis: tertio resurrectionem Christi vox Apostolica Sacerdotis annuntiat: tum, ad totius mysterij supplementum, Christo vescitur turba fidelium, quæ resurrectionis Dominicæ diem, Christo in omnibus prosperante, suscipiat.* Vbi, quod dicitur, Sacerdotem annuntiare resurrectionem Christi, antequam ad communionem populus accedat, referendum est ad id quod idem Ordo Ambrosianus paulò pòst habet, in Ecclesia maiore, Missa inchoante, ter Sacerdotem publicè

denuntiare, *Christus Dominus resurrexit*: cui respondetur à Choro, *Deo gratias*.

Figura fuit, iuxta S. Paulum 1. Corinth. c. 10. traductio populi Israëlitici per mare rubrum, præeunte columna nubis & ignis; demersio Pharaonis Ægyptiorúmque persequentium, & populi ex abyssis emergentis liberatio.

Traductionem maris, incolumi exercitu Hebræorum, repræsentat progressus Cleri & Catechumenorum ad Fontem baptismalem, & eorumdem regressio in Chorum cum Cantico illo triumphali, quod cecinit Moses cum filiis Israël, postquam in litore salui constiterunt, *Cantemus Domino*.

Columnam repræsentat Cereus benedictus, lumine suo ignem populo in nocte prælucentem exhibens, crassitudine verò, seu mole solito grandiore, nubem per æstum diei obumbrantem. Atque hæc est causa, cur idem Cereus apud nos columnæ imponi soleat; & eum columnæ forma olim fieri solitum conjici potest ex Eusebio, lib. 4. de vita Constantini, c. 22. vbi Constantinus sublimes è cera columnas passim tota vrbe accendi mandauit ipsa nocte Paschalis solennitatis, in signum resurgentis Christi; & ex his verbis benedictionis, *Sed iam columnæ huius præconia nouimus*: De quibus sic Rupertus lib. 6. de diuin. offic. c. 29. *Quod enim*

ait, Columnæ huius præconia nouimus, apertè nobis innuit, quòd illud idem per hanc pretiosam lampadem intelligere debeamus, quod per illam præfigurabatur columnam, quæ castra filiorum Israël de Ægypto exeuntium per mare rubrum præcedebat. Significabat autem illa columna nubis benè notam nobis humanitatem Christi, in qua propriè thronum suum posuit sapientia Dei, sicut ipsa dicit: Thronus meus in columna nubis. Si quidem nunc illa columna nubis populum suum, à Diaboli seruitute liberatum, & rubrum mare Baptismi transeuntem, præcedit dux itineris: vt inducat in terram veram repromissionis, terram viuentium: quam (sicut Moyses ait) Dominus Deus noster die ac nocte intuetur; nunc cœlestibus doctrinis compluens, vt verè columna nubis: nunc igne sui Spiritus accendens, vt verè columna ignis. Vbi obiter notandum est, quod dicit Rupertus, Sapientiam Dei posuisse thronum suum in humanitate, non ita esse accipiendum, quasi sentiat cum Nestorio, qui asserebat, beatam Virginem non esse Dei genitricem, sed genitricem templi in quo Deus inhabitat, vt refert S. Cyrillus Alexandrinus parte tertia Concilij Ephesini, in Defensione primi Anathematismi: ex quo sequebatur Verbo diuino non esse vnitam humanitatem in persona, sed illud in ea versatum per modum externæ cuiusdam habitationis. Sed loquitur ibi Ru-

pertus per quamdam similitudinem; quòd, sicut dicebatur Deus habitare in nube illa columnæ, & ex ea quid fieri vellet denuntiare, & iter populo ad terram promissionis ostendere, ita Sapientia diuina, humanam naturam assumens, in ea quasi in throno quodam videtur sedem sibi collocâsse, vnde doctrinam vitæ hominibus daret, & iis viam ad vitam æternam præmonstraret. Sic Alcuinus lib. de diuin. offic. c. de Sabbato sancti Paschæ: *Concordat Cereus hic in significatione cum columna ignis, qui illuminabat populum Israel in nocte, vt illud in ipsa benedictione. Sed iam columnæ huius præconia nouimus: Columna illa Christum significabat. Illa columna præcedebat filios Israel: nostra columna, id est, Cereus, præcedit Catechumenos nostros. Lumen ipsius Christum significat, quo & præsens nox illustratur, gratia scilicet resurrectionis; & Catechumeni ad Baptismum venturi.* Quibus similia habet Ordo Missæ Ambrosianæ in Sabbato sancto, ex quo conjicere licet, Cereum Paschalem olim ex cera candida fingi solitum: sic enim scribit: *Decet ergo in hac Domini Saluatoris nostri vespertinæ resurrectionis aduentu ceream nos adolere pinguedinem, cui suppetit candor in specie, suauitas in odore, splendor in lumine: quæ nec marcescenti liquore defluit, nec offensam tetri odoris exhalat.* Deinde sequentibus verbis rationem red-

dit, cur eiusdem Cerei substantiam oportuerit ex floribus exprimi. *Quid enim* (inquit) *magis accommodum, magisque festiuum, quàm Iesseico flori floreis excubemus vt tedis? præsertim cùm & Sapientia de semetipsa cecinerit; Ego flos agri, & lilium conuallium. Ceras igitur nec pinus exusta desudat, nec crebris sauciata bipennibus cedrus illacrymat: sed est illis arcana de virginitate creatio, & ipsæ transfiguratione niuei candoris albescunt.*

Demersionem Pharaonis & Ægyptiorum significat ablutio in aqua per gratiam Sacramenti, qua projiciuntur in profundum maris misericordiarum Dei omnia peccata baptizatorum, & cum iis omnis Diaboli vis, quasi in abyssum depressa, demergitur, vt interpretatur Tertullianus libro de Baptismo, c. 9. his verbis: *Quot igitur patrocinia naturæ, quot priuilegia gratiæ, quot solennia disciplinæ, figuræ, præstructiones, precationes, religionem aquæ ordinauerunt? Primò quidem, cùm populus de Ægypto liberè expeditus, vim regis Ægypti per aquam transgressus euadit, ipsum regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestior in Baptismi Sacramento? Liberantur de sæculo nationes, per aquam scilicet, & Diabolum dominatorem pristinum in aqua oppressum derelinquunt.* Sanctus Hieronymus Epistola ad Oceanum: *Pharao cum exercitu suo nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo Baptismatis*

suffocatur. Ordo Missæ Ambrosianæ loco citato: *Ecce iam ignis columna resplendet, quæ plebem Domini beatæ noctis tempore ad salutaria fluenta præcedat, in quibus persecutor mergitur, & Christi populus liberatus emergit. Nam sancti Spiritus vnda conceptus, per Adam natus ad mortem, per Christum regignitur ad vitam*. Imò ipse S. Ambrosius libro de initiandis, c. 3. *Aduertis* (inquit) *quòd in illo Hebræorum transitu iam tunc sacri baptismatis figura præcesserit, in quo Ægyptius periit, & Hebræus euasit. Quid enim aliud in hoc quotidie Sacramẽto docemur, nisi quia culpa mergitur, & error aboletur; pietas autem & innocentia tuta manet?*

Institutor & auctor Baptismi Christus repræsentatur in eodem Cereo; cera quidem, quæ ex apis matris substantia sine admissione maris concipitur, carnem humanitatis ex purissimo beatæ Virginis sanguine absque vlla viri cõmistione progenitam significante; lumine autem, quod ex igne per benedictionem sanctificato accensum est, diuinitatem eiusdem demonstrante, cuius vnione omni gratia in animã effusa, factus est Christus lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ducatum ad vitam æternam præstat sequentibus se. De symbolo ceræ idem Rupertus ibidem: *Benè ergo significationis ordo procedit, dum claram resurgentis magnitudinem præclari signifi-*

cat magnitudo Cerei. Eo vel maximè Cereus ad Christi similitudinem accedit, quòd paruula, quæ substantiam ceræ educit, apis mater absque concubitu concipit & parit: cui rectè comparatur Virgo Maria Dei genitrix, quæ inuiolata nobis Deum in carne, quasi mel in cera, protulit. De symbolo autem luminis sic adiungit: *Dum ergo columnam ceream rutilans ignis accendit, illud innuitur, quòd extinctam in sepulcro iacentem humanitatis Christi substantiam, de supernis aspirans ignea diuinitatis potentia rursus animauit; & sicut verè rutilans ignis, gloria beatæ resurrectionis hac nocte in perpetuum nobis gaudium feliciter illuxit.* Et multo antè S. Ambrosius lib. 1. de Sacramentis, c. 6. *Tenebat virgam Moyses, & ducebat populum Hebræorū, in nocte in columna lucis, in die in columna nubis. Lux quid est, nisi veritas, quæ apertum & plenum lumen effundit? Columna lucis quid est, nisi Christus Dominus, qui tenebras infidelitatis depulit, & lucem veritatis & gratiæ spiritalis affectibus infudit humanis?* Atque ea de causa Sacerdos in processione Cereo benedicto thus adolet, vt pote imagini Christi; &, vbi ad Fontem ventum est, idem Cereus à parte orientali statuitur, quasi eum referens cuius nomen Oriens est, Zachar. 3. & 6. qui semper lucet, & nescit occasum: vnde in libro sacerdotali Æthiopū, Sacerdos benedicēs aquam baptismalem iubetur aspicere ad Orientem,

sicut in ipsa administratione baptismi, iuxta Ecclesiæ Græcæ & Latinæ ritum, baptizandus, dum professionem fidei emittit, & sacra aqua abluitur, stat versus Orientem, vt est apud Clementē Rom. lib. 7. Constit. Apost. c. 45. Dionysium Areopag. c. 3. Eccles. hierarch. Hieronymum in sextum caput Prophetæ Amos. Cyrillum Ierosolymitanum Catechesi mystagogica 1. & in Euchologio Græcorum in Ordine Baptismi.

Idem Cereus, dum à Sacerdote in aquam Fōtis demergitur, exprimit Christum aquas Iordanis ingredientem, & eas humanitatis suæ contactu, & Spiritus sancti influxu sanctificantem, vt regenerandi vim habeant, iuxta doctrinam eiusdem Cyrilli, Catechesi mystag. 3. quare canit tunc Sacerdos, *Descendat in hanc plenitudinem Fontis Virtus Spiritus sancti*, respiciens ad illud quod Euangelistæ scribunt, quando Christus in Iordane baptizatus fuit, Spiritum sanctum super caput eius in specie columbæ descendisse. Et hoc symbolo repræsentatur causa sanctificationis baptismi. Dum autem idem Cereus ex aqua post trinam demersionem educitur, eumdem Christum significat post triduum sepulturæ à morte resurgentem.

Quòd verò Neophytorum cerei, & alij per Ecclesiam, dato à pueris tertio signo, *Ac-*

cendite, de lumine Cerei benedicti accenduntur, id significat illuminationē fidei, quæ per Sacramentum Baptismi à virtute Christi deriuatur: vnde Baptismis ab antiquis φωτισμὸς, *Illuminatio*, & baptizati φωτιστοὶ, *Illuminati*, & recens baptizati νεοφώτιστοι, dicti sunt; & mos est Ecclesiæ, infantibus post baptismum cereum ardentem in manum tradere: & apud Græcos dies Epiphaniæ Festū luminum appellatur, quòd per eum diem Christiani memoriam baptizati Christi, & Sacramenti Illuminationis per eumdem instituti, cereis accensis publicè celebrent. Accensionem autem illam cereorum fieri ad Versū, *Agnus Dei*, scribit Amalarius; vt demonstretur, quòd per illum Agnum, qui tollit peccata mundi, vnusquisque lumen accipere debet. Paulò aliter rem hanc explicat Rupertus loco citato. *Eodem*, inquit, *igne consecrati Cerei, cuncti, qui in Ecclesia sunt, illuminari debent cereoli. Quòd cùm fit, opportunè nobis illud in mentem subuenit, quòd Dominus noster ea die, qua resurrexit, cùm esset serò, stans in medio discipulorum suorum, manusque & latus ostendens eis, insufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum sanctum. Illic enim cœpit ille hominibus dari ignis, quem per hunc visibilem ignem constat significari, quem venit ipse mittere in terram, & voluit vehementer accendi.*

Duo

Duo autem cerei minores, qui, à Cereo benedicto illuminati, eum semper in processione hac die & sequentibus diebus per Octauam Paschæ antecedunt, Discipulos Christi designant, quos ille, à se doctrina veritatis illuminatos, misit binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus, iussitque docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Qua de re ita Alcuinus lib. de diuin. Offic. c. de Sabbato sancti Paschæ: *Cereo benedicto, illicò illuminantur ab eodem alij Cerei duo, staturam hominis habentes. Cereus, qui nouo igne accenditur, nouam Christi doctrinam siue gratiam in nouo Testamento, nouámque gratiam qua nox Dominica illustratur, designat: duo illi qui illuminantur ab eo, doctrinam Apostolicam designant, quibus dicitur, Vos estis lux mundi.* In nonnullis tamen Ecclesijs vnicus cereus defertur, qui indicet Apostolos acceptam à Christo lucem veritatis per mundum sua prædicatione diffundentes. Et id quidem etiam antiquitùs à plerisque fuisse obseruatum, conijcere est ex Amalario Fortunato, c. 20. lib. 1. de Ecclesiast. Offic. qui ea de re in hunc modum scribit: *Quoniam Christus lux vera, qui illuminat omnem hominem*

venientem in hunc mundum, dixit Choro Apostolorum, Vos estis lux mundi; sit Cereus consecratus in Christi persona; sit alter Cereus illuminatus à primo Cereo; vtrique præcedant nos ad terram promissionis: Et statim: *Per se Christus illuminat Ecclesiam, illuminat & per Apostolos.* Idem tradit Durandus lib. 6. c. 8. Sed tractu temporis gliscente errore, factum est, vt alter iste addititius cereus eiusdē rationis esse crederetur atque principalis ille, & plerisque in locis eadem benedictione consecraretur, & aquis baptismalibus sanctificandis adhiberetur: quasi Apostoli perinde vnctione Spiritus sancti Christi essent, perinde Saluatores, perinde populi Israelitici in columna duces ac liberatores, perinde gratiam capitis & potestatem excellentiæ habentes, perinde sua luce lucentes, perinde baptismi auctores, & aquas propria virtute sanctificantes, perinde Patrem æternum sui oblatione placantes, perinde propria virtute à morte resurgentes, atque vnigenitus ille Dei Filius, in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Quod cùm sine Christi iniuria, & Religionis scandalo tolerari videatur non posse, ad communem Ecclesiæ vsum reuocandum est, vt vnus sit

Cereus grandioris formæ, qui Christi aquas sanctificantis, & cum gloria resurgentis, imaginem referat: duo minores, Apostolicæ prædicationis ministerium significantes, qui ei honoris causa præferantur, iuxta dispositionem Ordinis Romani, Missalis Romani, Ordinarij, Missalis, & Ritualis Andegauensis, & doctrinam Alcuini loco nuper citato, & Honorii in Gemma, lib.3.c.101.

Quinque grana thuris, quæ igni admota Cereo in modum crucis infiguntur, denotant Christum, igne charitatis ardentem, se in altari crucis pro nobis Deo Patri obtulisse in odorem suauitatis, & præ reuerentia meritorum suorum exaudiuum eius iram placauisse. Vnde Ecclesia thus illud adhibendo canit, *Suscipe, sancte pater, incensi huius sacrificium vespertinum.*

Stillatio Cerei in aquam Fontis, significat sanguinem è capite & vulneribus Christi rorantem in aquam baptismalem, vt eam virtute passionis suæ sanctificet, iuxta illud S. Augustini, Tract. 2. in Ioan. *Vnde rubet baptismus, nisi ex sanguine Christi?* & ita aqua Fontis verè est mare rubrum, vt exponit Concilium Toletanum quartum c.6. & Cæsarius Arelaten-

sis appositè ad hoc mysterium, Homilia 5. quæ est de Paschate: *Sub hoc tempore excutitur Pharao cum exercitu in mari rubro: pereuntibus sacro in Fonte peccatis, tamquam in rubras Ægyptij demerguntur vndas: rubras, id est, Christi sanguine consecratas.* Quo modo etiam infusio Chrismatis & Olei sancti eidem adhiberi solet: vt vnctione Spiritus sancti fœcundetur ad regenerandos populos in adoptionem filiorum Dei: vnde eadem aqua *mater adoptionis* appellatur à S. Dionysio, Ecclesiast. Hierarch. c. 3.

Cætera quæ ad perfectam repræsentationem Baptismi hîc adhibentur, ex superioribus plana sunt: nam in aqua materia, in demersione ritus, in illuminatione & ablutione effectus demonstratur.

Porrò aquæ baptismalis consecrandæ ritus ab Apostolis manauit. Nam eius meminerunt, Clemens Romanus lib. 7. Const. Apostol. c. 44. & S. Dionysius Areopagita Ecclesiast. Hierarch. c. 3. & Tertullianus lib. de baptismo c. 4. & S. Cyprianus Epist. 70. & S. Ambrosius lib. 1. de Sacram. c. 5. de his qui myst. init. c. 3. lib. 1. de Spiritu Sancto c. 7. & alij antiquiores Patres: & S. Gregorius in libro Sacramentorum eamdem formam bene-

dictionis habet qua hodie vtitur Ecclesia; cui similem etiam habet Ordo Missæ Ambrosianæ.

Cerei verò Paschalis benedictionem instituisse Zosimum Papam scribunt, Alcuinus, Amalarius, Rabanus Maurus, Valafridus Strabo, Micrilogus, Rupertus, Honorius, Sigebertus, Durandus. Sed antiquiorem eius fuisse institutionem arguit idem Ordo Missæ Ambrosianæ, & Hymnus Prudentij in libro Cathemerinôn, qui inscribitur, *Ad incensum Cerei Paschalis*, olim cantari solitus in Officio Sabbati sancti, vt constat ex Ordine Romano, & Ruperto lib. 5. de diuin offic. c. 28: quo in Hymno, præter mysterium transitus maris rubri, de quo suprà, explicat eleganter ritum excutiendi noui ignis è silice, his versibus.

Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine quærere:
Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis vnde genus venit.

Zosimus ergo non constituit primitùs Cereum Paschalem benedici; sed, cùm eius benedictio apud maiores tantùm basilicas in vsu esset (vt de eulogiis olim fa-

ctum est) eam quoque ad parochiales Ecclesias extendit. Hoc enim solùm significare videtur liber Pontificalis in eius vita, cum scribit: *Et per parochias concessit licentiam benedicendi Cereum Paschalem*: quem secutus Platina in eiusdem Zosimi vita, scripsit: *Concessit item, vt in parochijs cerei Sancto Sabbato benedici possent.*

De causa benedicendi Cerei ita Concilium Toletanum quartum c. 9. *Propter gloriosum noctis ipsius Sacramentum solenniter hæc benedicimus: vt sacræ Resurrectionis Christi mysterium, quod tempore huius votiuæ noctis aduenit, in benedictione sanctificati luminis suscipiamus.* Durandus verò lib. 6. c. 80. *Benedicitur ideo* (inquit) *quoniam ex simplici sui natura, absque benedictione, non potest transire ad significationem mysterij columnæ ignis: benedicitur etiã, propter gloriam Resurrectionis eius, quem & Pater benedicit; & quia per ipsum ipse Christus visibiliter ad memoriam reducitur.*

Quod verò spectat ad formam benedictionis eiusdem, qua vtitur Ecclesia Romana, ea vulgò adscribitur S. Ambrosio, vt auctores sunt, Honorius in Gemma animæ. lib. 3. c. 102. & Durandus Rational. lib. 6. c. 80. In Gottico Missali, tomo

6. Bibliothecæ Patrum, dicitur edita & decantata à S. Augustino, cùm adhuc Diaconus esset. In Ordine Missæ Ambrosianæ principium quidem eius iisdem prorsus verbis perscriptum est: sed reliquus textus longè à Romano dissidet.

Cæterùm id singulare in hac benedictione est, quòd fieri debeat per Diaconum, qui est minoris ordinis, etiam præsente Episcopo vel Sacerdote, vt Alcuinus & passim antiqui Auctores docent, & id habetur in Ordine Missæ Ambrosianæ, loco citato: qua ratione, iuxta Ordinem Romanum, in Ecclesia Cathedrali id munus delegatur Archidiacono, vt Diaconorum principi. Cuius rei eam causam esse dicunt Rupertus lib. 6. de diuin. offic. c. 30. Durandus lib. 6. Rational. c. 80. & Ioannes Belethus Explicationis suæ c. 109. & post eos Sacerdotale Romanum, parte tertia; *quia bonum sanctæ resurrectionis Christi nuntium per minorem sexum, id est, per mulieres, sanctis Apostolis flentibus & lugentibus euangelizatum est.* Vnde in dicto Ordine Romano Archidiaconus, priusquam benedicat Cereum, *humiliter inclinatus rogat vnum de Sacerdotibus vel Leuitis pro se orare*, id est, sibi benedictionem impertiri; quod facit dicendo, *Iube*

domne benedicere, vt in Missali & Rituali præscribitur. Quapropter, licèt hodie Archidiaconi in sacerdotali ordine sint constituti, quia tamen in hoc ritu Diaconali ministerio funguntur, & ratione mysterij repræsentare debent inferiorem sexum superiori, conditionem muliebrem dignitati Apostolicæ resurrectionem Domini annuntiantem; ideo à Celebrante, qui Christi Pontificis in Officio vicem tenet, missionem prædicandi tam boni nuntij, id est, benedictionem, suscipere debent: qua ratione in Ecclesia Andegauensi Decanus, quando recitat nonam lectionem in Choro, benedictionem accipere solet ab inferiori Dignitate, & Dignitates à Canonicis officiantibus, & Canonici in quotidiana recitatione lectionum ab Officiariis.

Memorabile est quod scribit Sigebertus in Chronico, anno Christi 417. *Quidam* (inquit) *Occidentales, vltimo anno Cycli decennouenalis, pro embolismo communem annum tenentes, ac per hoc in Pascha celebrando aberrantes, diuino miraculo ad veritatem reuocantur. In vna enim Italiæ Ecclesia, vbi annuatim Sabbato sancto Pascha hora baptizandi solebat aqua diuinitus manare, & statim ex se se redire, nullo*

deductoria penitùs apparente: tunc temporiùs iusto, id est, octauo Calendas Aprilis, Pascha celebrantes, aqua non emanans expectatione totius diei ac noctis fefellit: legitimo autem die Paschæ, hora baptizandi, aqua solito emanans, decimo Calendas Maij Pascha debere celebrari ostendit: quanquam paulò aliter idem Sigebertus rem narrat ad annum 573. controuersiam de die Paschæ ponens inter Hispanos & Francos, quæ secundum Francos miraculo dirempta fuerit. Et certè Gregorius Turonensis, qui anno 572. ordinatus fuit, fontem istum mirabilem in Lusitania fuisse scribit, rei vniuersæ ordinem narrans libro 1. de gloria Martyrum, c. 24. *Est & illud* (inquit) *illustre miraculum de fontibus Hispaniæ, quos Lusitania prouincia profert. Piscina namque est apud Osen campum antiquitùs sculpta, & ex marmore vario in modum crucis miro composita opere. Sed & ædes magna claritatis ac celsitudinis desuper à Christianis constructa est. Igitur, cùm dies sacer post curriculum anni decedentis aduenerit, quo Dominus confuso proditori mysticam Discipulis præbuit cœnam, conueniunt in locum illum tum Pontifice ciues, iam odorem sacri præsentientes aromatis. Tunc, data oratione, Sacerdos*

ostia templi iubet muniri signaculis, aduentum virtutis Dominicæ præstolantes. Die autem tertia, quod est Sabbati, conuenientibus ad baptizandum populis, adueniens Episcopus cum ciuibus suis, inspectis signaculis, ostia reserat clausa. Ac, mirum dictu, piscinam, quam reliquerant vacuam, reperiunt plenam: sed ita cumulo altiore refertam, vt solet super ora modiorum triticum aggregari: videásque huc illúcque latices fluctuare, nec partem in diuersam defluere. Tunc cum exorcismo sanctificatum, conspersum desuper Chrisma, omnis populus pro deuotione haurit, & vas plenum domi pro salnatione reportat, agros vineásque aspersione saluberrima tutaturus. Et, cùm exinde multitudo amphorarum sine collecto numero hauriatur, numquam tamen vel cumulum minuit; licèt, vbi infans primus intinctus fuerit, mox aqua reducitur, & baptizatis omnibus, lymphis in se reuersis, vt initio produntur, nescio ita & fine clauduntur ignaro. Et duobus sequentibus capitibus subdit miracula facta aduersus hæreticos, qui isti aquæ miraculo noluerant fidem adhibere. Simile est quod scribit Ioannes Moschus in Prato spirituali, c.215. *Est* (inquit) *& in castello Cedebratis, quod sub monte Ænoandròn ciuitatis situm est, Baptiste-*

rium, quod in Paschali sanctæ Resurrectionis festiuitate, cùm sit lapis vnus, ex seipso continuò impletur. Durátque aqua illa vsque ad Pentecosten: móxque, transacta Pentecoste, euanescit. Idem quoque capite præcedenti scribit de alio Baptisterio, *quod in sanctis Epiphanijs sudat: qui sudor per tres horas continuis incrementis augetur, & post baptisma peractum decrescere incipit, & tribus alijs horis sensim deficit.* In Epiphaniis dicit; quia ritu antiquo Ecclesiæ Græcæ solennis baptismus celebratur in dicto Festo, propter memoriam baptismi Christi, qui eo die factus recolitur.

De Processione matutina ante Laudes, in die Paschæ.

CAPVT XIV.

SANCTVS Gregorius Nazianzenus, Oratione 42. sermonem habiturus ad populum in die Paschæ, narrat, sibi contemplanti visam huiusmodi speciem. Angelus quidam sublimis, amictus veste candida, ac splendenti in modum fulgoris, nubes cursu transcendens, manum

versus Orientem protendit, ingenti voce quasi buccinæ per aëra sonantis, clamans: *Hodie salus mundo, tam visibili, quàm inuisibili. Christus ex mortuis surrexit: & vos cum eo surgite. Christus ad seipsum rediit: redite & vos. Christus ex sepulcro liber euasit: & vos è vinculis peccati liberamini. Portæ Inferi aperiuntur, & mors destruitur, & vetus Adam deponitur, & nouus perfectum statum consequitur: si qua in vobis est noua in Christo creatura, & vos quoque renouamini.* Hæc eo dicente, circumfusus aliorum Angelorum exercitus canere cœpit: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.* Cum quibus (inquit Gregorius, populum alloquens) & ego (vtinam & hac in parte vocem Angelicæ parem, atque omnes orbis fines circumsonantem, sortiar) his verbis vos affabor. *Pascha Domini, Pascha, iterumque Pascha, in honorem Trinitatis. Hæc nobis festiuitatum festiuitas, & celebritas celebritatum: tanto cæteris omnibus, non solùm humanis, sed etiam ipsius Christi festis superior, quanto sol stellas antecellit.*

Antiquissima hæc est, & à primis sæculis repetita Ecclesiæ Christianæ consuetudo, vt gaudium festiuitatis Paschalis primo manè, solenni aliquo ritu, & sin-

gulari alacritatis signo, fidelibus populis boni ominis causâ nuntietur; atque adeo illi præ gaudio, in nomine tanti támque salutaris mysterij, se inuicem salutent in osculo sancto. Ac de vsu quidem Romanæ Ecclesiæ in hunc modum scribit vetus Ordo Romanus. *In ipsa nocte* (Resurrectionis) *matutina luce rumpente tenebras, surgentes in Ecclesiam veniunt, & mutua charitate se inuicem osculantes, dicunt: Surrexit Dominus de sepulcro*: & statim inchoatur Matutinum. Etiámque hodie Romæ in nocte Paschæ, circa horam qua creditur Christus resurrexisse, quotannis in foro Agonali celebratur solennis processio, in qua non tantùm hymnis & canticis Ecclesiasticis denuntiatur, sed etiam publico spectaculo exhibetur populo Romano, significatio festiuæ exultationis & lætitiæ de Resurrectione Domini. In Ordine autem Missæ Ambrosianæ, pro die Paschæ, ita scribitur: *Ad Missam in Ecclesia maiore, Adnuntiatio Resurrectionis Domini ter repetita: Christus Dominus surrexit. R. Deo gratias.*

Græci similiter illucescente aurora eumdem ritum obeunt, sed cum illustri & splendido apparatu. Nam (vt plenè describitur initio Pentecostarij, & apud Co-

dinum libro de official. aulæ Constantinop. c.14.) circa horam diluculi, pulsatis omnibus signis, Præpositus diuidit Clericis cereos: &, Sacerdote induto stola candida, simul cum Diacono antecedente, præeuntibus illi Ceroferariis, exeunt omnes ex Ecclesia per ostium boreale, pergúntque in vestibulum, cereos gerentes accensos: solo intùs remanente Candelapte, qui, accensis omnibus cereis & candelis per Ecclesiam, excitato igne foculum vnum ponit in medio nauis Ecclesiæ, alterum ante fores Sacrarij: &, in vtrumque immisso thure, thymiamaterium similiter fumigans copioso thure intra Sacrarium suspendit. Sacerdos autem, incensatis sanctis imaginibus extra vestibulum, ac deinde omnibus è Clero circumstantibus per ordinem, consistit ante fores Ecclesiæ clausas, & eas ducto in morem crucis thuribulo ter incenso adolet, simul dicens: *Gloria sanctæ, & consubstantiali, & viuificatrici, & indiuisæ Trinitati, omni ex parte, nunc & semper, & in sæcula sæculorum.* Responso à Clero, *Amen*, idem Sacerdos elata voce cantat hoc Troparium: *Christus resurrexit ex mortuis, morte mortem conculcans, & ijs qui in monumentis erant vitam largiens.*

Chorus idem cum concentu repetit; *Christus resurrexit, &c.* Atque id secundò & tertiò ab vtrisque alternis vicibus canitur. Tum Sacerdos cantat tres primos Versus Psalmi 67.

Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius; & fugiant eum, qui oderunt eum, à facie eius.

Sicut deficit fumus, deficiant, sicut fluit cera à facie ignis.

Sic pereant peccatores à facie Dei: & iusti delectentur in lætitia.

Et singulis Versibus Chorus intercinit Tropárium, *Christus resurrexit,* &c. Quo tertiò repetito, Sacerdos maiori contentione vocis solus cantat, *Christus resurrexit ex mortuis, morte mortem conculcans*: & statim apposita manu fores aperiens, ingreditur Ecclesiam, præeuntibus, vt suprà, lampadibus, & subsequentibus Præposito ac cæteris Clericis, succinentibus interea Versum, *Et ijs qui in monumentis erant vitam largiens*: pergensque in Sacrarium facit magnam Synapten, incensat, & tandem, post multa Cantica vario ordine repetita, dicit, quasi imitans S. Gregorij vocem: *Dies resurrectionis; Exultemus populi. Pascha Domini, Pascha. Ex morte enim ad vitam, & ex terra ad cæ-*

lum, Christus Deus nos traduxit. Expurgemus sensus, & aspiciamus lucem inaccessibilem Resurrectionis, Christum velut fulgur micantem, & gaudeamus. Deinde, multis aliis interpositis Hymnis, longo interuallo tandem exclamat. *Pascha iucundum, Pascha Domini, Pascha omni ratione venerandum nobis illuxit: Pascha in gaudio; inuicem deosculemur: ô Pascha, cuius pretio soluta est tristitia. Etenim ex sepulcro, quasi ex thalamo, eluxisti. Christus mulieres gaudio impleuit, dicens: Nuntiate Apostolis.* Et statim. *Dies Resurrectionis. Exultemus in hoc celebri Festo, & inuicem deosculemur, & ijs qui oderunt nos condonemus omnia, in gratiam Resurrectionis, & sic clamemus: Christus resurrexit ex mortuis, morte mortem conculcans, & ijs qui in monumentis erant vitam largiens.* Ac subinde idem sæpius repetitur à Choro, tamdiu scilicet dum peragitur salutatio fraterni osculi: quod fit hoc modo. Accipit Sacerdos sanctum Euangelium, & stat ante fores Sacrarij. Tum accedit Præpositus, &, osculato primùm Euangelio, deinde ipso Sacerdote, de eius manu accipit Euangelium, & stat illud tenens ad eiusdem dexteram. Tum cæteri ordine accedentes, singuli osculantur, primùm Euangelium,

deinde

deinde Sacerdotem, & Præpositum: ac postremò omnes sibi inuicem fraternæ charitatis osculum impertiunt. Apud Codinum loco citato, in Processione Paschali, Imperator lampadem gestat, proceres verò aulici cereos ardentes: &, matutinis Laudibus peractis, Protopapa & Archidiacono in vestibulo Sacrarij stantibus, altero Euangelium, altero crucem portante, idem Imperator accedens osculatur, primò Euangelium, deinde Protopapam, postea crucem, & Archidiaconum. Scribit etiam idem Auctor, apud Græcos plerisque in locis aperiendo fores Ecclesiæ pronuntiari à Sacerdote verba illa è Psalmo 23. *Attollite portas, principes, vestras*, &c. sicut moris est apud nos fieri in Processione Palmarum, & in Dedicatione Ecclesiæ.

In Ecclesia Andegauensi celebratur hoc mysterium finito tertio Responsorio Matutini, hoc modo. Paratur Altare maius vice monumenti Christi, velis suprà & ab anteriori parte obtentis, quasi tabernaculum extemporaneum. Adhærent Altari duo maiores Capellani, superpellicio & cappa candida induti, alter ad cornu dextrum, alter ad sinistrum, qui repræsentent Angelos ad monumentum

sedentes. Tum procedunt à Secretario duo Corbicularij, alba & dalmatica candida ornati, capite amictu circumtecto, sed amictui superinducta mitella purpurea, mulieres ad monumentum venientes exhibituri, præcedentibus duobus pueris symphoniacis cum thuribulis. Hi, vbi in aditu Altaris constiterint, illi canentes interrogant: *Quem quæritis in sepulcro?* Respondent hi, similiter canentes: *Iesum Nazarenum crucifixum.* Tum illi: *Non est hic: surrexit, sicut prædixerat. Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.* Hoc audito, Corbicularii, introeunt in monumentum, & illud venerantur, osculantes Altare in medio, quasi Dominum suum, cuius desiderio venerant, præ suauitate amoris basiantes: atque interea duo pueri Altare terno ductu incensant. Tunc Capellani: *Ite, nuntiate discipulis eius, quia surrexit.* Ad hanc vocem Corbicularii pergunt in Chorum, præcedentibus duobus pueris, cantantes elata voce: *Alleluia. Resurrexit Dominus hodie, resurrexit leo fortis, Christus filius Dei.* Quibus vna voce respondet omnis Chorus: *Deo gratias; dicite, eia.* Interea verò duo illi Corbicularii accedentes ad Episcopum, facta reuerentia, eum osculo

ſalutant,ſubmiſſa voce quaſi in aurem dicentes : *Reſurrexit Dominus* , *Alleluia*. Quibus reſpondet Epiſcopus oſculum reddens: *Deo gratias*, *Alleluia*. Et ſtatim præ lætitia in iubilum erumpens, intonat Hymnum, *Te Deum laudamus*, duobus pueris interea thus ei adolentibus. Deinde ambo Corbicularii ſimul procedentes, Cantori ſuo loco ſtanti eumdem nuntium perferunt, oſculúmque libant: atque inde diſcedentes, alter ad dextram , alter ad ſiniſtram partem Chori, aliis Dignitatibus, & Canonicis, cæteriſque in Choro verſantibus per ordinem , eadem verba inſinuant, addito oſculo, & pueris ad ſingulos incenſum mittentibus. Reſpondent verò etiam ſinguli, oſculum oſculo reddentes: *Deo gratias*, *Alleluia* , quod eſt iuxta ritum Ambroſianum.

In Eccleſia Sueſſionenſi hæc denuntiatio Reſurrectionis fit quoque poſt tertium Reſponſorium Matutini: ſed illic ſepulcrum adornatur in capella quadam, poſito in Altari ſanctiſſimo Sacramento: quò procedit Clerus cum Epiſcopo , præeuntibus crucibus, cereis , & thymiamateriis, populo ciuitatis cum Magiſtratibus ſubſequente. Et, cantata è ſuperiore loco Antiphona de Reſurrectione , Cantor,

festo habitu conspicuus, interrogat tres Vicarios, ante fores clausas stantes in albis: *Dic nobis, Maria, quid vidisti in via?* Cui respondet vnus ex iis: *Sepulcrum Christi viuentis, & gloriam vidi resurgentis.* Alter: *Angelicos testes, sudarium, & vestes.* Tertius: *Scimus Christum surrexisse à mortuis verè.* Tum Cantor, conuersus ad Chorum & populum: *Credendum est magis soli Mariæ veraci, quàm Iudæorum turbæ fallaci.* Hoc dicto, Episcopus, apertis foribus, ingreditur capellam, & sanctissimum Sacramentum cum debito ornatu de Altari tollens, duobus Canonicis in albis latus tegentibus, incipit Hymnum, *Te Deum laudamus*: &, præeuntibus de more luminaribus, sequente Clero ac populo, illud defert ad Altare maius, Ecclesiæ ministris solum per viam sternentibus hedera & floribus. Deposito in Altari Sacramento, quasi Domino in conspectum discipulorum suorum post resurrectionem prodeunte, Episcopus illud genu flexo reuerenter adorat, & osculum in ima parte hierothecæ figens surgit. Idem faciunt duo assistentes Canonici, Cantor, & reliquus Clerus ex ordine; ac postremò Magistratus, & populus circumstans.

Aliter celebrari hunc ritum in quibusdam Ecclesijs scribit Durandus lib. 6. Rationalis, c. 89. *In quibusdam Ecclesijs* (inquit) *in his septem diebus, duo in albis superpelliciis incipiunt Responsorium, Hæc dies: & in aliis quosdam tropos retro Altare: quod repræsentat sepulcrum, pro eo quòd corpus Iesu in eo sacramentaliter collocatur, & consecratur: gerentes typum duorum Angelorum, qui stantes in sepulcro, Christum resurrexisse retulerunt. Verba enim illa, Hæc dies, &c. ad Resurrectionis diem pertinere noscuntur.* Et post pauca. *Fit autem hoc ad Laudes, & ad Tertiam, & Vesperas.* Et paulo inferiùs. *Fit etiam hoc in quibusdam Ecclesijs ad Missam: eo quòd illa in Altari celebratur, super quod Christi corpus consecratur.*

Sunt in hoc ritu denuntiandæ Resurrectionis tres potissimùm circumstantiæ obseruandæ.

Prima, qua monumentum sepulcri Dominici in Altari repræsentatur. Id significant Græci feria quinta magnæ hebdomadæ in ritu lauandi Altaris, vt habetur in Euchologio, vbi Altare vocant, τοῦ σωτηρίου τάφου τὸν τύπον, *salutaris sepulcri figuram:* & paulo inferiùs, Patriarcha solennem precationem faciens ante Altare,

dum illud post ablutionem sacris pallis à circumstantibus Sacerdotibus induitur, Christum alloquitur his verbis: *Et sistens nos* (huic Altari) *irreprehensibiles & immaculatos, ad celebrandum tremendum ac diuinum sacrificium viuificantis sanguinis & corporis tui, quod, conciliandæ nobis immortalitatis causa, in sepulcro depositum, & cum gloria tertio die resurgens, fontem nobis inexhaustum vitæ & immortalitatis præstitit in sanctissimo sepulcro.* Germanus quoque Constantinopolitanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum: *Altare* (inquit) *est & dicitur præsepe, & sepulcrum Domini.* Item Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo, capite de sacra mensa, recensens varia nomina Altaris, inter cætera dicit, illud appellari, *locum Dei, requiem, propitiatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum:* monumentum; quia Christi corpus in eo, quasi in sepulcro, conditum quiescit. Et ob hanc causam in ritu Ecclesiæ Senonensis sanctissimum Sacramentum in Altari capellæ sepulcri proponitur: & c. *Consulid.* de consecr. dist. 1. Corporale, quod corpori Domini in sacrificio supponi solet, dicitur supplere vicem sindonis mundæ, qua illud à Iosepho & Nicodemo inuolutum

fuit. Quodquidem latiùs explicat S. Isidorus Pelusiota, Epist.123.libri 1.his verbis. *Pura illa sindon, quæ in diuinorum donorum ministerio subijci solet, Iosephi Arimathensis est ministerium. Vt enim ille Domini corpus sindone inuolutum in sepulcrum demisit, per quod vniuersum genus nostrum resurrectionis fructum percepit: sic & nos propositionis panem in sindone consecrantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus, illam nobis immortalitatem ad instar fontis proferens, quam Iesus Saluator, à Iosepho quidem funere elatus, sed ex mortuis resurgens, largitus est.* Quibus similia scribit Germanus Constantinopolitanus loco citato; & Beda c.44. in Marcum.

Idem monumentum repræsentatur clausum, velis vndique oppansis in Ecclesia nostra, in Senonensi autem foribus capellæ obseratis: quodquidem respectum habet ad formam & situm Dominici sepulcri, de quo sic Brocardus in Descriptione terræ Sanctæ. *Spelunca sepulcrum Domini continens habet in longum aliquot pedes; foris quidem marmore tecta, intùs verò adhuc nuda conspicitur, sicut tempore passionis fuit. Ostium, quod ducit in hanc speluncam, ponitur ab Oriente, & est valdè paruum. Et, cùm ingressus fueris spe-*

luncam, sepulcrum ponitur ad dextram, hoc est, ad parietem speluncæ Septentrionalem, factum de marmore grisei coloris; habens in longitudine octo pedes, sicut & spelunca ipsa. Nec est in crypta illa lumen aliquod cæleste, sed lampades aliquæ accensæ reddunt eam illustrem. Et nota, quòd ante speluncam Dominici sepulcri est alia crypta eiusdem magnitudinis & figuræ, solo pariete intermedio à priori segregata. Et ad hanc primò descenditur, deinde per ostium intermedij parietis venitur in speluncam Dominici sepulcri. Et ostium illud fuit clausum, quando mulieres tempore Resurrectionis Dominicæ dicebant: Quis nobis reuoluet lapidem ab ostio monumenti? Sanctus quoque Augustinus libro 3. de consensu Euangelistarum, c. 24. probabiliter existimat, ante speluncam sepulcri fuisse septum aliquod maceria munitum. Sed asseueranter & disertè S. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 14. *Et vnde resurget Saluator? Dicit in Canticis canticorum: Surge, propera amica mea: & in sequentibus: In foraminibus petræ. Foramen petræ dicit id, quod tunc ante ostium Saluatoris monumenti erat foramen ex eadem petra, sicut hic solet esse ante monumenta excisum. Nunc enim non apparet, quoniam crasum est vestibulum propter præsen-*

tem ornatum. Nam ante regalem hunc ornatum & apparatum sepulcri, vestibulum erat ante petram. Ita in Senonensi ritu capella clausa vicem maceriæ circùm exstructæ, Altare cum Sacramento locum sepulcri refert. Ex quibus clarum est, licèt sepulcrum Domini apertum esset cùm eò venerunt mulieres, euoluto lapide qui interioris speluncæ meatui appositus fuerat; nihil tamen obstare quin aditus speluncæ prioris, quæ pertrãseunda erat, obdito ostio clausus esset, quod vulgò creditur. Et hoc est consentaneum diligentiæ Iudæorum, qui, ne qua vis per noctem pararetur ad auferendum corpus Christi, milites sepulcro custodes adhibuerunt, & saxum ei superpositum obsignauerunt, vt scribit S. Matthæus c. 27. probabile est eos quoque & ostium aditus in speluncam occlusisse, ne quis introrsum penetrare posset.

Aliò pertinent fores templi clausæ in ritu Græcorum, quæ manum admouente Sacerdote aperiuntur: nempe ad virtutem Resurrectionis Christi, qui conditus in sepulcro, cùm sub mortis imperio captiuus esse videretur, quasi perruptis portis & repagulis Inferni, tertio die liber in vitam rediit, iuxta id quod in Sabbato

sancto publicè ab Ecclesia canitur: *Hodie portas mortis, & seras pariter Saluator noster disrupit.* Hoc egregiè explicat S. Gregorius magnus Homilia 21. in Euangelia, his verbis. *Et, quem gaudebat occisum, dolet mortuum: quia hunc ad suam gloriam cognoscit peruenisse per pœnam. Quod benè in libro Iudicum Samson illius facta significant: qui cùm Gazam ciuitatem Philistinorum fuisset ingressus, Philistæi ingressum eius protinus cognoscentes, ciuitatem repentè obsidionibus circumdederunt, custodes deputauerunt, & Samson fortissimum se iam comprehendisse gauisi sunt. Sed, quid Samson fecit, agnouimus. Media nocte portas ciuitatis abstulit, & montis verticem ascendit: Quem, fratres charissimi, hoc in facto, quem, nisi Redemptorem nostrum, Samson ille significat? Quid Gaza ciuitas, nisi Infernum designat? Quid per Philistæos, nisi Iudæorum perfidia, demonstratur? qui, cùm mortuum Dominum viderent, eiúsque corpus in sepulcro iam positum, custodes illicò deputauerunt, & eum, qui auctor vitæ claruerat, in Inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza, se deprehendisse lætati sunt. Samson verò media nocte non solùm exÿt, sed etiam portas tulit: quia videlicet Redemptor noster ante lucem resurgens, non*

solùm liber de Inferno exijt, sed ipsa etiam Inferni claustra destruxit. Portas tulit, & montis verticem subijt: quia resurgendo claustra Inferni abstulit, & ascendendo cælorum regna penetrauit. Potest esse alia interpretatio, quòd Christus, laxatis portis Inferorum, limbum seu sinum Abrahæ ingressus, patres & iustos aduentum suum expectantes inde eduxerit. Et hanc esse mentem Græcæ Ecclesiæ in ritu suo patet ex Pentecostario in hoc Hymno Paschali: *Descendisti, Christe, ad ima terræ, & perfractis vectibus æternis, qui vinctos continebant, tertio die, vt Ionas ex ceto, ita ex sepulcro exsurrexisti.* Et inferiùs in alio Cantico: *Patuerunt tibi, Domine, præ metu portæ mortis: Ianitores inferni videntes te expauerunt. Nam portas æreas confregisti, & vectes ferreos contriuisti: & eduxisti nos è tenebris & vmbra mortis, & vincula nostra dirupisti.* Cui interpretationi licebit quoque tertiam adiungere, de apertione Paradisi. Vtramque his verbis complexus est idem Gregorius Homilia 22. in Euangelia. *Hac festiuitas rectè dici potest Solennitas solennitatum. Ex hac quippe solennitate exemplum, nobis resurrectionis datum est, spes cœlestis patriæ aperta, & facta superni regni iamiam præ-*

sedentes. Tum procedunt à Secretario duo Corbicularij, alba & dalmatica candida ornati, capite amictu circumtecto, sed amictui superinducta mitella purpurea, mulieres ad monumentum venientes exhibituri, præcedentibus duobus pueris symphoniacis cum thuribulis. Hi, vbi in aditu Altaris constiterint, illi canentes interrogant: *Quem quæritis in sepulcro?* Respondent hi, similiter canentes: *Iesum Nazarenum crucifixum.* Tum illi: *Non est hic: surrexit, sicut prædixerat. Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.* Hoc audito, Corbicularii, introeunt in monumentum, & illud venerantur, osculantes Altare in medio, quasi Dominum suum, cuius desiderio venerant, præ suauitate amoris basiantes: atque interea duo pueri Altare terno ductu incensant. Tunc Capellani: *Ite, nuntiate discipulis eius, quia surrexit.* Ad hanc vocem Corbicularii pergunt in Chorum, præcedentibus duobus pueris, cantantes elata voce: *Alleluia. Resurrexit Dominus hodie, resurrexit leo fortis, Christus filius Dei.* Quibus vna voce respondet omnis Chorus: *Deo gratias; dicite, eia.* Interea verò duo illi Corbicularii accedentes ad Episcopum, facta reuerentia, eum osculo

salutant, submissa voce quasi in aurem dicentes : *Resurrexit Dominus*, *Alleluia*. Quibus respondet Episcopus osculum reddens: *Deo gratias*, *Alleluia*. Et statim præ lætitia in iubilum erumpens, intonat Hymnum, *Te Deum laudamus*; duobus pueris interea thus ei adolentibus. Deinde ambo Corbicularii simul procedentes, Cantori suo loco stanti eumdem nuntium perferunt, osculúmque libant: atque inde discedentes, alter ad dextram, alter ad sinistram partem Chori, aliis Dignitatibus, & Canonicis, cæterisque in Choro versantibus per ordinem, eadem verba insinuant, addito osculo, & pueris ad singulos incensum mittentibus. Respondent verò etiam singuli, osculum osculo reddentes: *Deo gratias*, *Alleluia*, quod est iuxta ritum Ambrosianum.

In Ecclesia Suessionensi hæc denuntiatio Resurrectionis fit quoque post tertium Responsorium Matutini: sed illic sepulcrum adornatur in capella quadam, posito in Altari sanctissimo Sacramento: quò procedit Clerus cum Episcopo, præeuntibus crucibus, cereis, & thymiamateriis, populo ciuitatis cum Magistratibus subsequente. Et, cantata è superiore loco Antiphona de Resurrectione, Cantor,

Aliter celebrari hunc ritum in quibusdam Ecclesijs scribit Durandus lib. 6. Rationalis, c. 89. *In quibusdam Ecclesijs* (inquit) *in his septem diebus, duo in albis superpelliciis incipiunt Responsorium, Hac dies: & in aliis quosdam tropos retro Altare: quod repræsentat sepulcrum, pro eo quòd corpus Iesu in eo sacramentaliter collocatur, & consecratur: gerentes typum duorum Angelorum, qui stantes in sepulcro, Christum resurrexisse retulerunt. Verba enim illa, Hac dies, &c. ad Resurrectionis diem pertinere noscuntur.* Et post pauca. *Fit autem hoc ad Laudes, & ad Tertiam, & Vesperas.* Et paulo inferiùs. *Fit etiam hoc in quibusdam Ecclesijs ad Missam: eo quòd illa in Altari celebratur, super quod Christi corpus consecratur.*

Sunt in hoc ritu denuntiandæ Resurrectionis tres potissimùm circumstantiæ obseruandæ.

Prima, qua monumentum sepulcri Dominici in Altari repræsentatur. Id significant Græci feria quinta magnæ hebdomadæ in ritu lauandi Altaris, vt habetur in Euchologio, vbi Altare vocant, τοῦ σωτηρίου τάφου τὸ τύπον, *salutaris sepulcri figuram*: & paulo inferiùs, Patriarcha solennem precationem faciens ante Altare,

dum illud post ablutionem sacris pallis à circumstantibus Sacerdotibus induitur, Christum alloquitur his verbis: *Et sistens nos* (huic Altari) *irreprehensibiles & immaculatos, ad celebrandum tremendum ac diuinum sacrificium viuificantis sanguinis & corporis tui, quod, conciliandæ nobis immortalitatis causa, in sepulcro depositum, & cum gloria tertio die resurgens, fontem nobis inexhaustum vitæ & immortalitatis præstitit in sanctissimo sepulcro.* Germanus quoque Constantinopolitanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum: *Altare* (inquit) *est & dicitur præsepe, & sepulcrum Domini.* Item Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo, capite de sacra mensa, recensens varia nomina Altaris, inter cætera dicit, illud appellari, *locum Dei, requiem, propitiatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum:* monumentum; quia Christi corpus in eo, quasi in sepulcro, conditum quiescit. Et ob hanc causam in ritu Ecclesiæ Senonensis sanctissimum Sacramentum in Altari capellæ sepulcri proponitur: & c. *Consultò.* de consecr. dist. 1. Corporale, quod corpori Domini in sacrificio supponi solet, dicitur supplere vicem sindonis mundæ, qua illud à Iosepho & Nicodemo inuolutum

fuit. Quodquidem latiùs explicat S. Isidorus Pelusiota, Epist.123. libri 1. his verbis. *Pura illa sindon, quæ in diuinorum donorum ministerio subijci solet, Iosephi Arimathensis est ministerium. Vt enim ille Domini corpus sindone inuolutum in sepulcrum demisit, per quod vniuersum genus nostrum resurrectionis fructum percepit: sic & nos propositionis panem in sindone consecrantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus, illam nobis immortalitatem ad instar fontis proferens, quam Iesus Saluator, à Iosepho quidem funere elatus, sed ex mortuis resurgens, largitus est.* Quibus similia scribit Germanus Constantinopolitanus loco citato; & Beda c.44. in Marcum.

Idem monumentum repræsentatur clausum, velis vndique oppansis in Ecclesia nostra, in Senonensi autem foribus capellæ obseratis: quodquidem respectum habet ad formam & situm Dominici sepulcri, de quo sic Brocardus in Descriptione terræ Sanctæ. *Spelunca sepulcrum Domini continens habet in longum aliquot pedes; foris quidem marmore tecta, intùs verò adhuc nuda conspicitur, sicut tempore passionis fuit. Ostium, quod ducit in hanc speluncam, ponitur ab Oriente, & est valdè paruum. Et, cùm ingressus fueris spe-*

luncam, ſepulcrum ponitur ad dextram, hoc eſt, ad parietem ſpeluncæ Septentrionalem, factum de marmore griſei coloris; habens in longitudine octo pedes, ſicut & ſpelunca ipſa. Nec eſt in crypta illa lumen aliquod cæleſte, ſed lampades aliquæ accenſæ reddunt eam illuſtrem. Et nota, quòd ante ſpeluncam Dominici ſepulcri eſt alia crypta eiuſdem magnitudinis & figuræ, ſolo pariete intermedio à priori ſegregata. Et ad hanc primò deſcenditur, deinde per oſtium intermedij parietis venitur in ſpeluncam Dominici ſepulcri. Et oſtium illud fuit clauſum, quando mulieres tempore Reſurrectionis Dominicæ dicebant: Quis nobis reuoluet lapidem ab oſtio monumenti? Sanctus quoque Auguſtinus libro 3. de conſenſu Euangeliſtarum, c. 24. probabiliter exiſtimat, ante ſpeluncam ſepulcri fuiſſe ſeptum aliquod maceria munitum. Sed aſſeueranter & diſertè S. Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 14. *Et vnde reſurget Saluator? Dicit in Canticis canticorum: Surge, propera amica mea: & in ſequentibus: In foraminibus petræ. Foramen petræ dicit id, quod tunc ante oſtium Saluatoris monumenti erat foramen ex eadem petra, ſicut hic ſolet eſſe ante monumenta exciſum. Nunc enim non apparet, quoniam craſum eſt veſtibulum propter præſe-*

tem ornatum. Nam ante regalem hunc ornatum & apparatum sepulcri, vestibulum erat ante petram. Ita in Senonensi ritu capella clausa vicem maceriæ circùm exstructæ, Altare cum Sacramento locum sepulcri refert. Ex quibus clarum est, licèt sepulcrum Domini apertum esset cùm eò venerunt mulieres, euoluto lapide qui interioris speluncæ meatui appositus fuerat; nihil tamen obstare quin aditus speluncæ prioris, quæ pertrãseunda erat, obdito ostio clausus esset, quod vulgò creditur. Et hoc est consentaneum diligentiæ Iudæorum, qui, ne qua vis per noctem pararetur ad auferendum corpus Christi, milites sepulcro custodes adhibuerunt, & saxum ei superpositum obsignauerunt, vt scribit S. Matthæus c. 27. probabile est eos quoque & ostium aditus in speluncam occlusisse, ne quis introrsum penetrare posset.

Aliò pertinent fores templi clausæ in ritu Græcorum, quæ manum admouente Sacerdote aperiuntur: nempe ad virtutem Resurrectionis Christi, qui conditus in sepulcro, cùm sub mortis imperio captiuus esse videretur, quasi perruptis portis & repagulis Inferni, tertio die liber in vitam rediit, iuxta id quod in Sabbato

sancto publicè ab Ecclesia canitur: *Hodie portas mortis, & seras pariter Saluator noster disrupit.* Hoc egregiè explicat S. Gregorius magnus Homilia 21. in Euangelia, his verbis. *Et, quem gaudebat occisum, dolet mortuum: quia hunc ad suam gloriam cognoscit peruenisse per pœnam. Quod benè in libro Iudicum Samson illius facta significant: qui cùm Gazam ciuitatem Philistinorum fuisset ingressus, Philistæi ingressum eius protinus cognoscentes, ciuitatem repentè obsidionibus circumdederunt, custodes deputauerunt, & Samson fortissimum se iam comprehendisse gauisi sunt. Sed, quid Samson fecit, agnouimus. Media nocte portas ciuitatis abstulit, & montis verticem ascendit: Quem, fratres charissimi, hoc in facto, quem, nisi Redemptorem nostrum, Samson ille significat? Quid Gaza ciuitas, nisi Infernum designat? Quid per Philistæos, nisi Iudæorum perfidia, demonstratur? qui, cùm mortuum Dominum viderent, eiúsque corpus in sepulcro iam positum, custodes illicò deputauerunt, & eum, qui auctor vitæ claruerat, in Inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza, se deprehendisse lætati sunt. Samson verò media nocte non solùm exijt, sed etiam portas tulit: quia videlicet Redemptor noster ante lucem resurgens, non*

solùm liber de Inferno exijt, sed ipsa etiam Inferni claustra destruxit. Portas tulit, & montis verticem subijt: quia resurgendo claustra Inferni abstulit, & ascendendo cælorum regna penetrauit. Potest esse alia interpretatio, quòd Christus, laxatis portis Inferorum, limbum seu sinum Abrahæ ingressus, patres & iustos aduentum suum expectantes inde eduxerit. Et hanc esse mentem Græcæ Ecclesiæ in titu suo patet ex Pentecostario in hoc Hymno Paschali: *Descendisti, Christe, ad ima terræ, &, perfractis vectibus æternis, qui vinctos continebant, tertio die, vt Ionas ex ceto, ita ex sepulcro exsurrexisti.* Et inferiùs in alio Cantico: *Patuerunt tibi, Domine, præ metu portæ mortis: Ianitores inferni videntes te expauerunt. Nam portas æreas confregisti, & vectes ferreos contriuisti: & eduxisti nos è tenebris & vmbra mortis, & vincula nostra dirupisti.* Cui interpretationi licebit quoque tertiam adiungere, de apertione Paradisi. Vtramque his verbis complexus est idem Gregorius Homilia 22. in Euangelia. *Hac festiuitas rectè dici potest Solennitas solennitatum. Ex hac quippe solennitate exemplum, nobis resurrectionis datum est, spes cælestis patriæ aperta, & facta superni regni iamiam præ-*

sumptibilis gloria. Per hanc electi, qui, quamuis in tranquillitatis sinu, tamen apud Inferni claustra tenebantur, ad paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in Resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud Inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque etenim infideles quosque, & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex Inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Quæ doctrina clariùs intelligetur ex alia eiusdem Gregorij sententia, libri 4. Moralium c. 27. *Priùs autem quàm Redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam, qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis Inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio Mediatoris aduenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Vnde, iuxta eiusdem Redemptoris nostri testimonium, diues, qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur.*

Secunda circumstantia est vsus lumi-

num. Soliti enim sunt prisci Christiani diem festum Paschæ, & nocturnum Officium Sabbati eius, frequentibus luminaribus & cereis accensis celebrare. Vnde in Pentecostario Græcorum canitur in nocte Paschæ: *Quàm verè sacra; & omni solennitate celebris, nox hæc salutaris, & clarissima luce splendescens, diei lucifera prænuntia, in qua lumen æternum ex sepulcro corporaliter omnibus illuxit.* Iustinus Martyr Epistola ad Diognetum, in fine: *Et Domini Pascha progreditur, & cerei coguntur.* Luculentiùs more suo Gregorius Nazianzenus Oratione 19. vbi de morbo patris sui loquitur. *Morbi tempus erat* (inquit) *sanctum & celebre Pascha, dies regina dierum, ac splendida illa nox peccati tenebras soluens, in qua nos, cum magna luminis copia, salutis nostræ Festum celebramus, atque cum luce propter nos mortua morte simul affecti, cum eodem quoque resurgente resurgimus.* Et Oratione 42. *Præclara quidem nobis quoque fuit hesterna facium ac luminum gestatio, quam priuatim iuxtà publicéque peregimus; omne genus hominum fermè, atque omnes magistratu & dignitate insignes, largo igne noctem collustrantes.* Et post pauca. *At hodierna præclarior & excellentior. Nam hesternum lu-*

nien magni illius luminis exurgentis prænuntium erat, ac veluti profesta quædam animorum lætitia. Hodie autem ipsam Resurrectionem celebramus, non quidem in spe positam, sed iam ortam, mundúmque totum sibi conciliantem. In quem locum Nicetas sic commentatur: *Præclara, inquit, etiam fuit hesterna luminum celebritas, hoc est, cœtus ille, qui ad vesperam magni Sabbati celebrabatur. Peruigilem enim noctem traducebant vsque ad horam septimam, cantantes, ac lampades accendentes, atque imminentem Seruatoris nostri Resurrectionem expectantes.* Et adhunc ritum referendum est id quod supra c. 13. protulimus ex Eusebio, de columnis cereis tota vrbe accensis in nocte Paschali. Ratio eius rei affertur, quia lux est vitæ & resurrectionis symbolum. Quam ob causam accendi solent lampades & cerei ad Reliquias Sanctorum, vt iam olim proditum est à S. Hieronymo Epistola ad Riparium, Theodoreto lib. 5. Historiæ Eccles. c. 36. Paulino Nolano in Natali tertio S. Felicis, & aliis: & similiter in funeribus mortuorum. Quo symbolo significatur, animas eorum, qui è corporibus discesserunt, viuere, & corpora ipsa tandem aliquando in vitam immortalem esse resur-

rectura, & lucem denuò aspectura. In Pentecostario is ritus Processionis sic explicatur. *Prodeamus cum lampadibus obuiam Christo, ex monumento prodeunti, tanquam sponso, & simul cum Ordinibus Angelorum, hac solennitate lætantibus, festum agamus.*

Tertia circumstantia est osculum. Mos hic viguit ab ipsis Ecclesiæ primordiis inter Christianos, vt, ad indicandum sincerum charitatis affectum, quo se omnes inuicem in Christo prosequuntur, osculis mutuis, seu aduenientes, seu orantes, seu communicantes, seu sacra mysteria celebrantes, alij alios consalutarent, dicendo, *Pax tibi*, seu, *Pax vobis*. De osculo inter sacra & preces Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi mystagogica 5. *Deinde* (postquam Sacerdos manus abluit, & antequam dicat, *Sursum corda*) *clamat Diaconus: Complectimini & osculamini inuicem: atque tunc mutua inter nos libamus oscula. Non hoc ita accipias, quasi osculum illud sit eiusce modi, quale in foro inter communes amicos esse consueuit. Neque enim tale est: sed animos mutuò conciliat, & omnem inter ipsos iniuriarum obliuionem spondet. Significat igitur osculum, animos velut commisceri & contemperari inter se, & omnem iniu-*

riarum recordationem ablegari. Propterea Christus dicebat (Matth. 5.) *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Igitur osculum hoc reconciliatio est, atque idcirco sanctum, vt alicubi* (2. Corinth. 13.) *beatus Paulus clamabat, dicens. Salutate inuicem in osculo sancto: & Petrus* (Epist. 1. c. 5.) *in osculo charitatis.* Sic S. Augustinus Serm. 83. de diuersis (qui est in die sancto Paschæ) alloquens pueros pridie baptizatos: *Ecce, vbi est peracta sanctificatio, dicimus Orationem Dominicam, quam accepistis & reddidistis. Post ipsam, dicitur, Pax vobiscum: & osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis; si, quod ostendunt labia, fiat in conscientia; id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum à corde eius non recedat.* Sanctus Iustinus Martyr, Apolog. 2. *Finitis orationibus, nos inuicem osculis salutamus.* Hinc eleganter Tertullianus, libro de Oratione, c. 14. *osculum pacis* vocauit *signaculum orationis.* Iuxta hunc morem, in Ordine Romano, c. *Qualiter agatur.* vbi agitur de dimittenda Synodo prouinciali, sic statuitur:

statuitur: *Quibus expletis, dum dictum fuerit ab Archidiacono, In nomine Domini nostri Iesu Christi eamus cum pace: omnes illicò, ab ipso primùm incipientes Episcopo, osculum sibi inuicem dabunt. Sicque, data sibi inuicem pace, conuentus Concilij absoluetur.* Idem habetur in Ordine celebrandi Concilij, qui præfixus est tomo primo Conciliorum. De osculo, quo aduenientes amici, fratres, & hospites excipiuntur, S. Hieronymus in vita Pauli eremitæ, c. 8. & Paphnutius in vita S. Onuphrij, c. 8. Sed admiratione dignum est exemplum charitatis Abbatis Hagioduli: qui cùm vehementer doleret vnum ex fratribus sui Monasterij insalutatum ad Dominum abiisse, mortuum compellauit, vt rediret in vitam, ad recipiendum osculum pacis. Rem sic narrat Ioannes Moschus in Prato spirituali, c.11. *Cùm is esset Antistes dux Monasterij beati Gerasimi, contigit fratrem quendam de illic residentibus mori. Quod cùm senex ignoraret, pulsarétque Præfectus canonis lignum, quòd fratres conuenientes mortuum efferrent: vt vidit senex cadauer in Ecclesiæ medio iacere, contristatus est valdè, quòd non illum salutâsset, priúsquam migraret è sæculo. Profectúsque secus lectulum vbi iacebat, ait defuncto: Surge frater,*

& da mihi osculum. Qui protinus surgens osculatus est senem. Tum dixit senex: Dormi iam, quousque veniat Christus filius Dei, & resuscitet te.

Fuit igitur, dum charitas feruebat, osculum inter Christianos commune symbolum & pignus mutuæ dilectionis & pacis: sed præcipuè in Festo Paschæ, quo erat communicandum corpori & sanguini Domini, qui est pax nostra: vt, odiis & simultatibus positis, animi inuicem reconciliarentur; &, vt loquitur Augustinus, corde ad cor accedente, omnes vnum fierent corpus, qui omnes de vno pane & de vno calice erant participaturi. Hoc discrimen est inter exempla superiùs proposita, quòd in Senonensi soli Christo in sanctissimo Sacramento osculum datur: in Græco & Andegauensi, fratres oscula vicissim inter se accipiunt reddúntque. Apud Græcos tamen est aliquid quod videri possint Senonenses in ritu suo æmulari voluisse. Nam singulis diebus hebdomadæ Paschalis, quam illi vocant τὴν διακαινήσιμον, id est, *hebdomadam renouationis*, in conuentu Ecclesiæ, Cellarites sanctissimum Christi corpus paulùm è patena sublatum populo ostentat, dicens, *Christus surrexit*: deinde post-

quam responsum est à Choro, *Verè surrexit*, producit cum Sacramento signum crucis, dicens, *Veneremur ipsius triduanam Resurrectionem*: Clerus verò ter canit, *Christus resurrexit*: & omnes osculantur Sacramentum, ter repetendo eumdem Versum, *Christus resurrexit*. Sed probabilius est, Senonenses in prostratione illa sua coram sanctissimo Sacramento, & adoratione osculi, exprimere voluisse id quod de mulieribus scriptum est à S. Matthæo c. 28. *Et exierunt citò de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius. Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum*: id est, pedibus Domini aduolutæ, eum deuenerata sunt. Et voluisse Mariam Magdalenam in illa adoratione Saluatoris pedes eius amplecti & deosculari, conijcere est ex capite 20. S. Ioannis, vbi cùm illa Dominum prope monumentum apparentem ex affatu agnouisset, & præ gaudio quasi in amplexum eius irrueret, impetum amoris muliercula repressit Dominus, dicens, *Noli me tangere*. Fuisse autem in more apud Iudæos, vt mulieres ad pedes eorum acciderēt, quos

venerari & adprecari vellent, ipsósque pedes apprehenderent; patet, tum ex c.4. lib.4. Regum, vbi vidua Sunamitis, salutans Elizæum, *apprehendit pedes eius*: tum etiam ex c. 7. Lucæ, vbi eadem Maria stans retrò secus pedes Domini, eos osculabatur. In Ecclesia Andegauensi seruatur hoc in ritu ordo præcepti charitatis, quæ Deum primò, vt præcipuum obiectum, respicit; deinde ad proximum extenditur, quem propter Deum debemus diligere. Itaque, sicut in Missæ sacrificio Sacerdos, priusquam populo religiosæ salutationis officium impertiat, Christum Dominum Altaris osculo venerari solet, eíque summi amoris sponsionem obsignare: ita hîc, priusquam pacis & reconciliationis osculum inter fratres diuidatur, ab osculo Altaris, id est, Christi, sumitur initium: vt intelligant omnes, mutui amoris legem sibi ab amore Dei esse accipiendam. Et additur osculis communicatio thuris sacerdotali benedictione sanctificati: vt indicetur, omnem dilectionis Christianæ fructum & suauitatem à Dei benedictione proficisci; & efficacissimam conciliandorum inter se animorum illecebram esse, vt quisque proximo suo gratum benignæ & officiosæ conuer-

fationis odorem affundat, eúmque salutaribus exemplis in spiritu ædificet.

De Processione matutina ante Missam, in die Paschæ.

CAPVT XV.

IN Officio diei Paschæ, præter annuntiationem Resurrectionis è monumento, de qua egimus capite superiori, duplex est alia processio: altera matutina, altera vespertina.

Matutina, iuxta Ordinem Romanum, celebratur post Tertiam, ante Missam, in memoriam profectionis sanctarum mulierum ad monumentum, & à monumento ad Apostolos congregatos in Ierusalem, vt eis, iuxta Angeli mandatum, denuntiarent Dominum resurrexisse, & in Galilæam præcessurum, vt illuc pergentes eius viuentis aspectu & alloquio fruerentur. Quare in ea processione cantatur Responsorium, *Cùm transisset Sabbatum*, quod rei gestæ historiam continet ex S. Marco. De hac processione sic Ordo Romanus. *Die sancto Paschæ, induti solen-*

nissimis vestimentis omnes Clerici, conuenientes ad stationem ad sanctam Mariam maiorem, primitùs cantent Tertiam. Qua finita, respersi aqua sancta, quæ pridie collecta est de Fonte, tam ipsi quàm & omnis populus, procedunt cum omni decòre, cum crucibus & thymiamaterijs, præcedentibus etiam sanctis Euangelijs, cantantes Antiphonas processionales, &c. De mysterio autem eiusdem processionis, Rupertus lib. 7. de diuin. Offic. c. 20. & 21. in hæc verba. *Cum crucibus & vexillis, quæ sunt insignia victoriæ Christi, omnes albati, & exultantes in laude Resurrectionis sanctæ, procedimus cum tanta populi expectatione sexus vtriusque, maiorum pariter & minorum, vt corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur, Cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini: nam & montes & colles exilient, expectantes vos cum gaudio. Vt autem processio ageretur, ex mystica Euangelij auctoritate tractum est, scilicet ex eo quod Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes, Ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: & ipse Dominus, occurrens illis exeuntibus à monumento, cùm tenuissent pedes eius, & adorassent eum, Ite, inquit, nuntiate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi*

me videbunt. Et c. 24. *Sicque fit, vt tota hæc processio nihil aliud quàm gratiarum actio sit: eo quòd resurgens Dominus, statim memor nostri, qui eramus absque Deo, discipulos suos in Galilæam ad hoc consilium euocauit, vt baptizarentur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Vnde locum quoque, quo suprema statione* (extra Ecclesiam) *processionem terminamus, nos Galilæam nominamus.*

Iuxta Ordinem Romanum statio est ad sanctam Mariam maiorem, & imitatione Ecclesiæ Romanæ in multis Ecclesiis processio hæc matutina vadit primò ad Altare seu Oratorium Sanctæ Mariæ: quòd ei credatur Christus ante omnes apparuisse, sicut scribit S. Ambrosius lib. 3. de Virginibus: *Vidit*, inquit, *Maria resurrectionem Domini, & prima vidit, & credidit*: quanquam nonnulli contendunt, non de Maria Deipara, sed de altera Maria, quæ cum Maria Magdalena iuit ad monumentum, hæc Ambrosij verba esse intelligenda. Sed Græci id disertè profitentur in Pentecostario hac die: καὶ πρῶτον μὲν ἡ ἀνάστασις τῇ τοῦ θεοῦ μητρὶ γνώριμος γίνεται, id est, *& primùm resurrectio Dei matri manifestatur.* Hoc mysterium egregiè obseruauit idem Rupertus

eiuſdem libri c. 25. *Quid*, inquit, *Euangelicæ fidei conuenientius Chriſtiana ſedulitas comminiſci potuit? quid pulchrius, quid venerabilius, quàm congratulari Matri Virgini ſuper reſurrectione Vnigeniti iam non morituri, in cuius paſſione gladius animam eius pertranſiuit? Perpendere geſtit Chriſtiana deuotio, quantus torrens gaudij repentè inundans, locúmque vulneris replens, animam eius ferro doloris confoſſam inebriauit, cùm rediuiuus filius illi, ante omnes fortaſſe mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam ſuam annuntiauit, & dulcia carnis ſuæ vulnera, quam illa veram de carne ſua carnem conceptam peperit, deoſculanda præbuit.* Et paulò inferiùs: *Igitur pulchrè & laudabiliter traditum eſt à noſtris maioribus, vt in hodierna, cunctiſque per annum Dominicalibus proceſſionibus, Beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatione viſitemus, eamdem ob cauſam, qua in hodiernæ Miſſæ Officio ſtatio ad Sanctam Mariam præſcribitur; vt eam principio lætitiæ noſtræ proponamus.* Quibus ſimilia ſcribit Durandus lib. 4. Rational. c.6. Hæc cauſa eſt cur tam frequenter in hoc Feſto, & toto tempore Paſchali, cantetur Antiphona, *Regina cæli.*

In reditu proceſſionis ſtatio fit ante

Crucifixum, cantando Responsorium, *Sedit Angelus*, iuxta eumdem Ordinem Romanum, & Durandum. Cuius rei rationem ita explicat idem Rupertus eodem c. 24. *Huius diei statio, qua processio terminanda est, in medio templi splendidè ordinata, rem ipsam, de qua dictum est, pulchrè commendat, dum sacer Ecclesiæ Chorus totus festiuus, sexus vtriusque populo circumstante, totis viribus in vocem exultationis & solutis feliciter erumpit, cantando Antiphonam, Sedit Angelus ad sepulcrum Domini. Hæc enim Antiphona rem ipsam patenter exprimit, quam perdocere omnes gentes iussi sunt Apostoli, scilicet quòd Deus homo factus mortem nostram moriendo deuicit, & vitam nobis resurgendo reparauit:* Et statim. *Hæc statio nobis illud festiuo concentu commemorat, quòd in Galilæa iussi à Creatore suo cœli enarrauerunt gloriam Dei, gloriam Resurrectionis Christi, sicut legimus, quia virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.* Apostolos autem prædicantes mundo gloriam resurrectionis in hac statione repræsentant in Ecclesia Andegauensi seni Sacerdotes, qui progressi ante Crucifixum cantant versum, *Crucifixum in carne laudate*, &c. *Quod*

ideo (ait eodem loco Rupertus) *totis viribus est concinendum, & toto corde, totòque ore, in auditu populorum circumstantium efferendum; quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Huic processioni præmittitur lustralis aspersio, in memoriam Baptismi, quo primùm expiari oportet eos qui accedunt ad Deum, *aspersos corda à conscientia mala, & ablutos corpus aqua munda*, vt loquitur Paulus Hebr. 10. Vnde in ea adhibetur aqua, non vulgari benedictione sanctificata, sed hausta ex Fonte baptismali; & canitur Antiphona, *Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro*, ex Ezechiel. c. 47. significans Baptismi Sacramentum ex latere Christi ad salutem hominum emanâsse.

Processiones quæ fiunt in Ferijs Paschalibus, pertinent ad idem mysterium Resurrectionis Domini, & profectionis in Galilæam.

De Processione ad Fontes, in Vesperis Paschæ.

CAPVT XVI.

EX antiquo Ecclesiæ Romanæ vsu habemus, vt hac die, & consequentibus diebus vsque ad Sabbatum, Vesperarum Officium in tres partes diuidamus, &, tribus duntaxat Psalmis in Choro decantatis, cum Graduali, Versu, *Alleluia*, & melodiâ seu Prosa, completa Oratione post, *Magnificat*, procedamus ad Fontes, reliquos Psalmos cantaturi. Ita enim habent, Ordo Romanus in Officio huius diei, Alcuinus lib. de diuin. Offic. Amalarius lib. de ordine Antiphonarij c. 52. Rupertus lib. 8. c. 2. Honorius in Gemma animæ, lib. 3. c. 129. & Durandus in Rationali, lib. 6. c. 89. Et hæc est processio vespertina Paschæ, quam idem Rupertus, eodem libro, c. 3. dicit esse *Pontificalem, & ad Pastores plebium pertinentem*, qui scilicet habent baptismales Ecclesias. Cuius processionis hæc ratio est, ex eodem Ruperto: quòd, cùm in vespera

Sabbati Paschalis (Officium enim eius ad noctem sequentem pertinet, vt suprà notatum est, ideóque vespertinum dicitur) Baptisma solenni ritu celebratum fuerit, eadem hora per totam hebdomadam, qua solennitas Paschalis agitur, Ecclesia festiuam regenerationis iucunditatem eodem ordine progressionis continuandam censuit. Festiua autem hæc celebritas composita est ad imitationem triumphi Israëlitarum post transitum maris rubri. Quemadmodum enim, Exodi c. 15. Mose & Maria eius sorore præeuntibus, Israëlitæ vtriusque sexus diuisis choris, in litore maris carmen illud triumphale, *Cantemus Domino*, liberatori suo, in gratiarum actionem, tripudiantes & tympana pulsantes, cecinerunt: ita hîc Ecclesiastici chori, cum agmine puerorum pridie baptizatorum, seu Catechumenorum albis vestibus indutorum, & cereos ardentes gestantium, ad Fontem aquæ baptismalis procedunt, laudantes Deum de eductione sua ex abyssis peccati & mortis, & alternis modulationibus concinentes Psalmum, *Laudate pueri Dominum*, & illum alium, *In exitu Israël de Ægypto*, in quo admirabilis ille transitus maris describitur: quem

etiam Amalarius loco citato tradit in Romana Ecclesia sæpius repeti, propter multiplicia Altaria illius loci ad quæ illa die fit statio. Atque, vt Israëlitæ Deum in columna nubis venerabantur; ita hi Christum liberatorem suum, & spiritualis resurrectionis auctorem, in Cerei columna repræsentatum, adorant, & hymnis suis celebrant. Ea de causa Cereus Paschalis quotidie in processione hac præfertur, quasi dux itineris & sanctæ peregrinationis ad terram promissionis, id est, beatitudinem, vt notauit Alcuinus libro de diuin. Offic. c. de Sabbato in albis: *Octo dies neophytorum* (inquit) *cursum præsentis vitæ monstrant. Sicut enim Hebraicus ille populus, transito mari rubro, columna ignis sibi præcedente noctu, per omne iter in terram repromissionis triumphans de hostibus introijt: ita nostri baptizati, extinctis peccatis præteritis, ducuntur quotidie ad Ecclesiam, columna Cerei illuminata præcedente eos. Vnde intelligitur, ad nullos alios vsus in quibuslibet locis eam debere accendi, nisi in recordatione luminis Spiritus Sancti, dum itur ad Ecclesiam.* Et similiter Amalarius lib. 1. de Ecclesiast. offic. c. 33. *Octo dies neophytorum cursum præsentis vitæ monstrant. Sicut enim iter filiorum Israël, post-*

quàm transierunt mare rubrum, vsque ad terram repromissionis, significat omnem cursum præsentis vitæ: ita & conuersatio neophytorum omnem cursum præsentis vitæ, in quo nos oportet secundum Resurrectionem Christi viuere: de quo cursu dicit Augustinus in libro contra Faustum duodecimo: Rubet in mari rubro Baptismus, vtique Christi sanguine consecratus; hostes sequentes à tergo moriuntur, peccata præterita; ducitur populus per desertum: baptizati omnes nondum perfruuntur promissa patria, sed quod non vident sperando, & per patientiam expectando; tamquam in deserto sunt: & illicò laboriosæ & periculosæ tentationes, ne reuertantur corde in Ægyptum: nec ibi tamen Christus deserit, nam & illa columna non recedit. Secundum hæc verba baptizati nostri ducuntur quotidie ad Ecclesiam. Columna Cerei illuminata præcedens eos, illuminata est iam: quia in corpus Christi traiecti sunt baptizati, Spiritus Christi illuminat membra Christi. Et quidem coniicimus ex S. Ambrosio morem olim Ecclesiæ fuisse, vt parentes neophytos filios suos in hac processione prosequerentur: quo fiebat vt longus esset ordo pompæ procedentis. Sic enim ille libro de mysterio Paschæ, c. 5. *Hinc casti*

patres, pudicæ matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram: hinc sub fidei arbore, ub vtero fontis innocui, cereorum splendet ornatus. De festiuis autem cantibus ad Fontem, ita Rupertus eodem libro, c. 2. *Dicta Oratione, proceditur ad Fontes, cum Psalmo, Laudate pueri Dominum:* & statim: *Admonitio namque diuinæ laudis est ad pueros, id est, nouos Ecclesiæ filios, qui per baptismum pueri, id est, puri facti sunt à vitijs:* & paucis interiectis: *Vnde nunc apud Fontes Ecclesia mater iubilans exultat, in laudem eius gratiæ, per quam meruit esse fons hortorum, puteus aquarum viuentium.* Quemadmodum verò Ecclesia quotidie per Octauam Paschæ pro baptizatis orat in processione ad Fontes; ita quotidie pro ijs commemorationem facit in Canone Missæ ad, *Hanc igitur*: imò in Ordine Ambrosiano quotidie habetur propria Missa pro baptizatis per totam hebdomadam.

Quòd autem in hac processione Diaconus & Subdiaconus post Cereum Paschalem incedunt, gestantes manibus ampullas Chrismatis & Olei sancti, id pertinet ad renouandam fidelibus memoriam causæ sanctificationis, quæ influxit in aquam ex infusione gratiæ

Christi per Spiritum Sanctum, in admixtione Chrismatis & Olei Catechumenorum: vela autem candida, quæ à capite gestantium in ampullas porriguntur, sunt sindones illæ de albo serico; quibus Ordo Romanus præscribit obtegi & inuolui easdem ampullas, quando offeruntur in die Cœnæ Domini, & earum partem reijci in humerum sinistrum, vt inde pertingant ad dextrum humerum, & circumuolutæ ac dependentes possint retineri. Spectat etiam id ad mysterium Resurrectionis, & significat deuotionem piarum mulierum; quæ cum aromatibus ad monumentum Domini venerunt, vt eius corpus more gentis vngerent.

In reditu huius processionis, iuxta Ordinem Romanum, statio fit ante Crucifixum, cantando Responsorium, *Christus resurgens ex mortuis*: & ita Officij solennitas terminatur publica professione fidei de veritate Resurrectionis Christi, insultando Iudæorum incredulitati; & eos inuitando ad eundem, vt verè viuentem, adorandum cum Ecclesia; quod officium, vt in matutina statione, apud nos præstant selecti è Choro seni Sacerdotes, progressi in primam aciem. Et

hæc

hæc est tertia pars Vesperarum Paschalium, iuxta diuisionem Radulphi Tungrensis in libro de Canonum obseruantia, propos. 16. qui dicit B. Gregorium ita ordinâsse Vesperas huius hebdomadę. Certè in eius Sacramentario hac die & reliquis per Octauam, præter feriam sextam & Sabbatum, ponuntur in Officio vespertino tres Orationes: prima ad Vesperas, secunda ad Fontes, tertia ad sanctum Andream (vbi scilicet fit vltima statio) in feria autem sexta & Sabbato sunt tantùm duæ, altera ad Vesperos, altera ad Fontes.

De Processione ante Officium, in die Paschæ, & alijs solennioribus Festis.

CAPVT XVII.

IN Ordine Romano, summo Pontifice rem diuinam faciente in die Paschæ, hoc ritu proceditur ad Officium celebrandum. Primo manè omnis Clerus & populus conuenit in Ecclesiam Patriarchalem S. Ioannis Lateranensis, exceptus

officialibus ministris, qui in obsequio Pontificis comitantur pro Pontificali dignitate, & illic expectánt Pontificem. Eo autem accedente, Acolythi & Defensores regionis illius cuius dies fuerit ad officium in obsequio, ex Ecclesia exeunt; & progressi ad locum statutum, cum Presbytero & Mansionario tituli vbi statio fuerit, thymiamateria deferentibus; ibi opperiuntur, & aduenientem excipiunt, inclinato capite thus in obsequium adolentes. Tum verò, petita & accepta benedictione, omnibus in vnum coeuntibus, diuisis hinc inde partibus, suo quisque ordine, per turmas præcedunt Pontificem ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ maioris, in qua statio est, & ibi Missa celebratur. Similiter fit in aliis diebus solennibus, mutando Ecclesias pro diuersitate stationum: & huius rei exemplum habes apud Anastasium Bibliothecarium in Vita Leonis tertij, vbi *Collectam* vocat congregationem Cleri ac populi in Ecclesiam è qua processura est supplicatio: vnde Orationes dictæ sunt *Collectæ*, quæ super collectum populum dicuntur in publico Ecclesiæ conuentu. Qua de re sic Micrologus libro de Ecclesiast. obseruat. c.3. *Illæ tamen Orationes specialiùs Colle-*

cta vocari videntur, quæ apud Romanos super Collectam populi fiunt, dum colligitur, vt procedat de vna Ecclesia in aliam, ad stationem faciendam: vt in capite Ieiunij illa Oratio, Concede quæsumus, apud Sanctam Anastasiam supra Collectam populi dicitur, qui stationem apud Sanctam Sabinam celebraturus est. Idem scribunt, Radulphus Tungrensis libro de Canonum obseruantia, propos. 23. & Durandus Rational. libro 4. c. 15.

Ex hoc fonte originem sumpsit antiqua institutio Ecclesiæ Andegauensis, in qua eodem die Paschæ, Episcopo celebrante Officium, signo ad Tertiam dato, vniuersus eiusdem Clerus, cum cappis sericis & omni alio splendidiore apparatu, solenni ordine procedit ad Capellam curatam S. Mauritij, præeuntibus Presbyteris Cardinalibus tredecim, id est, Rectoribus Ecclesiarum parochialium vrbanarum & suburbanarum cis Medunam, & septem Diaconis, totidémque Subdiaconis, ac septem cereis prælucentibus; & in aditu dictæ Capellæ expectat, donec se Episcopus vestibus Pontificalibus induerit: Quo facto, eodem ordine rediens deducit Episcopum in Chorum ad celebrandum Officium, duobus pueris

symphoniacis, alba & tunica indutis, eum antegredientibus cum cereis accensis, & cantantibus Hymnum Paschalem; Clero autem alternis respondente Versum intercalarem, *Salue festa dies*: adeout canentibus pueris subsistat processio, respondente autem Choro progrediatur. Qui ritus processionis similiter obseruatur in Natiuitate Domini, & Festo Sancti Mauritij.

Manè autem ad Matutinum, & post meridiem ad Vesperas eiusdem Festi Paschæ, insonante classico, processio fit in palatium Episcopale, vbi expectat Episcopus in loco qui aula Cleri dicitur, ornatu pontificali indutus, cum mitra & baculo pastorali, consistentibus ante eum duobus pueris symphoniacis, solenni cultu ornatis, cum candelabris argenteis & cereis ardentibus. In ingressu salute ab omnibus data, & facta reuerentia, deducitur Episcopus in Chorum ad celebrandum diuinum Officium, eodem ordine quo suprà: nisi quòd canentibus pueris fit progressio, respondente autem Choro statio. Sed in vespertina processione, considente Clero in aula Episcopali, offertur singulis potus de triplici vino, albo, heluo, & rubro, quasi libamen charitatis

& vnanimitatis, & lætitiæ Paschalis symbolum. Quæ bibendi consuetudo, neque temere introducta, neque ex licentia nata est, sed ex antiquiore disciplina sanctæ Romanæ Ecclesiæ simul cum aliis festiuæ solennitatis ritibus deriuata. Sic enim scribit Ordo Romanus in descriptione Vespertini Officij Festi Paschæ. *Deinde* (scilicet peracta Statione ante Crucifixum cum Responsorio, *Christus resurgens*) *descendunt primates Ecclesiæ ad Accubita, inuitante Notario Vicedomini: & bibunt ter, de Græco primò, de Pactisi secundò, de Procouia tertiò. Postquàm biberint omnes, Presbyteri & Acolythi per singulos titulos, redeunt ad faciendos Vesperos*, secundos nempe: quia Romani eo die antiquitùs duplices Vesperas celebrabant; alteras eo more quo nostras facimus in Choro & ad Fontes; alteras breuiores, vt habetur in eodem Ordine Romano. Neque verò hic combibendi seu conuiuandi ritus caret mysterio. Habet enim rationem antiquæ Agapes, quæ fiebat post communionem sacram, & significat conuictum Christi cum discipulis post resurrectionem, de quo in hunc modum scribit Venerabilis Beda in Homiliis æstiualibus de tempore, Homilia in Euan-

gelium, *Cùm venerit Paracletus. Quid, enim*, inquit, *fratres mei, quid sibi vult horum coniunctio verborum, quæ dicitur, Apparens eis, & loquens de regno Dei, & conuescens; nisi quia patenter ostenditur, quòd ob hoc maximè conuictui sociabatur eorum, cùm de regno Dei loqueretur, vt terrenas inter eos epulas sumens, quibus cœleste corpus monstrabat, arctiùs eos vinculis suæ charitatis obligaret; atque illius temporis memoria roboraret, de quo eis ante passionem suam promittendo prædixerat, Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Meritò ergo sacrosanctis diebus his nos quoque maioribus epulis atque hymnis cœlestibus vacamus, ob reuerentiam nimirum Dominicæ Resurrectionis, ob memoriam Dominici conuictus cum discipulis, simul ob spem futuræ nostræ quietis ac vitæ immortalis.* Quòd verò hîc dicit Beda, *maioribus epulis*, intelligendum est, tum respectu Ieiunij Quadragesimalis, quo soluti Christiani hilariùs se excipiunt, ad significandam lætitiam communem de Resurrectione Christi; vnde more antiquo Ecclesiæ ieiunium non indicitur toto tempore Paschali: tum etiam ratione habita priscæ Agapes, cui hodier-

num Paschale conuiuium successit, in qua mensæ splendidiùs instruebantur, & festo cultu, vt pauperes quibus præcipuè alendis & subleuandis eæ apparabantur, honoratiùs & liberaliùs exciperentur. Sic Agapes Christianæ sumptus interpretatur Tertullianus in Apologetico, c. 39. *Cœna*, inquit, *nostra de nomine rationem suam ostendit. Vocatur* ἀγάπη, *id quod dilectio penes Græcos est. Quantiscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum.*

Cæterùm *Vicedominus* in superiore textu Ordinis Romani intelligendus est Maior domus, nempe Sacerdos præfectus administrationi domus pontificalis Patriarchij Lateranensis, in cuius Ecclesia die festo Paschæ celebrari solet Vespertinum Officium: vnde & *Vicedominium*, ea pars ædium Pontificiarum in qua habitabat Vicedominus, vt docet Onuphrius Panuinius in libello de interpretatione vocum Ecclesiasticarum.

Accubitorum autem nomine intelligitur cœnatio, seu locus in quo fieri solent conuiuia: quale illud fuit Accubitum, quod Anastasius Bibliothecarius in Leone quarto scribit à Leone tertio ædificatum, ab ipso Leone quarto instaura-

ratum fuisse, in quo Pontifices diebus solennibus cum Clero suo epulabantur: quale illud etiam celeberrimum in aula Constantinopolitana, quod vocabatur *Nouemdecim accubita*, vt legere est apud Luitprandum lib. 6. Historiæ, c. 3. & Codinum libro de Originibus Constantinopolitanis, vel tribunal decem & nouem accubituum, vt apud Paulum Diaconum Historiæ Miscellæ libro 21: *quoniam quidem* (ait Luitprandus) *nouemdecim mensæ, in ea quæ secundum carnem est Domini nostri Iesu Christi Natiuitate, apponuntur, in quibus Imperator pariter & conuiuæ, non sedendo, vt cæteris diebus, sed recumbendo epulantur: quibus in diebus, non argenteis, sed tantùm aureis vasis ministratur.* Causa appellationis istius deducta est ex more veterum, qui, non sedentes, vt nos, sed in lectis decumbentes, conuiuabantur. Cui modo discumbendi vsui erant lecti, vel diuersi & separati, vt in tricliniis, quæ à ternis lectis dicta sunt; vel perpetui & ampliores, in quibus plures simul cubabant: & hoc posterius genus *Accubita* nominauerant. Quæ appellatio etiam ad Græcos translata est, vt constat ex aula Nouemdecim accubitorum, suprà, & ex canonibus 74. Concilij Trullani, & 28.

Laodiceni, qui prohibent *fieri in Ecclesijs Agapas, vel ad edendum accubita sterni*; ac similiter ex Commentariis Balsamonis & Zonaræ in eosdem canones; vbi Zonaras, & Ioannes Citrius in Responsis ad Constantinum Cabasilam, libro 5. Iuris Græco Romani, scribunt, *Accubita* dici omne genus strati mollis, quod à terra tollitur. A lectis igitur conuiuialibus, locus ipse, in quo conuiuia Pontificalia celebrantur, apud Anastasium *Accubita* dicitur.

De Processionibus Dominicalibus, & ijs quæ fiunt in Festis.

CAPVT XVIII.

SAnctus Ambrosius Serm. 60. de tempore Paschali loquens, *Itaut* (inquit) *hoc omni tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succedamus: sed, sicut Dominica solemus facere, erecti & feriati Resurrectionem Domini celebramus. Dominica enim nobis ideo venerabilis est atque solennis, quia in ea Saluator, velut sol oriens,*

discussis infernorum tenebris, luce Resurrectionis emicuit: ac propterea ipsa dies ab hominibus sæculi dies Solis vocatur, quòd ortus eam sol iustitiæ Christus illuminet. Erecti, dicit; quia die Dominica in Ecclesia genua flectere ad preces publicas non licet, sed stando oportet fidem Resurrectionis profiteri. Qui ritus (vt est apud S. Iustinum Martyrem in Resp. ad quæst. 115. Orthodox.) significationem habet resurrectionis nostræ, qua, virtute gratiæ Christi, & à peccatis, & à morte, quæ in ipsis interfecta est, liberati sumus. Vnde noctis Paschalis solemnitas à Gregorio Nazianzeno σεβάσμιος στάσις, *veneranda statio* appellatur, Oratione 19.

Vt igitur dies Dominica à Paschali solennitate propagata est, & instituta ad renouandam per singulas hebdomadas memoriam Resurrectionis Domini: ita processio, quæ fit in Dominica ante celebrationem Missæ, pertinet ad idem mysterium quod in processione matutina Paschæ diximus celebrari; vt scilicet Iesum quæramus cum mulieribus, eum cum Apostolis sequamur præcedentem in Galilæam, id est, in mutationem vitæ; atque vt eum cognitum adoremus & reuereamur, velut auctorem salutis nostræ. Ita

enim Rupertus lib. 5. de diuin. offic. c. 8. *Singulis Dominicis à prima Sabbati, qua Dominus resurrexit, dedicatis, hoc nobis processionis ordine significamus, quòd in Galilæam, id est, in transmigrationem, ad videndum Dominum cum Apostolis eius exire debeamus: scilicet, vt non simus vetusti homines, quod facimus, sed in nouitate vitæ ambulemus.* Et ad huius mysterij rationem pertinet consuetudo quæ in Ecclesiis quibusdam inueterauit, vt Sacerdos celebrans, qui personam Domini in Officio gerit, reliquum Clerum in processione antecedat; quasi Christus in Galilæam Apostolos præcurrens, iuxta id quod ipse Apostolis ante mortem promiserat, Matth. 26. & Marci 14. & post mortem mulieribus denuntiauerat, Matth. 28. & Angelus ijsdem prædixerat Matth. 28. & Marci 16. Hunc enim ritum ita interpretantur idem Rupertus lib. 7. c. 24. & Durandus Rational lib. 6. c. 88. Atque hanc Resurrectionis commemorationem ita ad Dominicarum Officium pertinere scribit idem Rupertus lib 5. c. 8. vt, quia processio Palmarum spectat ad recolendam Redemptoris nostri passionem, ne singulis mysteriis sua veneratio non reddatur, dicat quasdam Ecclesias in more ha-

bere, vt in Dominica Palmarum duplicem processionem obeant; alteram ante Tertiam, in memoriam Resurrectionis; alteram post Tertiam cum palmis, ad recolendum Dominicæ Passionis Sacramentum. Atque hæc causa est, cur idem in processione Dominicali ritus seruetur, qui in Paschali, vt obseruauit idem Rupertus lib.7. c.19. Nam & inchoatur ab aspersione aquæ benedictæ, & procedit ordine simili, & terminatur statione ante Crucifixum.

Quia verò Pascha est dies illa quam fecit Dominus, & (vt scribit S. Hieronymus Marci 16.) *primatum in diebus tenet*, est dies dierum, & festiuitas festiuitatum; ideo ab eius ordine & solennitate, non tantùm Dominicæ, sed etiam cætera Festa, suum ordinem, suum cultum, suos ritus ac cæremonias, per quamdam imitationem mutuantur. Vnde, ad maiorem celebritatem, in iis quæ sunt solennia fit lustralis aspersio aquæ benedictæ, fit processio, & statio, & alia eiusmodi, sicut in Pascha & Dominica: de quo ritu habetur in Concilio Nannetensi, in Ordine Romano c. *Qualiter agatur*, &c. & Capitularium lib.5.c.120.

De Stationibus.

CAPVT XIX.

STationis nomen varium habet vsum in rebus Ecclesiasticis. Apud Tertullianum & primæ ætatis scriptores, accipitur pro conuentu Christianorum ad templa, seu ad cœmeteria & sepulchra Martyrum, vbi per diem stabant in oratione & ieiunio perseuerantes, donec sumpta Eucharistia dimitterentur. Nam, quod Cyprianus epistola 41. *Stationem* vocat, idem ipsum epistola sequenti appellat *religiosum fratrum conuentum, considentibus Dei Sacerdotibus, & altari posito.* Qua in re standi verbum vsurpatum est, non quòd perpetuò in pedes erecti orarent, quod Græci dicunt ὀρθοστάδην, & seruatur in Festo B. Mariæ quod vocant Ακάθιστον, quia in eo sedere non licet, (tum enim de geniculis etiam adorare mos erat) sed pro eo quod est ad tempus in loco aliquo assiduè manere: qua ratione apud Græcos Vigilia Festi appellatur παραμονή, quasi *constans permansio ad ora-*

tionem. Huius autem generis Stationibus dicatæ erant duæ feriæ, quarta & sexta, vt testatur Tertullianus lib. de ieiuniis contra Psychicos, c. 14: vnde manarunt statæ illæ processiones, quæ per Quadragesimam singulis feriis quartis & sextis ab Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis fieri consueuerunt.

Ex eo ritu postea in vsum introductum est, vt omnes publici conuentus ad orationem, qui statis diebus, seu ferialibus & profestis, seu festiuis ac solennibus, ex ordine Pontificum fierent, Stationes nominarentur : quæ iam communis appellatio est in Ecclesia Romana. Vnde ab Innocentio tertio lib. 2. de Officio Missæ, c. 2. *stationalis solennitas* dicitur, dies cui solennis Statio assignata est: quo modò & *stationales Ecclesiæ* vulgò, in quibus habentur eiusmodi Stationes ; & Diaconi, Subdiaconi , & Acolythi *stationarij* , in Ordine Romano, qui in sua quique regione Stationibus inseruiunt: & in libro Pontificali in vita Hilari Papæ, *scyphus stationarius*, calix quidam aureus ansatus, ponderis octo librarum, qui ab eodem Hilaro datus est in vsum Stationũ: ac similiter in vita Hormisdæ scyphi sex stationales argentei. Et de hoc genere Stationum

intelligendum est quod diximus c. 1. processionem ad Stationem pertinere.

Deriuatum quoque est id nomen ad significanda ea loca ad quæ pergunt processiones, & in quibus consistunt orandi causâ (cuiusmodi est statio crucis in die Palmarum, & ea quam suprà diximus in die Paschæ appellari Galilæam) ac simili modo ad significandam orationem & hymnodiam quæ in iis locis fit. Quæ denominatio etiam manauit ad pausationes illas seu mansiones quæ fieri solent in cursu processionum, quando ad aliquas Ecclesias, ædiculas, altaria, & loca sancta, ex itinere subsistitur; sicuti in processione sanctissimi Sacramenti ad tabernacula & repausatoria passim per vicos & plateas constituta, & in Rogationibus, quibus ad diuersas Ecclesias fit supplicatio.

Postremò eo nomine vtimur ad significandum eum ritum, quo ad imaginem Crucifixi in medio Ecclesiæ positam procedimus, & in conspectu eius stantes, ipso standi actu profitemur, Redemptorem nostrum, qui in cruce mortuus fuerat, propria virtute reuixisse, & nos sperare, per eius passionis merita, tandem aliquando esse in vitam & statum immortalitatis resurrecturos. Atque hæc Statio propriè

pertinet ad solennitatem Paschæ, & ad OfficiumDominicarum,in quibusResurrectionis memoria celebratur : vnde per Quadragesimam omittitur,quo tempore repræsentatur status hominis sedentis in tenebris & vmbra mortis. Nam quę fit Dominica 1. Quadragesimæ, instituta est tantùm quasi via procedendi ad velationem Crucifixi.

Per imitationem tamen idem ritus ad Festa quędam,&insignes aliquo mysterio dies,deriuatus est;vt in matutinis processionibus Festorum solennium;inVesperis Inuentionis & Exaltationis sanctę Crucis,& octo dierum ante NatalemDomini; in quibusAntiphonæ maiores,*O O*.solenniter cantantur ante Crucifixum, repræsentando Patrum veteris Testamenti & Prophetarum desideria,qui expectantes beatam spem & aduentum Domini, & quasi per fidem intendentes oculos in auctorem salutis & consummatorem Christum,eum assiduis vocibus inclamant, & compellant vt veniat, & iam nolit tardare.Recte enim obseruauit Micrologus, c. 32. explicãs rationem Historiæ,*Clama*,& Antiphonarum singularium, quæ vsurpantur diebus proximis ante Natiuitatem, pro mysterij instantis grauitate factum

ctum esse, *vt proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini, sicut & ante Pascha, tanto plus in officijs habeat, quanto vicinior Dominicæ solennitati existit.* In Officio quidem Romano septem tantùm Antiphonæ ad hoc institutæ sunt: sed testis est Amalarius, in libro de ordine Antiphonarij, c. 13. antiquam esse Ecclesiæ Gallicanæ consuetudinem, vt octaua ad Beatam Virginem pertinens adiungatur; in qua repræsentantur filiæ Ierusalem stupentes miraculum, quòd in ea per Incarnationem filij Dei complendum erat, & causam tanti mysterij quærentes. Ratio eius rei est: quia, vt sancta Virgo ex diuina electione præcipuum fuit organum Incarnationis Christi, & cum eo perfectissimè in eius mysterio coniuncta: ita visum est Ecclesiæ, ad perfectam eiusdem mysterij repræsentationem conueniens esse, vt, quoties filij Incarnatio recolitur, matris quoque, per quam incarnatus est, commemoratio adijciatur. Vnde de eadem fit Statio diebus Sabbati & Dominicis per Aduentum, & toto tempore post Festum Natiuitatis: de eadem vtroque tempore fit commemoratio in Missis quotidianis; & per singulas hebdomadas toto tempore Aduentus in tribus

feriis de eadem dicitur Missa Chori, si non sit Officium nouem lectionum. Romani verò etiam in Officio Octauæ Natiuitatis Domini Orationem & Antiphonas Laudum sumunt de Beata Virgine. Simili ratione in Missis votiuis de Beata Maria, dicitur secunda Oratio de sancto Spiritu; quia illa operatione eiusdem filium Dei concepit.

Sunt autem huius postremi generis Stationum aliæ matutinæ, aliæ vespertinæ. Matutinæ, quæ fiunt in processione ante Missam: vespertinæ, quæ in fine Vesperarum. Illæ, quia ad processionem pertinent, fiunt prælata cruce, & aliis supplicationis insignibus: hæ nullum alium apparatum habent; quàm legitimum Chori habitum, & ordinem, cum propriis Suffragiis & Orationibus: nisi quòd in Ecclesia Cathedrali diebus Dominicis & solennibus de more fit incensatio.

De *Litania Maiore.*

CAPVT XX.

QVamuis Litaniæ nomen omnibus processionibus commune sit, quia

in iis Deo supplicatur; singulari tamen ratione tribui solet iis quæ fiunt in Festo Sancti Marci, & triduo ante Ascensionem; quarum prior *Litania maior*, posterior *Litania minor* appellatur.

Et illa quidem, quamquam institutione posterior, maioris appellationem præ alia sortita est, tum à dignitate auctoris, qui fuit summus Pontifex, cùm is, qui Litaniam minorem instituit, Episcopus tantùm fuerit: tum à dignitate loci, in quo fuit instituta, nempe Ecclesiæ Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Ita sentiunt, Honorius in Gemma animæ, lib. 3. c. 138. Iacobus de Vitriaco in Sermonibus de vtraque Litania, Durandus Rational. lib. 6. c. 102. & Ioannes Belethus in Explicatione diuin. offic. c. 122. Eamdem Romana consuetudine vocari *Litaniam maiorem non in ieiunio*, referunt Ordo Romanus, Alcuinus, & Amalarius. Cuius rei ea videtur causa esse; quòd, licèt eo die à carnibus abstineatur in signum pœnitentiæ, ieiunandi tamen præceptum non sit impositum, propter mysterium Resurrectionis quod eo tempore colitur. Atque id similiter de Rogationibus accipiendum est.

Institutorem eius fuisse Sanctum Gre-

gorium Magnum, tradunt Ioannes Diaconus in eius vita, lib. 1. c. 41. idem Ordo Romanus, Valafridus c. 28. Micrologus c. 57. Rupertus lib. 9. c. 5. Honorius, Durandus, & Belethus, locis superiùs citatis, Paulus Diaconus lib. 3. de gestis Longobard. c. 23. 24. & 25. & lib. 18. Additionis ad Eutropium, Beda & Ado in suis Martyrologijs. Cuius rei causam hanc afferunt: quòd, cùm, aquis omni ex parte Italiam inundantibus, serpentum vis ingens cum dracone portentosæ magnitudinis per Tiberim affluxisset, & eluuione fluminis atque æstus marini iactatione in terram eiecta, vrbem Romam, atque adeo omnem circà regionem, tetro halitu ac fœtore computrescentium corporum infecisset; exorta peste, quæ inguinaria dicta est, multísque iam ciuibus eo morbo extinctis, atque ipso in primis Pontifice Pelagio, tantæ cladi expiandæ Sanctus Gregorius, eius loco Pontifex designatus, supplicationes publicas in triduum per septem Ecclesias indixit, vniuerso Clero ac populo Romano in septem classes iuxta numerum Ecclesiarum disperito: quam ipse Litaniam septiformem appellauit in Sermone ea de re habito, qui subiectus est Epistolæ 1. libri 11. Epistola-

rum eiusdem, & refertur à Ioanne Diacono loco citato, & à Gregorio Turonensi initio libri 10. Historiæ Francorum, quibus in locis totius rei ordo plenè describitur. *Septiformis autem Litania* (ait Paulus Diaconus lib. 3. de gest. Longobard. c. 25.) *ideo dicta est, quòd totius vrbis populus à B. Gregorio in septem partes, Deum deprecaturus, diuisus est.* Quarum in supplicationum vltima testatur ex antiquis Romanæ Ecclesiæ Ritualibus Baronius tomo 8. Annal. anno 590. delatam fuisse imaginem beatissimæ Virginis, quà procedente aëris labes & contagio dissipabatur: vnde, cùm ad molem Adriani ventum esset, visus est ex summa arce Angelus districtum ensem vagina recondens, in signum placatæ cælestis iræ. Quam sententiam sequuti sunt, Iacobus de Vitriaco Sermone in maiore Litania, & Baptista Mantuanus lib. 4. Fastorum, processionem hanc sic describens:

Hac maior quoque luce meat Litanèa per vrbes,
Ac per rura, procul clamore per aëra misso,
It populus supplex longis per compita pompis,
Mane recens viridi dum ros in gramine lucet.

Prætulit hunc olim morem, dum pestifer annus
Mauritio Romam premeret sub Cæsare, maior
Gregorius, quando passis apparuit alis
Angelus augustæ super alta cacumina molis.

Sigonius tamen lib 1. de regno Italiæ scribit, id contigisse in die Paschæ anno sequenti, ac tum circa imaginem auditum esse Angelorum chorum. Deiparæ accinentem Antiphonam illam celebrem, *Regina cæli*; cui Gregorius diuino spiritu subiunxit extremum Versum, *Ora pro nobis Deum, Alleluia.*

Sed hanc eamdem processionem succedentibus deinceps annis in gratiarum actionem, & imminentium in dies calamitatum depulsionem, renouâsse Gregorium, & anniuersaria celebritate in posterum stato ritu frequentari iussisse, argumento est charta seu schedula indictionis posita in fronte libri 2. Epistolarum eiusdem, his verbis: *Solennitas annuæ deuotionis, filij dilectissimi, admonet, vt Litaniam, quæ maior ab omnibus appellatur, solicitis ac deuotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare: per quam à nostris excessibus, eius misericordiæ supplicantes, purga-*

ri aliquatenus mereamur: & statim: *Ad beatum Petrum Apostolorum principem Domino supplicantes, cum Hymnis & Canticis spiritualibus properemus; vt ibidem sacra mysteria celebrantes, tam de antiquioribus, quàm de præsentibus beneficiis, pietati eius, in quantum possumus, referre gratias mereamur.* Patet enim ex verbis ipsis Gregorij, iam tum, cùm formula illa pro foribus basilicæ Sanctæ Mariæ proposita fuit, eam processionem fuisse legitimam & ordinariam: tum quia eo iam tempore communi vsu loquendi ab omnibus appellabatur Litania maior, vt etiam patet ex Sacramentario eiusdem Gregorij; tum etiã, quia dicitur ibidem *solennitas annuæ deuotionis*. Hoc discrimen intercessit, quòd, quæ pro ingruente calamitate primùm edicta fuerat, in Septembrem incidit, ac per triduum tenuit; ex quo verò facta est anniuersaria, & verno tempori, & vni diei hæsit addicta. Postmodùm verò, seu exempli religiosa quadam propagatione, seu speciali institutione eiusdem Gregorij, illius obseruatio ab Ecclesia Romana ad vniuersæ Ecclesiæ vsum & cõsuetudinem manauit. Scribunt enim Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, & Valafridus, Romana consuetudine receptum esse vbi-

P iiij

que, vt ea certo die, id est, septimo Calendas Maij (qui incurrit in Festum sancti Marci) celebraretur. Vnde lex Gallicana in Concilio Aquisgranensi secundo, c. 10. & Capitularium lib. 6. c. 74. *Vt Litania maior, more Romano, ab omnibus in septimo Calendas Maij celebretur.* Et Concilium Moguntinum, c. 33. *Placuit nobis, vt Litania maior obseruanda sit à cunctis Christianis vno die, septimo Calendas Maij, sicut in Romana Ecclesia constitutum reperimus, & sicut sancti patres nostri constituerunt; non equitando, non pretiosis vestibus induti: sed cinere aspersi, & cilicio induti, ieiunemus, nisi infirmitas impedierit.* Certè eà de re sic scribit Iacobus de Vitriaco Sermone in Litania maiore, de S. Gregorio loquens: *Et instituit hanc processionem singulis annis fieri in Ecclesia Dei, & vbique terrarum ieiunia obseruari:* & Ioannes Belethus, Explicationis suæ c. 122. *Fuit enim instituta Romæ, & publico decreto sancitum vt vbique celebraretur.* Quod de ieiunio huius diei tradit post Concilium Moguntinum Iacobus Vitriacensis, id asseueranter contendit Petrus Damiani Epist. 35. lib. 6. scribens, *Romam hoc ieiunium non modò decretalis paginæ promulgatione corroborare, sed & viua annuatim veneratione conseruare.*

Sed apud nos omni memoria obtinuit tantùm vt à carnibus abstineretur, quemadmodum superiùs insinuatum est.

Ei porrò celebrandæ vernum tempus assignatum creditur, quòd ea tempestas peccatorum licentiæ & publicis calamitatibus vt plurimùm initia & causas præbeat. Tunc enim, efferuescente sanguine ex noui sideris influxu, lasciuiæ spiritus exardescunt, vnde ingens vitiorum seges; bella oriuntur, aëris intemperie morbi excitantur; flores & frugum atque arborum germina præ teneritudine facilè pruinis & alia quauis cœli iniuria dispereunt, & spem annui prouentus fallunt: Quibus malis auertendis huiusmodi supplicatio instituitur, vt notauit Alcuinus lib. de diuin. offic. c. de Litania maiore, & Iacobus de Vitriaco Serm. in Litania maiore; quod etiam de Rogationibus obseruatum est à Concilio Coloniensi parte 9. c. 7. & ab eodem de Vitriaco Sermone in feria secunda Rogationũ. Ea de re ita Ordo Romanus: *Pro importunitate autem bellorum potest procul dubio videri Litania instituta esse; & ex qualitate temporis colligimus, eam necessariam esse ad fruges conseruandas.* Honorius in Gemma animæ, lib. 3. c. 138. dicit, *hanc annuatim celebrari, vt Deus à populo*

& ab animalibus pestilentiam auertat. Anastasius Bibliothecarius simpliciter dicit, pro salute populi Christiani, dum ita scribit in vita Leonis tertij: *Cùm die quadam more solito in Litanijs, quæ ab omnibus maiores appellantur, procederet, vbi sibi populus obuiàm sacra religione occurrere deberet, & secundum annuam consuetudinem Litanias & Missarum solennia cum Sacerdotibus celebraret, & omnipotenti Domino pro salute Christiani populi preces funderet.* Colligere licet ex Sacramentario S. Gregorij, hanc processionem ãb initio distinctam fuisse per varias stationes. Ibi enim notantur plures Orationes, vna ad S. Laurentium in Lucinæ, altera ad S. Valentinum, tertia ad pontem Miluium, quarta ad Crucem, quinta & sexta in atrio.

De *Litania Minore, seu Rogationibus.*

CAPVT XXI.

ROgationes, seu triduanas supplicationes ante Ascensionem, instituit S. Mamertus Episcopus Viennensis, vt scriptis prodiderũt, Alcimus Auitus Homilia

de Rogationibus, Sidonius Apollinaris epist. 14. lib. 5. & 1. lib. 7. vterque eius æqualis, Gregorius Turonensis lib. 2. hist. Franc. Aimoinus lib. 2. de gestis Franc. c. 25. Ado Viennensis & Sigebertus in suis Chronicis, Notgerus in vita S. Remacli, lib. 2. c. 15. Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, Valafridus, Micrologus, Rupertus, & cæteri. Cùm enim Vienna vrbs Allobrogum, toto anni spatio, assiduis terræ motibus, incendijs, ferarum irruptionibus, nocturnis fragoribus, ac cœlestium ignium terroribus infestaretur; ac demùm ipsa nocte Paschalis solennitatis, arce subito incendio correpta, extremum exitium ciuitati impendere crederetur: diffugiente ex Ecclesia populo, perseuerauit in oratione Mamertus, atque humi stratus ante Altare, precibus & lacrymis suis grassantes procul flammas restinxit: prospiciénsque in futurum, in eodem vestigio solennes supplicationes placandæ cœlesti iræ animo concepit, & vniuersum precandi ordinem cum Deo tacitus definiuit; ac, modico intermisso tempore, Niniuitarum exemplo, triduum proximum ante Ascensionem Ecclesiastica lege in perpetuum Rogationibus consecrauit. Quod communi Episcoporum consilio ab

eo fuisse statutum tradit Alcuinus libro de diuin. offic. c. de diebus Rogationum, his verbis. *Nam, cùm, exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniretur: cögregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam, præcipuam Galliæ vrbem: qui in commune statuerunt, vt triduano ieiunio misericordiam Domini implorarent, antiquorum Patrum vestigia sequentes. Cúmque ad eorum preces oculus diuinæ pietatis respiciens, flagelli huius pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis diem celebrarentur: quæ consuetudo apud nos vsque hodie pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur.* Idem refertur in Chronico Cameracensi edito à Georgio Coluenerio: *Huius temporibus habita Synodus Vienna vrbe describitur, ad quam Galliarum Episcopi à Beato Mamerto conuocati penè omnes conuenerunt: vbi & ipsi B. Remigium, vtpote diuinis eloquiis eruditissimum, & præstantioris gratiæ priuilegijs facundissimum, venire petierunt.* Et, post narrata prodigia, de quibus suprà, tandem subditur: *Hanc diuinæ indignationis animaduersionem ex offensa hominum accidisse*

aduertentes Episcopi, communi consilio decreuerunt seruari ieiunium, quod triduo ante Ascensionem Domini vsque nunc per omnes Galliarum Ecclesias agitur: sicque ipsa tribulatio atque subuersio quieuit.

Eam institutionem omnium primos suscepisse Aruernos, conijcere licet ex epistola Sidonij ad ipsum Mamertum, quæ est prima lib.7. qua scribit, Aruernos suos vestigia tam sacrosanctæ informationis sedulò fuisset amplexatos, petítque ab eo sibi transmitti formulam solennium precationum qua vsus fuerat. Certè breui pòst interuallo, nempe anno Domini 507. Concilium Aurelianense primum harum Rogationum obseruationem per Galliam edixit, Canone 29. his verbis: *Rogationes, id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, itaut præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solennitate soluatur: per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant, & Quadragesimalibus cibis vtantur.* Qui Canon iuri insertus habetur, de Consecrat. dist. 3. Atque ea religio omnes Galliarum prouincias tam celeriter persuasit, vt Cæsarius Arelatensis, qui eodem tempore vixit, in Homilia 37. quam

scripsit de Litania, dicat; *Præcipuè in istis tribus diebus, quos regulariter in toto mundo celebrat Ecclesia, nullus se à sancto conuentu subducat, nullus Ecclesiam, cœlestis medici scholam, occupatus terrenis actibus, derelinquat.* Vbi, totius mundi nomine, intelligendus est, iuxta interpretationem Amalarij, orbis Gallicanæ Ecclesiæ, cuius postea exemplum sequuta Ecclesia Romana, eamdem legem orbi Christiano dedit: *Cúmque hæc agerentur* (inquit Gregorius Turonensis loco citato) *appropinquante Ascensione, vt iam diximus, maiestatis Dominicæ, indixit populis ieiunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus, per cunctas prouincias dispersa facti fama cunctos Sacerdotes imitari commonuit quod Sacerdos fecit ex fide: quæ vsque nunc in Christi nomine per omnes Ecclesias in compunctione cordis, & contritione spiritus celebratur.* Et Aimoinus: *Exinde pulcherrimus in sancta vniuersali Ecclesia mos inoleuit, vt, quoquo terrarum Christi fides diffunditur, à cunctis fidelibus hæ Litaniæ cum exultatione peragantur.* Et similiter Ordo Romanus: *Tres dies Rogationum,* inquit, *qui celebrantur ante Ascensionem Domini iuxta morem Gallicanæ Eccle-*

siæ, constituit Sanctus Mamertus Viennensis Episcopus. Idcirco Micrologus c.57. dicit, has Litanias Romanas non esse, sed Gallicanas. Coniectura est ex Anastasio Bibliothecario, Leonem tertium eas in Ecclesiam Romanam inuexisse. Sic enim scribit ille in eius vita: *Ipse verò à Deo protectus & præclarus Pontifex constituit, vt ante tres dies Ascensionis Dominicæ Litaniæ celebrarentur*; & cætera, quibus ordinem processionum prescribit: quamquam Iacobus de Vitriaco, Sermone in feria secunda Rogationum, id tribuit Liberio; sed tempora non consentiunt.

Finis triduanæ huius supplicationis est idem qui in Litania maiore: vt scilicet operibus pœnitentiæ, & precibus assiduis, propitietur Deus peccatis fidelium, & iræ suæ flagella ab eis amoueat; pacem, aëris & corporum salubritatem, frugum vbertatem concedat, omnibúsque populi Christiani necessitatibus benignè prospiciat, quemadmodum obseruauit Ordo Romanus, & Amalarius lib.1.c.37. & Honorius in Gemma animæ lib.3.c.139. Cæsarius Arelatensis, qui longo tempore ante hos omnes vixit, Homilia 37. de hac re ita scribit: *Vt ad integrum Deo vacantes, & misericordiam illius suppliciter exo-*

rantes, & à cunctis infirmitatibus sanari, & à peccatis omnibus erui, & de tam frequenti inundatione aquarum mereamur per Dei misericordiam liberari. Itaque hi dies sunt Expiationum, de quibus inferiùs c. 27. & dies pœnitentiæ: vnde preces, quas in ijs vsurpat Ecclesia ex præscripto Antiphonarij & Sacramentarij S. Gregorij, omnes pertinent ad pœnitentiam, & miseriarum ex peccato insurgentium deprecationem. Et hæc causa est, cur Rituale Romanum vetet in his processionibus & Litania maiore, aliísue pœnitentiæ causa institutis, dici Hymnos vel Cantica lætitiæ. Eodem spectat ieiunium cum vsu ciborum Quadragesimalium, de quo in Canone Concilii Aurelianensis statuitur; quod quidem primis temporibus per Galliarum Ecclesias religiosè seruatum fuit Mamerti exemplo: vnde Sidonius epist. 14. lib. 5. de vsu Ecclesiæ suæ loquens, scribit: *In his ieiunatur, oratur, psallitur, fletur.* Cæsarius Arelatensis loco citato: *Conuiuiola* (inquit) *nobis etiam Quadragesimali ordine præparemus.* Et Amalarius de sui temporis obseruantia, lib. 1. de Eccles. offic. c. 37. *Ieiunium triduanum in Vigilia Ascensionis Domini. Miror, quomodo inoleuit consuetudo præsentis ieiunij in nostra Ecclesia, quæ tamen*

tamen non tenetur per omnes Orientales Ecclesias; cùm sancti Patres, quos memorauimus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, dicant relaxanda ieiunia tempore Pentecostes, id est, Quinquagesimæ dierum post Pascha. Quin etiam idem ieiunium in Ecclesia Romana seruatum fuisse docet Secreta Missæ feriæ quartæ Rogationum apud S. Gregorium in Sacramentario, quæ sic habet: *Ieiunantium, Domine quæsumus, supplicum vota propitius intuère; & munera præsentia sanctificans, perceptione eorum occulta cordis nostri remedio tuæ clarifica pietatis: vt nec opera carnalia nec fluxa nos teneant, quos institutor ieiunij Christus Dominus reparauit, Qui tecum.* Sed, cùm animaduersum esset, ex sacris Canonibus ieiunia non indici toto tempore à Pascha ad Festum Pentecostes, propter lætitiam Resurrectionis Dominicæ, vt constat ex c. *Scire debet*, dist. 76. idcirco ieiunij Quadragesimalis obseruatio in his diebus relaxata fuit, & solùm retenta abstinentia à carnibus, ad aliquam pœnitentiæ speciem. Vnde Iacobus de Vitriaco Serm. in feria 2. Rogationum: *In his autem litanijs ieiunare solebant in principio in Quadragesimalibus cibis: nunc autem pauci ieiunant primis duobus diebus,*

nisi in caseo & ouis. Omnes autem debent ab operibus mundanis cessare, sicut in diebus festis, donec facta sit processio, cui debent interesse: quæ extrema verba respiciunt ad Canonem Concilii Aurelianensis, de quo superiùs. Si quibus tamen visum fuerit iis diebus ex deuotione ieiunare, nihil vetat, vt recte monuit Isidorus in c. *Post Pascha*. eadem dist. his verbis: *Post Pascha vsque ad Pentecosten, licèt traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandijs relaxauerit, tamen, si qui Monachorum vel Clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi: quia Antonius & Paulus, & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico.* Scribit Valafridus, lib. de rebus Eccles. c. 28. Hispanos Litanias suas post Pentecosten reiecisse, quòd intra Quinquagesimam Paschæ recusarent ieiunare.

Antiqui moris fuit in Ecclesia Romana, vti etiamnum apud nos, in his processionibus deferre Sanctorum reliquias, vt colligi potest ex Ordine Romano, c. de Litania minore: vnde obtinuit passim in Ecclesijs Cathedralibus, vt hæ processiones incipiantur ab Antiphona, *Surgite Sancti*, vel, *De Ierusalem*; qui ordo sump-

tus est ex Antiphonario S. Gregorij in Officio Litaniæ maioris. Et hæc fortasse causa est, cur plerisque in locis pia consuetudo inualuerit flores & herbas suaueolentes in via spargendi aduenιente processione, de qua Baptista Mantuanus his versibus lib. 4. Fastorum.

Antè triumphali Christus quàm sidera pompa
Conscendat, Litanëa minor per rura, per vrbes
Incedit, tres manè dies pulsantibus æra
Turribus, & sparsis passim cum floribus herbis.

De Processione in Festo Ascensionis Domini.

CAPVT XXII.

SAncta præ cæteris ac mysterij plena est hæc processio, atque vna de quatuor illis præcipuis, quas Durandus Rational. lib. 4. c. 6. speciali quodam iure solennes vocat, scilicet in Purificatione, in Ramis palmarum, in Pascha, & in Ascensione. Vbi animaduertit ille, Ecclesiam pri-

initiuam pari religione obseruâsse feriam quintam ac diem Dominicum, & in illa celebrâsse processionem in memoriam Ascensionis, sicut die Dominico facere solet in memoriam Resurrectionis: sed, multiplicatis Sanctorum festiuitatibus, sublatam fuisse solennitatem feriæ quintæ, & eius processionem per Agapetum Papam in diem Dominicum translatam. Ex quo fit, processionem Dominicalem duplici mysterio hodie insignem esse, Resurrectionis scilicet & Ascensionis Domini. Ad obseruantiam illam feriæ quintæ spectat Canon, *Ieiunium*, de consecrat. dist. 3. quo prohibetur ieiunium in feria quinta, perinde atque in Dominica: *quia* (inquit Glossa) *in istis duobus diebus fecit Dominus quidquid insigne fecit, quia die Iouis cœlum ascendit.*

Inde patet, quanti Ecclesia faciat mysterium Ascensionis, ac proinde quanti apud eam sit processio huius Festi, quam renouari certo die per singulas hebdomadas voluit. Certè ratione huius mysterij Epiphanius, in Orat. de Ascensione, dicit, *Hoc Festum inter Festa Dominica fastigium obtinere, & esse Festorum decus:* Bernardus verò Serm. 2. de eodem Festo, *Consummationem & adimpletionem esse re-*

liquarum solennitatum, & felicem clausulam itinerarij Filij Dei.

Narrant Euangelistæ, Marcus c. 16. & Lucas c. 24. & Act. c. 1. Dominum quadragesimo die à Resurrectione sua vndecim Discipulos, in Ierusalem congregatos, extra vrbem eduxisse, & Bethaniam vsque progressum, inde in summum verticem montis Olıueti contendisse; &, postquàm eleuatis manibus iis benedixit, ex eo loco in cœlum fuisse subuectum, prætendente se nube clara, quæ eum ex oculis spectantium eripuit.

Huius Christi & Apostolorum itineris mysticam imaginem repræsentat Ecclesia in hodierna processione; Christum, quasi præsentem, animis ac festiuo cantu deducens ad locum triumphi, in eiúsque honorem templi parietes & vias triumphali more virentibus ramis ornans, ac solum herbis suaueolentibus & floribus consternens, scandentem in cœlos piis votis ac desiderijs prosequens, & ab eo benedictionem precibus flagitans. Qua in re, Clerus cum populo procedens, sanctum Apostolorum ac Discipulorum comitatum Christo adhærentem demonstrat; Ecclesia ex qua procedit supplicatio, cœnaculum ipsum, ex quo à Christo edu-

cti sunt Apostoli; locus vbi fit statio, montem Oliueti; capsa Reliquiarum, quæ in celebrioribus Ecclesiis præfertur, arcam illam sacram noui Testamenti, id est, humanitatem Christi, quæ hodie in Sanctuarium templi cœlestis euecta, collocata est ad dexteram Dei Patris in gloria.

Quòd verò Christus pergens ad montem Oliueti transiit per Bethaniam, Rupertus lib.10. de diuin. offic. c. 9. id ita interpretatur; *quòd Dominum nostrum sequi debeamus in cœlum, quò præcursor ipse introijt, per eamdem obedientiæ viam, qua ipse, factus obediens vsque ad mortem, exemplo suo præmonstrauit*: quando quidem Bethaniæ nomen apud Hebræos domum obedientiæ significat.

Amalarius lib.3. de Eccles. offic. c. 36. docet, benedictionem, quæ dari solet populo à Sacerdote sub finem Missæ, post omnia Sacramenta consummata, referre benedictionem illam, quam Christus in cœlum ascendens Apostolis suis, post consummatum Incarnationis suæ mysterium, impertiuit: & addit cap. sequenti, hac in re impleuisse figuram Iacob & Mosis, quorum ille filiis suis, hic populo Israël, in fine vitæ suæ benedixit.

In quibusdam Ecclesiis, procedente

supplicatione, mos est flosculos passim è sublimi in Clerum & populum spargere: quo ritu adumbratur id quod scribit S. Paulus Ephes. c. 4. *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*; dona nempe Spiritus sancti, & omnis generis gratiarum, quas Christus è cœlo in vniuersam Ecclesiam larga manu effudit. Qua de re sic S. Ambrosius Serm. 61. explicans eadem verba Apostoli: *Quòd autem ait, Dedit dona hominibus: hoc victoris insigne est. Post triumphum enim victor semper dona largitur, & proprio regno residens seruulorum gaudia muneratur. Sic Christus Dominus victor, diabolicum post triumphum, residens ad dexteram Patris, hodierna die Discipulis dona largitus est, non auri talenta, non argenti metalla, sed Spiritus sancti cœlestia munera, vt inter cæteras gratias Apostoli etiam variis linguis loquerentur.*

Pertinet etiam ad hoc mysterium, quòd Cereus Paschalis in Missa statim recitato Euangelio extinguitur, neque amplius accenditur, nisi in Sabbato Pentecostes ad benedictionem Fontis: vt significetur, iam tunc Christum è cōspectu suorum abiisse, & videri in mundo desijsse: quippe Cereus iste illuminatus index est Christi resur-

gẽtis, & post Resurrectionem Apostolis se manifestãtis: quare post Pentecosten non videtur in publico cõspectu relinquendus.

De Processione ad Fontem in Sabbato Pentecostes.

CAPVT XXIII.

PRocessio hęc instituitur ad consecrationem Fontis, & Baptismi solennis celebrationem, sicut ea quæ fit in Sabbato Paschæ. Cuius mysterij causam ita explicat S. Leo, can. *Propriè*, de consecrat. dist. 4. *Additur sanè huic obseruantiæ* (Baptismi in Sabbato Paschæ celebrandi) *etiam Pentecostes ex aduentu Spiritus sancti consecrata solennitas, quæ de Paschalis Festi pendet articulo. Et, cùm ad alios dies alia Festa pertineant, hæc semper ad eum diem, qui Resurrectionẽ Domini est insignis, occurrit.* Et paulò inferiùs: *Hoc autem nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex Apostolica auctoritate seruare, satis idoneo probamus exemplo, sequentes beatum Apostolum Petrum; qui eo die, quo omnem credentium numerum promissus Spiritus sancti repleuit aduentus, trium millium populum, sua prædicatione conuersum, lauacro baptismatis consecrauit.*

Valafridus lib. de exord. & increm. rerum Ecclesiasticarum, c. 26. eadem de re sic scribit. *Quia verò, secundum Apostolum.* (Rom. 6.) *in morte Saluatoris baptizamur, & ipse Dominus intraturos regnum cælorum ex aqua & Spiritu sancto renasci debere præmonstrat* (Ioan. 3.) *congruè à præsulibus Romanorum hæc duo tempora sola ad celebrationem præfixa sunt baptismatis, id est, Pascha & Pentecoste, quorum vno Passio Domini & Resurrectio, altero aduentus celebratur Spiritus sancti.* Rupertus autem lib. 10. de diuin. offic. c. 2. hanc causam reddit: *quia baptismatis regeneratio propria Sancti Spiritus operatio est.* Qua de causa in ipsa benedictione Fontis baptismalis dicitur: *Descendat in hanc plenitudinem Fontis virtus Spiritus sancti, totámque huius aquæ substantiam regenerandi fœcundet effectu.* Vnde per quamdam analogiam Christus ipse Act. c. 1. aduentum Spiritus sancti in Apostolos appellauit baptismum: *Vos autē* (inquit) *baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.* Qua in significatione Hugo à S. Victore lib. 3. Eruditionis Theolog. c. 34. fundat causam hodierni mysterij: *In vigilia*, inquit, *Pentecostes celebratur baptismus, eò quòd Dominus ascensurus in cælum promisit discipulis suis, dicens: baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos*

dies, scilicet post decem, quod & factum est. Hac de causa celebrat Ecclesia baptismum decima die post Ascensionem, vt Catechumeni nostri baptizentur Spiritu sancto, sicut & ipsi Apostoli. Optima omnium causa hæc videtur esse, quam S. Leo leuiter perstringit ex c. 2. Actuum Apost. scilicet institutionem Baptismi in Sabbato Pentecostes solenniter celebrandi ex eo profectam fuisse, quòd præceptum Christi de suscipiendo Baptismo primùm cœperit promulgari, & perfectè executioni mandari in die Pentecostes, quando nimirum S. Petrus, statim post descensum Spiritus sancti, vno sermone tria millia hominum ad fidem conuertit, & baptizauit, spectante non solùm ciuitate Ierosolymitana, sed etiam numerosa multitudine populorũ, quę ad Festum conuenerat ex omni natione quæ sub cœlo est.

De hora celebrandi Baptismi in hac Vigilia, sic Amalarius lib. 4. de Eccles. offic. c. 28. *Notandum est, quòd ea hora diei nunc celebret sancta Ecclesia baptismũ, qua hora Angelus Domini venit ad Cornelium, annuntians ei, quòd orationes eius & eleemosynæ ascenderãt in memoriam in conspectu Dei, & vt mitteret ad Petrum, qui eum baptizaret: eadem hora venit baptista Petrus ad eumdem Cornelium baptizandum,* scilicet

hora nona. Atque id probat Amalarius ex Actibus Apost. c. 10. & tandem subdit. *Igitur eo in tempore circa primitiuam Ecclesiam hora nona baptismus celebratus est: vt & ipsa, & imitatrix eius quæ hodierna die est, retineret in mente, quòd in morte Christi, qui hora nona emisit spiritum, oporteat eam baptizare, hunc morem tenet nunc nostra Ecclesia in Vigilia Pentecostes.*

Quod spectat ad ritũ huius processionis, is abũdè explicatus fuit capite decimo 13.

De *Processione in die Pentecostes.*

CAPVT XXIV.

NArrat S. Lucas Act. c. 1. & 2. Apostolos post ascensum Christi in cœlum Ierosolymam redijsse, & in eamdem domum, vnde profecti fuerant, cum Maria matre Iesu ac reliquis Discipulis, numero centum viginti, se recepisse, ibíque manentes simul in oratione perseuerâsse vsque ad diem Festi Pentecostes: quo sub horam tertiam, id est nostro more, circiter nonam matutinam, derepentè in cœnaculum, in quo erant congregati, sonitus vehemens è cœlo quasi incumbentis procellæ intonuit, cum igneo quodam ful-

gore linguarum flammantium, quæ singulorum capitibus insederunt: ac tum repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Tam insolitæ rei fama commota ciuitate, vndique eò concurritur. Et erat tum Ierosolymis multitudo ingens aduenarum ex varijs gentibus, qui ad Festi celebritatem confluxerant ex Dei præcepto Deuteronom. c.16. vbi iubentur omnes Iudæi masculini sexus in tribus Festis singulis annis Ierusalem conuenire, scilicet in Pascha, in Pentecoste, & Scenopegia. Iis attonitis miraculo linguarũ, cùm suam quisque agnosceret, ac sciscitantibus quid istud rei esset; Petrus, in medium progressus, longum de Christo sermonem ad multitudinem habuit, tanta vi Spiritus in eo loquentis, vt ad tria vsque millia conuerterentur, & baptismum communi clamore postularent: qui omnes baptizati sunt, &, iuxta promissionem Petri, simul Spiritum sanctum acceperunt.

Iure in canone, *Non liceat*, dist. 44. in Ecclesiasticis Officiis Hora tertia *sacra* appellatur; quippe quæ mysterio aduentus Spiritus sancti, quo omnimoda in Ecclesiam sanctificatio influxit, consecrata fuerit, & in eiusdem memoriam instituta. Ita

enim sensit S.Basilius in Regulis fusè disputatis, quęst.37. *Rursus autem*, inquit, *iuxta tertiam horam ad orationem exurgamus, & fraternitatem congregemus, etiamsi alij ad alia opera sint diuisi: & recordati doni Spiritus, qui circa tertiam horam Apostolis datus est, oremus omnes vnanimiter; vt digni fiamus etiam ipsi susceptione sanctificationis, petentes ab ipso deductionem ac doctrinam ad id quod vtile est, iuxta eum qui dixit, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.* Et Basilio adstipulantur Amalarius lib. 4. de offic. Eccles. c.3. & Rabanus lib. 2. de instit. cler. c.4.

In die igitur Pentecostes, in Officio, ad Tertiam, celebratur memoria descensus Spiritus sancti in Apostolos & cœtum Discipulorum Domini, vnde speciali ordine canitur tunc Hymnus, *Veni creator*: sed processio quæ fit post Tertiam, pertinet præcipuè ad commemorandum concursum illum publicum ciuitatis Ierusalem ad locum vbi id miraculi acciderat; vt fideles, Iudæorum recèns conuersorum exemplo, conuenientes in sanctam domum Apostolicam, id est, Ecclesiam, effusionis Spiritus sancti similiter particeps fiant. *Ac per hoc* (vt Bedę verba vsurpemus ex Homilia in festiuit. Pentecost.) *non sa-*

lùm veteris facti recordatio, vèrùm etiam in nouos adoptionis filios nouus in ea Spiritus sancti celebratur aduentus. Idcirco processio ista terminatur Antiphonâ, *Veni sancte Spiritus*, quæ solenniter cantatur in Statione genibus flexis, ad inuocandam gratiam Spiritus sancti.

Vbi obiter notandum est, in hoc Festo flecti quidem genua dum canuntur Hymnus, *Veni creator*, & Antiphona seu Versus, *Veni sancte Spiritus*, ad maiorem reuerentiam adorationis Spiritus sancti, quasi eo momento visibiliter illabentis in Ecclesiæ cœtum; & vt conuenienti humiliatione corda fidelium præparentur ad recipiendam gratiam Spiritus sancti: sed in reliquis precibus & Officiis Ecclesiasticis per totam hebdomadam Pentecostes nullam genuflexionem fieri. Id enim priscũ est Ecclesiæ institutum, vt tradunt, S. Iustinus Martyr. Resp. ad quæst. 115. Orthodox. Hieronymus Prolegomenis in Epist. ad Epiphan. S. Augustinus Epist. 119. c. 15. Ordo Romanus in nocte Pentecostes, Amalarius lib. 1. de Eccles. Offic. c. 39. Micrologus de Ecclesiast. obseruat. c. 58. Durandus Rational. lib. 6. c. 107. & expressissimè Beda Homilia super Dominica, *Exaudi*, quæ sic habet: *Verùm hoc quoque, quòd non statim peracta die quinquage-*

sima (quæ est Dominica Pentecostes) *genu ad orandũ curuamus, sed & illa adhuc septimana stantes Domino supplicamus; &, quamuis intermissa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidie personamus; nemo absque discretione apta, & congrua ratione mysterij, putet actitari. Quia enim Spiritus sancti septiformis est gratia, iure solennitas aduentus eius per septem dies laude Hymnorum debita, simul & Missarum celebratione, colitur*: Et paulò inferiùs: *Meritò etiam tunc stantes oramus, ob significationem videlicet liberationis eorumdem* (Neophytorum in Sabbato Pentecostes baptizatorum) *quia, per donũ Spiritus sancti, de morte animæ ad vitam resuscitari ac resurgere meruerunt.* Ratio generalis est, quia perseuerat tempus Paschale vsque ad sequens Sabbatum post Nonam, vt notat Breuiarium Romanum eo loco: ideóque per totam hebdomadam Pentecostes frequentatur *Alleluia*, & vniuersum Officium fit more Paschali, ex institutione S. Gregorij, vt tradit Micrologus libro citato, c. 54. & vsque in dictum Sabbatum canitur Antiphona, *Regina cœli*, in fine Horarum.

Quod autem dicti Auctores docent, propter mysticum numerum septem donorũ Spiritus sancti septem tantùm diebus cebrari solennitatem Pentecostes, id etiam

tradunt Honorius in Gemma, lib. 3. c. 149. & Hugo à S. Victore Eruditionis theolog. lib. 3. c. 36. & Clemens tertius in c. *Capellanus*, de feriis, septem tantùm dies tribuit Festo Pentecostes, & dicit illud carere Octaua. Ad cuius rei significationem Ecclesia Andegauensis in Sabbato sanctæ Trinitatis, ad Stationem vespertinam cantare solet Antiphonam, *Hodie completi sunt dies Pentecostes.*

Cæterùm, quia in omnibus fermè parochialibus Ecclesiis non canitur Officium Tertiæ; vt in iis vtrumque mysterium descensus Spiritus sancti, in Apostolos videlicet, & in plebem ex variis nationibus congregatam, ritè celebretur, in iis ante processionem cani solet genibus flexis Hymnus, *Veni creator*, quo prior descensus repræsentatur.

De *Processione in Festo Corporis Christi.*

CAPVT XXV.

DE Festo Consecrationis Corporis Christi, & processione quæ in eo celebrari solet, sic pronuntiat Concilium Tridentinum

Tridentinum Seff.13.c.5. *Declarat præterea sancta Synodus, piè & religiosè admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die, præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes, singulari ac rara quadam significatione, gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & Redemptorem, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere: vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.*

Festum quidem per vniuersam Ecclesiam celebrari speciali ac solenni ritu feria quinta proxima post Octauam Pentecostes, sub præcepto sanxit Vrbanus quartus Pontifex maximus, vt patet ex eius Constitutione, quæ habetur tit. *de Reliquiis & veneratione Sanctorum*, in Cle-

mentinis, his verbis. *Vniuersitatem vestram monemus & hortamur in Domino, & per Apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, in remissionem peccaminum iniungentes, quatenus tam excelsum & tam gloriosum Festum, prædicta quinta feria, singulis annis deuotè ac solenniter celebretis, & faciatis studiosè per vniuersas Ecclesias ciuitatum vestrarum & diœcesum celebrari; subditos vestros in Dominica dictam quintam feriam proximè præcedente salutaribus monitis sollicitè per vos & per alios exhortantes, vt per veram & puram confessionem, eleëmosynarum largitionem, attentas & sedulas orationes, & alia deuotionis & pietatis opera, taliter se studeant præparare, quòd huius pretiosissimi Sacramenti mereantur fieri participes illa die, possintque ipsum suscipere reuerenter, ac eius virtute augmentum consequi gratiarum. Nos enim Christi fideles ad colendum tantum Festum & celebrandum donis volentes spiritualibus animare, omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui Matutinali Officio Festi eiusdem in Ecclesia interfuerint, centum; qui verò Missæ, totidem; qui in primis Vesperis, similiter centum; qui in secundis, totidem; illis verò qui Primæ, Tertiæ, & Sextæ, Nonæ ac Completorij Officijs interfuerint, pro qualibet Horarum ipsarum quadraginta;*

illis autem qui per Octauas illius Festi Matutinalibus, Vespertinis, Missæ, ac prædictarum Horarum Officijs interfuerint; centum dies singulis Octauarum ipsarum diebus, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum ipsius Petri & Pauli, auctoritate confisi, de iniunctis sibi pœnitentijs relaxamus. Et idem refertur à S. Thoma Opusculo 57. in Officio eius diei, quod ipse iussu eiusdem Vrbani composuit.

Rationes instituendi (vt ex eadem Constitutione patet) quatuor fuêre. Prima; quòd, cùm sanctissimum Sacramentum à Christo institutum fuerit, vt esset in Ecclesiâ perpetuum memoriale summi sui erga nos amoris, & potissimùm illius quam in passione monstrauit excellentissimæ charitatis, æquum fuit tanto mysterio dignè & solenniter celebrando certum diem publico ritu consecrari. Licèt enim in die Cœnæ institutionis eius memoria in Missæ Officio recolatur; quia tamen eo die Ecclesia pœnitentium reconciliatione, Chrismatis & Olei sancti consecratione, adimpletione Mandati Dominici circa lotionem pedum, & aliis eiusmodi ritibus atque Officiis occupata est, idcirco plenè vacare non potest huius Sacramenti celebrationi; quod in fine Missæ recon-

dendum est, iuxta Constitutionem Innocentij Papæ: neque verò etiam id illius temporis ratio patitur, quod est tempus tenebrarum, luctus & lamentationis de traditione & morte Christi. Altera ratio; *vt, quod in quotidianis Missarum Officijs circa solennitatem est forsitan prætermissum, deuota diligentia suppleatur; & fideles, Festiuitate ipsa instante, intra se præterita memorantes, id quod in ipsis Missarum solennijs, sæcularibus forsan agendis impliciti, aut aliàs ex negligentia vel fragilitate humana, minùs plenè gesserunt, tunc attentè in humilitate spiritus, & animi puritate, restaurent.* Tertia, *ad confundendam specialiter Hereticorum perfidiam & insaniam.* Quarta tertiæ consequens est, *ad corroborationem & exaltationem Catholicæ fidei.*

Cur verò ei Festo celebrando selecta fuerit feria quinta post Octauam Pentecostes, hanc causam reddit S. Thomas dicto Opusculo 57. *Vt qui per totum anni circulum hoc Sacramento vtimur ad salutem, eius institutionem illo tempore specialiter recolamus, quo Spiritus sanctus corda Discipulorum edocuit ad plenè cognoscenda huius mysteria Sacramenti: nam & in eodem tempore cœpit hoc Sacramentum à fide-*

libus frequentari. Quippe in Actibus Apostolorum c. 2. S. Lucas scribit, statim post illapsum in Apostolos Spiritum sanctum, fideles assiduè versatos fuisse in communione sanctæ Eucharistiæ: *Qui ergo*, inquit, *receperunt sermonem eius, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa* (Pentecostes) *animæ circiter tria millia. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.*

Qua autem occasione adductus fuerit Vrbanus ad hoc Festum instituendum, id ipse obscurè insinuat in sua Constitutione: *quòd* scilicet, *dum in minori officio esset constitutus, intellexisset quibusdam Catholicis diuinitùs fuisse reuelatum, Festum huiusmodi generaliter in Ecclesia celebrandum.* Sed rei totius historiam diffusè narrant, Ioannes Diestemius Blærus Leodiensis in Tractatu à se de huiusmodi reuelatione conscripto, qui habetur editus in calce Magni Speculi exemplorum, & Bartolomæus Fisen, Societatis Iesu Theologus, in libello de origine prima Festi Corporis Christi: nimirùm, sanctæ cuidam virgini Ordinis Cisterciensis, nomine Iulianæ, apud Monasterium Montis-Cornelij prope Leodium, cœlesti

quodam viso inter orandum reuelatum fuisse huiusmodi Festum in vniuersa Ecclesia celebrandum esse : cúmque de ea reuelatione illa post vigesimum tandem annum Iacobum Pantaleonem, Ecclesiæ Leodiensis Archidiaconum, (qui postea ad summum Pontificatum euectus Vrbani quarti nomen sumpsit) Hugonem de Sancto Caro Prouincialem Ordinis Sancti Dominici, Guiardum Episcopum Cameracensem, Cancellarium Academiæ Parisiensis, atque alios plerosque Theologos, & sanctos viros consuluisset; rem eorum iudicio probatam fuisse, & Festum auctoritate Roberti Episcopi Leodiensis in sua diœcesi institutum anno salutis 1246. Deinde verò, anno Pontificatus Innocentij quarti decimo, eiusdem obseruationem ab eodem Hugone, iam tum Cardinali & Sedis Apostolicæ Legato, per vniuersam Germaniam edictam; ac subinde anno salutis 1254. literis Petri Capoccij, Cardinalis & Legati Apostolici, confirmatam : ac demùm ab Vrbano quarto, in eam rem iam ex prædicta reuelatione inclinante, exorta noua quadam occasione prodigij apud Vulsinium super consecratione hostiæ facti anno 1264, Pontificatus ipsius tertio & extremo (vt patet ex eiusdem Epistola ad Euam reclu-

sam apud Diestemiũ art. 8. & versu Thierrici Vallicoloris, qui eo tempore scripsit, *Hócque sui terno Papatus fecit in anno*) vniuersæ Christi Ecclesiæ auctoritate Apostolica præceptam fuisse, & Festum ipsum ab eodem cum omni splendore ac solennitate Vrbe-veteri in Thuscia celebratum, vt eadem Epistola continetur.

Vrbani ea de re Constitutionem confirmauit Clemens quintus in Concilio Viennensi, vt constat ex eodem, c. vnico, Clement. *de Reliq. & venerat. Sanct.* quod Glossa in eum locum scribens dicit ab eo factum esse, quia illa Vrbani Constitutio ab omnibus recepta non erat. Probabile tamen est ex dicta Vrbani Sanctione, vt pote facta in Gallia, eius Festi obseruationem in Ecclesias Gallicanas breuî receptam fuisse: quandoquidem Papirius Massonus lib. 5. de Episcopis vrbis, in vita Vrbani quarti, refert ex vetustis annalibus, id in Gallia coli cœptum anno Christi millesimo tercentesimo decimo octauo, qui fuit quartus post obitum Clementis quinti. Et ex Concilio Senonensi habito anno Domini 1320. constat eiusdem Festi celebrationem iam eo tempore in more prouinciæ Senonensis fuisse. Sic enim habet. *Statuimus, ac etiam*

ordinamus, vt quilibet Diœcesanus in sua diœcesi plebem à Deo sibi commissam, tam per se, quàm per alios, loco & tempore congruis, salutaribus monitis inducat, vt quarta feria præcedente feriam quintam post Octauas Pentecostes, qua summi & magnifici Corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi Sacramenti memoria celebratur, ad honorem tam pretiosissimi Sacramenti, ac ipsarum plebium salutem animarum, se ab esu carnium abstineant, & ieiunent: omnibúsque ieiunantibus, veréque pœnitentibus & confessis, in remißionem suorum peccatorum, quadraginta dies de iniuncta sibi pœnitentia duximus concedendos; totidemque eisdem à quolibet Diœcesano in diœcesi sua auctoritate Concilij huius concedantur. Circa verò proceßionem solennem, quæ dicta feria quinta fit à Clero & populo in delatione dicti Sacramenti his diebus, cùm quodammodo diuina inspiratione introducta videatur, nihil quoad præsens iniungimus, deuotioni Cleri & populi relinquentes.

Martinus quintus eamdem Constitutionem spiritualibus gratijs auxit, *& singulis verè pœnitentibus & confeßis, qui & quoties in ipsius Sacramenti profesto ieiunium, vel loco illius aliud pium iuxta suorum consilia Confessorum opus, fecerint,*

centum; & qui diuinis Officijs in Ecclesijs, in quibus illa celebrari contigerit, interfuerint, pro Matutinali ducentos; & pro Missæ Officio totidem, ac pro qualibet Vesperarum etiam ducentos; reliquarum verò, videlicet Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, ac Completorij Festi, octuaginta: rursus autem in quibuslibet Octauarum diebus, pro singulis Matutinalium, Missarum, & Vesperarum, similiter centum; necnon reliquarum Horarum Officiorum huiusmodi, quadraginta: Illis præterea qui processiones, in quibus ipsum viuificum Sacramentum dicto Festo deferetur, continuò secuti fuerint, ac quibuslibet in Festo & Octauarum diebus huiusmodi pro pace & tranquillitate Ecclesiæ Missas deuotè celebrantibus, pro singulis ipsarum, necnon alijs in eodem Festo Eucharistiæ Sacramentum deuotè sumentibus, etiam centum singulis annis, de iniunctis eis pœnitentijs relaxauit. Addidítque idem Pontifex hoc singulare priuilegium, *vt in Festo & diebus Octauarum huiusmodi, etiam in terris & locis Ecclesiastico interdicto quauis auctoritate suppositis, pulsatis campanis, ianuis apertis, & alta voce (excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis, vt citiùs reconciliari studeant, admissis, & illis qui causam vel occasionem huiusmodi interdicti dederint, Altari tunc*

nullatenus appropinquantibus) Missæ & Officia licitè celebrari possint. Eugenius autem quartus anno 1433. vtriusque Pontificis Constitutiones confirmauit, & gratias à Martino concessas duplicans, *diebus ab eo relaxatis totidem dies indulgentiæ pariformiter à fidelibus consequendæ adiecit.* Huius & Martini Constitutiones habentur in Bullario, tomo 1.

De processione autem sanctissimi Sacramenti nonnulli dubitant, an ab Vrbano simul cum ipso Festo instituta fuerit, quòd de illa ab eo in sua Constitutione non fiat mentio: quasi verò summi Pontifices soliti sint in Festorum institutionibus de singulis Officij Ecclesiastici partibus speciatim præscribere. Sed probabilius videtur, vtrique idem fuisse initium: quippe cùm publica processio ex communi Ecclesiæ vsu ad Festi solennitatem pertineat, vt suprà c. 18. notatum est. Vrbano autem in institutione ea mens fuit, vt omni genere solennitatis, & *plenè*, vt loquitur, hoc Festum celebraretur. Et certè plausus ille populorum, & publica omnium ordinum tripudiatio, exultatio & iubilatio, quæ in celebratione huius Festi commemorantur ab Vrbano, non æquè videntur posse conuenire diuinis Officijs quæ statariè in Choro à solis Clericis ca-

nuntur, ac pompæ ipsi processionis: & in sola euectione sanctissimi Sacramenti, quæ fit procedendo per vias & loca publica, cernitur imago triumphi illius Christi, cuius causâ ipsemet Institutor Vrbanus & Concilium Tridentinum dicunt institutum fuisse hoc Festum, ad confundendam specialiter hæreticorum perfidiam & insaniam. Atque in hac sententia sunt, Ioannes Laziardus in Epitome Historiæ vniuersalis, c.233. Hermannus Scheder in Chronicis, in sexta ætate mundi, Philippus Bergomas in Supplemento Chronicorum, Onuphrius Panuinius Annotationibus ad Platinam, in vita Vrbani quarti, Federicus Nausea in Catechismo Catholico lib. 6. c. 38. Ioannes Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii 5. Aprilis, Alfonsus Ciaconius in Vitis Pontificum & Cardinalium, in vita Vrbani 4. Henricus Spondanus in Continuatione Annalium Baronij, anno Christi 1264. qui docent, *Vrbanum instituisse solennitatem Corporis Christi cum processionibus & Octauis à cunctis fidelibus celebrari*: quanquam Diestemius art. 9. scribit, Ioannem vigesimum secundum, vltra Ordinationem Vrbani Clementinis insertam, nouas indulgentias concessisse, atque processionem ordinâsse. Sed eius

rei nulla prorsus mentio in Constitutionibus Ioannis, siue quæ inter Extrauagantes, siue quæ in Bullario habentur: neque verisimile est, eum, quando suas illas Cõstitutiones corpori Iuris inseruit; tanti momenti Ordinationem omissurum fuisse, si illam edidisset, cùm ipse Constitutiones Vrbani & Clementis de eiusdem Festi institutione & celebratione non omiserit. Et certè verba Concilij Senonensis, quæ superiùs citauimus, videntur perspicuè indicare, in vsu fuisse eam processionem in Gallia ante Pontificatum Ioannis, qui electus fuit septimo Idus Augusti, anno 1316. Ex his patet, quàm longè à vero exerrauerint, qui prima initia huius processionis retulerunt ad annum 1404. decepti verbis Donati Bossij, qui in Chronicis suis scribit, die Iouis vigesimo nono Maij eius anni, Corpus Christi solenniter per Papiam vrbem circumferri cœptum esse: quasi quod tunc Papiæ nouum fuit, toti orbi antè ignotum & inusitatum fuisse oporteret.

Huius processionis ordo ac ritus omnis pertinet ad exhibendam oculis speciem publici triumphi: in primis verò circumductio illa seu vectatio sanctissimi Sacramenti hierotheca inclusi in humeris Sacerdotum, instar Arcæ fœderis, in vicem

currus triumphalis. Quem ritum, non recens inuentum, sed iam inde à primis temporibus in Ecclesia vsitatum fuisse, docet Capitulum quintum Concilij tertij Bracarensis, quod in hunc modum statuit. *Bona quidem res est diuina Sacerdotibus cõtrectare mysteria: sed cauendum valdè est, ne hoc quisque ad vsum prauitatis suæ intorqueat, vnde soli Deo de bona conscientia placere debuerat. Scriptum est enim, Væ his qui faciunt opus Domini fraudulenter & desidiosè. Vt enim quorumdam Episcoporum detestanda præsumptio nostro se cœtui intulit dirimendam, agnouimus quosdam de Episcopis, quòd in solennitatibus Martyrum ad Ecclesiam progressuri Reliquias collo suo imponant, &, vt maioris fastus apud homines gloria intumescant (quasi ipsi sint Reliquiarum Arca) Leuitæ albas induti in sellulis eos deportent. Quæ detestãda præsumptio abrogari per omnia debet: ne sub sanctitatis specie simulata vanitas sola præualeat, si modum suum vniuscuiusque ordinis reuerentia non agnoscat. Et ideo antiqua in hac parte & solennis consuetudo seruabitur, vt in festis quibusque diebus Arcam Domini cum Reliquijs, non Episcopi, sed Leuitæ, in humeris gestent, quibus & in veteri lege onus idem impositum nouimus esse & præceptum. Quòd si & Episcopus Reliquias per se deportare cle-*

gerit, non ipse à Diaconibus in sellula vehatur, sed potiùs, pedissequa vnà cum populis progreßione procedente, ad conuenticula sanctarum Ecclesiarum sanctæ Dei Reliquiæ per eumdem Episcopum portabuntur. En anno salutis sexcentesimo septuagesimo quinto Concilium disertè significat, antiquam & solennem fuisse consuetudinem gestandi in humeris, & publico ritu honoris & adorationis causa, festis diebus, Arcam Domini, procedendo vnà cum populis ad Ecclesias sanctas. Si iam tunc antiqua & solennis fuit illa consuetudo, certum est aliquot antè seculis eius rei vsum in Ecclesia Catholica fuisse receptum & obseruatum: quod quidem haud procul abest ab Apostolicis temporibus.

Ne quis verò hæreat in verbo *Reliquiarum*, quasi de Martyrum Reliquiis accipiendum foret (qua in re non pauci offenderunt) scire opus est, vsum fuisse in primitiua Ecclesia, & subsequutis tēporibus, vt sanctum Domini Corpus, cùm asseruabatur, nomine *Reliquiarum* appellaretur, quasi quod ex sacrificio anteacto reliquū superesset. Ea appellatione vsi sunt, pręter alios, S. Clemens Romanus, beati Petri discipulus, Epist. 2. ad Iacobum fratrem Domini, & Constit. Apostol. lib. 8. c. 13. & 31. vbi vtitur verbo πεισσωμάτων, & πε-

ἐιδοτικῶν εὐλογιῶν; S. Cyrillus Alexandrinus, qui præfuit Concilio Ephesino anno Christi 431. Epist. ad Calosyrium, quę pręfixa est libro contra Anthropomorphitas, vbi vocat λείψανον; & Liturgia Præ-sanctificatorum in Euchologio, quæ similiter vocat ἅγια λείψανα, *sanctas Reliquias*; & S. Germanus Cõstantinopolitanus in Theoria mystica, θεῖα λείψανα, *diuinas Reliquias*; & in Ecclesia Gallicana Concilium Matisconense secundum (habitũ anno 588.) quod c. 6. disertè appellat *Reliquias sacrificiorum*, & simpliciter *Reliquias*. Et, si verba Concilij Bracarensis attendantur, clarum est, has denominationes quibus vtitur, *diuina mysteria quæ contrectantur à Sacerdotibus, sanctæ Dei Reliquiæ, Arca Domini*, Reliquiis Martyrum conuenire nequaquam posse; sed soli Eucharistiæ Sacramento, quod Deum præsentem in se & cœlestis cibi manna continet, cuius figura extitit Arca veteris Testamenti, quæ cum religione & reuerentia portabatur à Leuitis, quasi Dei sedes ex eius propitiatorio oracula edentis, & vota suorum exaudientis: de quo solo Sacramento dici potest, quòd in eo diuina mysteria contrectentur à Sacerdotibus.

Hîc verò subit mirari, quid venerit in mentem Auctori cuidam scribenti media

in Gallia de cæremoniis Ecclesiasticis, vt hunc morem gestandi in humeris sanctissimum Sacramentum corruptelæ & abusus damnaret. Itáne corruptelam & abusum vocemus, ritum à Deo institutum Exodi 25? ritum à Sacerdotibus & Leuitis in veteri lege ex mandato Dei sæpius obseruatum, Iosue 6. 3. Regum 8. 1. Paralipom. 15. & 2. Paralipom. 5? ritum ante mille paulo minùs annos in Concilio celebratissimo, pro antiquo & solenni, id est, pro traditione Ecclesiastica, commemoratum? ritum ab omni memoria per Galliarum prouincias, atque adeo in ipsa religiosissima, & regina ciuitatum Lutetia, in oculis tot Pontificum & Theologorum, cum summa antiquitatis reuerentia, publica omnium ordinum consensione & comprobatione, retentum ac celebratum? ritum denique per vniuersam Ecclesiam in deferendis Sanctorum imaginibus & Reliquiis, ab ipsis etiam summis Pontificibus, omnibus sæculis vsitatum? *Illud breuiter te admonendum puto* (ait S. Hieronymus ad Lucianum, & habetur dist. 12.) *traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt; nec aliquorum consuetudinem aliorum contrario more subuerti.*

Ad

Ad eumdem modum in Ecclesia Græca antiquus mos fuit, quoties mysteriorũ Præsanctificatorũ Missa celebranda esset, vt Sacerdos, sacris vestibus indutus, hostiam consecratam capiti venerationis ergò impositam in disco velo cooperto gestans, ac longiore circuitu per Ecclesiam lentè & composito incessu progrediens, eam à tabernaculo seu reconditorio ad mensam propositionis à latere Altaris instructam deferret. (vnde postea Altari ad rem sacram faciendam inferretur) præeuntibus cereis accensis, & Diacono capite reuerenter inclinato thus adolente; populus verò intereà flexis genibus in adorationem procumberet, Præposito Ecclesiæ ter inclamante, *Venite, adoremus*; & Choro subinde accinente, ἰδοὺ θυσία μυστικὴ, καὶ τετελειωμένη, id est, *Ecce sacrificium mysticum, & consummatum*. Id constat ex Liturgia Ante-consecratorum, & eiusdem Declaratione, quæ habentur in Euchologio, & tomo 6. Bibliothecæ Patrum, ex Theoria mystica rerum Ecclesiasticarum Sancti Germani Archiepiscopi Constantinopolitani, ex Nicolao Cabasila in Expositione Liturgiæ, c. 24. & Arcudio lib. 3. de concordia Ecclesiæ Occident. & Oriental. c. 19. 57. & 58. Et hæc sanctæ Eucharistiæ circumgestatio s, in Expositione

Liturgiæ Præ-sanctificatorum, appellatur πρόοδος τῶν ἁγίων δώρων, *processio sacrorum donorum.*

Cæteræ circumstantiæ, quæ ad apparatum huius triumphi pertinent, & in Sacro Andegauensi obseruantur, hæ sunt: pegmata, seu machinæ gestatoriæ, circumlucentibus in summo cereis, in quibus Christi miracula & mysteria, sancti Sacramenti figuræ & institutio, ac variæ similis argumenti historiæ ex vtroque Testamento, cereis simulacris expressæ, spectantur: item alia pompæ fercula, cruces, vexilla, Sanctorum imagines, & insignia quæ à sodalitiorum magistris & signiferis præferuntur; serta, festæ frondes, corollæ è floribus in capitibus puerorum symphoniacorum & aliorum Ecclesiæ administrorum; viæ linteis & velis instar perpetui conopei contectæ, & floribus omnis generis atque herbis odoratis constratæ; parietes vtrinque prætenti aulæis & ramis virentibus; longus ille ordo procedentis Cleri & populi, cum facibus, funalibus, & cereolis ardentibus, ad modum illius ignis qui olim, pro symbolo regiæ maiestatis, Imperatoribus publicè procedentibus præferebatur, vt est apud Herodianum lib. 2. Historiarum; & Codinum lib. de offic. Constant. c. 6. vbi Lampadarius appellatur

is qui eiusmodi ignem seu lampadem ardentem gestabat; lampadem, inquam, cuius summa pars cinnabari tincta, media inaurata erat, insertis in orbem cruciculis coccineis, & duplici corona circumducta, vt est apud eumdē Codinum, & Balsamonem in Melete prima de priuilegiis Patriarcharum. Quo genere luminis significatur professio publica fidei de diuinitate & gloria Regis triumphantis, qui est *Splendor gloriæ Patris*, Hebr. 1. *Lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, Ioan. 1. *&* *Lux mundi.* Ioan. 8. & 9. Qua de causa etiam Honorius tertius, c. *Sanè.* de celebr. Miss. vult, semper lumen præcedere, quando salutaris hostia defertur ad infirmos. Deinde chori fidicinum, cornicinum, tubicinum, ac tibicinum, & omnis generis musicorum, ante currum triumphalem, id est, ante Arcam Sacramenti, ludentium in omnibus lignis fabrefactis, & citharis & lyris, vt 2. Reg. c. 6. & 1. Paralip. c. 13. atque in primis festiuæ Sacerdotum & Clericorum acclamationes, cum lætitia canentium sacros Hymnos, instar solennis illius carminis, *Io triumphe;* tabernacula, quæ secundum viam plerisque in locis per interualla exstruuntur, ad faciendas stationes, in morem arcuum triumphalium; concio pu-

blica de honoribus victori Imperatori Christo decernendis; sacrificium solenne ad Altare; ac postremò epulum publicum Senatui populóque Christiano, magna videlicet illa cœna, omni genere deliciarum instructissima, quam fecit Rex regum homo Deus, omnibus inuitatis se in cibum & vitam præbens; ad quam cœnam publica hortatione inuitari fideles Dominica Festum præcedente iussit Vrbanus in sua Constitutione. Reliquum foret ad perfectam imaginem triumphi, vt in singulis vrbibus via, qua euehitur hæc Christi triumphantis processió, *Via triumphalis* more Romano appellaretur. Vniuersum ordinem & pompam huius triumphi, iuxta ritum Ecclesiæ Andegauensis, eleganter admodum & graphicè descripsit Ludouicus Cellotius, Professor Societatis Iesu, in libro tertio Mauritiados.

Atque hæc quidem sunt publicæ celebritatis ac lætitiæ, & externæ adorationis signa. Quibus autem deuotionis atque internæ pietatis officiis Regem suum triumphantem hac die prosequi debeant fideles Christiani, egregiè explicat S. Thomas Opusc. 57. his verbis: *Conuenit itaque deuotioni fidelium, solenniter recolere institutionem tam salutiferi támque mirabilis Sacramenti: vt ineffabilem modum diuinæ præsentiæ in Sa-*

cramento visibili veneremur; & laudetur Dei potentia, quæ in Sacramento eodem tot mirabilia operatur; nec non & de tam salubri támque suaui beneficio exoluantur Deo gratiarum debitæ actiones. Quæ eadem sententia est sacro-sancti Concilij Tridentini, loco antè citato: vt *Christiani omnes, singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & Redemptorem, pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur.* Ad hos actus religionis referenda sunt omnia quæ in hac solennitate fiunt.

Cæterum, ad debitam huius processionis sanctificationem, operæ pretium foret in vsum reuocare decretum Concilij Mediolanensis quarti, quod habetur superiùs c. 3. vt omnes sanctissimum Sacramentum venerabundi prosequantur, non verò, quasi ad otiosum aut ludicrum spectaculum vocati, id è fenestris, aut officinis seu tabernis, prospectent.

De Processione vespertina in Festo Assumptionis B. Mariæ, pro Rege & Regno.

CAPVT XXVI.

VT singulis regnis suos dedit Deus præstites Angelos ac tutelares, qui ea tueantur atque custodiant, Daniel c. 10. Dionysius Areopag. c. 9. cælest. hierarch. Clemens Alexandr. lib. 6. Stromat. ita Regibus ac Principibus solenne est, è numero Sanctorum in cælo regnantium certos sibi suísque ciuitatibus ac regnis patronos deligere, in quorum tutela sint.

Constantinus Imperator (vt est apud Nicephorum lib. 8. Hist. Eccles. c. 26. & Zonaram tertia parte Annalium, in Constantino Magno,) cùm Byzantij sedem imperij sui collocare decreuisset, eam vrbem Dei Genitrici dicauit, ac de suo nomine Constantinopolim appellauit, accersitis è Concilio Nicæno Episcopis, qui eius Dedicationis ritum solenni more peregerunt: in cuius rei memoriam Encæniorum solennitas, quasi Natalis vrbis, (vt appellatur in Anthologio,

& à Zonara) exinde in Ecclesia Græca singulis annis celebrari consueuit die vndecima Maij, vt constat ex vtroque Menologio, vbi Dedicationis annuæ hæc formula habetur: τῆς θεοτόκου ἡ πόλις, τῇ θεοτόκῳ προσφόρως τὴν ἑαυτῆς ἀνατίθεται σύστασιν· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐστήρικται καὶ βασιλεύει; δι' αὐτῆς περισώζεται, κραταιοῦται, καὶ διαμένει; βοῶσα πρὸς αὐτὴν, χαῖρε ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς: Id est, *Dei Genitricis vrbs, Dei Genitrici suam constitutionem propensis studiis dedicat: in ipsa enim firma stat, & regnat; per ipsam incolumis seruatur, potens est, & permanet; ei acclamans, Aue spes omnium finium terræ.*

Eadem religione motus Sanctus Stephanus primus Hungarorum Rex, vt primùm regio diademate coronatus est, se ac regnum suum publico voto sanctissimæ Virginis Mariæ nomini ac tutelæ consecrauit: inque eius rei memoriam Albæ, quæ regia Hungarorum ciuitas est, basilicam insigni opere atque ornatu eius honori exædificauit: ex quo illi deinceps eam Dominam indigitarunt, & solennitatem Assumptionis eiusdem *Festum Dominæ* appellarunt, vt scribit Chartuitius in eius vita apud Surium.

Constantinianæ ac Stephanianæ pietatis imitator Ludouicus tertius-decimus, Gallia-

rum & Nauarræ Rex inuictissimus, cùm, euersa rebellantium hæreticorum coniuratione, Regni magnam partem hæresum contaminatione purgâsset, & instauratis templis atque Altaribus, legitimísque sacris restitutis, quasi alter Iudas Machabæus, nouum veluti templum imperij ac ditionis suæ Deo sanctificare instituisset, anno salutis millesimo sexcentesimo trigesimo octauo, se ac populum regnúmque suum, atque adeo vniuersam rem Francicam, in clientelam Deiparæ Virginis solenni voto dedit & dicauit, eámque Patronam regni publico edicto declarauit, cuius ope ac præsidio singulari rem à se eo bello prosperè gestam plurimis experimentis cognouerat; atque, in monumentum eius rei, processionem per vniuersam Galliam singulis annis die festo Assumptionis eiusdem Virginis fieri iussit. Cuius pietati obsecundans Claudius Episcopus Andegauensis, sicut olim Paralip. lib. 2. c. 29. mandante Rege Ezechia, in renouatione & purificatione templi Ierosolymitani, Sacerdotes & Leuitæ omnis generis sacrificia obtulerunt, *pro regno, pro sanctuario, pro Iuda*: ita ille de consilio Capituli sui statuit, quotannis ipso Festo Assumptionis B. Mariæ, post Vespertinum Officium, solennem processionem,

in omnibus Ecclesiis Diœcesis, tam Cathedrali, Collegiatis & parochialibus, quàm Monasteriis, celebrari; in qua preces Deo fundantur, pro salute & incolumitate Regis, pro pace & tranquillitate Regni, & prospero statu eiusdem; & simul agantur gratiæ de omnibus beneficiis in Regem Regnúmque collatis; ac de integro, nouâ veluti Dedicationis formulâ, vtriusque tutela eidem Virgini commendetur; & populus salutaribus hortamentis inuitetur ad Festum Assumptionis singulari deuotione celebrandum, & Dei Genitricem, vt Patronam Galliæ ac Dominam, speciali veneratione & cultu prosequendam.

Porrò, quòd plures Patroni eidem Regno successiuè assumantur (vt hîc beatissima Virgo post Sanctos Michaëlem, Dionysium, & Remigium) id deriuatum est ex antiquo ritu Ecclesiæ; quæ, quoties templorum Dedicationem renouat, toties nouos iis Patronos ac tutelares Sanctos adsciscit; vt cernere est in Ecclesia Andegauensi, quæ primùm Deo dicata sub nomine & patrocinio beatissimæ Virginis, in secunda Dedicatione Sancti Mauritij & sociorum à sancto Martino, in tertia Beati Maurilij memoriæ ab Huberto Andegauensi Episcopo sacrata fuit: itémque in Ecclesia Turonen-

ſi, quæ Mauritium & Gatianum; & in Cenomanenſi, quæ Geruaſium, Protaſium, & Iulianum, Patronos ſucceſſiuè aſſumpſit.

De Proceßionibus menſtruis, anniuerſariis, & aliis ſimilibus.

CAPVT XXVII.

IOb, veritus ne filij ſui quid piaculi mutua viuendi conſuetudine contraherent, ſeptimo quoque die eos ad ſe conuocare, & certo ritu precibus ac ſacrificiis expiare ſolitus erat, Iob. c. 1. In lege autem Moſaïca, Leuit. c. 23. quotannis decimo die menſis ſeptimi, id eſt, Septembris, Feſtum Expiationum celebrabatur, in quo publico ieiunio & propitiatoriis ſacrificiis peccata populi toto anno commiſſa procurabantur. Ad eumdem modum ſancta mater Eccleſia, pro filiorum ſalute ſollicita, ſtatis temporibus ſuos celebrat Expiationum dies, quibus eorum noxas & crimina expiare, iram Dei placare, & eius miſericordiam benignitatémque iis conciliare ſolet, publicis tum ieiuniis, tum orationibus & ſacrificiis: vt, iuxta Concilium Toletanum quin-

tum, c. 1. *quoniam, abundante iniquitate, & deficiente charitate, eousque protelatur malitia, vt noua exerceantur facinora, noua quoque hæc ipsa surgat consuetudo, quæ possit ante omnipotentis Dei oculos nostra esse purgatio.* Sic septimo quoque die, nempe Dominico, purgandis singularum hebdomadarum piaculis, solenne sacrum, & lustrationem publicam aquæ sanctæ sparsione, per Ecclesias parochiales celebrat: qua ratione Stephanus tertius, apud Anastasium Bibliothecarium, pro salute prouinciæ, & omnium Christianorum, omni Sabbatorum die litaniam fieri statuit. Sic per singulas anni tempestates Ieiunia, quæ appellantur Quatuor temporum, obseruat, singulis mensibus singulos dies consecrando, ait Ordo Romanus: de quibus Ieiuniis ita Sanctus Leo Serm. 9. de ieiunio septimi mensis: *Ideo ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere; semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemosynis deleatur.* Sic processiones generales, quæ certis diebus per annum concursu ciuitatum & Ecclesiarum fiunt,

In hoc genere sunt illæ, quæ apud nos in primis Dominicis mensium celebrantur, deriuatæ (vt conjicere licet) ex c. 6. Concilij Toletani decimi-septimi, quod sic habet: *Ideo secundum Euangelistam, qui ait, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem, in commune statuentes decernimus, vt deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensibus, per vniuersas Hispaniæ & Galliarum prouincias, pro statu Ecclesiæ Dei, pro incolumitate Principis nostri, atque saluatione populi, & indulgentia totius peccati, & à cunctorum fidelium cordibus expulsione Diaboli, exomologeses votis gliscentibus celebrentur: quatenus, dum generalem omnipotens Dominus afflictionem prospexerit, & delictis omnibus miseratus indulgeat, & sæuientis Diaboli incitamenta ab animis omnium procul efficiat.* Quo loco animaduertendum est, ex Concilio Moguntino habito sub Leone tertio, c. 32. supplicationes publicas, quæ fiunt pro remissione peccatorum, olim speciali nomine *exomologeses*, id est, confessiones, appellari solitas fuisse: quòd in eis Christiani, quasi rei confitentes peccata sua, publicè pœnitentiam agerent.

Ad hoc genus etiam pertinent processiones anniuersariæ: cuiusmodi sunt verno tempore Litaniæ maior & minor: & illæ

quas in Gallia Concilium Lugdunense primum, c.6. prima hebdomada noni mensis, id est, Nouembris, quoque anno celebrari ab omnibus Ecclesiis seu parochiis sanxit: quas in Hispania Concilium Gerundense proxima hebdomada post Pentecosten, per triduum à feria quinta in Sabbatum, & quas Calendis Nouembribus simili ordine, cum abstinentia à carnibus & vino, celebrari statuit; & quas similiter Concilium Toletanum quintum, c.1. *iussit omni tempore vbique annua successione peragi triduo à die Iduum Decembrium, vt indulgentia delictorum lacrymis impetretur*: ea quam describit Sidonius Apollinaris Epist. 17. lib.1. *Conueneramus ad Sancti Iusti sepulcrum; sed tibi infirmitas impedimento ne tunc adesses: processio fuerat antelucana, solennitas anniuersaria, populus ingens sexu ex vtroque, quem capacissima basilica non caperet, & quamlibet cincta diffusis cryptoporticibus*: & quæ in ciuitate Andegauensi fieri solet die festo Sancti Sebastiani. Eodem referendæ sunt aliæ omnes, quæ pro expiandis ciuitatibus ac populis, & publicis calamitatibus deprecandis, quocumque tempore celebrantur: de quibus habetur hoc Decretum Liberij Papæ, post eius Epistolas, tomo 1. Conciliorum: *Si euenerit fames, inæqualitas aeris, pe-*

stilentia, vel talis qualiscumque tribulatio; statim ieiuniis, eleemosynis, & obsecrationibus, Domini misericordia deprecetur. De earumdem indicendarum diebus sic statuit Concilium Mediolanense sextum, c. *Quæ ad processiones pertinent: Stati dies processionum, quæ pro gratiarum actione fient, vt antiquis rituum monumentis traditum est, hi sint: Dominicus scilicet dies, vel feria quinta. Si verò pro calamitatibus, peste, bello, fame, aliisque id generis, supplicandum est, processiones publicæ agantur feria quarta, sextâ, & Sabbato.*

Fiunt etiam sæpe processiones anniuersariæ, ad agendas Deo gratias pro publico aliquo beneficio: vt pro ciuitatibus aut prouinciis seruatis, ab obsidione vel peste liberatis; aut ex hoste receptis; pro insigni aliquo miraculo, pro restituta religione & sacris; in memoriam obtentæ victoriæ, tum denique pro quouis prospero rerum successu.

De Triduanis & Nonemdialibus Processionibus.

CAPVT XXVIII.

IOnæ c. 3. vbi iuxta Hebraicum textum legitur, *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur;* translatio Septuaginta Interpretum habet, *Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur.* Et hanc lectionem sequuti sunt doctissimi è Græcis Patribus, Origenes Homilia 16. in Numeros, S. Athanasius lib. de passione & cruce Domini, Ioannes Chrysostomus Homilia 27. in Genesim, & Homilia 1. ac 10. de pœnitentia, Cyrillus Alexandrinus Commentario in Ionæ c. 3. & Homilia 1. de Festis Paschalibus, Isidorus Pelusiota Epist. 149. lib. 4. qui omnes scribunt, triduanum fuisse ieiunium ac pœnitentiam Niniuitarum, cuius intuitu veniam à Deo obtinuerunt: quod ante eos tradidit S. Clemens Romanus, Constit. Apost. lib. 5. c. vltimo. *Niniuitæ,* inquit, *facto ieiunio trium dierum, & totidem noctium, impendens diuinæ iræ periculum effugerunt.* Et idem sentit Honorius in Gemma animæ, lib. 3. c. 139. Inde nata est antiquissima Ecclesiæ obseruatio, vt

in grauioribus necessitatibus, ad exemplum Niniuitarum, triduana ieiunia, & triduanas supplicationes indicat. Hoc docet S. Isidorus lib. 2. de Eccles. offic. c. 41. *Triduanis autem diebus ieiunare* (inquit) *de exemplo sumptum est Niniuitarum: qui, damnatis pristinis vitiis, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis Deum ad misericordiam prouocauerunt.* Idem scribit Rabanus lib. 2. de Institutis clericorum c. 26. Et hoc ex Apostolica traditione promanâsse colligitur ex ieiuniis triduanis Quatuor temporum, quæ Apostolicis & legalibus institutis electa fuisse asseuerat S. Leo Serm. 2. de ieiunio Pentecostes, & Serm. 8. de ieiunio septimi mensis. Eius rei exempla frequentissima passim occurrunt. Apud Gregorium Turonensem lib. 10. Histor. Franc. & in Concilio Moguntino sub Leone tertio, c. 33. supplicatio Litaniæ maioris cum ieiunio primùm indicta fuit in triduum, exemplo Niniuitarum, vt colligere est ex his verbis Sermonis S. Gregorij quem tunc habuit ad populum: *Veternosas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia abstersit;* & ex Antiphona, *Timor & tremor,* quæ ex eiusdem Sacramentario canitur in procesione eiusdem Litaniæ: & eò spectat inscriptio Homiliæ S. Maximi, *In Litaniis,*

& de ieiuniis Niniuitarum, quæ habetur inter Homilias æstiuales. Ad eumdem modum Litania minor, quæ in hunc vsque diem mansit triduana, ad imitationem Niniuitici ieiunij instituta fuit, vt constat ex his verbis Sidonij Apollinaris ad ipsum Institutorem Mamercum Ep. 1. lib. 7. *Ad noua celer Veterum Niniuitarum exempla decurristi.* Et ob hanc causam Syri Christiani Rogationes vocant *Ieiunium Niniuitarum*, vt refert Genebrardus in Chronologia. Apud eumdem Gregorium Turonensem lib. 9. eiusdem Historiæ, pro sananda lue inguinaria, quæ increbuerat in Gallia Lugdunensi, supplicatio & ieiunium in triduum decernitur. In Concilio Gerundensi, c. 2. triduana abstinentia post Octauam Pentecostes, & c. 3. litania per triduum in Calendis Nouembris, cum abstinentia à carnibus & vino. In Concilio Bracarensi secundo, c. 9. ante Natiuitatem Domini, per triduum cum Psalmis per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrant litanias. In Concilio Toletano quinto, c. 1. omni tempore vbique annua successione litaniæ triduó à die Iduum Decembrium peraguntur. In Concilio Turonensi secundo, c. 17. triduum litaniarum in Calendis Ianuarij. In Matisconensi primo, c. 9. ieiunium cum Missa ritu Quadra-

gesimali ternis feriis per singulas hebdomadas, à Festo S. Martini vsque ad Natale Domini. Hadrianus Papa primus, apud Anastasium Bibliothecarium in eius vita, triduana orandi perseuerantia Tiberis inundationem coërcuit. Idem Epist. 8. Carolum Magnum inuitat ad perficiendas triduanas litanias in vniuersis finibus regnorum suorum. Ipse Carolus Magnus in Capitulari Interrogationum, c. 1. commemorat se anno præcedenti tria triduana ieiunia fecisse. Ludouicus Pius in suo Capitulari tertio, c. 3. generale triduanum ieiunium secunda feria post Octauam Pentecostes celebrandum denuntiat. In Epistola Episcoporum ad eumdem Ludouicum in Concilio Parisiensi sexto, lib. 3. cùm mucro diuinus imperium interiùs exteriúsque multifariis attereret cladibus, triduanum ieiunium ad earum expiationem peragitur. In Concilio Metensi triduanum ieiunium cum litaniis. Apud Nithardum lib. 3. historiæ dissensionis filiorum eiusdem Ludouici, ipse Ludouicus post victoriam triduanum ieiunium celebrat. In Epistola Concilij Moguntini primi sub Rabano, triduanum ieiunium cum litaniis pro celebratione Concilij obseruatur. In libro Sacramentorum Grimoldi Abbatis, in triduano ieiunio ternæ pro sin-

gulis diebus habentur benedictiones ab Episcopis faciendæ. Apud Anastasium Bibliothecarium in vita Benedicti tertij, Clerus & populus Romanus ieiuniis & orationibus tribus diebus & noctibus vacant, pro dissoluendo schismate. Apud Petrum Cassinensem in Chronico, triduanum ieiunium cum orationibus & eleëmosynis, pro eligendo summo Pontifice. Et etiamnum viget sancta consuetudo Romanæ Ecclesiæ, imperandi in tres ferias per singulas hebdomadas ieiunium, cum processionibus & precibus, in generali Iubilæo. In legibus quæ feruntur Æthelredi regis Anglorum, iubetur omnis Christianus, qui ætatem habet, ieiunare tribus diebus, scilicet Lunæ, Martis, & Mercurij, ante Festum S. Michaëlis, in pane & aqua, & herbis crudis: & omnis Presbyter ire cum populo suo ad processionem tribus diebus, nudis pedibus. In Concilio Mediolanensi quinto, iubetur *Episcopus; cùm primùm in locis finitimis pestis grassatur, certas statásque publicas processiones triduanas, non semel, sed iterum, atque adeò sæpius, si opus erit, & in Vrbe, & in diœcesi indicere:* vbi etiam refertur præclarum hoc exemplum efficaciæ earum processionum; *quòd; cùm ciuitas Mediolanensis, funestæ pestis contagio, varia multiplicique strage diu affecta*

atque afflicta, tandem nullo alio remedio sustentaretur, diuinitùs liberata est publicarum processionum & triduanarum supplicationum officiis, & ardentissimis pietatis pœnitentiæque studiis atque operibus.

Et hæ quidem triduanæ supplicationes, vt alias superant, tum perseuerantia orandi, tum veneratione mysterij sanctissimæ Trinitatis, & imitatione Niniuiticæ pœnitentiæ; ita præcipuam vim habere censentur ad placandum Deum, si cum seria conuersione & sincera deuotione fiant.

Sed in eo genere maximè insignes sunt Nouemdiales processiones, quæ terna dierum triade cultum & reuerentiam sanctissimæ Trinitatis multiplicantes, & orandi perseuerantiam ipsa prorogatione augentes, & pœnitentiæ opera in longius spatium protendentes, vim quasi afferunt diuinæ iustitiæ, & noueno impetu humiliationum ac precum ad eius indignationem expugnandam summa vi incumbunt. Ideo hoc supplicandi genus in maximis calamitatibus & grauissimis necessitatibus adhibetur, quasi potentissimum & efficacissimum malorum remedium. Habet enim arcanam quamdam vim & velut ineluctabilem triplicata ista superbenedictæ Trinitatis inuocatio. Qua religione ductus S. Gregorius lib. 7.

Epist. ep.63. instituit, vt solennis illa precandi formula, *Kyrie eleison,* quæ ter solum antè dicebatur, nouies in Missa repeteretur; imitatus ea in re cœlestem Angelorum symphoniam, qui nouem ordinibus dispertiti, Hymnum illum ternarium, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, assiduè concinentes, nouena multiplicatione gloriam sanctissimæ Trinitatis in perpetuas æternitates prædicant.

De Processionibus ambarualibus.

CAPVT XXIX.

Mos est in rusticanis parochiis ineunte vere agros lustrare, & earum fines circumeundo supplicationes agere, vnde ab ambiendis aruis ambaruales dicuntur: de quibus Concilium Coloniense c. 8. *Quòd processiones per agros & campos peraguntur, rationem quidem habet, nempe quòd populus oret vt segetes ac fruges terræ à Domino conseruentur.* Earumdem meminit Concilium Mediolanense primum c. de processionibus & supplicationibus, & Rituale Romanum, *c. de processionibus.*

In his duo præcipuè spectari possunt, cir-

cuitus seu obambulatio religiosa per agros, & oratio.

Circumeundi ritum habemus Iosue c.6. vbi, Deo iubente, vniuersus exercitus Israël sex diebus vrbem hostilem Iericho circuiuit, certo ordine procedens cum Arca fœderis, Sacerdotibus septem præeuntibus, & clangore tubarum quacumque incedebant personantibus: die autem septimo, septeno circuitu adhibito, cùm ad strepitum tubarum vniuersi populi concitus clamor accessisset, repentè omnes vrbis muri conciderunt. Similiter lib. 2. Esdræ, c.12. vbi in solennitate Dedicationis vrbis Ierusalem, Sacerdotes cum magistratibus & populo circa muros processionem agunt in hymnis & canticis. Inde exemplum sumpsit Ecclesia circumeundi cum hymnis & precationibus ea loca, quæ benedici & sanctificari, aut diuinæ protectionis præsidio aduersus ingruentia mala muniri, aut aliàs virtute diuina percelli cupit: vt apud Dionysium Areopagitam, Ecclesi. hierarch. c. 6. apud Euagrium, Ecclesi. hist. lib.4. c. 25. vbi notanda sunt illa verba (*totum sanctuarium circumiens, vti in statis adorationis diebus fieri solebat*) apud Anastasium Bibliothecarium in Leone quarto, Gregorium Turonensem Histor. Franc. lib. 3. c. 29. lib. 1. de

gloria Matt.c.13. libro de vitis Patrum, c.4. & lib.de gloria Confess. c.79. vbi, *ad arcendam pestem, circumeunt vrbem Remorum cum vicis, nec prætereunt vllum hospitium, quod non hac circuitione concludant*; apud Ioannem Chrysostomum Homilia 19. ad populum Antioch. in Triodio Græcorum variis locis; apud Aimoinum lib. 2. de gestis Franc. c.19. Capitularium lib.5.c.120. in Ordine Romano, in ordine consecrationis Ecclesiæ & Altaris; apud Honorium in Gemma animæ lib.1.c.70. in Concilio Mediolanensi quarto, c.de processionibus.

Oratio fit ad Deum, vt fructus terræ dare, conseruare, & tempestiuè maturare dignetur; vt, aëre purgato, noxia quæque à segetibus, vineis, arboribus frugiferis, & pecoribus depellat; nebulas, tempestates, & pestiferos sydecum afflatus auertat. Quo precandi ritu, suo modo benedicuntur rustica prædia & possessiones, vt omnia in iis feliciter proueniant, iuxta benedictionem quam dedit Isaac Iacob filio suo, Genes.27. *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini.* Atque ideo præferuntur cruces & vexilla sacra, quorum aspectu territi Dæmones fugentur, ne quid exitij iis inferant: & in eumdem vsum adhibetur sparsio aquæ benedi-

ctæ per agros, iuxta Concilium Nannetense, c. 5. quod eam *per mansiones & agros, & vineas, & super pecora, atque super pabula eorum, conspergi statuit*: & eius rei exempla sunt apud sanctum Gregorium in Sacramentario, in Oratione contra fulgura; apud Gregorium Turonensem lib. 1. de gloria Martyrum, c. 24. apud Petrum Damiani Epist. 15. de contemptu mundi, c. 18. sicut in Ordine Romano scribitur de vsu ceræ benedictæ in Octaua Paschæ: *Similiter*, inquit, *in suburbanis ciuitatibus de cereo benedicto faciunt, ad suffumigandum scilicet in domibus suis, seu ponendum in agris, vel in vineis, propter illusiones diabolicas, siue contra fulgura & tonitrua.* Præmittuntur etiam ante signa ministri, qui manuales campanulas assidue pulsent, instar tubarum Iubilæi in Ierichuntina processione clangentium; quibus significatur vox Domini in virtute orationis confringentis cedros Libani; id est, aëreas potestates, quæ maleficiis suis aërem inficiunt, & morbos & calamitates immittunt: quamquam etiam isto tinnitu circumquaque inuitantur accolæ, vt frequentes conueniant, & precantium se agminibus adiungant.

Vsitatum fuisse hoc genus processionum in Ecclesia Catholica tempore sancti

Gregorij Magni, suadet Sacramentarius eiusdem, qui post Officium feriæ secundæ in Litania minore, sub hoc titulo, *Orationes in campo*, ponit Orationes quatuor, quibus à Deo petitur, vt benedicat, custodiat & defendat contra omnem infestationem inimici, non solùm fruges, sed etiam fines seruorum suorum. Vnde facilè conijcitur, iam tunc in more positum fuisse, vt non tantùm quibusdam locis in agris oratio fieret, sed etiam vt orando circa fines parochiarum procederetur, & earum custodia atque defensio sanctis Angelis commendaretur. Quare spectant hæ processiones, non tantùm ad vbertatem frugum obtinendam, sed etiam ad depellendas omnes calamitates & morbos à finibus parochiarum, atque ad dissoluenda maleficia & immissiones quascumque per Angelos malos. Habentur supradictæ Orationes suo loco in Processionali.

De Litaniis Sanctorum.

CAPVT XXX.

Litaniæ nomen à Græcis sumptum est, & propriè sonat humilem miserorum ad genua procumbentium supplicationem. Vnde in eorum Liturgiis, in Ordine Romano, in Regula S.Benedicti c.9.12.&13. & apud Valafridum Strabonem libro de exord. & increm. rerum Eccles. c. 22. formula illa precationis, *Kyrie eleison*, id est, *Domine miserere*, qua Ecclesia, velut de profundis clamans ad Dominum, eius misericordiam obnixè implorat, propria & singulari appellatione Litania dicitur, vtpote habens in se nescio quid grandioris affectus & compunctionis, vt loquitur Concilium Vasense secundum, c. 3. Inde factum est, vt catenæ illæ precatiuncularum longo ordine inter se connexarum, quibus Ecclesia vtplurimùm in processionibus vtitur ad inuocandam Sanctorum intercessionem, Litaniæ quoque nominarentur; quia solenni more ab illa supplicatio-

ne, *Kyrie eleison*, inchoantur, & in eamdem desinunt: qua ratione vulgari idiomate apud nos Kyriellarum appellationem sortitæ sunt. Ad eumdem modum in Officio Ecclesiastico Versus illi, qui in Aduentu & Quadragesima, & diebus ieiuniorum, flexis genibus recitantur in fine Matutini, & aliarum Horarum, post ternum, *Kyrie eleison*, communi vsu Ecclesiæ, per quandam antonomasiam, *Preces*, id est, *Litaniæ*, dicuntur. Putant nonnulli Litaniæ nomen ideo processionibus tributum esse, quòd in iis ordinariè canantur illæ Sanctorum Litaniæ. Et sanè Ecclesia Romana nihil aliud canit in omnibus processionibus, præter quàm in Festo Purificationis B. Mariæ, Palmarum, & sanctissimi Sacramenti, & pro gratiarum actione, vt constat ex Rituali Romano. Atque id fortassis ea causa factum est, quòd in dictis Litaniis omnis generis supplicationes contineantur, iuxta diuisionem beati Pauli 1. Timoth. c. 2. Orationes, quando dicitur Deo, *Miserere nobis*, & Sanctis, *Ora pro nobis*; Postulationes, tum pro auertendis malis, vbi dicitur, *Ab omni malo libera nos Domine*, & sequentibus Versibus; tum pro obtinendis bonis, in illo Versu, *Vt nobis parcas, te rogamus audi nos*, & aliis sequentibus: Obsecrationes ibi, *Per*

mysterium sanctæ Incarnationis tuæ, & sequentibus Versibus: sic enim distinguit S. Bernardus in Sermone *de quatuor modis orandi*. Quippe, *obsecrare* est, cum rerum sacrarum adiuratione ad maiorem expressionem rogare; *orare*, preces suppliciter fundere; *postulare*, petere bona humano generi tribuenda. Sanctus Thomas 2.2. q.83.art. 17. paulò aliis verbis interpretatur, sed tamen in eumdem sensum. *Ad orationem*, inquit, *tria requiruntur: quorum primum est, vt orans accedat ad Deum quem orat; quod significatur nomine orationis, quia oratio est ascensus intellectus in Deum. Secundò requiritur petitio, quæ significatur nomine postulationis. Tertiò requiritur ratio impetrandi quod petitur, & ad hoc pertinet obsecratio, quæ est per sacra contestatio; sicut cùm dicimus, Per Natiuitatem tuam libera nos Domine.* Itaque Orationes omnes, quæ, tam in Missa, quàm in Officio Ecclesiastico, terminantur hac clausula *Per Dominum*, verè obsecrationes appellari debent. Iuuabit ad deuotionem recitandarum Litaniarum hîc notare quod piè monet Sanctus Bernardus in citato Sermone: *Prima*, inquit, *id est, obsecratio, verecundo fiat affectu: secunda, quam propriè diximus orationem, affectu puro: tertia, id est, postulatio, amplum quærit affectum, & fiduciæ*

latitudinem, sicut scriptum est, Postulet in fide, nihil hæsitans.

Cæterùm, quia temeritate multorum in suo sensu vana sapientium eò iam ventum est, vt Litanias sibi quisque pro arbitrio confingat & euulget, vt plurimùm consartas ex sententiis ineptis, periculosis, & errorem sapientibus; quæ res & Catholicis scandali causam præbet, & hæreticis occasionem insultandi puritati Ecclesiæ: obseruandum est, Clementem octauum publico decreto anno 1601. cauisse, ne cuiquam liceat, præter Litanias communes, quæ in Breuiariis, Missalibus, Pontificalibus, ac Ritualibus continentur, & Litanias de B. Virgine, quæ vulgò Lauretanæ vocantur, vllas alias Litanias in publicum edere, aut publicè recitare, siue in Ecclesiis, siue in oratoriis, siue in processionibus, sine licentia Congregationis sacrorum rituum, sub pœnis arbitrio Ordinarij, vel Inquisitoris fidei, seuerè infligendis. Decretum extat apud Stephanum Quarantam in Summa Bullarij.

De Benedictionibus Ecclesiasticis.

CAPVT XXXI.

QVando-quidem pleræque Ecclesiæ processiones benedictiones aliquas habent adiunctas, vt putà in Dominicis, in Purificatione B. Mariæ, in die Cinerum, in Palmis, in supplicationibus & Stationibus quæ fiunt præsente Episcopo; vel ad eas ex instituto referuntur, vt in Cœna Domini ad consecrationem Chrismatis, in Sabbatis Paschæ & Pentecostes ad benedictionem Fontis baptismalis, in Dedicatione Ecclesiæ: ne quid ad perfectam propositi argumenti tractationem desideretur, adiungendum duximus hoc Caput de benedictionibus, quarum ignoratio non rarò sanctarum Ecclesiæ institutionum contemptum parit. Atque id eo libentiùs facimus, quòd earum explicatio in Rituali suo loco prætermissa fuerit.

Benedictio in Scripturis & Deo & hominibus tribuitur. Benedicere Dei, est benefacere: quia enim quod vult facit, cui be-

nè vult,aut benè dicit,eo ipso benè facit. In hominibus autem benedicere,est alteri benè precari,seu vt bona proueniant optare. Ex quo patet discrimen inter benedictionem diuinam & humanam. Etenim illa suo effectu numquam frustratur; vnde Genes. 12. dicit Deus Abrahæ, *Benedicam tibi, erísque benedictus*: hæc verò sæpe inefficax & inanis est, quia non est in potestate hominis præstare bona quæ alteri optat, sed ea à Deo petenda sunt, qui solus omnium bonorum auctor & largitor est.

Atque humana quidem benedictio duplex est. Altera priuata, qua quisque suopte nutu, ex beneuolo erga alium affectu, ei felicia quæpiam à Deo precatur: & hæc tantam vim habet ad efficiendum, quantum sanctitatis est in eo qui benedicit,vtpote qui Deo factus coniunctior, magis idoneum est organum communicandæ eius virtuti, & propensiùs ab eo exauditur. Altera publica est, seu ex officio, quando quis, ratione muneris sacri quo fungitur, petit à Deo vt personis seu rebus aliquibus bona conuenientia tribuat: & hæc est quæ benedictio Ecclesiastica propriè appellatur; quippe quæ nomine Ecclesiæ, & ex auctoritate ei à Deo concessa, fiat. Posuit enim Deus Sacerdotes & ministros Ecclesiasti-

cos dispensatores benedictionum suarum, Numer. c. 6. vbi per Moysen ita loquitur Aaroni & filiis eius: *Sic benedicetis filiis Israël, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te; ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabúntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Quem locum sic interpretatur Petrus Damiani, Epistola ad ciues Florentinos, quæ est vndecima libri octaui, *Dominus in libro N. meri de Sacerdotibus ait: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Sacerdos quippe Dominum super hominem verbis inuocat, sed ipse super eum Dominus benedictionem efficaciter format. Effectus itaque benedictionis non in merito Sacerdotis constat, sed hanc inuocatio diuini nominis administrat: vt, quod ex ore sonat hominis, intus impleat creator; & per indigni sæpe hominis ministerium, diuina virtus suum veraciter efficiat sacramentum.* Quod quidem consentaneum est doctrinæ sancti Augustini eumdem locum Scripturæ exponentis, in libro Quæstionum veteris Testamenti, c. 11. *Per quod ostenditur*, inquit, *spiritum gratiarum non personam sequi, aut digni, aut indigni, sed ordinationem traditionis: vt, quamuis aliquis*

boni

boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus ut officium ministerij exhibeat: Dei autem est effectum tribuere benedictionis. Deo itaque operante in ministerio sacerdotali, benedictio Ecclesiastica habet effectum; non quidem ex opere operato ad instar Sacramentorum, sed ex vi precum Ecclesiæ; quæ cùm sit sponsa Christi dilecta, non potest non exaudiri ab eo pro merito & dignitate sua, quando aliquid pro filiis petit. Tota vis igitur benedictionum Ecclesiasticarum est in oratione & inuocatione Ecclesiæ, quæ fit per eius ministros, vt de omni genere ciborum, qui à Christianis ante esum benedicuntur, dicit S. Paulus 1. Timoth. 4. *Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Ideo, quemadmodum loco citato è libro Numerorum, Deus certam formulam populo benedicendi Aaroni & Sacerdotibus veteris legis præscripsit; ita Ecclesia, diuino spiritu edocta, omnium rerum benedicendarum formulas conceptis verbis definiuit in libris ritualibus: vt sciant Sacerdotes, quid in singulis, & quomodo petendum sit: ne videlicet temerè & pro arbitrio loquendo, ab eius institutione, proposito, & fine exerrent, & sic optatis decidant. Itaque omni ratione cauendum est iis, ne alias benedi-

ctionum formas, ritus aut cæremonias vsurpent, quàm quæ in libris Ecclesiasticis, vtpote Missali, Pontificali, & Rituali, continentur. Circumferuntur enim non paucæ à superstitiosis & maleficis hominibus compositæ, & arte Dæmonum excogitatæ: quæ, vt latens venenum non facilè produnt, ita multos incautos decipiunt, & in impietatem, prætextu deuotionis aut remedij necessarij, facilè pertrahunt. Cauẽdum etiam, ne benedictiones Ecclesiasticæ quocumque prætextu ad alios fines detorqueantur, quàm ad quos ab Ecclesia institutæ sunt. Cùm enim illæ vim non habeant nisi ex intentione & inuocatione Ecclesiæ, non autem ex proposito & voluntate vtentium; certum est, ex communi ordine prouidentiæ diuinæ, easdem neque effectum sortiri alium quàm ab Ecclesia institutum, neque sine piaculo ad alienos & particulari præsumptione excogitatos vsus posse applicari. Qui autem sint legitimi fines & effectus singularum benedictionum, intelligitur ex earumdem verbis, atque sententiis quibus concipiuntur.

Sunt autem illæ omnino in duplici differentia. Nam aliæ *Inuocatiuæ* à Theologis appellantur, aliæ *Constitutiuæ*. *Inuocatiuæ* sunt, quibus Dei benignitas inuocatur,

vt personis seu rebus benedicendis, pro cuiusque conditione, vsu, aut necessitate, aliquid boni tribuat, easve à malo vindicet, non immutato earumdem statu: cuiusmodi sunt, benedictio Episcopalis, benedictio quæ datur initio Confessionis, quæ post Baptismum & Communionem, quæ in fine Missæ, quæ ante lectiones diuini Officij, quæ Diacono lecturo Euangelium, benedictio Regis & Reginæ, benedictio sponsi & sponsæ, annuli sponsalis, noui militis, armorum, & vexilli bellici, vestium Monachorum & Monialium, puerperæ, domus nouæ, nouæ nauis, vinearum, frugum, atque adeo omnium esculentorum & potulentorum, & aliarum eiusmodi rerum, quarum benedicendarum formulæ habentur in libro Sacramentorum S. Gregorij. Nam, licèt harum benedictionum virtute noua quædam bona, seu temporalia, seu spiritualia, diuinitùs conferantur rebus seu personis, pro quibus nomen Dei inuocatur: relinquuntur tamen illæ sibi & suæ conditioni pristinæ, atque vsui consueto, neque ob hoc in ordinem rerum sacrarum transeunt. *Constitutiuæ* dicuntur, per quas res seu personæ benedictæ constituuntur in esse permanenti rei sacræ, religiosæ & sanctæ, adeovt eum statum deinceps non mutent, neque

ad profanum vsum redire possint. Quo in genere nonnullæ ad significandum & repræsentandum aliquid sacrum spectant; vt Cereus Paschalis, vt cruces, vt imagines Christi & Sanctorum, candelæ in die Purificationis, rami in Dominica Palmarum, cineres feria quarta in capite ieiunii, panis eulogiarum, sal qui adhibetur in Baptismo, anuli pro consecratione virginum: quædam verò ad cultum Dei, & certa religionis officia atque ministeria destinantur, vt Episcopi, Sacerdotes, & reliquorum Ordinum ministri, Abbates, Abbatissæ, Moniales, Ecclesiæ, capellæ seu oratoria ad vsum diuini sacrificij benedicta, cœmeteria, campanæ, sacerdotalia indumenta, mappæ Altarium, corporalia, ciborium seu custodia sanctissimi Sacramenti, & eiusdem tabernaculum, capsæ Reliquiarum, & alia vasa sacra: quædam denique ad aliarum rerum benedictionem & sanctificationem comparatæ sunt, vt Chrisma, & Oleum Catechumenorum atque infirmorum, thus, aqua benedicta, tum communis, tum baptismalis, & Gregoriana, cuius vsus est in Dedicatione & reconciliatione Ecclesiarum, de qua habetur c. *Proposuisti*, & c. *Aqua*, de consecr. Eccles. vel Alt. in Ordine Romano, & Pontificali Romano, & apud Ana-

stasium Bibliothecarium in vita Leonis quarti. Hæc enim omnia, cùm per benedictionem seu consecrationem in ius Domini transierint, & eius obsequio mancipata atque addicta fuerint, non possunt sine sacrilegio ad proprium hominis vsum, & profanos actus transferri: *Non licet prorsus* (ait Alexius Comnenus Nouella 2.) *res sacras communes & profanas fieri, neque ea, quæ in manus Dei deposita sunt, rursus ex iisdem eripi, & in alios vsus transferri atque conuerti.* Et in Concilio Bracarensi tertio, c. 2. *qui diuina vasa vel ministeria, Ecclesiastica ornamenta, vela, vel alia quælibet indumenta, atque etiam vtensilia, sciendo in suos vsus transtulerint, vel aliis donanda vel vendenda crediderint, si de sæcularibus fuerint, perpetua excommunicatione damnandi; si verò religiosi* (id est Ecclesiastici ordinis) *ab officio deponendi decernuntur.* Et 12. q. 2. c. *Nulli liceat: Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum Domino erit.* c. *Ad hæc.* de relig. dom. *Si locus ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem, fuerit auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis vsibus deputari, sicut de vestibus, & ligneis vasis, & aliis vtensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter obseruat, & venerabi-*

lium patrum edocent sanctiones. Et *de regulis Iuris*, in Sexto: *Semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.* Et ob hanc causam in Concilio Mediolanensi vetitum est ne Altaria consecrata sine auctoritate Episcopi diruantur, aut loco moueantur? & c. *Relinqui.* extra, de custodia Eucharist. prohibetur ex Concilio Lateranensi, ne supellectilia profana in Ecclesias admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates vrgentes, ad eas oporteat haberi refugium: sic tamen, vt, necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Idcirco etiam ab Ecclesia constitutum est, vt ligna Ecclesiæ, pallæ Altaris, cathedra, candelabra, vela, & alia huiusmodi ornatui & ministerio templorum atque Altarium deputata, licet speciali benedictione sanctificata non fuerint, si vsu detrita, aut vetustate consumpta sint, incendio dentur, cineresque ipsi in locum sacrum & abditum inferantur; ne prætereuntium pedibus conculcari, aut quoquo modo irreuerenter haberi possint, de consecr. dist. 1. c. *Ligna,* & seq. quia nimirum ipso vsu cultus diuini consecrata censentur: cuiusmodi sunt illa de quibus scribit S. Augustinus in Psal. 113. concione 2. *Sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa ex*

huiusmodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur, in eius honorem cui pro salute nostra inde seruitur: quanto magis ea quæ Ecclesiæ benedictione ex destinato sancta sunt effecta?

Posterioris autem huius generis benedictionum instituendi causa fuit, quòd, cùm ea quæ ad cultum Dei, & vsum aliquem sacrum destinantur, sancta esse oporteat, id est, talia quæ ei aptè conuenientérque deseruire possint; Ecclesia, prout quamque rem ad eiusmodi vsum statuit adhiberi, ita statis atque solennibus precationum formulis à Deo petere solet, vt illam eo vsu dignam, & ad eum aptam perficere dignetur, impedimenta, si quæ sint, tollendo, & vim ad efficiendum necessariam tribuendo: quod benedicere, sanctificare, dedicare, & consecrare, vulgò dicitur. Et hac virtutis diuinæ sanctificatione creaturæ à simplici rerum naturalium conditione eleuantur ad statum quemdam quasi diuinum, id est, supernaturalis cuiusdam excellentiæ, vt iam ad Dei cultum dignè & congruenter applicari possint. Sanctus Thomas 2.2. q. 99. art. 1. *Ex hoc quòd aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum: & sic ei quædam reuerentia*

debetur, quæ refertur in Deum. Idem 3. parte q. 83. art. 3. *Ecclesia, & Altare, & alia huiusmodi inanimata consecrantur, non quia sint gratiæ susceptiua, sed quia ex consecratione adipiscuntur quamdam spiritualem virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui.* Quibus verbis consentanea scribit Simeon Thessalonicensis in libro de diuino templo. *Ergo templum*, inquit, *quamuis lapidibus & lignis constet, tamen cælesti gratia præditum est. Ab Episcopo enim mysticis precationibus consecratur, oleo sacro perungitur, totúmque Dei habitaculum redditur.* Et ex hoc res Deo dicatæ appellantur sanctæ. Sanctitas enim, vt differit idem sanctus Doctor 2. 2. q. 81. art. 8. duo importat, munditiam, & firmitatem: munditiam, vt res ipsa, quæ denominatur sancta, ab omni labe & inquinamento pura sit: firmitatem, vt Deo tamquam vltimo fini & summo principio firmiter coniungatur, & immobiliter adhæreat. Mens autem humana inquinatur ex hoc, quòd inferioribus rebus, id est, terrestribus & mundanis, coniungitur, sicut quælibet res ex immistione peioris sordescit: res verò inanimatæ impuritatem inde contrahunt, quòd in promiscuo vsu creaturarum vilium, corruptibilium, & profanarum, versentur; & prætereà,

quòd sæpe maleficiis & noxiis impressionibus Dæmonum, aut irreligioso vsu prauorum hominum, vel infidelium, conspurcentur. Benedictione ergo Ecclesiastica, seu consecratione, res quæ diuino cultui inseruire debent, primùm ab omni Dæmonis immunditia & contaminatione purgantur, & eiusdem infestatione liberantur, (ad quem effectum pertinent exorcismi, qui in nonnullis benedictionibus præmittuntur, & signa crucis frequentia, quibus eiusdem Dæmonis vis pellitur) atque à communi, profano, & mundano vsu seiunguntur; & in hoc munditia est: deinde abstractæ à colluuione & contage creaturarum, ad religionis ac pietatis vsum applicantur, & Dei cultui in perpetuum addicuntur; & in hoc cernitur firmitas illa quæ veram sanctitatem perficit, vt res illæ à Sancto sanctorum diuelli ampliùs non possint. Quare illæ deinceps singulari protectione virtutis diuinæ, & speciali quadam Angelorum custodia munitæ creduntur, vt ab omni iniuria & contaminatione vindicentur: quemadmodum Altare illud apud Ioannem Moschum in Prato spirituali, c. 4. ad cuius cornu stantem Angelum cùm conspexisset Abbas Leontius, & pauore correptus aufugisset, vox ad eum è cælo de-

lapsa est, dicens: *Ex quo sanctificatum est. Altare istud, ego iugiter illi adstare iussus sum.* Cui simile est aliud exemplum eodem libro, c. 10.

De purificatione rerum benedicendarum ante sanctificationem, digna est quæ huic loco inseratur Nicolai Cabasilæ explicatio, ex libro quinto de vita in Christo: vbi ritum consecrationis Altaris describens ita loquitur. *Hoc facto, aqua lustrali mensam abstergit. Quoniam enim hominem, dominum omnium quæ visu percipiuntur, communis tyrannus in seruitutem redegit, postea in omnia sensibilia, ceu in palatium rege prostrato, irruit & inuasit. Quamobrem, assumpta inde materia in vnoquoque mysterio, quodam purgatiuo aduersus maligni vires opus est; sicut & aquam, qua Initiatorem necesse est baptizare, Sacerdos vbi precibus ab omni diabolica malignitate purgauit, sic demum carmen rituale & initiatorium pronuntiat. Eadem ratione mensam prius aquis malorum depultricibus abluit, & simul modum demonstrat quo ad bonum sit currendum, qui est declinare prius à malo. Itaque & super malis hominibus cantatum Psalmum in hac expiatione recitat, Asperges me hyssopo, & mundabor; lauabis me, & super niuem dealbabor. Et post hoc, Deo gratias agit, eum veneratur,*

quod in omnibus consecrationibus facit.

Quod pertinet ad ministerium benedicendi, quædam sunt benedictiones quæ communi iure & vsu Ecclesiæ fieri à quibusuis Sacerdotibus possunt: quædam verò Episcoporum propriæ. Et harum quidem nonnullæ eiusmodi sunt, vt simplicibus Sacerdotibus committi & delegari possint, vt benedictio imaginum, nouæ Ecclesiæ, & cæteræ quæ in Rituali notantur: aliæ delegari non possunt, nisi auctoritate Apostolica, vt benedictio corporalium & vestium sacerdotalium, iuxta communem doctrinam, consecratio calicis, Ecclesiæ & Altaris, & benedictio solennis super populum: de qua notandus est Canon 44. Concilij Agathensis, qui habetur c. *Ministrare.* 26. q. 6. *Benedictionem super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem* (publicum) *in Ecclesia benedicere* (id est, reconciliare) *Presbytero penitùs non licebit. Penitùs,* dicit, vt excludat omnem prætextum Reliquiarum, aut alterius cuiuscumque rei; quippe, cùm neque in solennioribus Missis & Officiis id fieri liceat à quibuscumque Dignitatibus; exceptis duntaxat iis Abbatibus, qui ex speciali priuilegio sedis Apostolicæ potestatem habent

publicè benedicendi in Ecclesiis quæ ad eos pleno iure pertinent, iuxta c. *Abbates.* de priuileg. in Sexto, & si qui sint alij quibus simile priuilegium concessum fuerit. Atque ea de causa Rituale Romanum, licèt iubeat in Festo Corporis Christi, facta processione, Sacerdotem semel benedicere populum cum Sacramento in modum crucis, vetat tamen quidquam dicere id faciendo : ne scilicet benedictionem Episcopalem imitari videatur, in quà Episcopus ter benedicit cum signo crucis, & pronuntiat formulam illam solennem, *Benedicat vos omnipotens Deus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus:* quem modum sacerdotalem benedicendi seruari debere ait in aliis processionibus faciendis cum sanctissimo Sacramento. Si, etiam cum Sacramento, non licet Sacerdotibus pronuntiare formulam benedictionis Episcopalis, & ter signare populum; quanto minùs cum Reliquiis Sanctorum?

Notatu illud dignum est, benedictiones Episcopales varias haberi in Sacramentario Grimoldi Abbatis, pro singulis Dominicis & Festis per anni circulum, imò etiam pro quotidianis & extraordinariis Officiis.

De origine autem benedictionis Episcopalis sic scribit Radulphus Tungrensis, libro de Canonum obseruantia, Propositione vltima in fine. *Benedictionem Episcopalem Martialis Episcopus, Apostolorum discipulus, ex magisterio Apostolorum tradidit: quas probabile studium seruientium auxit, Ambrosius dicere cœpit: isque mos ex eo vsquequaque conualuit. Apostolicus autem, hanc tantùm, quæ finita Missa dicitur, dicit.*

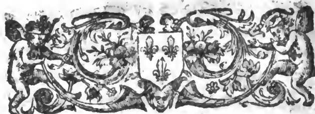
Libet verò hoc loco addere obseruationem Nicolai Malaxi Protopapæ Nauplij, de conformatione digitorum in benedictionibus publicis apud Græcos, quæ habetur in fine Heirmologij. Scribit enim ille, in benedictione danda exprimi debere nomen *Iesu Christi;* quia ipse est in quo benedicuntur omnes gentes, ex sententia S. Pauli Galat. 3. *Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu:* atque ideo Pontifices populo benedicentes solere digitos dexteræ ita inter se componere, vt eorum configuratione hæc duo sancta nomina exprimantur, *Iesus, Christus:* quod fit hoc modo. Indice recto constituto, medius à summo paulùm inflectitur, ita vt ille rectitudine sua literam Græcam, ι, hic cur-

uitate literam, ς, designet; quæ duæ literæ simul iunctæ compendiosa scriptione faciunt, Ἰησοῦς: annulari autem obliquo desidente, pollex ei transuersus imponitur, qua figura litera, X, describitur; auricularis verò seu minimus digitus, versus vtrumque incuruatus, literam, ς, delineat; quarum duarum literarum compendio Græci nomen, Χριστός, significare solent.

In Ecclesia Latina obseruatur ritus manus versus cœlum eleuandi, & deinde super eos qui benedictionem suscepturi sunt extendendi, atque eos crucis figura consignandi: qui ritus à Christo acceptus creditur. Nam de eleuatione manuum testimonium est S. Lucæ eius ascensum in cœlum describentis, capite vltimo, *Eleuatis manibus suis, benedixit eis*: de extensione verò in benedicendos, ex veteri lege exempla sunt Leuitici 9. & Ecclesiastici 50. De vsu autem Ecclesiæ Catholicæ disertè S. Augustinus Ep. 59. quæst. 5. his verbis: *Interpellationes autem, siue, vt vestri codices habent, postulationes, fiunt cùm populus benedicitur: tunc enim Antistites, velut Aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati.* De signo denique crucis ita scribit S. Hieronymus

in hæc verba capitis 66. Isaiæ, *Et ponam in eis signum: Hoc nobis*, inquit, *ad Patrem ascendens Dominus dereliquit, siue in nostris frontibus posuit; vt liberè diceremus, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

FINIS.

INDEX RERVM HOC LIBRO CONTENTARVM.

A

B

C

E

F

G

H

I

M

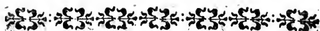
Q

R

S.

T.

FINIS.

Extraict du Priuilege.

PAr grace & Priuilege du Roy, il est permis à Me Iacques Eueillon, Prestre, Chanoine en l'Eglise d'Angers, faire imprimer par tel Imprimeur que bon luy semblera, certain liure intitulé, *De Processionibus Ecclesiasticis*, qu'il auroit composé par l'ordre du Sieur Euesque dudit lieu, & pour l'vsage de son Diocese: Auec defences à tous Libraires & Imprimeurs, d'imprimer ou faire imprimer, vendre ny distribuer ledit Liure, durant *cinq ans*, à commencer du iour qu'il sera acheué d'imprimer, soubs quelque pretexte & en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement dudit Eueillon, à peine de confiscation des exemplaires, quinze cens liures d'amende payable sans deport, applicable moitié à sa Majesté, & moitié à l'Hostel-Dieu de Paris, & ensemble de tous despens, dommages & interests: Voulant sadite Maiesté qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Liure l'extraict des lettres du present Priuilege, elles

ſoient tenuës pour deuëment ſignifiées, & que foy y ſoit adiouſtée, & aux copies d'icelles deuëment collationnées, comme à l'original. Donné à Paris le quatrieſme Octobre 1641.

Par le Roy en ſon Conſeil.

LE BRVN.

Ledit Eueillon a cedé & tranſporté le droict du Priuilege cy-deſſus pour la premiere edition à Matthieu Guillemot, Marchand Libraire & Imprimeur audit Paris, par acte paſſé entr'eux le quinzieſme d'Octobre preſente année 1641.

Errata typographica.

In Epiſtola, pagina 9. *reuerentia*. Lege, *modeſtia*.

Pag.14. *dicuntr*. Lege, *dicuntur*.

Pag.28. *lla*. Lege, *vlla*.

Pag.80.*ex lex*. Lege, *eſt lex*.

Pag. 89. in quibuſdam exemplaribus irrepſit, *Damaſo*. Lege, *Gelaſio*.

Pag.160. *Baptiſmis*. Lege, *Baptiſmus*.

Pag.182. *Senonenſis*. Lege, *Sueſsionenſis*.

Pag. 183. *Senonenſi*. Lege, *Sueſsionenſi*.

Pag.194. *Senonenſi*. Lege, *Sueſſionenſi*: & ibidem, pro, *Senonenſes*, Lege, *Sueſſionenſes*.

Pag.216. *vcl*. Lege, *vel*.

Pag.218. *diſcuſſiſi*. Lege, *diſcuſsis*.

Pag.223. *vltimur*. Lege, *vtimur*.

Pag.253. *particeps*. Lege, *participes*.

Pag.306. *Inuocatiua*. Lege, *Inuocatiuæ*.

